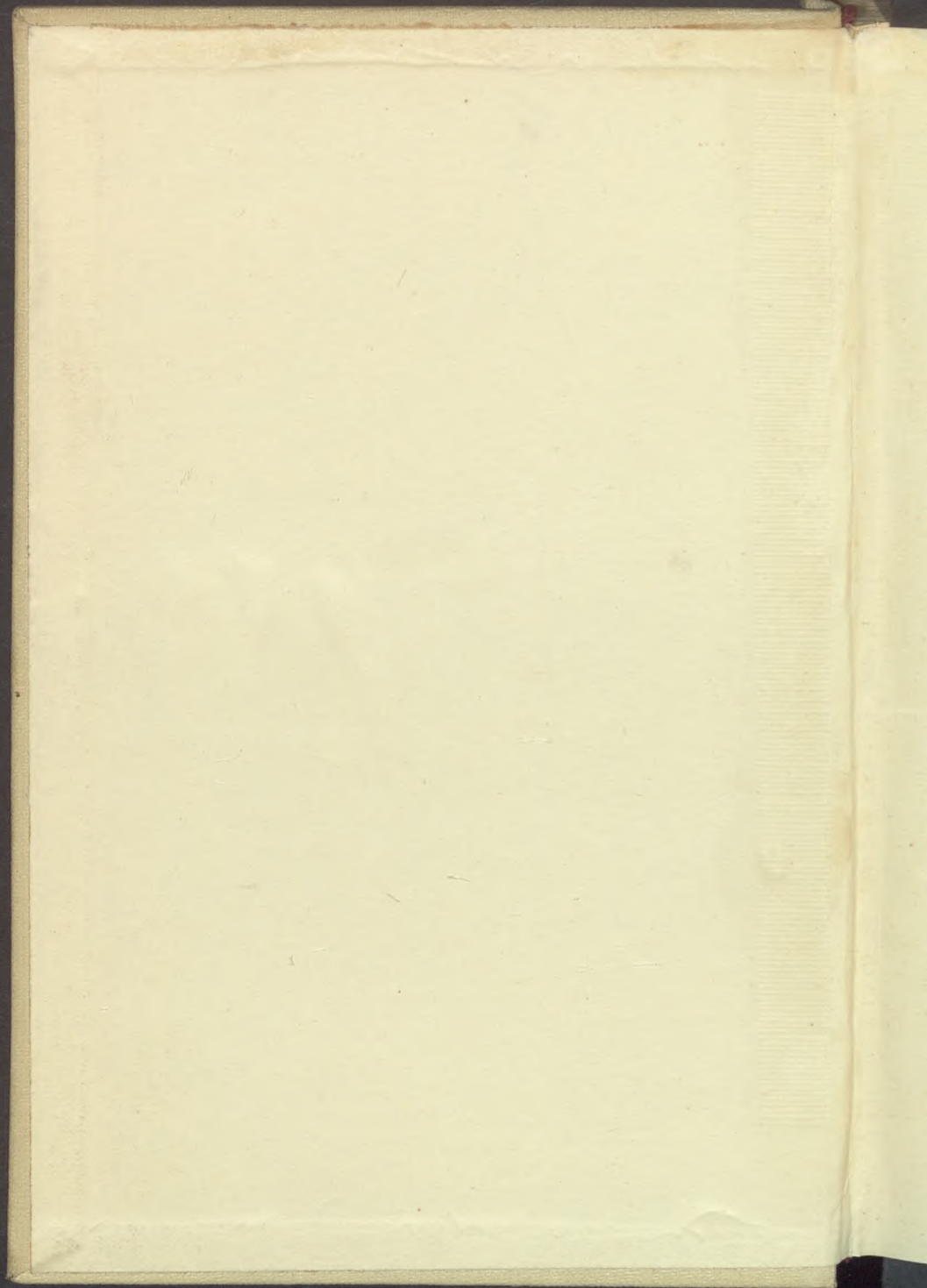
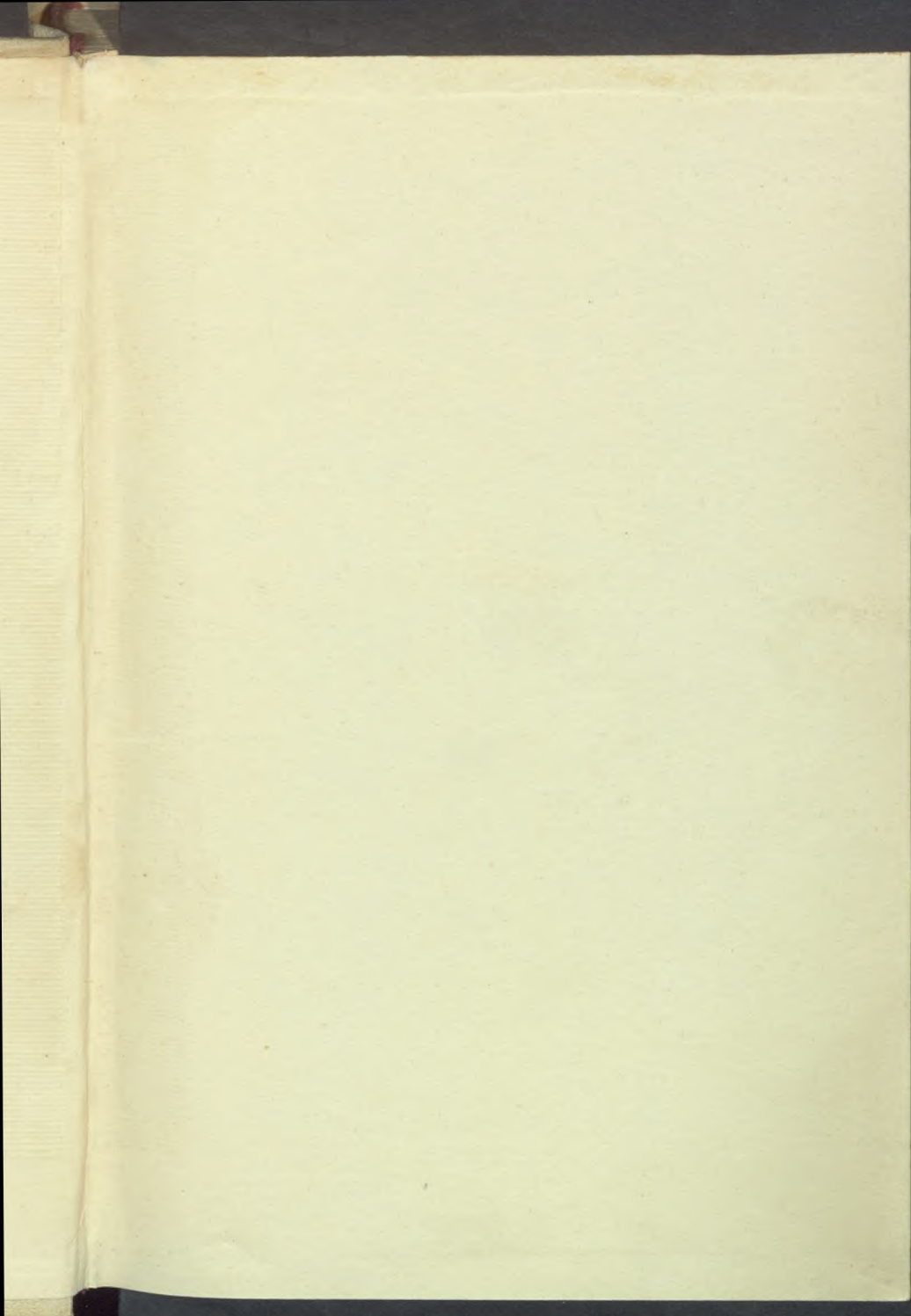

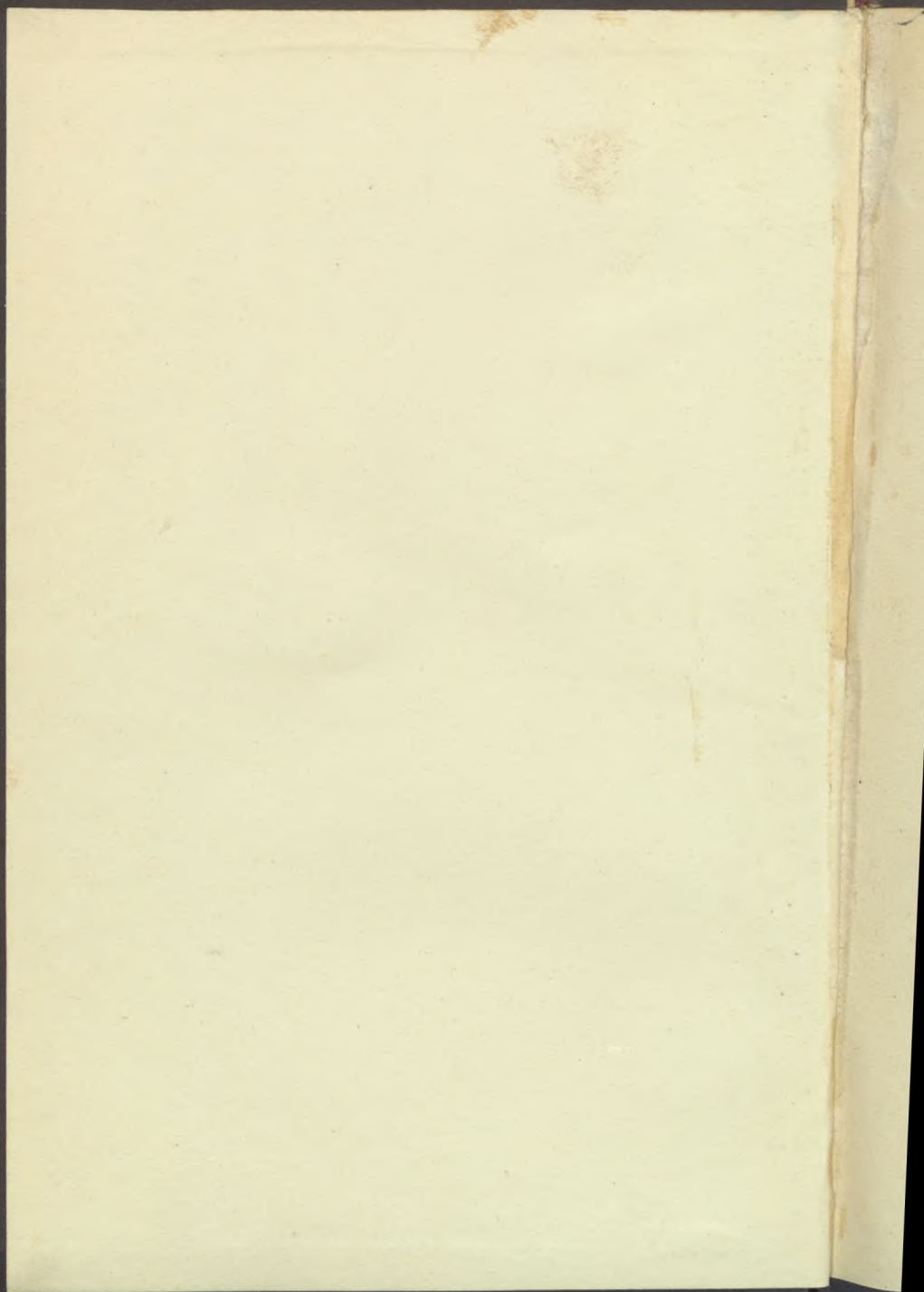
M
11.032
5
OSZK

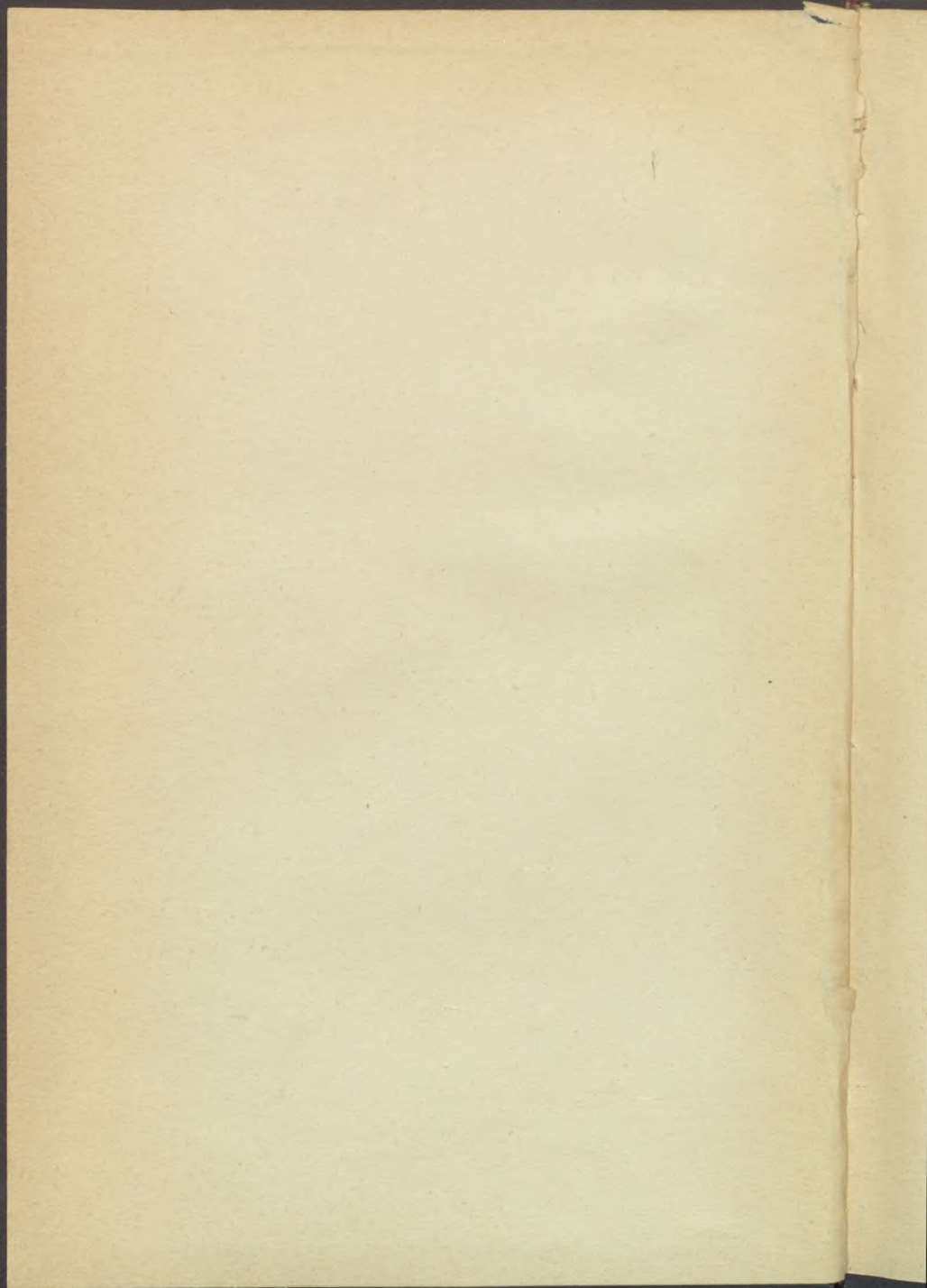
CLAUDEL:

A SELYEMCIPŐ

PAUL CLAUDEL

A SELYEMCIPŐ
VAGY
A LEGROSSZABB NEM MINDIG BIZONYOS

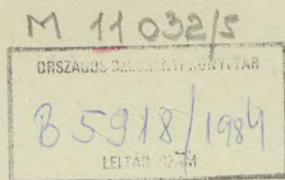
FORDITOTTA
SEMJÉN GYULA

VIGILIA-KÖNYVEK 5.

PÁZMÁNY PÉTER IROD. TÁRS. KIADÁSA

*A francia eredetiből fordított
egyedül jogosított magyar kiadás*

A FRANCIA KÖNYV EREDETI CIME
IE SOULIER DE SATIN

FELELŐS KIADÓ: DR. NYISZTOR ZOLTÁN.

PALLAS IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T.
BUDAPEST, V. HONVÉD-U. 10.

FELELŐS: TIRINGER KÁROLY IGAZGATÓ.

ELŐSZÓ

Ha jellemezni akarjuk Paul Claudel költészetét, elsősorban ahhoz a meghatározáshoz kell fordulnunk, amellyel Jaques Maritain, a kiváló francia kultúr-bölcselelő és esztéta, a katolikus művészet lényegét fogalmazta meg. Hisz Claudelnek csaknem minden egyes sora a megváltott emberiségnek művészetét tükrözi, azt a katolikus művészetet, amely az Úr kegyelmében részesülő lélekből fakad, az élő vizek partjain, ahol az isteni erények bontják ki szirmukat és a Szentlélek hét ajándékának szele fuj.

Egyetemesebb és lenyűgözőbb költői megnyilatkozáshoz nem jutott a katolikus világszemlélet talán évszázadok óta sem, mert világirodalmi jelenség Claudel, akinek műveiben a kozmikus kép megvalósítása a Divina Commedia látomásainak magaslatára emelkedik és gondolatrendszerének szimbolikus kifejezése következetesebb és ujjongóbb szárnyalású, mint a fausti vergődés földhöz hajló íve.

A legnagyobbak közt emlegetik, a profetikus lángolású lelkek, a váteszek, az irányítók között, korunk legmélyebb költőjének mondják, a legkatolikusabb teremtmény génusznak.

Jogosult ez a dicséret, ez a rajongó elismerés. De ha Claudel lángelméjének roppant sugarára tekintünk, amint egy örök világrend igazságát és fényét már Franciaország halárait rég túlhaladván vetíti az őt világrész emberi nyüzsgésének egyre tisztulóbb tükrére, azt a közismert tényt kell újra megállapítanunk, hogy a költő nagysága megértő híveinek szá-

mával nem áll arányban. Mert a claudeli költészet nem pihenés, nem hétköznapi felüdülés. Felüdülés, igen, de azon az úton át, amely előbb sarutlan lelkünkéről vérzőn szaggatja le a földi kérget, keresztény megtisztulás, amely szenvedélyes gyötrelmek közt mossa le szívünk tapadó porát; amely a lélek sivatagán vezet keresztül, ahol a költő napja tikkadttá és erőtlenné perzsel, míg eljutunk a forrás, a fény, a megenyhülés országába, ahol Isten öröme vár. Kegyetlen és könyörtelen Claudel költészete. Egész lelkünket kéri, egész valónkból kiforgat, hogy abba a világba vezessen el, amelynek más a hangja, más a mérete és ahol a költő akarata teljesen birtokába vesz. De ezen az átformáló követelésen kívül van még sok más akadály, amely Claudel munkáitól visszariasztja azt az olvasót, aki csak irodalmat keres, csak szellemi élvezetre vár.

Költészetét valami titokzatos homály, valami tompa misztikus köd üli meg, amely előtt megtorpan világozathoz szokott agyunk. Csakhogy ez a claudeli homály és ez a köd nem a fáradt szemek fátyola, nem a fény elégtelensége, amely az élet végső kérdéseit nem tudja már megvilágítani. Feltétel csupán, hogy új perspektíva bontakozzék ki szemünk előtt, művészi eszköz, amely lehántja a megszokott dolgok körvonalát és a költő lelkéből született új és megkapó világ formáihoz vezet. Claudel nem tagadással, nem homállyal felel, költészete a legteltesebb igénylés és ha az olvasó nem érti meg a proféta szavát, csak azért van, mert nem tört keresztül a látszaton, hogy a metafizikai igazság képét ragadja meg.

Ez a kép legtöbbször szimbolumoknak mélyén rejlik. Claudel szimbolista költő és első irodalmi kísérletei ahhoz a túlfutott költői mozgalomhoz kapcsolódnak, amely Mallarmé vezetése mellett a francia líra új útait kereste. Új próbálkozást, hogy a lélek belső valósága a szavak megcsonkító hatása nélkül, a maga teljes zengésében és igazságában jusson kifejezésre egy-egy költeményben.

A szimbolizmus elveinek gyakorlati megvalósítása azonban jelentős változáson megy át Claudel írói tevékenységében attól a pillanattól kezdve, midőn a

tizenennyolc éves költőt 1886 karácsonyán Isten kegyelme érinti meg. Világosságot nyer. Szakít azzal az öncélú játékkal, amely a költői szóban, emberi alkotásban kereste az igazság felvillanását, amely csak saját lelkére hajolva emelte ki az élmények szövődésének lírai hamvát, a betegesen kiizzadt torz gyöngyökkel együtt. Rájön arra, hogy a szimbolumok egy igazabb, örökérvényű szellemnek tükrözései, hogy a világ tömve van fenséges, megdöbbentő jegyekkel, amelyekkel a Teremtő szórta tele a mérhetetlen űrt, hogy az egy igazságnak intelmei legyenek. Ráeszmél, hogy a múlt világ nyomorult drámája csak annak a törtéetésnek esetleges képe, amely elpusztíthatatlan jelekkel íródik fön az égboltozat roppant ívein. És hivatása lett, hogy a földi életnek ezt a földöntúli vetületét mutassa meg nekünk költészetében is. Ebből fakad a claudeli kettősség, a homály és a fény. A homály az esetleges, a nyomorúságban, a keresésben támolgó ember, a fény az angyalok nyelvére fordított szó, a megfejtett szimbolum, Isten igazsága.

Természetes, hogy a lét legmélyebb titkainak megfejtése, a lélek végzetes zengése és az isteni északok feltárása szükségessé tesz bizonyos bölcséletileg megterhelt stílust, sejtető kapcsolatokat, meglepő szóképek használatát. Ez a theologiai emelkedettség ad biblikus zsúfoltságot, de egyben látnoki erőt is Claudel írásának, amely éppen nem lehet a hajszolt ember mindennapi tápláléka. Erőfeszítést kíván, intuitív érzéket és a művészi rokonlelkiségen túl elsősorban katolikus hitet. Claudel egyetemessége azonban éppen abban áll, hogy művészetével azokat is meg tudja hódítani, akik meggyőződésüket illetőleg távol állanak. És ha Georges Duhamel keserű szavaira gondolunk, aki a claudeli mű hatása alatt őszinte vallomással siratja az elvesztett hitet, érthetőbb lesz az a különös varázs, amely a költő híveit egész a rajongásig ejti rabul.

A hit varázsa, az öröm varázsa, az engedelmes-ségé. Ebben a három fogalomban találjuk meg a claudeli elgondolás nagyszerűségének titkát. Isten létezik, a Teremtő, aki nem hagyja el teremtményét, aki együtt szenved a szenvedővel, jóságában hoz-

zánk alázkodik, szeretetében kicsiny lesz, mint a gyermek és a bűnös gyötrelmében és konokságában a kereszten vérzik. És amit Ő alkotott, az mind szükségszerűen él, törvényszerűen szolgál a kijelölt úton. A dolgok kölcsönös függésben állanak, kiegészítik egymást és ebből az összetartozásból születik a világ harmoniája. Az ember is ebbe a kiengesztülésbe, ebbe a kozmikus zengésbe kapcsolódik. Törvények veszik körül, amelyek támogatják, serkentik, irányítják egyetlen célja, az öröm felé. Claudel nem aszketikus természet. S ha ezt az örömet az áldozat útján mutatja meg, nem a földi élet szépségének lerombolását követeli. Az áldozat csak a bűnbeesés mocskától szabadítja meg a lelket, hogy így tisztán, megfürösztve és szeretettől szentelten érthesse meg a rózsák illatát. Hogy ezt a megnemésített természetet, a megváltott húst és vért emelhesse fel imádkozón az Alkotóhoz. A katolikus barokk művészet tanítása ez, amely talán sohasem talált több megértésre és világtörténelmi jelentőségének szebb elismerésére, mint épp a rokonszobákban fogant Seljempipőben.

A rossz csak emberi erőfeszítés eredménye, elszakadást jelent azoktól a segítő karoktól, amelyek az egyetlen világ minden parányából kinyúlva Isten öröme felé mutatnak és emelnek. Mert egyetlen feladatunk csak az, hogy alázattal mi is bekapcsolódjunk a szolidáris dolgok ritmusába, abba a mozgásba, amely csak engedelmes hozzásimulást kíván, hogy a boldogságot, a harmóniát adhassa cserébe. És engedelmeskednünk nem nehéz, átadni magunk, feláldozni magunk, ösztön ez, akár az éhség, amely gyomrunkba markol és asztalhoz ültet, ösztön, amely elsősorban emberré avat, mert a lemondás erénye különbözteti meg Isten gyermekét az állatoktól.

Ime néhány jellemző gondolatszilánk a claudeli életszemléletnek abból a robusztus törzséből, amelyből költészetének bősége táplálkozik.

Költőről és költészetről beszéltünk Claudellel kapcsolatban, hogy ezáltal is kiemeljük azt a lírai erőt, amely minden művének mozgó rugója, azt a suggeratív kiáradást, amely félredobva az irodalmi kifeje-

zés megszokott vázát, olyan nyelvet és olyan formát teremtett, amely egyénisége gigantikus méreteinek megfelel. Szükségszerűen született meg a claudeli vers és a claudeli dráma, az a ritmus, amely a legtermészetesebb principiumot, a lélegzés ütemét vette alapul, hogy csak a lelki tartalom kvalitása szerint váltokozva, rajzolja meg a lelki folyamatok kontúrjait, az a dráma, amely viszont egy nagyobb egységnek, a sziderális beállítottságban hömpölygő emberfolyamnak ritmusát leste el s a korlátlan időnek egy-egy emberi küzdelemmel, a jó és rossz örök konfliktusával telített hullámvét görgeti el a színpadon.

Kritikai írásai közül a *Connaissance de l'Est* és az *Art Poétique* készítik elő legmegbízhatóbban költészetének megértését, amelynek szorosabb értelemben vett lírai csúcsaira a *Cinq grandes odes* látomásokban kavargó képei, a *Corona benignitatis anni Dei* alázatos és tiszta csengése és a *Feuilles des Saints* misztikus merészsége emelkednek fel.

Claudel lángelméjét, profetikus erejét és alkotótehetségét azonban drámái fejezik ki maradéktalanul. Itt vár bennünket az a minden ízében újszerűen és következetesen felépített világ, amelynek örökkévaló terében a katolikus dogma és a liturgia szimbolumai függenek, mint az Úr égboltozatának roppant csillagképei s ahol az esendő dolgok közt nyomorgó emberek homlokán feltűnik a megváltás jele. Hiába keresnők itt a színházi megszokottat, az elaggottan modern dráma kellékeit. Claudel szakít a naturalista felfogással, amely egy-egy bonyodalom körül kristályosodó életnek keresztmetszetét nyújtja a színpadon. Nem követi azt a játékelméletet sem, amely a költői ige helyett a cselekményábrázolást, a megjátszó színész munkáját tolja előtérbe. Miként Aischylos antik színházában és a középkori misztériumokban, Claudelnél is a szimbolikus cselekményt hordozó szó a legfontosabb, amely mindent kifejez és színpadi játékra alig szorul. A lelkiélet titkos hullámaiból szívja éltető vizét a drámái akció és felépítése legalább is kettős ívet mutat: az anyagi cselekvés ívét és a lelki átalakulását, amely a jó és rossz küzdelmének síkján rajzolódik. Ez a színház, amelyet Mornet szavaival

a lelki titkok színházának nevezhetünk, nem illuziót kér, hanem hitet, nem az érdeklődés közösségét kéri, hanem világnézeti egységet, a léleknek azt a teljes bekapcsolódását, amely főképp a középkor misztériumainak adott liturgikus jelleget.

Claudel drámáit a lírai jelzővel is illetik és ez főképp azért jogosult, mert szereplői egymással sokszor alig törődve öntik ki szívüket a claudeli vers hőmpölygő ritmusában, amelybe természetesen a nagy inspirátornak érzelmi bősége is belevegyül. És mégsem az egy Claudel szereplőkre hasadt énje mozog a színpadon, nem a lélek önmagához intézett dialógusai peregnék le előttünk. Claudel embereket terem, akiket ugyan saját képére alkot, de azzal a megkülönböztető jeggyel, amely az egy apa gyermekét önálló jellemmé is emeli. Drámai szempontból kétségkívül veszélyes lírizmusát ellensúlyozza az a reális érzék, az a szeretet, amely a létező dolgokat újjongó mohósággal szorítja magához, az a barokk dualitás, amely a lélek virága mellett a test gyümölcsét is ajkához emeli és ezt nem finomkodó szenvedéssel teszi, hanem azzal a boldog kacagással, amely egy elképzelt ősemer mellett rázhatta meg, midőn az élő világban társra és baráttra akadt. A claudeli léleknek ez a nagyszerű kettőssége fon egybe szimbolumot és valóságot, lírát és tárgyias látást, fenséget és komikumot. Mintha az az ember, aki fénycsóva módjára siklik Isten örök bölcsességének kapuja felé, ösztönösen keresne pihenést az alacsonyabb rendű lények széles boldogságában, amelynek vaskosabb hangjait is ártatlanná szűri az a pára, amelyet a költőre a magasság lehelt.

Claudel fejlődése ennek az egyletemességnek jegyében ment végbe. A lemondó áldozat, az öröm, az engedelmesség motívumai mindinkább magukhoz szívták a környező világot, hogy az Angyali üdvözlés és az Otagé-trilógia egyre bővülő keretei végre helyt adjanak annak a kozmikus drámának, amely a mindenséget átfogó gesztusával lett elsőrangúan katolikus költemény.

A Soulier de satin, a Selyemcipő, Claudel leg-szintetikusabb alkotása. Nemcsak azért, mert témá-

jában a spanyol világbirodalom kialakulásának, a kereszténység elterjedésének motívumai kapcsolódnak, hanem azért is, mert ez a munka egyúttal mindent magában rejt, amit költője az Univerzumtól kapott és saját géniuszából a világra szült. A Földet bejárt diplomatának kontinentális perspektívái vetelkednek itt a tomista bölcselő mélységével, a költő lelke zengi át az élesszemű ember megfigyeléseit. Mert ezt a művet csak az az író alkothatta meg, aki nek látását a valóság feltárulása is rendkívüli méretekre nevelte.

A Selyemcipőt Claudel hármasságban komponálta. Az egyik sík az a földi dráma, amely Rodrigo és Prouhèze szívét gyötri meg. A hódítónak és a férjes asszonynak szerelme, amely a katolikus világrend törvényeibe ütközve a földön kielégülésre nem talál. A konfliktus a hitből születik, mert e nélkül a téma megoldása bizonyos megszokott formulákhoz kapcsolódna, legyen az akár a házasságtörés, akár a szenvedő, vagy lázadó lemondás. De a katolikus meggyőződés sajátos hasadást támaszt a lélekben a törvény és az első pillanatra bűnös vágy között. Claudel hőseit a segítő kegyelem veszi körül, ez a titokzatos kézmozdulat, amely az egyenes úton tartja meg az egyensúlyt a veszített szívét is. Nincs következetes lázadás, csak megtántorodás. Ezért nem tudja Rodrigo soha harmadszor ismételni azt a szót, amely doña Prouhèze-t szerelmesének karjába dobna. Doña Prouhèze Rodrigo földi életében csak kard marad, amely szíven hatol keresztül, vágy, amely bűnös porától megtisztulva, szenvedélyét az Úr tűzének adja át, hogy tömjénillattá legyen és áldozat.

A második sík világtörténelmi távlatot mutat. A hódító és az emberiség drámáját. Mert az egész Föld tevékenyen kapcsolódik be Rodrigo életébe. Az új világ, amely a vizek mélyéből még párásan csak most merült fel, parancsolóra vár, hogy hitet és törvényt hozzon neki. És Rodrigo elindul, hogy a Napnak hírnöke legyen, hogy kitépve lelkéből Afrika mérgező nyílát, megpillantsa a másik Óceánt. Panama földszorosán szállítja át hajóit, utat, rendet, egységet teremti. És kiszélesítve a világot, meg akarja találni

a földgömb homálytakarta vidékeit is, Ázsia rejtett zugait, ahol még a démonok tanyáznak és emberfalkák, amelyekre még az üdvözülésnek napja nem sütött. A spanyol missziós hit tudata benne lesz keresztültörő valóság. A kereszténység elterjedése pedig egyetlen imádságba fogja azt a sárteket, amely a csillagokból alkotott égi rózsafüzérnek legszentebb szeme.

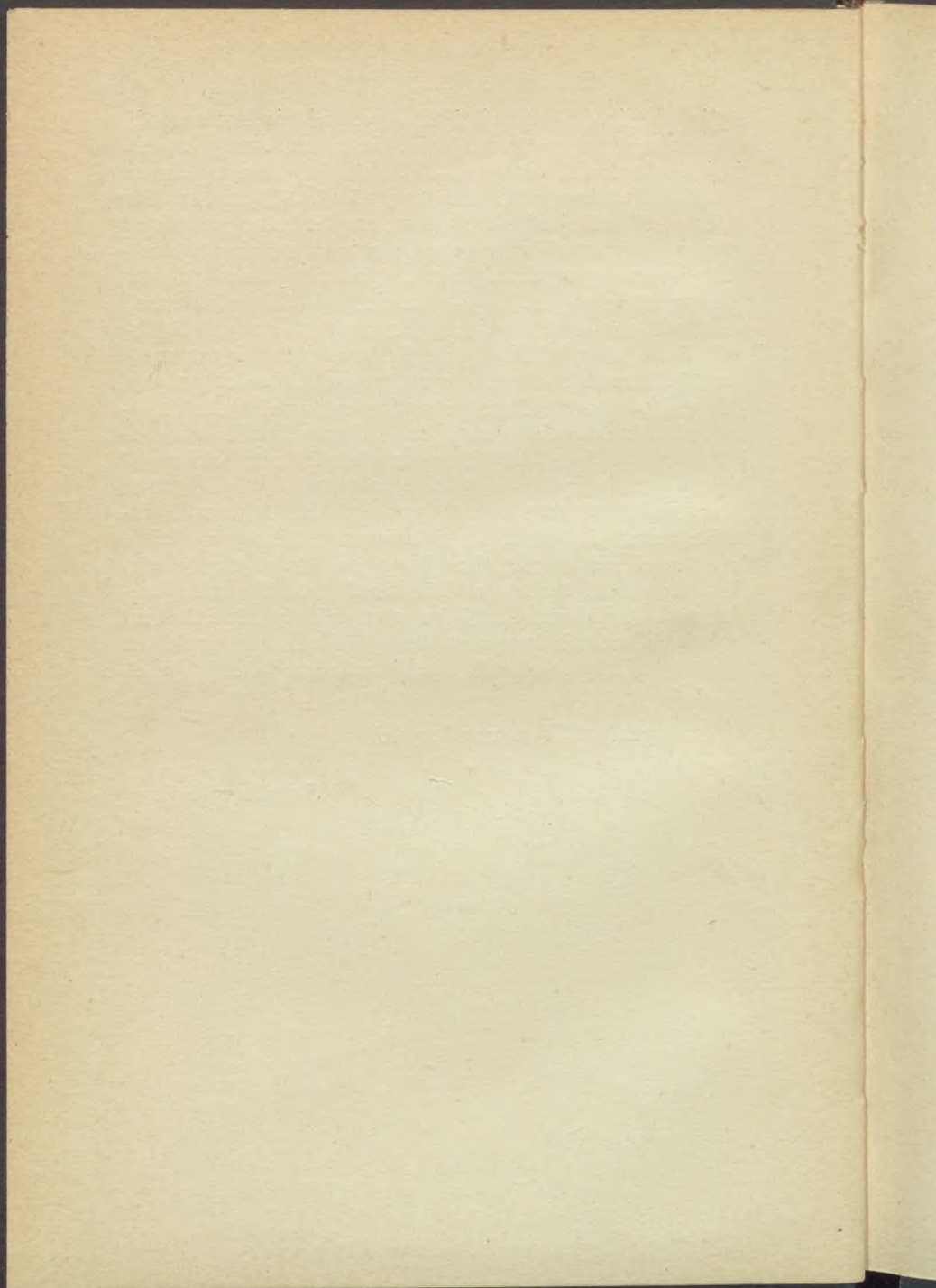
A harmadik sík misztikus köre tartalmazza a dráma metafizikai magvát. A létezők szétszórt világa a végtelenben egyesült és visszatér az Alkotóhoz, hosszú, keserves út után, mert elfeledte, honnan származott. A személyek szimbolikus jelentése itt bontakozik ki a sejtetésből. Rodrigo és Prouhèze, a megsebzett erő és a szíven átdöfött szépség, itt borulnak le imádkozón Isten trónusánál. Itt váltja meg Afrika szörnyetegét, Camilót is az a fény, amely Prouhèze arcából áradt és a tékozló fiú könnyezve csókolja Atyjának ítélő kezét. Itt lesz Doña Musica az isteni harmónia örök zengése, amely a földön még megtörött és Dolores, a tiszta áldozat, a bárány, aki vakon követi urának szavát. A világrészek és tengerek, a csillagképek, a hold, a pálma és a földi cselekmény tarkasága itt szállanak fel tiszta szimbolumok gyanánt Isten örök vizébe, megdöbbenőn és ujjongó örömmel, de ember hogyan tudná őket megfejteni? A költő szólott és engedelmes füllel hallgassuk most megújuló szavát s ha értelemmel nem tudjuk követni, a lelkünket adjuk át neki.

Befejezésül néhány szóban meg kell emlékeznem még a fordítás nehéz problémájáról. Hogyan adjuk vissza magyarul Claudelnek már franciában is különleges nyelvét? Stílusa nem a szokásos költői stílus, amely a fejlett nyelv minden díszítő eszközét felhasználja. Sokszor brutális, nyers, a bölcséleti fogalmak komor koppanásaival, máskor retorikusan bonyolult, csaknem idegenszerű és archaikus, hogy ismét szenzuális képekben gazdag, primitív hamuvval bevont nyelvbe csapjon át. Állandóan él benne az a törekvés — és ez formai költészetének csaknem lényege — hogy a szavak ősi szépségét tárja fel, azt az eredeti felidéző erőt, amely még képszerűen mu-

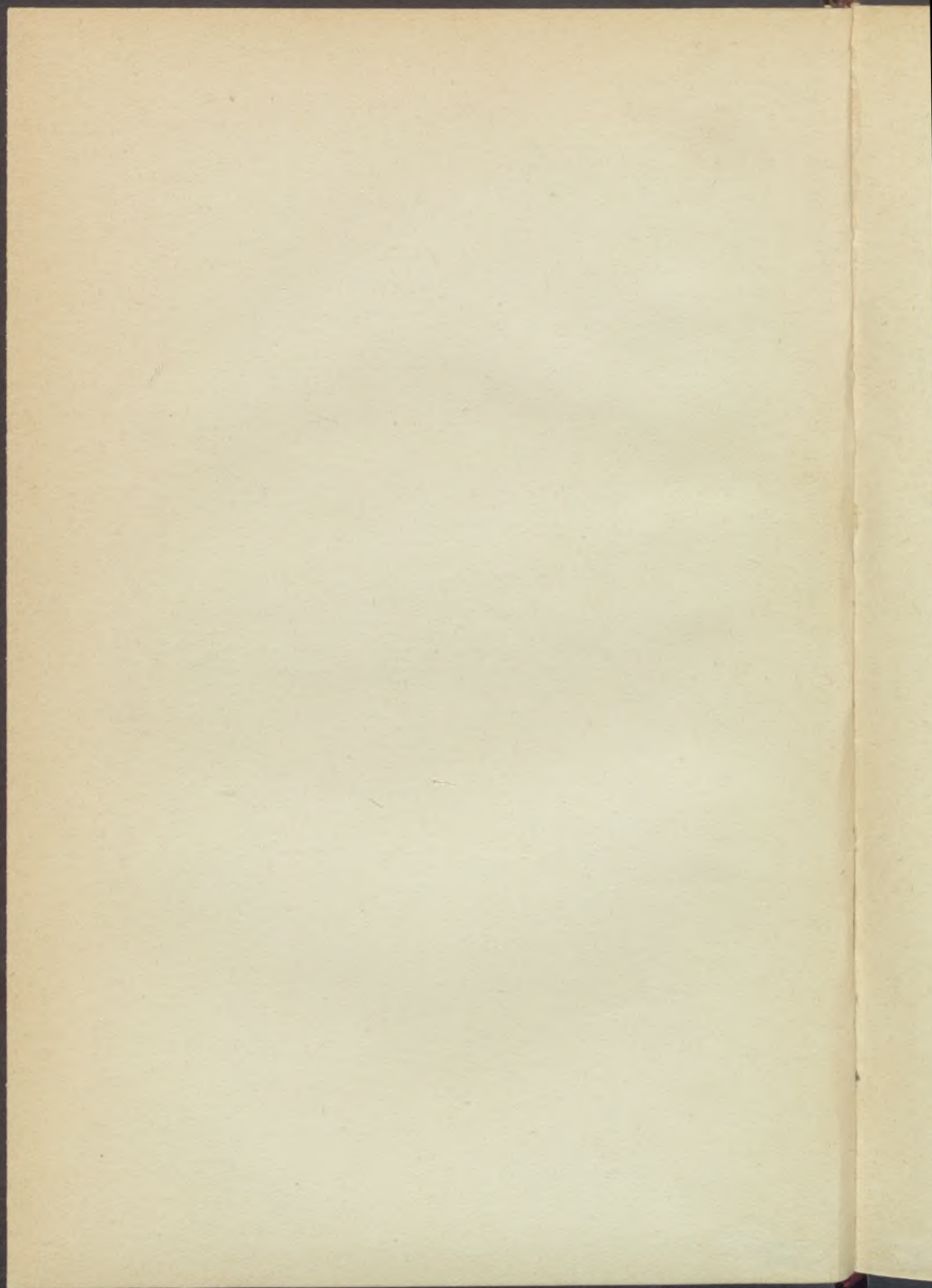
tatja a dolgokat és sejteti azok szolidáris kapcsolatát. De ez csak olyan nyelvben lehetséges, amely a szavakat absztrakt fogalmakká koptatta, fenntartván az ellenőrző származást, a latin gyököt. Stílusa továbbá bölcséleti kifejezésekkel van megterhelve, amelyek magyar visszaadása értekező hangba zökkent, mint-hogy a magyar filozófikus nyelv még nincs átítatva oly mértékben, mint a francia, költői fluidummal. A francia elvont fogalmak szonorításuk révén is kiváltják a mondat harmóniáját, amelyet magyar megfelelőjük nem tud utánuk zengeni. A claudeli szövegtől pedig teljesen elszakadni konkrétumok behelyettesítésével nem lehet, mert ez a Gondolkodónak rovására esnék és a költőt is meghamisítaná, aki saját nyelvében is talált volna bőven színesebb körülírást és gondolatát megszokottabb eszközökkel kirajzoló kifejezéseket. S ha ezt nem tette meg, bizonyára célja volt vele. Ezt a célt tisztelte a fordító is, aki lehetőleg az eredeti szöveg szókincsével próbálta megközelíteni Claudel művét. S ha mesterének képe helyett legalább annak roppant árnyékát sikerül majd az olvasó lelkébe vetítenie, neki már az is elég jutalmazás.

Budapest, 1934 november hó.

Semjén Gyula.

JOSÉ MÁRIA SERT FESTŐNEK

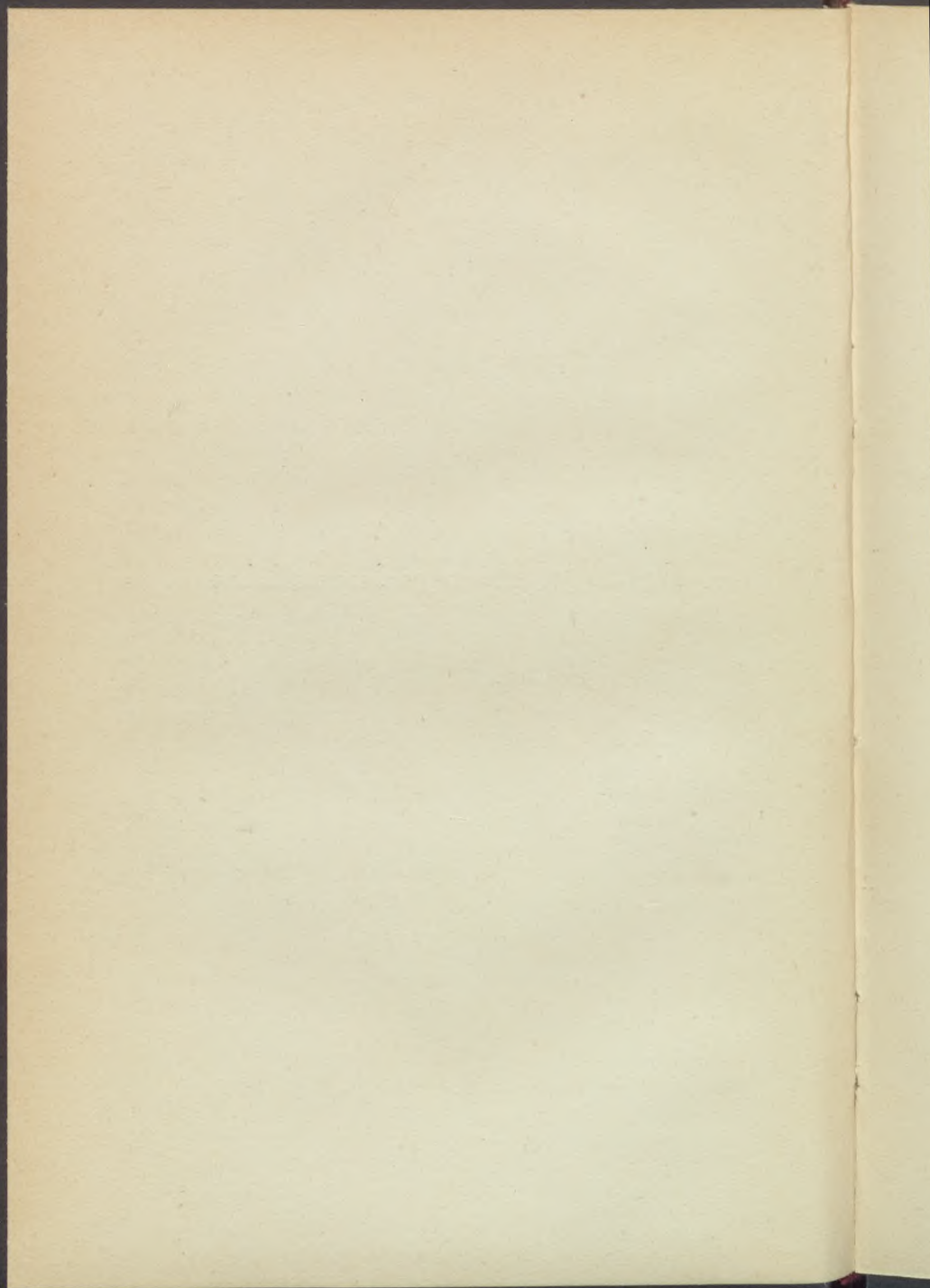

Isten egyenesen ír görbe vonalakon.

Portugál közmondás.

Etiam peccata.

SZENT ÁGOSTON

... Minthogy elvégre nem teljesen lehetetlen, hogy a darabot egyszer tíz vagy húsz év múlva részben vagy egészben mégis csak előadják, néhány scenikai útmutatással kezdem. Lényeges kelléke az előadásnak, hogy a képek a legkisebb megszakítás nélkül kövessék egymást. A háttérben elég egy hanyagul bemázolt vászon vagy akár az sem kell. A díszletezők a szükséges berendezést és változásokat a közönség szemeláttára végzik, mialatt a cselekmény tovább halad a maga útján. Szükség esetén maguk a színészek is segíthetnek. Mielőtt az előző jelenet végetérne, a következőnek szereplői már megjelennek a színpadon és készülődni kezdenek. A színpadi utalásokat, ha egyáltalában szóba jönnek és ha nem gátolja a szabad mozgást, vagy nagy papírlapokra függesztik ki, vagy a rendező olvassa el őket, vagy pedig maguk a színészek, akik vagy a zsebükből húzzák ki, vagy egymásnak adják át a szükséges kis cédulákat. Ha eltévesztik, nem baj. Rendkívül hatásos lesz egy, a szín közepén lecsüngő kötélvég és valami rosszul felhúzott körfüggöny, amely mögött előtűnik a fehér fal, az ott nyüzsgő személyzettel. Legyen az egésznek provizórikus jellege, mintha a rajongó elragadtatás következtében minden még kiforratlan, elhamarkodott, összefüggéstelen, rögtönzött volna. Természetesen időről-időre sikerült jelenetek is szükségesek, ha lehetséges, mert még a zürzavarban is kerülni kell az egyhangúságot.

A rend az észnek öröme, a zürzavar azonban a képzeletnek gyönyörűsége.

Tegyük fel, hogy darabomat például húshagyó-
kedden délután négy órakor játsszák. Ugy képezem,
hogy lesz egy nagy terem, amelyet jól bemelegített
már egy előző előadás s amelyet most az összegyűlt
közönségnek beszélgetése tölt be. A csapóajtókon át
be-behallatszik az előcsarnokból egy jöltáplált zene-
karnak tompa lármája. Egy másik kis orrhangú zene-
kar a teremben azzal szórakozik, hogy a közönség
zaját utánozza és lassankint ritmust, formát ad neki.

A prosceniumon, a leeresztett függöny előtt meg-
jelenik A KIKIÁLTÓ. Izmos, szakállas legény, aki
a legismertebb Velasquez képektől kölcsönözte azt
a tollas nemezkalapöt, azt a botot a hóna alatt és azt
az övet, amelyet alig tudott begombolni. Beszélni
akar, de valahányszor kinyitja a száját s miközben
a közönség lázas zajongással hallgatni készülődik,
félbeszakítja őt egy cimbalomhang, egy mulya kis
csengő, a keresztfuvola éles trillája, a bűgő sípnek
gúnyos megjegyzése, az okarinának huncutsága, meg
a bőfögő szakszofón.

Lassankint mindez megülepszik és csend lesz. Már
csak a nagy dobot hallani, amely türelmesen mondja:
bum, bum, bum, akárcsak Bartet asszony elszánt
mutatóujja, amint taktusban veri az asztalt, mialatt
a Gróf úr szemrehányásokkal halmozza el. És e köz-
ben dobpergés pianissimo, időről-időre egy-két for-
téval, amíg csak a közönség hozzávetőleg el nem
csendesedik.

A KIKIÁLTÓ papírlappal a kezében bötjával jó
erősen a padlóra ülve harsogja:

A SELYEMCIPŐ

VAGY

A LEGROSSZABB NEM MINDIG BIZONYOS

Spanyol történet négy napban.

AZ ELSŐ NAP SZEREPLŐI:

A KIKIÁLTÓ
A JEZSUITA ATYA
DON PELAYO
DON BALTAZAR
DOÑA PROUHÈZE (Doña Merveille)
DON CAMILE
DOÑA ISABEL
DON LUIS
A SPANYOL KIRÁLY
A KANCELLÁR
DON RODRIGO
A KÍNAI
JOBARBARA, A NÉGER NŐ
A NÁPOLYI ÓRMESTER
DON FERNANDO
DOÑA MUSICA (Doña Délices)
AZ ÓRANGYAL
A ZÁSZLÓS
KATONÁK

ELSŐ NAP

Rövid trombitaharsogás.

A dráma színhelye az egész világ, különösebben pedig Spanyolország a XVI-ik század végén, meg a XVII-ik elején. Országok és korok úgy sűrűsödnek itt össze, mint ahogy bizonyos tetszőleges távolságból több különálló hegyvonulat csak egy láthatárt alkot.

*Még egy trombitaszó.
Hosszú elnyújtott füttyölés, mint mikor tengerészek gyakorlatoznak a hajón.*

A függöny felemelkedik.

I. JELENET

A KIKIÁLTÓ, A JEZSUITA ATYA

A KIKIÁLTÓ: Testvéreim, szegezzük most szemünket az Atlanti-oceánnak erre a pontjára, amely néhány fokkal az Egyenlítő alatt fekszik egyforma távolságban az Ó- és Újvilágtól. Itt egy árbocavesztett hajóroncs tökéletes utánzata látható, amint a hullámok játékszereként hanyódik ide-oda. A két féltékének összes nagy csillagcsoportjai, a Nagy Medve, Kis Medve, a Kasziopeia, az Orion, a Délkereszt rendben fel vannak függesztve az égen köröskörül, mint roppant gyémánt függők, vagy mint óriási fegyvergyűjtemények a falon. Elérhetném őket a botommal, ha akarnám. Itt az égen köröskörül. És ha egy földi festő, aki a kalóznak — mondjuk az angoloknak művét akarná ábrázolni, amit véghez vittek ezen a szegény spanyol hajón, hát éppen ezt az árbocot rajzolná le a vitorlafákkal és a kötélzettel, amint a fedélzet közepére zuhant, ezeket a felforgatott ágyúkat, nyitva hagyott csapóajtókat, vérfoltokat és hullákat mindenfelé, különösen pedig a szerzetesnőknek ezt a kis csoportját, amint egymásra hullva holtan nyúlnak el. A nagy árboznak csonka oszlopához egy Jezsuita Atya van kötözve, amint láthatjátok is. Roppant nagy növésű és sovány. Csupasz válla kilátszik az elszakadt reverenda alól. És ime, most beszélni kezd. Ilyenformán: *Uram, köszönöm, hogy így megkötöztél...* De ezt majd elmondja ő maga.

FigyeljeteK jól oda, ne köhögjetek és próbáljátok egy kicsit meg is érteni. Amit nem fogtok megérteni, az ám a legszebb, ami a leghosszabb, az a legérdekesebb s amit unalmasnak találtok, az a legmulatságosabb. *(A kikiáltó kimegy.)*

A JEZSUITA ATYA: Uram, köszönöm, hogy így megkötöztél. Megtörtént néha, hogy nehezemre estek parancsaid

és akaratom végzésed ellenében megdőbrent és vonakodó maradt.

De ma nem is tudnék szorosabban símulni hozzád és hiába nézem tagjaim, egyetlen egy sincs, amely egy parányit is el tudna tőled távolodni.

Csakugyan a kereszthez vagyok kötözve, de a kereszt, amely így megfeszít, nincs kötve semmihez. A tengeren lebeg.

Azon a szabad tengeren, amelyen az égnek határa elmosódik s amely egyenlő távolságra van az óvilágtól, melyből útra keltem és a másik újtól.

Minden kilehelte lelkét köröskörül, minden elenyészett ezen a szűk kis oltáron, amelynél még halomba dobva fekszik nővéreimnek teste, mert szüretelni bizonyára nem lehet úgy, hogy a rendet meg ne bontanók,

de minden — rövid kis megmozdulás után — atyánk örök békéjében pihent el.

És hogyha elhagyottnak hiszem magam, csak várnom kell ennek a biztos hatalomnak visszajöttére itt alattam, amely magával visz és újra felemel, mintha ebben a pillanatban egy volnék a mélység örömeivel,

várnom ennek a hullámnak visszatértét, amely nem-sokára utolszor zúg felém, hogy magával sodorjon.

Átveszem és használom azt a láthatatlan művet, amelyet Isten egyszerre teremtett meg a maga egészében s amelybe engem szorosan elvegyít az Ő szent akaratának ereje, minthogy a magaméről már lemondtam,

felhasználom azt a multat, amely a jövővel együtt egy és szétléphetetlen anyagból szövődött, ezt a tengert, amelyen az Úr akaratával hajóztam és annak a szélnek lehelletét, amely arcomba fúj és meg-

pihen, amint a két testvérvilágból és fönn az égből, a kétségbevonhatatlan csillagrendszeréből hozzám megérkezik,

hogy áldjam azt a földet, amelyet vágyódó szívem megsejtett ott lenn az éjtszakában.

Legyen Ábel áldása rajta, a pásztoré, a folyók és erdők között! Kímélje meg őt háború és viszály. Az izlám ne mocskolja be partjait, sem az eretnokség, amely még gonoszabb ragály.

Istennek adtam magam és most eljött a pihenés, a megenyhülés napja, oly megnyugtatón vájódnak belém kötelékeim.

Aldozatról beszélnek az emberek, pedig minden lehető választásnál csak egy olyan észrevétlen kis mozgásról van szó, minthogyha kezünkkel legyinténénk.

Tulajdonképpen csak a rossz kíván erőfeszítést, minthogy az a valóság ellen való. Leválást jelent az állandó, nagy és szent erőktől, amelyek közre fognak és támogatnak mindenfelől.

És most íme itt az utolsó imádsága annak a misének, amelyet már a halálhoz vegyítve önmagam feláldozásával mondok el: Istenem, Hozzád fohászokodom Rodrigo testvéremért! Istenem, Hozzád könyörgök Rodrigo Fiamért!

Nekem nincs más gyermekem, ó Istenem és ő is tudja jól, hogy neki sem lesz más testvére többé.

Te láttad őt, Uram, amint lépéseim követve a lobogó alá állt, amely a Te betűidet viselte és most biztosan azért, mert elhagyta noviciátusod, hátat fordít Neked és azt képzei, hogy nem várakozásra született, hanem, hogy hódítson és birtokoljon

mindent, amit elér, mintha valami is lenne, ami nem a Tiéd s mintha másutt is lehetne, mint ahol Te vagy.

De, Uram, nem olyan könnyű megszökni Előled és ha nem a világosság által jut el Hozzád, hát menjen azáltal, ami csak homály, az egyenes helyett a ferde úton, az egyszerű helyett a gyötrelmes, az összecsapzott sokaságon át,

és ha a rosszat kívánja, legyen az olyan, amely csak a jóval férhet össze,

és ha a zürzavart kívánja, legyen az olyan, amely megrendíti és ledönti körülötte az üdvösséget elzáró falat,

megszabadítva őt és azt a sok-sok embert, akit elzárva tart.

Mert ő azok közül való, akik csak úgy tudják magukat megmenteni, ha megmentik azt a tömeget, amely mögöttük az ő formájukban él.

És Te már vágyat oltottál belé, de ő még nem is sejtí, mit jelent, ha másnak vágya járja át a lelkét.

Tanítsd meg arra, hogy nem Te vagy az egyetlen, aki távol lehet! Kösd meg őt annak a másik lénynek súlya által, aki szépségével hívja a messzi úrron át! Sebezsd meg őt, egy angyal arcát mutatva néki meg!

Töltsd be ezt a két szerelmezt olyan vágyódással, hogy a mindennap forgatagában nem tudván egymást megpillantani,

ősi épségében táruljon ki bennük lelkük lényege, úgy ahogy Isten gondolta egykor őket széttéphetetlen kapcsolatban!

És amit majd ő a földön akar nyomorúságosan ki-
mondani, én az Égben éneklek el Neked s lelkek
nyelvére fordítom szavát.

II. JELENET

DON PELAYO, DON BALTAZAR

(Nemesi ház homlokzata Spanyolországban. Kora reggeli óra. Narancsfákkal beültetett kert. Kék fajanszkút a fák alatt.)

DON PELAYO: Két út kezdődik most itt a háznál, Don Baltazar.

És az egyik, ha szemünk fel tudná mérni egy pillantás alatt, sok-sok falun és városon

fel- és leszállva, amint áthalad, akár az összekuszált móttring a kötélgyártó-állványokon,

egyenesen a tengernek húzódik, nem messze attól a vendégfogadótól, amely százados fák közt rejtve áll.

És ezen az úton át kíséri egy fegyveres lovag
Doña Prouhèze-t. Azt akarom, igen hogy ő vigye el
Doña Prouhèze-t a szemem elől.

Ezalatt én a másik úton, amely rekettyével benőtt
sziklák között kanyarogva fut,
iparkodom a hívó szó felé, amelyet az a fehér folt
kiált felém,

a hegyek közt élő özvegy levele, unokahugom le-
vele a kezemben itt.

És Merveille és Asszonyom számára nincs más
feladat, csak az, hogy a tenger vonalát figyelje kelet
felé, várakozván, míg fel nem tűnnek azok a vitor-
lák, melyek visszavisznek minket kormányzóságunkba,
Afrikába.

DON BALTAZAR: Hogyan, Uram, ily gyorsan itt
volna már az indulás?

Ismét elhagyja gyermeksége házát, amikor annyi-
annyi hónapot töltött úgyis a barbárok között!

DON PELAYO: Igaz, ez az egyetlen hely a világon,
ahol úgy érzem, hogy elfogadnak és megértenek.

Itt kerestem menedéket, a csöndben, még akkor,
midőn Ófelségének Rettenetes Bírója voltam, kiirtója
az útonállóknak és a lázadásnak.

Az emberek nem szeretik a bírót.

De hamar rájöttem arra, hogy a legnagyobb kö-
nyörületesség abban áll, ha mindent megölünk, ami
kárt okoz.

Hány napot töltöttem itt és reggeltől estig nem volt
más társaságom, mint öreg kertészem,

a narancsfák, amelyeket én öntöztem magam és ez
a kis kecske, amely hozzám szelídült.

Igen, játékosan meg-megdöfködött és hozzám futott,
hogy a kezemből egye a szőlőlevelet.

DON BALTAZAR: De most itt van Doña Mer-
veille, aki többet jelent önnek, mint az a kis kecske.

DON PELAYO: Viselje gondját, Don Baltazar, azon
a nehéz úton. Önre bízom őt.

DON BALTAZAR: Rám akarja bízni Doña Prou-
hèze-t?

DON PELAYO: Miért ne? Hát nem azt mondta ön,
hogy hivatása Katalóniába szólítja? Az útját ez nem
hosszabbítja meg.

DON BALTAZAR: Kérem, bocsásson meg. Nincs más lovag, akire rá lehetne bízni ezt a gondot?

DON PELAYO: Senki más.

DON BALTAZAR: Például Don Camilo, Kegyelmed unokatestvére és helytartója ott lent, aki ügyis nemsokára útra kel.

DON PELAYO (*keményen*): Camilo egyedül megy.

DON BALTAZAR: És nem lehetne itt hagyni Doña Prouhèze-t, hogy itt várjon önre?

DON PELAYO: Arra nincs időm, hogy visszajöjjek.

DON BALTAZAR: Micsoda kényszerítő feladat hívja önt?

DON PELAYO: Unokahúgom, Doña Viriana, aki halálán van és nincs mellette semmi férfinép.

Nincsen pénz a szerény és büszke házban, kenyér is alig,

s még hozzá hat eladó leány, akik közül a legidősebb csak épp, hogy meghaladta a huszadik évet.

DON BALTAZAR: Nem ő az, akit Doña Musicának hívtunk? — ott laktam én is abban az időben, amikor Flandria számára verbuváltam —

a gitár miatt hívtuk így, — mindig kezében volt, de rajta nem játszott soha —

és nagy szemei miatt, amelyek olyan hívón nyíltak ki az emberekre, készen, hogy minden csodát magukba szívjanak,

meg a fogai miatt, amelyek, mint a friss mandulák, harapták skarlátpiros ajkát, amint nevetett.

DON PELAYO: Miért nem vette feleségül?

DON BALTAZAR: Koldusabb vagyok, mint egy kóbor kutya.

DON PELAYO: És minden pénzed a testvérednek küldöd, úgy-e, aki a Vállalatot vezeti Flandriában?

DON BALTAZAR: Nincs annál jobb ház az Escaut és Meuse között.

DON PELAYO: Magamra vállalom Musicát, én meg rád bízom Prouhèze-t.

DON BALTAZAR: Miként ön is, uram, biz úgyse, én is úgy érzem, hogy inkább a férje lennék egy csinos asszonynak, mint az oltalmazója! Pedig hát eljárt felettem az idő.

DON PELAYO: Biztos vagyok, nemes barátom, hogy egyikőtöknek sem kell félni attól a néhány naptól, amit majd együtt töltötök és különben is feleségem szolgálója mindig veletek lesz. Ó a fekete Jobarbara! Nincs jobban megvédve az az őszibarackfa sem, amely berberiai fügefán keresztül bontja ki ágait.

Azután meg nem is kell sokáig várakoznotok: én rövidesen elintézek mindent.

DON BALTAZAR: És férjhez adja a hat leányt?

DON PELAYO: Már mindegyikük számára választottam két-két férjet és parancsot hívtam össze őket; ki merne ellentállni Pelayónak, a Rettenetes bírónak?

A leányoknak csak választaniok kell, vagy ha nem, én már választottam nekik, a kolostort; a kapu nyitva áll.

Az aragóniai sem biztosabb a dolgában, aki a piac-térre hat új kancával érkezik. Csendben megállnak ott egymás mellett egy nagy gesztenyefa árnyékában és nem látják a vevőt, aki az egyikőtől a másikhoz megy, gyengédséggel és szakértelemmel s a zablát a háta mögött rejti el.

DON BALTAZAR *(mély sóhajrással)*: Isten veled, Musica!

DON PELAYO: És amíg marad egy kis időm, végig elmagyarázom önnek, milyen is a helyzet az afrikai parton. Muley szultán... *(Eltávoznak.)*

III. JELENET

DON CAMILO, DOÑA PROUHÈZE

(Ugyanannak a kertnek másik része. Dél van. A szín egyik végétől a másikig hosszú, sűrűlombú fásor nyúlik el. A tömött levélzet homályát csak néha szakítja meg egy-egy napsugár, amely a hézagokon át beesve fénylő foltot vetít a földre. A fásor tulsó, láthatatlan oldalán DOÑA PROUHÈZE halad, akinek csak piros ruhája villan a leveleken át, míg DON

CAMILO *vele egy vonatban lépked, az innenső, látható oldalon.*)

DON CAMILO: Hálás vagyok kegyes asszonyomnak, hogy a búcsúzásra engedélyt adott.

DOÑA PROUHÈZE: Nem adtam önnek semmiféle engedélyt és Don Pelayo sem tiltott meg semmit sem nekem.

DON CAMILO: Ez a fasor közöttünk azt bizonyítja, hogy ön nem akar látni engem.

DOÑA PROUHÈZE: Nem elég, ha hallom?

DON CAMILO: Pedig ezután nem igen gyakran alkalmatlankodom majd a Főkapitány úrnak.

DOÑA PROUHÈZE... Visszatér oda Mogadorba?

DON CAMILO: Jó kis hely az, távol Ceutától, a hivataloktól, távol attól a kék vizű vászondarabtól, amelyre az aranyszállító fehér hajók evezője írja szüntelenül a spanyol király nevét.

Legtöbbször becsülöm azt a negyvenlátnyi zátonyt a zúgóval, amely időről-időre nekem is egy vagy két dereglyébe kerül és kissé megbosszantja látogatóimat.

De, hát amint mondani szokás, akik meglátogatnak, megtisztelnek engem, akik meg nem látogatnak meg, örömet szereznek.

DOÑA PROUHÈZE: De ez önt is elválasztja az erősítő csapatoktól, meg az ételmezéstől is.

DON CAMILO: Majd úgy csinálom, hogy ne szoruljak rájuk.

DOÑA PROUHÈZE: Még szerencse, hogy Marokkó most három vagy négy szultán vagy próféta közt van felosztva, akik egymással harchan állanak, úgy-e?

DON CAMILO: Igen, ez az én kis privát szerencsém.

DOÑA PROUHÈZE: És senki sem tudja jobban kihasználni ezt a helyzetet, mint éppen ön, nem így van?

DON CAMILO: Igen, én minden nyelven beszélek, tudom azonban, hogy mire gondol.

Arra a két évig tartó útra, amelyet zsidó kereskedőnek öltözve tettem az ország belsejében.

Sokan mondják, hogy nemes ember és keresztény nem csinálhat meg ilyet.

DONA PROUHEZE: Nem gondoltam erre. Soha senki sem gondolta, hogy ön hitszegő. Hiszen látja már abból is, hogy a király ezt a megtisztelő állást adta önnek.

DON CAMILO: Igen, megtisztelő állást, akár a kutyának a hordót az Óceán közepén. De én nem is akarok mást.

És sokan azt is mondják, hogy mór van a dologban, a bőröm miatt, ami kissé sötét.

DONA PROUHEZE: Én nem gondoltam ezt. Tudom, hogy ön nagyon jó családból való.

DON CAMILO: Még hagyján a mór!

Minden derék nemes ember tudja, hogy csak rá kell ütni, mint a vívásnál a forgóbabára.

elméletileg, mert valójában a lehető legkevesebbet nyúlunk a dologhoz.

DONA PROUHEZE: Tudja, hogy én is úgy gondolkodom, mint ön. Én is szeretem ezt a veszedelmes fajt.

DON CAMILO: Én talán szeretem őket? Nem, de Spanyolországot sem szeretem.

DONA PROUHEZE: Mit hallok, Don Camilo?

DON CAMILO: Vannak emberek, akik készen találják helyüket, midőn megszületnek,

beszorítva és beillesztve, mint a szem a tömör kukoricacsővön:

a vallás, a család, a haza.

DONA PROUHEZE: Ön mindezeket túltette már magát?

DON CAMILO: Ugy-e szeretné, ha megnyugtálnám? Anyám is azt akarta, hogy mindig úgy beszéljek neki, ahogy ő gondolkozott. Hányszor szememre hányta azt a hízelgő mosolyt, amit feleletül kapott! Ó, a többi fiúk és lányok, meg kell mondanom, hogy nem igen gondolt rájuk! Haldokolva is csak az én nevem volt az ajkán.

És hogy egy más dologra térjünk, azt hiszi, a tékozló fiú valóban nagyétkű cimborákkal és örömlányokkal emésztette fel vagyonát? Ó, olyan dolgokra adta fejét, amelyek egészen másképp izgatók!

Hajmeresztő spekulációkra, karthagóiakkal és arabokkal! Maga a név volt hírbehozva, megérti ezt?

Azt hiszi, hogy az Atya másra gondolt, és nem erre a szeretett fiúra? Hosszú napokon át. Mindig volt reá épp elég oka.

DONÁ PROUHEZE: Mit ért az alatt a «hízelgő mosoly» alatt?

DON CAMILO: Mint hogyha alattomban egyetértettünk volna vele, mint hogyha mindenben a büntársunk lenne. Kis hunyorítás, így ni! Ez mindig kihozta sodrából. Szegény anyám! És mégis, ki az ördög alkotott engem kérem, ha nem ő maga?

DONÁ PROUHEZE: Nem rám van bízva az, hogy rendbe hozzam az ön életét.

DON CAMILO: Mit tudja azt az ember?

De talán éppen rám van bízva, hogy szétromboljam az önét.

DONÁ PROUHEZE: Nehéz lesz az, Don Camilo.

DON CAMILO: Nehéz lesz és ön már hallgat engem — férje tilalmának ellenére — ezen a levél-falon keresztül.

Látom kicsiny fülét.

DONÁ PROUHEZE: Tudom, hogy szüksége van rám.

DON CAMILO: Azt érti ezalatt, hogy szeretem magát?

DONÁ PROUHEZE: Azt mondtam, amit mondtam.

DON CAMILO: Nem keltek magában túlsok borzadást?

DONÁ PROUHEZE: Így egy-kettőre az nem sikerül.

DON CAMILO: Mondd, te, aki láthatatlanul hallgatsz engem és együtt lépdelsz velem az ágaknak túlsó oldalán, hát nem csábító, amit felkínálok?

Mások gyöngyöket mutatnak szerelmes asszonyuknak, kastélyokat, mit tudom én, erdőket, száz majort, hajóhadat a tengeren, bányákat, királyságot,

nyugodt és tiszteletővezte életet, serleget, amelyből együtt iszszák a bort,

de én semmi ilyet nem ígérek neked, várj! tudom, hogy mindjárt megérintem szíved legtitkosabb idegét,

hanem olyan értékes valamit, amiért mindent eldobhatsz magadtól, hogy azt velem együtt elérd és akkor csak fáradt unalom tölti el magát, a vagyon, család, haza, saját neve és még tisztessége miatt is.

Igen, mit is keresünk itt tovább, keljünk útra, Merveille!

DOÑA PROUHÈZE: És mi az az értékes dolog, amit felkínál?

DON CAMILO: Egy helyet, ahol együtt vagy velem, ahol többé egyáltalán semmi sincs, nada! a mozdulatlan semmiség!

DOÑA PROUHÈZE: És ezt akarja nekem adni?

DON CAMILO: Hát semmi ez a semmiség, amely mindentől megszabadít?

DOÑA PROUHÈZE: De én még szeretem az életet. Camilo uram! Szeretem a világot, szeretem Spanyolországot. Szeretem ezt a kék eget, szeretem a szép napot! Szeretem azt a sorsot, amelyet Isten rendelt nekem.

DON CAMILO: Mindezt én is szeretem. Spanyolország szép. Nagy Isten, milyen jó lenne, ha el lehetne egyszer hagyni és örökre!

DOÑA PROUHÈZE: Nem ezt csinálta eddig is?

DON CAMILO: Az ember mindig visszatér.

DOÑA PROUHÈZE: De mégis van-e olyan hely, ahol egyáltalában semmi sincs?

DON CAMILO: Van, Prouhèze.

DOÑA PROUHÈZE: És milyen?

DON CAMILO: Olyan, ahol más semmi sincs, szív, ahol nincs semmi más, csak te vagy.

DOÑA PROUHÈZE: Lám, elfordítja fejét, amint ezt mondja nekem, hogy ne lássam meg ajkán a gúnyolódást.

DON CAMILO: Amikor azt mondom, hogy a szerelem féltékeny, maga azt állítja, hogy nem érti meg.

DOÑA PROUHÈZE: Melyik asszony nem értené meg?

DON CAMILO: A költők nem arról énekelnek-e, hogy a szerelmes asszony azért sóhajtozik, mert választottjának mindene, egész világa nem lehet? Hisz azt akarja, hogy szerelmesének semmi másra se legyen szüksége már, csak öreá.

S ezért a nő halált és pusztaságot visz magával.

DOÑA PROUHÈZE: Ó, nem a halált, az életet szeretném vinni én szerelmesemnek, az életet, mégha enyémnek árán.

DON CAMILO: És Doña Prouhèze nem jelent-e többet, mint a leigázásra váró királyságok, többet, mint Amerika, amelyet még a tengerből kell a valóságba hívni?

DOÑA PROUHÈZE: Több vagyok.

DON CAMILO: És Amerika teremtese vajjon jelent-e annyit, mint egy lélek, amely az örvénybe hull?

DOÑA PROUHÈZE: Oda kell adnom lelkemet, hogy megmennthessem az önét?

DON CAMILO: Más módja nincsen ennek.

DOÑA PROUHÈZE: Könnyű volna megtenni ezt, ha szeretném magát.

DON CAMILO: Ha engem nem szeret, szeresse szerencsétlenségemet.

DOÑA PROUHÈZE: Miféle nagy szerencsétlenséget?

DON CAMILO: Ne hagyja, hogy egyedül legyek!

DOÑA PROUHÈZE: Hát nem ezt akarta szüntelen?

Melyik barátját nem riasztotta el? Melyik szílat nem tépte szét? melyik megbízatást nem fogadta azzal a mosollyal, amelyről épp előbb beszélt?

DON CAMILO: Csak azért vagyok teljesen üres, hogy jobban tudjak magára várni.

DOÑA PROUHÈZE: Az ürt csak Isten tölti be.

DON CAMILO: Ki tudja, hátha csak maga képes arra, hogy Istent hozza el nekem?

DOÑA PROUHÈZE: Nem szeretem önt.

DON CAMILO: Én pedig olyan nyomorult, olyan bűnös leszek, igen, olyasmit fogok tenni majd, Doña Prouhèze,

hogy kényszeríteni fogom, hogy eljöjjön hozzám, kényszeríteni fogom magát és az Istent, akit olyan féltékenyen zár a lelkébe, mintha ő csak az igazakért jött volna le a földre.

DOÑA PROUHÈZE: Ne káromoljon.

DON CAMILO: Maga beszél Istenről nekem; én nem szeretem ezt a témát.

Azt hiszi, hogy a Tékozló Fiú kért bocsánatot?

DOÑA PROUHÈZE: Ezt mondja az Evangélium.

DON CAMILO: Én úgy vélem, hogy az Atya volt, mialatt világjárta fiának mosta meg sérült lábát.

DOÑA PROUHÈZE: Ön is majd visszatér.

DON CAMILO: Akkor ezen a napon én nem akarok muzsikát, sem vendégeket, sem hízott borjut, sem semmiféle nyilvános dáridót.

Azt akarom, hogy vak legyen, mint Jákób és ne lásson engem.

Emlékszik arra a jelenetre, amikor József kiküldi testvéreit, hogy egyedül legyen Izraellel?

Senki sem tudja, mi történt közöttük ebben a pillanatban, van abból a világ végéig elég, ami kitölthet öt perc haláltusát!

DONÁ PROUHEZE: Olyan nehéz az, Don Camilo, hogy egyszerűen tisztességes ember legyen? Hú keresztény, hú katona, Ófelségének hűséges szolgája, hú férje annak az asszonynak, aki majd önre lel?

DON CAMILO: Nehéz ez, unalmas, bonyodalmas is, a többiek örökké felettünk, megfulladok! És hogy soha se legyen vége ennek a mindenfelől elzárt börtönnek és ennek az egész halom nyírkos testnek, mindannak, ami visszatart, hogy a hívó szót kövessük!

DONÁ PROUHEZE: Mi ez az ellenállhatatlan hívás?

DON CAMILO: Nem hallotta, nem érezte még? A szúnyogok sem tudnak jobban ellenállni annak az elragadtatásnak, amely az éjtszakában gyúló fényből árad,

mint az emberi szív a tűz hívó szavának, amely halottra perzseli. Afrika hívása ez!

A föld nem lenne az, ami most, ha nem volna gyomrán ott ez az izzó négyszögű kőlap, ez a rágó fekély, ez a sugár, amely a máját emésztí el, ez a háromlábú jósszék, amelyet az óceánok forró lehelete tüzesít, ez a füstben kavargó odú, ez a kemence, amelyben minden állati lihegésnek szennye a zsíráját vesztí el.

Mi nem vagyunk minden a négy falunk között. Hiába zárkóznak el, hiába rendezkednek be szépen egymás között, nem tudják többé kizárni az emberiségnek azt a nagyobb felét, amelyről már rég elhatározták, hogy csendben meglesznek majd nélküle, pedig Krisztus értük is szenvedett kínhalált.

Ez a lehelet, amely most a feje fölött suhan, megreszkettette a lombokat és megrázva ablaka redőnyeit, ez Afrikának sóhaja, amint örök gyötrelmétől gyötörve hív.

A többiek felkutatják a tengert és én, én mért ne hatolnék olyan messzire, ameddig csak lehet, Spanyolországnak e másik határa, a tűz felé!

DOÑA PROUHÈZE: A kapitányok, akiket a király az új Indiákba küld, nem maguknak dolgoznak, hanem gazdájuknak.

DON CAMILO: Nem kell, hogy mindig a spanyol királyra gondoljak, hiszen ő ott van mindenütt, ahol csak egy alattvalója él. Annál jobb neki, ha olyan helyre nyomulok elő, ahol még neve nem hangzott el soha.

Nekem nem új világot adtak, hogy képzeletem szerint gyúrjam át, élő könyvet kell áttanulmányoznom és az uralkodást, amelyre vágyom, csak tudással lehet megszerezni,

egy alkalommal, amelynek sorai ott messze azokból a pálmafákban állanak s a gyöngyház fényű városok sora úgy húzódik ott a láthatáron, mint fejezetnek címei, betűi pedig a szűk utcák árnyékában összeverődve élő, lángolószemű emberek, akik nem tudják úgy kinyújtani kezük, hogy az arannyá ne válnék.

Miként a hollandiak a tengerből élnek, épp úgy ezek a népek az emberiség határán (nem azért, mert a föld ott véget ér, hanem, mert a tűz veszi kezdetét), azoknak a partoknak kizsákmányolásából élnek, amelyek az égő tavon túl terülnek el.

Itt hasítok ki magamnak egy birodalmat, egy szemtelen kis helyet, amely a két világ között csak az enyém.

DOÑA PROUHÈZE: Csak az öné?

DON CAMILO: Igen. Egy kis helyet, hogy ott elveszettebb legyek, mint elfelejtett ládikóban egy aranypénz. Olyat, hogy senki más ne tudjon engem megkeresni ott, csak maga.

DOÑA PROUHÈZE: Nem fogom önt megkeresni ott.

DON CAMILO: Én találkát adok.

IV. JELENET

DOÑA ISABEL, DON LUIS

(Utca egy spanyol városban. Magas, vasrácsos ablak. A rácsok mögött DOÑA ISABEL, az utcán DON LUIS.)

DOÑA ISABEL: Esküszöm, hogy nem leszek másnak felesége, csak a kegyelmedé. Bátyám, ez a kegyetlen tirannus, holnap elvisz Segoviából. Az udvarhölgyek között leszek, akik Nagyasszonyunkat kísérik, midőn Kasztília kapujába megy, hogy fogadja Santiago hódolatát. Ragadjon fegyvert és vigyen magával néhány elszánt bajtársat is. Valamilyik szűk hegyszorosban könnyen megszöktethet egy éjszaka az erdőkön át. A kezem. *(Feléje nyújtja.)*

V. JELENET

DOÑA PROUHÈZE, DON BALTAZAR

(A második jelenet színhelye. Este van. Indulásra kész karaván. Öszvérek, málhák, fegyverek, felnyergelt lovak, stb.)

DON BALTAZAR: Asszonyom, minthogy férjeura valami váratlan sugalmazás folytán úgy határozott, hogy rendelkezésemre bizza teljes tiszteletben tartott kegyelmedet,

szükségesnek találtam, hogy még elutazásunk előtt közöljem azokat a kikötéseket, amelyek együttlétünket szabályozni fogják.

DOÑA PROUHÈZE: Meghódolással hallgatom.

DON BALTAZAR: Ó, jobb szeretnék még a brédai visszavonulásnál lenni! Igen, inkább ezt, mint hogy egy szép asszonynak parancsoljak.

Jobb szeretek éhező zsoldosok felbomlott csapatának élén állani és cserjés erdők földte vidéken át vezetni azt bitófákkal szegélyezett láthatár felé.

DONA PROUHÉZE: Ne essék kétségbe, uram és adj a csak ide azt a papirost, amit kezében tart.

DON BALTAZAR: Olvassa el, kérem és írja alá azon a helyen, ahol megjelöltem.

Igen, egészen megkönnyebbültem, amióta így papírra vettem rendelkezéseim. Most már ez a papiros fog parancsolni mindannyiunknak, elsősorban nekem.

Megtalál rajta mindent, szépen megjelölve, utunk állomásait, az indulás és az étkezés idejét

és azt a néhány percet is, amikor szabad lesz velem társalognia, mert tudom, hogy az asszonyokat hallgatásra ítélni nem lehet.

Akkor majd elmesélem önnek hadjárataimat, családom eredetét, beszélek Flandria szokásairól, mert odavaló vagyok.

DONA PROUHÉZE: De nekem is, úgy-e, lehet majd néha egy-egy szót szólnom?

DON BALTAZAR: Szírién, már túlságos sokat hallgattam önre.

DONA PROUHÉZE: Csakugyan olyan kellemetlen arra gondolni, hogy néhány napon át sorsomra és az életemre úgy kell vigyáznia, mint a tulajdon életére.

és hogy így szorosan egymáshoz fűzve, minden percben érezni fogja majd, hogy csak ön a védelmezőm.

DON BALTAZAR: Esküszöm! Nem fogják kivenni a kezem közül.

DONA PROUHÉZE: Miért is próbálnék menekülni, amikor éppen odavezet, ahová menni akarok.

DON BALTAZAR: Én visszautasítottam a meg-tiszteltetést, de férje paranccsal bírta rám.

DONA PROUHÉZE: Ha visszautasított volna engem, egyedül indultam volna el. Igen bizony, valami módot találtam volna rá.

DON BALTAZAR: Doña Merveille, nagyon bánt, hogy apjának leánya így beszél.

DONA PROUHÉZE: Olyan ember volt ő talán, aki-nek csak úgy keresztül húzták a szándékait?

DON BALTAZAR: Nem, nem, szegény gróf! Ó, milyen barátot is vesztettem el! Még mindig érzem azt a mély karddöfést, amellyel megajándékozta testemet egy farsangi reggelen. Így kezdődött a mi nagy barátságunk.

Úgy tetszik, mintha őt látnám viszont, amikor a maga szemébe nézek, mert maga akkor már a szemében élt.

DOÑA PROUHÈZE: Jobban tenném, ha nem mondanám meg önnek, hogy elküldtem azt a levelet.

DON BALTAZAR: Levelet? Kinek?

DOÑA PROUHÈZE: Don Rodrigonak, igen, hogy jöjjön értem épp abba a vendégfogadóba, ahova ön most elvezet.

DON BALTAZAR: Megtette ezt az esztelenséget?

DOÑA PROUHÈZE: És ha nem használtam volna fel azt a hallatlanul jó alkalmat, hogy egy cigányleány éppen Avilába ment, ahol tudomásom szerint ez a lovag lakik,

nem lett volna vétek, ahogy az olaszok mondják?

DON BALTAZAR: Ne káromolja Istent és kérem, ne nézzon így reám, fűj! Hát nem szégyeli, hogy így viselkedik? És nem fél Don Pelayótól? Mi lenne, ha megtudná?

DOÑA PROUHÈZE: Biztosan megölne, nyugodtan, mint ahogy mindent csinál, időt szakítva a megfontolásra.

DON BALTAZAR: Nem fél Istentől?

DOÑA PROUHÈZE: Esküszöm, hogy nem akarok rosszat tenni, ezért mondtam el önnek mindent. Ó, nehéz volt kitárni a szívem, félek, hogy nem értett meg semmit sem belőle, semmit, csak azt, hogy őszinte barátja vagyok. Nem baj! Most ön a felelős, önnek a feladata, hogy megvédjen.

DON BALTAZAR: Segítenie kell nekem, Prouhèze.

DOÑA PROUHÈZE: Ó, akkor nagyon könnyű lenne. Mert én alkalmat nem keresek; megvárom, míg kinálkozik.

És én becsületesen figyelmeztettem önt, hogy most kezdődik a harc.

Ön a védelmezőm. Mindent megteszek, amit meg tudok tenni, hogy megszökjem öntől és Rodrigóhoz jussak el.

Ezt előre bejelentem önnek.

DON BALTAZAR: Meg akarja tenni ezt az ocsmányságot?

DOÑA PROUHÈZE: Más az akarni és előre látni.

Ime, annyira nem bízom szabadságomban, hogy önként az ön foglya lettem.

DON BALTAZAR: Nem szereti a férjét?

DOÑA PROUHÈZE: Szeretem.

DON BALTAZAR: Elhagyná épp abban a pillanatban, midőn a király is elfelejti őt, magára hagyva ott a barbár parton és körülötte a hitetlenek,

és nincs csapata, pénze és nincs egy percnyi nyugalma sem.

DOÑA PROUHÈZE: Ó, nekem is ez fáj leginkább. Igen, ha arra gondolok, hogy el kell árulnom így Afrikát, a zászlót

és férjem nevének becsületét, hisz tudom, hogy nem tud megenni nélkülem,

azokat a szájalomra méltó gyermekeket, akiket gondjaimba vettem azok helyett, kiket Isten nem adott meg nekem, a betegek házában ápoltt asszonyokat, azt a néhány szegény hívűnket, aki nekünk adta mindenét, elhagyni mindezt,

ó, mondhatom, erre megborzadok.

DON BALTAZAR: Mi hívja hát így a lovag felé?

DOÑA PROUHÈZE: A hangja.

DON BALTAZAR: Csak pár nap óta ismeri.

DOÑA PROUHÈZE: A hangja! Állandóan hallom.

DON BALTAZAR: És mit mond magának?

DOÑA PROUHÈZE: Ó, ha meg akarja akadályozni, hogy hozzá menjek el,

akkor legalább kötözzön meg engem, ne legyek ily kegyetlenül szabad!

Börtön mélyére vessen, vasrácsok mögé!

De miféle börtön tudna visszatartani, amikor még testem tömlőce is már-már szétszakad?

Ó, jaj és mégis túlságos erős, mert midőn parancsolómnak hangja szólít, nagyon is vissza tudja tartani azt a lelket, minden jog ellenére, amely már övé, a lelkemet, amelyet hangja hív és amely már csak az ő birtoka.

DON BALTAZAR: A lelke és a teste is?

DOÑA PROUHÈZE: Mért beszél most a testről, mikor ellenségem épp a test, amikor ő tart vissza attól, hogy egyetlen lendülettel repüljek Rodrigóhoz?

DON BALTAZAR: Ez a test Rodrigo szemében is csak a maga bőrtöne?

DOÑA PROUHÈZE: Ó, csak értéktelen semmiség, amit annak az embernek lábához dobunk, akit a lelkünk szeret.

DON BALTAZAR: Neki adná hát, ha megtehetné?

DOÑA PROUHÈZE: Mim van nekem, ami nem az övé?

Az egész világot neki adnám, ha tehetném!

DON BALTAZAR: Induljon el, menjen el hozzá!

DOÑA PROUHÈZE: Uram, mondtam már, hogy nem saját őrizetemre bízam magam, hanem az önére.

DON BALTAZAR: Az ön őrzője csak Don Pelayo lehet.

DOÑA PROUHÈZE: Menjen, mondjon el neki mindent.

DON BALTAZAR: Késő! Most már szavamat adtam önnek.

DOÑA PROUHÈZE: Hát az a bizalom, amellyel a szívem kitártam, nem indította meg? Ne kényszerítsen arra a vallomásra, hogy vannak dolgok, amelyeket csak önnek tudtam elmondani.

DON BALTAZAR: Végre is én csak engedelmeskedem, ahogy Don Pelayo parancsolta.

DOÑA PROUHÈZE: Látja és milyen nagyszerűen meg is fog őrizni engem! Mennyire szeretem önt ezért! Nekem már semmi dolgom sincs, önben meg lehet bízni teljesen

és már ezer ravasz cselt főzök ki agyamban, hogy megszökjem öntől.

DON BALTAZAR: Lesz egy másik őr is, aki segíteni fog és akitől nem fog olyan könnyen kisiklani.

DOÑA PROUHÈZE: Kicsoda az, uram?

DON BALTAZAR: Az angyal, akit Isten ön mellé adott, midőn ártatlan kis gyermek volt.

DOÑA PROUHÈZE: Egy angyal a démonok ellen! és hogy az emberektől megvédjenek, olyan torony kell nekem, mint Baltazar barátom.

A Torony és a Kard, amint egy darabban megégél és ez az aranyszínű szép szakáll, amely már messziről mutatja, hogy merre jár!

DON BALTAZAR: Maga csak francia maradt.

DOÑA PROUHÉZE: Mint ahogy maga flamand, hát nem szép ez a franche—comté-i kis akcentusom?

Nem is igaz! de ezeknek az embereknek ugyan-csak szükségük volt reánk, hogy spanyol lényegükre rájöjjenek. Alig tudják, hogy is kell hozzákezdeni.

DON BALTAZAR: Hogyan vehette magát Don Pelayo feleségül, mikor ő olyan öreg, maga meg olyan fiatal?

DOÑA PROUHÉZE: Bizonyára megfeleltem természetem legszigorúbban érvényben tartott és legtökéletesebben dédelgetett rúgóinak,

úgy hogy amidőn Madridba kísértem atyámat, ahova tartományának ügyei szólították,

a két nagyúr között hamarosan létrejött az egyezség,

hogy én szeretni fogom Don Pelayót, mihelyt bemutatják nekem, mindenképpen fölött és életem minden napján, mint ahogy ez törvényes és kötelező férj és feleség között.

DON BALTAZAR: De abban nem kételkedhetik, hogy ő legalább teljesíti ezt a kötelezettségét maga iránta.

DOÑA PROUHÉZE: Ha szeret engem, nem voltam soha olyan süket, hogy szavát ne hallottam volna meg. Igen, bármilyen halkán is vallotta volna be, egyetlen szóval, volt olyan éles fülem, hogy meghallotta volna. Nem voltam én süket arra a szóra, amelyre egész szívem figyelt.

Sokszor azt hittem, hogy a szemében látom ezt a vallomást, de tekintete rögtön megváltozott, mihelyt belé akart hatolni az enyémmé.

Értelmet adtam a kéznek, amely egy percre az enyémmé pihent.

Sajnos, tudom, hogy nem vagyok neki jó semmire, örökre attól remegek, vajjon helyesli-e, amit teszek, és még arra sem voltam képes, hogy egy fiút adjak neki.

Vagy talán az, amit irántam érez, — igen, néha megpróbálom hinni ezt,

valami olyan szent dolog talán, hogy hagyni kell, hadd áradjon ki egyedül s hogy nem szabad szavakkal megzavarni.

Igen, ilyesmit mondott már nekem egyszer az ő sajátos modorában, különösen és sejtetően.

Vagy talán olyan büszke, hogy megvetően dob el magától mindent s csak az igazsággal akarja azt elérni, hogy szeressem.

Olyan ritkán látom őt és olyan félénk vagyok vele!

És mégis hosszú időn át nem is képzeltem volna, hogy másutt is lehetnék, mint az árnyékában.

És látja, ma is ő az, aki elbocsájt magától s nem én vagyok, ki tőle elszakad.

Majdnem egész napot magamra hagy és őt jelképezi ez a kihalt és komor ház, szegényesen és gögösen,

ezzel az öldöklő nappal fenn az égen és ezzel az édes illattal, mely szobáit tölti be!

Igen, azt mondhatni, hogy édesanyja hagyta így ilyen szigorú rendben és aki — néhány perce csak, hogy útra kelt.

Végtelenül nemes, nagy asszony, még ránézni is alig merünk.

DON BALTAZAR: Az anyja akkor halt meg, mikor világra hozta.

DOÑA PROUHÈZE *(a kapu előtti szoborra mutatva)*: Talán éppen Róla beszélék.

DON BALTAZAR *(kalapját komoly lassúsággal veszi le. Mindketten csendben nézik a Szűznek szobrát)*.

DOÑA PROUHÈZE *(mintha hirtelen sugalmazást kapna)*: Don Baltazar, legyen szíves, tartsa ezt az öszvért.

DON BALTAZAR *(az öszvér fejét megfogja)*.

DOÑA PROUHÈZE *(a nyeregbe lép és selyempipőjét lehúzza, a Szűznek kezébe helyezi)*:

Szent Szűz, aki ennek a háznak pátronája és anyja vagy,

védelmezője és oltalmazója annak az embernek, akinek szívét jobban átláthatod, mint én magam és hosszas magányának társa vagy,

kérlek, ha nem értem, legalább őmiatta — mert ez a kapcsolat közöttünk nem az én alkotásom, hanem a te akaratod, mely közbelép —,

ne engedd, hogy romlására legyek ennek a háznak, amelynek kapuját, fenséges anyám, te őrized!

hogy vélkezzem a név ellen, amelyet nekem adtál, hogy viseljem; ne engedd, hogy becstelennek lásson azoknak szeme, akik szeretnek engem.

Nem mondhatom, hogy megérttem azt az embert, akit kiválasztottál nekem, de téged megértelek és te neki is anyja vagy, miként enyém.

Ezért, amíg még nem késő, szívemet egyik kezemben, cipőmet a másikban tartva,

reád bízom magam, Szűzanyám, neked adom a cipőmet, Szűzanyám, őrizd kezekben az én szerencsétlen kis lábamat!

Bevallom előre, hogy nemsokára nem foglak látni többé és hogy mindent, mindent megmozdítok ellened.

De mikor megpróbálok majd a bűn felé sietni, érezsem mindig, hogy egyik lábam santa,

amikor túl akarok jutni az akadályon, melyet te emeltél,

az egyik szárnyam mindig elnyesett legyen.

Megtettem, amit tehettem és te, őrizd szegény kis cipőmet,

őrizd szívedhez szorítva, ó nagy, félelmetes Anyám!

VI. JELENET

A KIRÁLY, A KANCELLÁR

(A spanyol király udvarától körülvéve belemi palotájának nagy termében, ahonnan be lehet látni a Tejo folyó egész torkolatát.)

A KIRÁLY: Kancellár uram, önnek már a szakálla ősz, míg az enyém csak épp, hogy szürkülni kezd, úgy-e, azt mondják, hogy az ifjúság az ábrándok ideje,

míg az öregség lassanként elvezet a valósághoz, amely a dolgok igazi arcát mutatja meg?

a valósághoz, amely roppant szomorú, egy színvesztett kis világ, mely egyre összébb szorul.

A KANCELLÁR: A régiek tanítottak meg arra, hogy ezt az igazságot állandóan ismételni kell.

A KIRÁLY: Ők mondják, hogy a világ annak szomorú, aki tisztán látja a dolgokat?

A KANCELLÁR: Tagadhatatlanul így van ez.

A KIRÁLY: Az öregségnek a látása tiszta?

A KANCELLÁR: Neki gyakorlott a szeme.

A KIRÁLY: Abban gyakorlott, hogy ne lássa meg, mi hasznos neki.

A KANCELLÁR: Neki és egész kis országának.

A KIRÁLY: Az enyém nagy! Igen és bármilyen nagy is legyen, a szívem, amely egybefogja azt, nem ad jogot egy határnak sem arra, hogy útjába álljon, amikor még a Tenger is, e roppant Óceán, mely lábamhoz teríti szőnyegét,

ahelyett, hogy korlátozva volna, új birodalmakat rakott túlkésőn támadt vágyam elé!

És most végül is szeretném megtalálni azt a dolgot, amelyről ön joggal mondhatná a spanyol Királynak, hogy nem az ő számára lett teremtvé.

Szomorú? Káromlás nélkül hogyis mondhatni azt, hogy szomorú a dolgok igazsága, melyet egy Nagyszerű Isten alkotott? S nem képtelenség-e azt valani, hogy a világ, amely hozzá hasonló és vetélkedik vele, kisebb, mint mi magunk s hogy képzeletünknek legnagyobb fele lezárt határain túlhalad?

Valóban azt mondom én is, hogy az ifjúság az ábrándok ideje, de csak azért, mert a dolgokat végtelenül kevésbé szépnek, számosnak és vágyatkeltőnek képzelte el, mint ahogy teremtvé vannak és ebből a csalóka képből a korral együtt kigyógyulunk.

Hiszen túl ezen a tengeren, ahol tükröződő messzeségben a nap pihenni tér, ott, ahol a költők minden este valami nevetséges isten szardellái közt leszállni látták azt a lehetetlen fogatot, Apollo aranyszekerét,

elődeimnek merész szeme és ujja már parancsolón jelölte ki a túlsó partot, amely egy új világ. És már szolgálíknak egyike dél felé vitorlázik, megtalálja Khámot, elhagyja az útált Fok-gyarmatot,

a Gangesz folyó vizéből iszik! És sok tekervényes úton át Kínában partra száll és selymek, pálmák és

mezítelen testek roppant nyüzsgése közt fedi fel az emberi ivás vonagló telepét, amely népesebb, mint a halál birodalma és a kereszt vizére vár;

a másik...

A KANCELLAR: A mi nagy admirálisunk!

A KIRÁLY: Valami teljesen új bukkant fel hajójának orra előtt, egy tűz- és hóvilág, amely zászlóink elébe küldte a vulkánok raját!

Amerika, mint végtelen bőségszaru, a csendnek kelyhe, ez a csillagdarab, az Édenkertnek e roppant szöglete, a földnek lágyéka, amely a gyönyörök Óceánján keresztül nyúlik el!

Ó, az ég bocsássa meg! de ha néha, miként ma is, ennek a torkolatnak partjáról látom a napot, amint kiterített hosszú szőnyegéről hív azok felé a tájak felé, amelyek tőlem örökre messze vannak,

akkor kevés nekem Spanyolország, ez a feleség, akinek ujjamon hordom gyűrűjét és több az a messzi, homálytakarta rabszolganő, az az ércágyékú asszonyállat, akit nékem vernek bilincsbe ott lenn az éjtszákának tájain.

Hála neked Kolumbus fia, birodalmam hasonló lett az ember szívéhez:

Míg egyik része testét kíséri itt, hajlékra lelt a másik ott túl a tengeren;

örökre horgonyt vetett a világnak azon a részén, amelyre más csillagok ragyognak.

Az nem csalódhatik, aki vezérül választja a napot.

És a világnak ebből a tájékából, amelyet hajdanában a tudósok az ábrándra és örületre hagytak,

szívja most pénzügyminiszterem azt az éltető aranyat, amely mozgásban tartja itt az állam egész gépezetét és amely mindenütt sűrűbben növeszti, mint ahogy májusban nő a fű, a lándzsát, mit katonáim viselnek.

Bennünket a tenger többé nem tölt el borzadással, számunkra néki csak csodája van;

és zúgó hajjai, igen, alig tudják azt a széles aranyutat megbontani, amely egyik Kasztiliát a másikkal fűzi össze s amelyen át munkájára siet induló s visszatérő hajóim kettős sora,

amelyek oda messze viszik el papjaimat és katonáimat, nékem meg visszahozzák a naptól nemzett pogány kincseket,

attól a naptól, amely ívének delén a két Óceán között ünnepélyesen tévővázva, egy pillanatra mozdulatlan áll!

A KANCELLÁR: A mai szolgálknak kötelessége, hogy kiaknázzák és megőrizték azt a birodalmat, mit Felségednek a tegnapiak hajtottak birtokába.

A KIRÁLY: Igaz, de néhány nap óta csak gyászos hírek érkeznek onnan:

rablás, kalózzok betörése, zsarolás, igazságtalanság s hogy ártatlan népeket irtanak ki és ami még sokkal súlyosabb, dühödt vezéreim részt hasítanak maguknak az én földemből és féltékenyen egymás húzába marnak,

mintha Isten ezért a vérszopó moszkító hadért és nem a királyért csupán, aki a csendes kereszt árnyékában él, emelt volna ki egy új világot a vizek méhéből.

A KANCELLÁR: Ahol nincs ott a gazda, összeverekszenek az öszvérhajcsárok.

A KIRÁLY: Nem lehetek egyszerre Spanyolországban és az Indiákban.

A KANCELLÁR: Képviselje ott egy ember Felségedet, mindenki fölött egyetlen egy, akinek királyi hatalma van.

A KIRÁLY: És kit válasszunk, hogy ott képviseljen?

A KANCELLÁR. Egy okos és igazságos embert.

A KIRÁLY: Amikor Amerikának vulkánjai már kialudtak, amikor vonagló szügye már kimerült, amikor végre kipihente azt az irtózatoss erőfeszítést, amely a semmiségből égve és forrongva dobta ki,

akkor majd adok neki okos és igazságos embert, hogy kormányozza őt!

Az az ember, akiben én magamra ismerem és aki arra lett teremtvé, hogy engem képviseljen, nem bölcs, nem igazságos,

féltékeny és sóvár kell nekem!

Mit csináljak egy eszes és igazságos emberrel, az ő számára tépem el magamtól ezt az Amerikát s

ezt a csodálatos Indiát a leszálló nap alatt, ha nem szereti igazságtalan és féltékeny szerelemmel?

Értelemmel és igazságossággal teszi-e majd magáévá ezt a vad és kegyetlen földet, így fogja-e magához szorítani ezt a tagadással és méreggel teli testet, amely karjából egyre csak kisiklik?

Azt mondom, ezt csak türelemmel, szenvedéllyel, harccal és tiszta hittel lehet, mert józanul ki ne becsülné többre az ismertet annál, mi ismeretlen és atyjának földjét annál a kaotikus palánta-kertnél, ahol minden épp hogy nőni kezd.

De az a férfi, akit én akarok, már abban a pillanatban, midőn átlépte a küszöböt, amelyre előtte egy ember sem tette még a lábát, egy villanásra tudta meg, hogy saját birtokába lép; a kékszínben játszó Sierra már régen ott meredt lelkének láthatárán, a lába alatt kibomló térképen semmi sincs, ami ne lenne ismerős s amit már előre írásban ne adtam volna néki.

Számára nincsen hosszadalmas út, nem ismeri az elhagyott vidék unalmát, mert benépesült már a városokkal, melyeket ott fog megépíteni;

véletlenek nem várják őt a harcban, a politika nem szédíti meg, csak épp hogy meglepődve nézi mindezt a léha ellenállást.

Hisz én is, midőn Spanyolországnak férje lettem, nem azért tettem ezt, hogy rabló módjára élvezsem gyümölcsét és sok-sok asszonyát,

a juhok gyapját, mélységbe fúródó bányáit s a vám szerezte aranyzsákokat, minthogyha tőkepenzes lennék vagy földbirtokos,

hanem, hogy értelmet és egységet adjak neki, hogy teljes egészében élőnek, engedelmesnek és megértőnek érezzem a kezem alatt s hogy én olyan legyek, miként a fej, amely egyedül érti meg, hogy az egész ember mit csinál.

Mert nem a szellem van a testben, hanem a szellem hordozza a testet és tetőtől talpig ő burkolja be.

A KANCELLÁR: Csak egy embert ismerek, aki Felséged kívánságának megfelel. A neve Monacori Don Rodrigo.

A KIRÁLY: Nem szeretem őt.

A KANCELLÁR: Tudom, hogy nehezen engedelmeskedik. De annak az embernek, akit Felséged kíván, csak királyi lelke lehet.

A KIRÁLY: Még nagyon fiatal.

A KANCELLÁR: Az az Amerika, amelyet Felséged majd neki ad, alig idősebb nála.

Gyermek volt még és már csodás látomással tűnt fel előtte ez az új világ, midőn atyját kísérte el, aki neki Cortezről és Balboáról beszélt.

És azután az Andesen véghezvitt útjai s ahogy Peruból Parába szállt, nem úgy, mint Magellan a tengeren, ahol nem volt akadály,

hanem roppant erdők óceánján hatolva át és granadai kormányzósága, amelyben dögvész és lázadás dühöngött, mind megmutatták, uram, hogy Rodrigo szolgád, mint ér!

A KIRÁLY: Rodrigót választom. Jelenjék meg itt!

A KANCELLÁR: Felség, nem tudom, hol van ő. Már értésére adtam, hogy Amerika ismét hívni fogja. Elsötétülő arccal hallgatott, egy szót sem szólva.

És másnap nem leltük nyomát.

A KIRÁLY: Karhatalommal hozzák elélem!

VII. JELENET

DON RODRIGO, A KÍNAI SZOLGA

(A kasztíliai sivatag. Alacsony bokrokkal födött vidék, ahonnan belátni a messzeséget. A távolban festői hegyek. Kristálytisztá este. DON RODRIGO és a KÍNAI SZOLGA egy dombhajlason nyúlnak el, amely mögött lekantározott lovak legelnek. A láthatárt kémlelik.)

DON RODRIGO: Lovagjaink eltűntek.

A KÍNAI: Ott lapulnak meg abban a kis erdőben, lefektették a lovaikat, de az egyik fehér és megvilágítja a többit is.

DON RODRIGO: Az éjjel faképnél hagyjuk őket.

A KÍNAI: Nem minket keresnek. Ez itt az or-

szágút, úgy-e, amely Galiciából Saragossába visz és amelyen Szent Jakab minden évben nevének ünnepe

(és ez ma van, látja ott azt a hulló csillagot?) meglátogatja az Oszlopos Madonnát...

DON RODRIGO: Akkor hát zarándokok, akik a menethez akarnak csatlakozni?

A KÍNAI: Zarándokok — fegyvereket láttam, amint megvillant az a foszforos fadarab — nem igen törődnek azzal, hogy túlkorán veszik észre őket.

DON RODRIGO: Jó, bennünket mindez nem érdek.

A KÍNAI: Egyik szemem azért ezen a kis fenyőerdőn tartom.

DON RODRIGO: Én meg rajtad tartom az enyém, kedves Izidor.

A KÍNAI: Ó, ne féljen, nem szököm meg, ameddig csak megtartja egyezségünk és nem tölteti velem az éjtszakát folyóvizeknél, forrásoknál és kutaknál.

DON RODRIGO: Annyira félsz, hogy titkon megkeresztellek?

A KÍNAI: Miért adnám oda csak úgy semmiért azt a jogot, hogy kereszténnyé tegyen és azzal az ékességgel vonuljon be az Égbe, amelyet én szerettem önnek? És hogy más, kevésbbé tiszta szándékkal is kiegyenlítsük a mérleget,

először szolgálnia kell egy kicsit nagyságos Szolga urának is.

DON RODRIGO: Még hogy elkísérjelek oda, ahová az a bizonyos fekete kéz hívogat?

A KÍNAI: Mindjárt mellette egy másik fehér kéz önnek int.

DON RODRIGO: Én nem akarok semmi hitványságot.

A KÍNAI: Az aranyat hívja hitvány dolognak?

DON RODRIGO: Egy szenvedő lelken segíték én.

A KÍNAI: Én meg az enyémen, amely fogoly.

DON RODRIGO: Egy erszény fenekén, úgy-e?

A KÍNAI: Minden, ami enyém, az én vagyok.

DON RODRIGO: Az fáj neked, hogy segíteni akarok rajtad?

A KÍNAI: Uram, parancsolóm, hallgassa még jó indulattal azt a szómat, hogy én nem bízom kegyelmedben.

Igen, sokkal inkább szeretnék más kezekben lenni, mint az önében; miért is adtam rá magam?

DON RODRIGO: Én vagyok a te kezében.

A KÍNAI: Egyikünk a másikba akadt és most nincs rá mód, hogy lerázzuk egymást.

Ó, hibáztam, midőn vérmérsékletem hevében azt az elsieltetett ígéretet tettem önnek!

Valójában mi is az a víz, amit fejemre akar önteni és miért ragaszkodik hozzá annyira? Mi haszna van belőle? Ki biztosít arról, hogy önnek van igaza?

És azt hiszi, olyan kellemes az a lelki átváltozás, amelyről prédikál? Ki szeretné, ha a veséit csak úgy más helyre raknák? A lelkem úgy van jól, ahogy van; nem nagyon kellemes, ha mások belébámulnak és elgondolásuk szerint összetúrják.

DON RODRIGO: Ha nem tartod meg ígéreted, vigyázz, az adott szó megbosszulja magát!

A KÍNAI (*sóhajtván*): Jól van, legyen hát, lemondok az aranyról, de ön is mondjon le arról az ékes bálványképről.

DON RODRIGO: Félrebeszélsz, Izidor. Ismétlem, hogy engem csak az hajt, hogy annak a veszélyben forgó léleknek segítséget vigyek.

A KÍNAI: És még azt akarja, hogy ne féljek, mikor egy férfi így beszél.

Szegény Izidor. Ó, milyen gazdát fogtál ki magadnak, milyen kezekbe estél csak azért, mert a lényedet alkotó súlyos és könnyű elemek nem fértek rendben össze!

Madridban ön elvitt engem a komédiába, de ott sem láttam ehhez hasonlót! Üdv a megszabadítóknak, aki mások asszonyát váltja meg!

Térjen magához! Ne duzzassza fel úgy szívét! Hallgasson okos, értelmes szavaimra, hadd balzsamozzák be beteg lelkét, mint valami gyógyító muzsika.

Mi is az az asszony, akit szeret? Kívül az a száj, úgy-e, mint egy festett bíborvonal, azok a szép szemek szebbek, mint a színes üveggolyók és a tagok, melyek jól kiszabva pontosan egymásba illenek?

De benn a démonok fájdalma, férge, tüze él, a vámpír, amely az ön lényegére szívja rá magát!

Az ember alkotó anyaga belőle már teljesen kiszajtolódott s csak a bodros, petyhüdt forma maradt, akár a tücsök teste, borzalom!

Hát nem teljesen kegyelmedtől függök és hányszor könyörögtem, gondoljon lelke üdvösségére meg az enyéimre is?

Mi lesz száz év múlva ebből a száz fontnyi aszszonyhúsból, amelybe lelke úgy beléakadt, mintha visszahajló horga volna?

Kevés por, szemét, csontok!

DON RODRIGO: De most él.

A KÍNAI: Én meg biztosan tudom, hogy ez az ördögi nő valamelyik előbbi életében szerződést íratott alá önnel, ígéretet a párosodásra!

Ha akarja, vállalkozom reá és felszólítom ezt a kellemetlen teremtet, kínzással meg fizikai serkentésekkel arra bírom, hogy adja vissza azt a papirost, amelyet ön még születése előtt írt alá.

DON RODRIGO: Furcsa dolgokat mesélsz, Izidor, Az Anyaszentegyház nem ismeri el, hogy a lélek valamikép is élt volna a születés előtt.

A KÍNAI (*megsértődve*): Pedig áttanulmányoztam minden könyvet, amit nekem adott. Elejétől végig el is tudom őket mondani. Leon testvér azt állítja, hogy tudok annyit, mint ő maga.

DON RODRIGO: Érzem, hogy a dolgok hatalmából nem szabadulhatok ki többé, akár mögöttem vannak és üldöznek engem,

akár előttem, fehér pont ott a messze tengeren a komor fák között.

A KÍNAI: Mi van ön mögött?

DON RODRIGO: Üldöző lovak vágatása, a trónon ülő királynak parancsa, aki mindenek közül engem szemelt ki arra, hogy nekem adja a világ felét,

azt, amely örök időktől fogva ismeretlen volt mindenkinek, betakarva akár a pólyába csavart gyerek,

a világnak azt a felét, amely érintetlenül friss, akár a csillag, mely tengerből és sötétségből bukkant fel bámuló szemem előtt.

Nekem később sem kell magam számára helyet teremteni itt, kurta kis tartományt hasítva ki,

mert én az egészet tartom birtokomban akkor, midőn még szűzi harmatával hozzám símul, hogy örökre reája véssem lelkem jegyét és csókomat.

A KINAI: És mi van ön előtt?

DON RODRIGO: Ragyogó pont ott a messzeségben, amely a halál látomásához hasonló. Talán zseb-kendő az, mellyel integetnek? vagy fal, melyre rá-verődik a déli napsugár?

A KINAI: Tudom. Ott van az a bizonyos fekete szörnyeteg, akinek én lelkem vidámságában, mint-hogy még a bölcs sem mentes az állhatatlanságtól és quasi in lubrico, ha szabad így szólanom,

azt az ostobaságot követtem el, hogy pénzt adtam kölcsön neki. *(Kezét tördeli, szemét az ég felé emelve.)*

DON RODRIGO: De nem kamat nélkül, ezt biztosan tudom. Ismerem bőkezűségedet.

A KINAI: Hát az nem erény, ha illico adunk pentibus? És miről ismerni föl az erényt, ha nem arról, hogy jutalmát tüstént magával hordja?

DON RODRIGO: Hadd csak, megtaláljuk majd a pénzedet, ha már mindenáron ahhoz ragaszkodol, hogy a néger nőd adja vissza.

Ördög tudja, micsoda csúf üzérkedést főztetek ti ki!

Akkor azután megkeresztellek s végre megszabadulok tőled. Visszamehetsz Kínába.

A KINAI: Ez a legfőbb óhajom. Épp ideje, hogy gyümölcsözzem én is a hitetlenek között.

Mert mire jó az új bor, ha nem arra, hogy a vendéglősök régi palackokba tegyék? És a véka is nem arra való inkább, hogy azzal mérjük ki a gyöngyöket, miket felsőbb parancsra a disznók elé vetünk.

mintsem, hogy ott gyűjtsük össze személyes kis gyertyavégünk hiú világát?

DON RODRIGO: Ugy használd te fel a Szentírást, mint egy lutheránus fűszerkereskedő.

A KINAI: Vigyen engem legalább Barcelonába vissza.

DON RODRIGO: Nem azért könyörögtél, hogy ne menjünk oda?

A KÍNAI: Ha már nem tudom örültségétől visszatartani, legalább legyen hasznom is belőle.

DON RODRIGO: Mindenki örültségnek mondaná, de nekem örülten igazam van.

A KÍNAI: Igaz, hogy meg akar menteni egy lelkét, úgy, hogy romlásba dönti őt?

DON RODRIGO: Van valami, amit ebben a pillanatban csak én tudok elvinni neki.

A KÍNAI: És mi ez az egyetlen dolog?

DON RODRIGO: Az öröm.

A KÍNAI: Nem azt olvastatta el velem ötvenszer is, hogy önök, keresztények, megváltást csak az áldozatban lelnek?

DON RODRIGO: Az öröm lehet csupán az áldozatnak anyja.

A KÍNAI: Miféle öröm?

DON RODRIGO: Annak az örömnek látomása, amelyet ő ad nekem.

A KÍNAI: Örömnek hívja ön a vágyak gyötrelmeit?

DON RODRIGO: Nem a vágyat olvasta ő az ajkamon, hanem a ráismerést.

A KÍNAI: Az ismerést? Mondja csak meg, milyen színű a szeme?

DON RODRIGO: Nem tudom, annyira csodálom őt, hogy megnézni is elfelejtem.

A KÍNAI: Nagyszerű! Én nagy, csúf kék szemeket láttam.

DON RODRIGO: Nem a szeme, ő maga teljes egészében csillag nekem!

Hajdanában a karaibok tengerén, amikor hajnalban elhagytam fullasztó hálóvackomat, hogy az őrséget átvegyem és midőn egy pillanatra megmutatták azt a királyi csillagot, amely egyedül ragyogott az áttetsző égnek szallagán,

ó, akkor ugyanígy szorult össze egy pillanatra szívem és ugyanaz a végtelen, tébolyult öröm hatott át.

Csodálkozás nélkül nem élhet senki sem. Mert bennünk él a lélek, amely megborzad önmagunktól

és van börtön, amelyből szabadulni szeretnénk, szem, melynek joga van arra, hogy végre lásson, szív, amely azt kívánja, hogy jóllakott legyen!

De nemsokára csak azt a jól ismert ólomtüzet találtam az égboltozaton, azt a homályos fényű, csalhatatlan lámpást, a hajósnek szomorú vezérét a változatlan vizeken.

És most más az nekem, az a fénypont az éjtszakának élő homokjában, más, mint a csillag,

valami emberi, mint én magam, akinek teste és alakja a világ csúfságán és nyomorán túl csak a boldogsággal férhet össze.

A KINAI: Most az érzékek csapnak lakomát!

DON RODRIGO: Az érzékek! A málhahordókhoz hasonlítom őket, akik a hadsereget követik, hogy kifosszák a halottakat és az elfoglalt városban a hasznukat keressék.

Nem fogadom én el majd olyan könnyen azt a váltságdíjat, amelyet a test az elrejtőző léleknek fizet, nem ismerem el, hogy a lélekben lenne oly dolog, mire szükségem ne volna többé.

De nem is jól beszélek. Nem akarom rágalmazni az érzékeket, hisz Isten teremtette őket is. Nem hitvány akolitusok ők, hanem szolgálók, akik befutják az egész világot, míg csak a Szépségre nem találnek, arra az arcra, amely előtt olyan meglepődten leszünk semmivé.

És amit ettől a szépségtől kérünk, csak az, hogy örökké szemünket kelljen csupán kinyitni, hogy újra rátaláljunk.

A KINAI: Valóban semmi más? Ezért kár volt fáradni. Attól félek, hogy nem nagy haszna van ennek az egész vállalkozásnak, melyet a hölgy érdekében kezdünk.

DON RODRIGO: Hát semmiért fedeztem fel őt a rejtekében?

A KINAI: Ördög vigye azt a vihart, amely Afrika partjára velett,

meg azt a lázat is, amely ott visszatartott!

DON RODRIGO: Az arcát láttam, midőn magamhoz térve a szemem kinyílt.

Mondd csak, gondolod, hogy felismertem, anélkül, hogy ő tudna róla?

A KINAI: Tudni kellene mindent, ami születésünk előtt történt. Abban a pillanatban nem láttam

semmit, igen emlékszem, még csak nem is voltam a szememnél:

hogy semmi se zavarja meg Izidor pillangó készülődését.

DON RODRIGO: Hagyd az előző életedet! Ám meglehet, hogy Annak gondolatában, aki minket teremtet, már valami különös módon együtt voltunk mindannyian.

A KÍNAI: Ez bizonyos! Mind a hároman együtt voltunk.

DON RODRIGO: Ó már akkor egyetlen határa volt annak a szívnek, amely nem tűr el határt.

A KÍNAI: És ön, kedves keresztapám, már akkor arra gondolt, hogy őt választja majd keresztanyámnak.

DON RODRIGO: Már akkor magába zárta azt az örömet, amely enyém és amelyet most tőle visszakérek.

Már akkor azzal az arccal nézett reám, amely a halált rontja meg!

Hiszen azt hívjuk halálnak, hogy nem vagyunk többé szükségesek? És ő mikor lehetett meg nélkülem? és én mikor nem leszek többé az, aki nélküle ő nem lehetett volna őmaga?

Azt kérded, milyen örömet hoz nekem? Ó, ha tudnád, mit suttog, míg alszom.

Ő nem is tudja, hogy ilyen szokat mond nekem, de csak szemem kell lehunynom, hogy újra halljam.

A KÍNAI: Olyan szavakat, amelyek önnek a szemét fogják le, nekem meg befogják a számát.

DON RODRIGO: Ezeket a szavakat a Halál mérge járja át, hogy megállítsák a szívet és felfüggeszék az idő futását!

A KÍNAI. Már nincs is többé! Nézze! Ott fut le csillagjainknak egyike, melyek már semmire sem valók,

az ég lapját tűzével hosszan végigtörölve.

DON RODRIGO: Mennyire szeretem ezt a sok-sok millió dolgot, amely egyszerre van! Nincs olyan sérült lélek, amelyben ennek a roppant zenekarnak látása ne kellene halk melódiát.

Nézd csak, amíg a föld, akár egy sebekkel fedett, fáradt katona, most ünnepélyesen lélekezik itt,

az egek népe mozdulatlanul, mintha valami számolást csinálna, ott fenn titokzatos munkában nyüzsög.

A KINAI: A három csillag között ott van annak a roppant Zarándoknak botja, aki felváltva látogatja a két féltekét, úgy-e, ezt hívják szent Jakab Botjának?

DON RODRIGO (*halkan, mintha magának beszélné*): «Nézd szerelmem! Mindez a tied és én akarom neked adni.»

A KINAI: Különös fényt áraszt ez a milliányi tejcsapp!

DON RODRIGO: Messze a lombok között ez világít meg egy asszonyt, aki örömében sírva meztelen vállát csókolja meg.

A KINAI: Miért fontos ez a váll, kérem, léleklementő uram?

DON RODRIGO: Ez is része azoknak a dolgoknak, amiket ebben az életben nem érek el.

Mondtam-e, hogy csak a lelkét szeretem? Őt magát egészen.

És tudom, hogy a lelke halhatatlan, de halhatatlan a teste is

és mindkettőnek magja azért vettetett, hogy egy másik kertben bontson virágot.

A KINAI: Egy váll, amely a léleknek részét alkotja és mind ez együtt egy virág, megérted te ezt, szegény Izidórom! Ó, a fejem, a fejem!

DON RODRIGO: Izidor, ha tudnád, mennyire szeretem és kívánom őt!

A KINAI: Most már megérttem önt. Most nem beszél kínaiul.

DON RODRIGO: Azt hiszed, hogy csak a teste képes bennem ily vágyat gyujtani?

Nem azt szeretem én, ami benne felbomolhatik, ami kisiklik előlem és távol lehet és ami egyszer majd többé nem szeret, hanem ami létének oka és csókjaimra az életet teremti, nem a halált!

S ha megtanítom arra, hogy nem a halálra született, ha halhatatlanságát kérem tőle, a csillagot, mely tudta nélkül lényének mélyéről sugároz,

ó, hogy is tudná ezt tőlem megtagadni!

Nem azt kívánom, mi benne zavaros, vegyült és bizonytalan, mi benne erőltlen, lomha és veszendő, hanem mezítlen lényegét, a merő életet,

azt a szerelmet, amely oly hatalmas, mint én magam, akit így hajt a vágy, akár a zabolátlanul felcsapó láng, vagy mint a nevetés az arcomon.

Ó, bárcsak nekem adná (ájulás fog el és az éjtszaka borul szememre), bárcsak nekem adná (és nem szabad, hogy nékem adja), szerelmes teste nem tudna soha megbékíteni.

Örökké csak egymás által tudunk a haláltól megszabadulni, mint az ibolyaszín, ha a narancssal vegyül, merő vörössé válik.

A KINAI: Tse ge! Tse ge! Tse ge! Tudjuk, mi rejlik ezekben a szép szavakban.

DON RODRIGO: Tudom, hogy lényem ebben az életben az övével nem képes egyesülni és én nem akarok másikat.

Csillagként csupán

Enyhítheti meg szörnyű szomjamat.

A KINAI: Miért nem megyünk hát most Barcelonába?

DON RODRIGO: Nem mondtam, hogy levelet kaptam tőle?

A KINAI: A helyzet lassankint érthetővé válik.

DON RODRIGO (*recitálva, mintha olvasna*): «Jöj-jön, X...-ben leszek. Afrikába utazom. Súlyos szemrehányások várnak magára.»

Egy cigányasszony hozta ezt a papirost. Elindultam, sürgetéseidnek engedve, mialatt a király emberei a nyomomban voltak.

A KINAI: Igen, én vagyok az oka! Csak vádoljon, kérem! Lelke ügye, meg az erszényemé, csak ez nyomta a szívét.

DON RODRIGO: Minden egy irányba húzott. A csepp víz, amely meggyülemlik.

És egész Spanyolország olyan lett, mint a sík lap, melyet lejtőbe emelnek.

A KINAI: Ó, az az érzéketlen fekete állat, ott messze, ó a pénzem, ajaj!

Ó, az az erszény, amit zsigereimnek féktelen szenvedélyében adtam neki!

Remélem, hogy exotikus keble alatt lassankint dalamosan megdagad, mint a gyümölcs!

DON RODRIGO: Szemrehányások, azt mondja! Tévedtem! Igen, nekem csak szemrehányásokat akar mondani.

Nem is szabad élnem így tovább! Meg kell értenem az okokat, amelyek miatt nem szeret soha.

A KÍNAI: Magam is szolgáltatok majd néhányat.

DON RODRIGO: Be kell látnom, hogy igaza van és helyeselnem őt! Hallanom kell, mint ítéli el azt a szívet, amely csak érette dobog.

Szomjúhozom e romboló szavakra! Még! Vágyódom arra a semmire, melyet ő akar belém hasítani.

Mert tudom, hogy csak a teljes ürességben találok meg őt, ahol más dolognak nyoma sincs.

Azért szeretném-e, hogy szeressen, mert szép vagyok, nemes, erényes? vagy a kétségbeesett vágy miatt, mert a lelke kell nekem?

Vagy midőn reá gondolok, nem kívánok-e tőle mást, csak azt, hogy szíve hirtelen szent indulattal forduljon felém? Nem tűnik akkor minden el, igen, még két szép szeme is!

Azt akarom, hogy ő legyen ennek a válaszfalnak tanuja, amely közöttünk oly magas, hogy a másik, melyet egy tény emelt, annak a férfiúnak ténye, ki birtokába vette őt, csak hitvány utánzat marad

s hogy lássa a szakadékot is, amely a természet alapjáig hatol

és melyet minden indítóokon és érdemen túl csak az egymásnak tett hitvallomás léphet át, az eskü, melynek érvénye örök.

Tudom, hogy nem lehet másképp enyém, csak a cselekedet által, amely érdektelen.

A KÍNAI: Semmi sem érdektelen, csak ez a meg-alvadt drága elixír ennek a keskeny üvegcsének fene-kén, amelyet az Irgalmasság Anyjának áldása tesz folyékonná.

Nézze csak, ha egy csepp kigördül belőle, tüzet fog, mihelyt vaskos levegőnkhez ér.

DON RODRIGO: Nem a Szűz Anyát látod te, hanem azt a kínai bálványt a selyemgubón, amelyet

multkor megtaláltál és nem is tudtad levenni róla a szemed.

A KÍNAI: Egyetlen egy csepp parfóm többet ér, mint egész szétfreckselt víztömeg.

DON RODRIGO: Te találtad ezt ki vagy mástól vetted át?

A KÍNAI: Mikor ilyen szép éjszakán behúnyom a szemem, sok-sok dolog eszembe jut, honnan? Nem is tudom.

Mély hangot hallok, mintha bronzdob szólalna meg s nyomon követi egy pusztaságnak képe, verőfényes napé, névtelen városé, amely rovátkolt falak mögött lapul.

Csatornát látok, amelynek vizén a hold karéja úszik s a nád között egy láthatatlan bárka surlódó zaját hallani.

DON RODRIGO: Mégis, ezt mondják, hogy te egész kis korodban hagyta el Kínát, mikor a jezsuiták megvásároltak és megmentettek a haláltól.

A KÍNAI: A test és a lélek halálától, hála legyen a legmagasabb Égnek!

ahol ma este, mintha lávafolyam csúszna

ott a hídon, melyet a föld emel az Éjszakának két Háza között.

DON RODRIGO (*felkönyökölve*): Valóban! Mi az? Nyugat mélyéből rendben egy egész csomó apró kis fény halad.

A KÍNAI: És ott keleten, azon a dombtetőn egy másik menet tűnt elő.

DON RODRIGO: Az szent Jakab, ki minden évben nevének ünnepén eljön, hogy meglátogassa Isten Anyját.

A KÍNAI: Ő meg anyai szeretettel elébe megy az út harmadán,

amint hogy ezt a közjegyző előtt szerződésbe vették hosszú viták után.

DON RODRIGO: Figyeld csak, Nyugaton a kis fénypontok szétszóródnak, minden kialszik. De hisz a puskáknak vörös lángja ez! Hallod? Kiáltanak!

A KÍNAI: Attól félek, hogy ezek azok a zárándokok, akiket imént meglapulni láttunk a fenyves mögött.

DON RODRIGO: Gondolod, hogy szent Jakabra törnek?

A KINAI: Biztosan ereitnekek vagy mórok. Mert a szobor tömör ezüstből készült.

DON RODRIGO (*felugorva*): Kardomat! Siessünk szent Jakab úrnak segítségére!

A KINAI (*szintén felkelve*): És ha kiragadtuk az istentelenek kezéből, jó váltságdíj nélkül nem fogjuk visszaadni ám. (*Eltávoznak.*)

VIII. JELENET

JOBARBARA NÉGER NŐ, A NÁPOLYI ŐRMESTER

(*Vendégfogadó X-ben, a tenger partján.*)

A NÉGER NŐ (*az őrmesternek esve*): Áruló, ó, meg kell, hogy öljelek! Mit csináltál a szép karkötőmmel?

Az ŐRMESTER: Jónapot, asszonyom.

A NÉGER NŐ: Gazfickó, én rád ismerek!

Az ŐRMESTER: Én meg nem óhajtom hallgatni önt. (*Jobb kezével két ujja közzé fogja az orrát, bal karjával a paprikajancsi botját utánozza.*)

A NÉGER NŐ (*lélegzethez jutva*): Aranyból, amit neked adtam, szép karperecem színaranyból, amit neked adtam, kétszáz tallérnál többet ért!

Rá volt akasztva egy kéz, egy gitár, egy kulcs, egy gujava-gyümölcs, egy hatos, egy kis hal és még hús más pici dolog, ami együttvéve hoz szerencsét!

De jól vigyázz! Én ráimádkoztam, ráénekeltem, rá-táncoltam és egy fekete tyúknak vérét hintettem reá!

Ugy hogy ez csak nekem hasznos ám, de aki tölem elveszi, beteg lesz és felfordul egy-kettőre!

Az ŐRMESTER: Boldog vagyok hát, hogy tovább adtam rajta.

A NÉGER NŐ: Igazán eladtad, te gaz kutya?

Az ŐRMESTER: Nem ajándékba kaptam?

A NÉGER NŐ: Csak kölcsön adtam, te hitvány, azt mondtad, hogy szerencsét hoz neked

valami ügyben, amit el kellett intézned a pokolban!

Aztán úgy tűntél el annak a falnak hasadékán keresztül, mint a gyíkok, skorpiók, hősincérek és más kiszikkadt állatok.

Az ŐRMESTER: Mondd csak, a kapitánynak, aki Indiába készül, nem az-e az első dolga, hogy a bankárhoz megy, aki fegyvereket és élelmet szerez neki, meg pénzt, hogy katonáit és tengerészeit fizesse?

Egy évre rá aztán tíz zsák arannyal tér haza.

A NÉGER NŐ: De te nem zsákkal jössz haza.

Az ŐRMESTER: Nem zsákkal jövök? Hát nem lesz az szép, ha egy nagy darab zöld meg vörös selymet adok, amiből tizenöt zsebkendőt is csinálhatsz, aranyláncot a nyakadba, amit négyszer is körülcsavarhatsz?

Meg aranykarperecet, meg még egy aranykarperecet? és ítem egy másik karperecet és újfent egy harmadikat, meg negyediket, ötödiket — aranyból?

A NÉGER NŐ (*mindenütt nézegetve őt*): Hova tetted ezt a sok mindent?

Az ŐRMESTER: Hova tettem ezt a sok mindent? és hová tette anyádat az a derék portugálai portugál, aki egy csomó banánfa mögé rejtőzve elfogta őt a falu összes asszonyával együtt, amint éppen kölest törtek a holdfényben

és elvitte Braziliába, hogy jó erkölcsökre tanítsa ott meg a cukornád ízire, aminél nincsen jobb a földön?

Ha nem lett volna ez az ötlete, akkor te sem lennél most tisztelőtben tartott matróna s a Bíró házának orákuluma,

hanem pálmaolajjal kikent hajjal és egy papirosdarabbal felruházva

láncolnál ott, mint egy fajanka a Kongó folyó partjain s a holdat próbálnád elcsípni a fogaddal.

A NÉGER NŐ (*eszeveszetten*): A matróna... a holdfény... nádolaj... megbolondítasz, nem is tudom, hol hagytam el! (*Kiáltva.*) A pénzemről beszéltem, amit elvettél, zsivány!

Az ŐRMESTER: A pénz, amit elvettem tőled? Hát pénznél nem több-e az a csillag, amit a hegységben az ujjaimmal szedni voltam,
az a tűzbogár, melyet elkaptam a kezemmel és kalitkába zártam,
amikor éppen a hasa aljával lángba akart borítani egy jázminvirágot?

A NÉGER NŐ: Arról a szegény leányról beszélsz, akivel multkor érkeztél meg,

ott lapulva a náddal megrakott szekér fenekén?

Az ŐRMESTER: A bárka készen áll. És este, ha a szél kedvező,

útra kelünk a latin part felé.

A NÉGER NŐ: És a karperec, amit elvettél és a lánc, amit adnod kell helyette?

Az ŐRMESTER: Kövesd őket. Kapcsold magad hozzám jó erősen! Ki nem engedi, hogy velünk tarts te is?

A NÉGER NŐ: Mit akarsz azzal a szegény leánnyal?

Az ŐRMESTER: Megígértem, hogy neki adom a nápolyi királyt, miért ne? Ez csak úgy jött, ez az ötlet, hirtelen, biztos vagyok, hogy van Nápolyban egy király!

Azt mondtam neki, hogy a nápolyi király álmában látta őt! — ó, micsoda ennivaló ifjút eszeltem ki tüstént — és ő küld engem, hogy kutassam át a világot, míg megtalálom az álmodott leányt.

Majd arról a jegyről ismerem meg, amelyet galambalakú foltként válla alatt visel.

A NÉGER NŐ: És tényleg rajta van a jegy?

Az ŐRMESTER (*tenyerét összecsapva*): Az a furcsa épp, hogy rajta van; azt mondta nekem. De nem akarta soha megmutatni.

A NÉGER NŐ: Hogy hívják?

Az ŐRMESTER: Doña Musicának, egy gitár miatt, amelyen azonban szerencsére nem játszik soha. Az igazi neve Doña Délices.

A NÉGER NŐ: És senki sem vette észre távozását?

Az ŐRMESTER: Hozzá akarták kényszeríteni valami nagy paraszti, bőrbe öltözött ökörhajcsárhoz, egy

ünnepélyes barompofához, aki még a gótoktól származik.

A szegény kis lélek azt mondta nekem, hogy el akar menni egy szomszédos kolostorba, hogy világosságot kérjen és tanácsot, és elindultunk, hogy világosságot kérjünk és tanácsot mindketten egy lovon.

A NÉGER NŐ: A nyomotokban vannak?

AZ ÖRMESTER: Nem fognak el. (*Megnedvestíti ujját és a levegőbe tartja.*) Már érzem első mozdulását annak az áldott kasztíliai szélnek, amely nem-sokára tovaragadja könnyű csónakunkat.

A NÉGER NŐ: Mit csinálsz ezzel a szegény leánnyal?

AZ ÖRMESTER: Azt hiszed, hogy kárt fogok benne tenni? Hisz ez olyan volna, mintha a cukrász maga enné meg a süteményét.

Lábához hullva semmisülök meg én a tiszteletben és ellágyulásban,

ráfujok, hogy lemenjen róla a por! Rászórok néhány csepp vizet az ujjam hegyével! Letisztítom minden reggel egy kis tollseprővel, amelyet kolibri-pehelyből csináltam.

Ügyelj csak, komaasszony, arra az útra, amelyik ott lenn kanyarog

a hegységig, amelynek fekvő oroszlán formája van, míg csak meg nem jelenik ott az a micsoda, amitől már előre kevereg a gyomrom, az a porfelleg, amelyben fegyverek s a kengyel fénye csillog!

— Ó, milyen szép mesterség is az enyém! Még ha nem is lenne gázsim, akkor sem szeretnék másikat.

A NÉGER NŐ: A kötél lesz a fizetésed, te hitvány, gézengúz alak!

AZ ÖRMESTER: Kötél aztán soha! Kitüntetve megyek nyugalomba! Csak behúnyom a szemem és nincs rá mód, hogy megkülönböztessenek egy gránátos lábatól.

Nyugodjatok meg, kedves kis leányok! Barátotok, az Aranyörmester még itt van, hogy vackotok mélyire menjen értetek, ahol egy horgászórúddal penészedtek el!

Mikor ártatlan kis szívetek duzzadni kezd, amikor lelketek halkán megremeg a messzi ismeretlen barátnak szavára,

mikor úgy érzitek, hogy olyanok vagytok, mint a magvak, melyeknek tollakat adott a természet és pelyheket, hogy április kényére messze szálljanak,

akkor jelenek meg ablaktok peremén szárnyverdesve és sárgára festve!

IX. JELENET

DON FERNANDO, DON RODRIGO, DOÑA ISABEL ÉS A KÍNAI SZOLGA

(A kasztíliai pusztaság egy másik része. Mélyút nád és zöld tölgyek között. A harcnak éppen vége van. A földön hullák hevernek, köztük Don Luis álarcos alakja. Néhány hintó, málhásszekér, lovak, amelyeket a szolgák kantárszáron tartanak. DON RODRIGO sebesülten támaszkodik egy fatörzshöz.)

DON FERNANDO (*Don Rodrigóhoz*): Köszönöm önnek, lovag.

DON RODRIGO: Boldog vagyok, hogy megmenthettem Szent Jakab urat.

DON FERNANDO (*Don Luisra mutatva*): Nem Szent Jakabra támadt kedve ennek az úrnak.

DON RODRIGO: Nemesemberként harcolt, azt hittem már, hogy nem bírok vele.

A KÍNAI SZOLGA: Igen, de zekénk kissé kárát vallotta a mulatságnak.

DON FERNANDO: Érzi, hogy komolyan megsebesült?

DON RODRIGO: Nem tesz semmit. Adja ide az egyik kocsit, a szolgálom majd gondot visel reám.

DON FERNANDO: És maga, kedves húgom, térjen magához. Ne legyen ilyen fehér, ilyen halálra rémült. És mondjon köszönetet a lovagnak, aki megmentett mindannyiunkat.

DOÑA ISABEL: Köszönöm.

X. JELENET

DOÑA PROUHÈZE, DOÑA MUSICA

(Az X-i vendégfogadó kertje.)

DOÑA MUSICA: Maga annyi mindent tud. Olyan boldog vagyok, hogy beszélgethetek magával!

DOÑA PROUHÈZE: Csak arra vigyázzunk, kis húgom, hogy Don Baltazar meg ne lásson.

DOÑA MUSICA: Alkonyodik. A jó úr ilyenkor váltattja fel az öröket,

mert fél, hogy a foglya megszökik.

DOÑA PROUHÈZE: Boldog vagyok, hogy ilyen jól őriznek. Megnéztem minden kijáratot. Nincs rá mód, hogy megszökjem innen, még ha kedvem is volna rá. Milyen szerencse!

DOÑA MUSICA: Én mégis engedély nélkül jöttem ide.

DOÑA PROUHÈZE: Kinek is jutott volna eszébe, hogy magát keresse. Mikor úgy vészett el ebben a nagy nádasban, mint a sikló.

Most meg én tartom vissza s nem engedem, hogy megszökjön újra.

DOÑA MUSICA: Maga nem engedi, hogy megszökjem innen? Vagy éppen én akadtam oly kedvesen magába,

hogy nem is tudja, mikép szabaduljon tőlem. Ó milyen szép maga, nagyon szeretem magát!

Ha férje lennék, mindig egy zsákba kötve tartanám és rettenetes lennék magához.

DOÑA PROUHÈZE: Mihelyt visszatér a férjem, elintézzük az ügyet.

DOÑA MUSICA: Semmit sem fog elintézni! Ő a fejébe vette, hogy férjhez ad az ökörhajcsárhoz. Én meg az ereszre röpülök és fütyülök reá.

Az én férjem a drága nápolyi király lesz.

DOÑA PROUHÈZE: Nincs nápolyi király.

DOÑA MUSICA: Igenis, van nápolyi király Musicának! Ne próbáljon bántani, mert eltöröm a kis-ujját.

Talán az sem igaz, hogy az a galambformájú jegy ott van a vállamon? Hisz megmutattam.

DOÑA PROUHÈZE: A galamb te vagy.

DOÑA MUSICA: Istenem, milyen boldog lesz, mikor majd a karjába' tart!

«Ó, milyen hosszú volt az idő!

Hát arra kellett kényszeríteni engem, hogy olyan messze keresselek,

Musica,» ezt fogja mondani. Mintha már hallanám is.

Ó, milyen jó is lesz azt hallani, ha így szólít, a nevemen!

Ezentúl már csak ő tudja azt.

DOÑA PROUHÈZE: Kis bolond, hisz nem is látad soha.

DOÑA MUSICA: Nem is kell látnom, hogy megismerjem szívét. Ki hívott oly ellenállhatatlanul? Gondolja, nem volt nehéz így távozni el s lábbal tapodni az enyéimet?

Hív és én rögtön felelek neki.

DOÑA PROUHÈZE: Igen, Musica, tudom, biztos vagyok, hogy az, akire vár a szíved, el is fog jönni egyszer.

DOÑA MUSICA: A maga szíve nem vár senkire? De ki is merne békéjére törni, mikor ilyen szépség védelmezi?

Ó maguk arra voltak teremtvé mind a ketten, hogy együtt haladjanak, maga és az a rettenetes ember, aki nemrég nyomomban volt és akinek a hivatása az, hogy a halált rója ki.

DOÑA PROUHÈZE: Látja, Baltazar úr mégsem bízik csak a szépségemben, megsokszorozta az öröket az öreg kastély körül. Én magam kértem erre.

DOÑA MUSICA: Annyira szereti börtönét, hogy önszántából erősíti meg?

DOÑA PROUHÈZE: Ide jó vastag rácsok kel-
lenek.

DOÑA MUSICA: Mit tehetnek az emberek maga ellen?

DOÑA PROUHÈZE: Én bizonyára sokat tehetek ellenük.

DOÑA MUSICA: Nem akarok semmiféle börtönt.

DOÑA PROUHEZE: Valami azt mondja, hogy a börtön ott van, ahol én nem vagyok.

DOÑA MUSICA: Nekem is van egy börtönöm, ahonnan elvonszolni nem tud senkisé.

DOÑA PROUHEZE: Melyik az, Musica?

DOÑA MUSICA: Annak a karja, akit szeretek. Foglyúl esett a bohó Musica.

DOÑA PROUHEZE: De ki fog siklani!

Ott csak egy pillanatra van. Örökre ki tudná őt a szívével visszatartani?

DOÑA MUSICA: Már vele vagyok a tudta nélkül. Még mielőtt ismert volna engem, már én miattam szállt szembe ő

katonáinak élén annyi fáradtsággal, értem ad ételt a szegényeknek és bocsánatot ellenséginek.

Nem lesz azt nehéz megérteni, hogy én vagyok az öröm és hogy egyedül az öröm hozza el nekünk a békét, nem pedig a beletörődés, amely a szomorúság előtt meghajol.

Igen, el akarok vegyülni minden érzésével, miként a só, mely ízes, csillogó és megtisztítja s átformálja szívét. Tudni akarom, ezentúl mikép is fog ahhoz kezdeni, hogy szomorú legyen, meg hogy rosszat tegyen, ha erre kedve támad.

Ritka akarok lenni neki és mindennapos, akár a víz, akár a nap, akár a víz a szomszéd szájnak, amely soha sem ugyanaz, mihelyt a nyelvünk ráfigyel. — Egyszerre akarom betölteni és elhagyni egy pillanat alatt, azt akarom, hogy semmikép se tudjon akkor megtalálni, hogy szeme és keze ne érjen el, hanem csak lelkének centruma, a hallásnak az az érzéke, amely bensőnkben kitárul,

ritka és mindennapos, mint a rózsa, amelynek illatát mindennap magunkba szívjuk, ameddig tart a nyár és mégis csak egyetlen egyszer.

Ó, milyen öröm lesz nekem, ha betöltöm majd azt a szívet, amely vár reám.

És ha néha reggelenként egyetlen madár dala kioltja bennünk a bosszú és féltékenység tüzét,

mit nem érhet akkor el testemben zengő lelkem, amelynek titokzatos húrja mind egy hangversenyre

egyesült, amit csak ő szívhat magába? Elég, ha elhallgat, hogy én énekelni kezdjek!

Ahol ő van, én is csak ott vagyok. És mialatt ő dolgozik, én vagyok a jámbor forrásnak csobbanása.

én vagyok a nagy kikötőnek békés zúgása a déli nap tűzében,

én vagyok ezernyi gyümölcscsel megrakott falu, amelynek nincs mit félnie a rablóktól és zsarolóktól, én vagyok, kicsiny teremtmény, igen az az esztelen öröm ott az ő csúf nagy arcán,

az igazságosság a szívében s az öröm, amely a szeméből világít.

DOÑA PROUHÈZE: A boldogságra vagyunk teremtvé és azt is únjuk meg a leghamarabb.

DOÑA MUSICA: A szenvedésre született az ember?

DOÑA PROUHÈZE: Ha azt kívánja, mért kelene megtagadni tőle?

DOÑA MUSICA: Hát lehetséges a szenvedés, mikor itt van maga? Aki magára néz, elfelejt életet, halált.

DOÑA PROUHÈZE: Ő nincsen itt.

DOÑA MUSICA: Van hát valaki, kedves néném, akinek távolléte állandóan zaklatja a lelkét?

DOÑA PROUHÈZE: Kis hugom, nagyon merész vagy, hallgass. Ki merné szemét Prouhèze-re emelni?

DOÑA MUSICA: Ki tudná tőle elfordítani?

DOÑA PROUHÈZE: Ki kavarná fel szívét?

DOÑA MUSICA: Egyetlen hang az egész világon, egyetlen hang és oly halkan beszél.

DOÑA PROUHÈZE (*mintha önmagához szólna*): A bonthatatlan szentségen belül.

DOÑA MUSICA: Talán azt szeretné, hogyha elhallgatna?

DOÑA PROUHÈZE: Ó, csak ez éltet engem!

DOÑA MUSICA: Ennyire szereti őt?

DOÑA PROUHÈZE: Hogy mersz így beszélni! Nem, egyáltalán nem szeretem.

DOÑA MUSICA: Sajnálja azokat az éveket, amikor még nem ismerte őt?

DOÑA PROUHÈZE: Most érte élek!

DOÑA MUSICA: De hát miképen, hisz néki ez az arc örökre tiltva van?

DOÑA PROUHÈZE: Nincs tiltva szenvedésem.

DOÑA MUSICA: Nem a boldogságát akarja?

DOÑA PROUHÈZE: Azt akarom, hogy szenvedjen ő is.

DOÑA MUSICA: És szenved is valóban.

DOÑA PROUHÈZE: Eleget soha.

DOÑA MUSICA: Hívását hallom, nem felel neki?

DOÑA PROUHÈZE: Az ő számára én hang nem vagyok.

DOÑA MUSICA: Micsoda hát?

DOÑA PROUHÈZE: Kard, amely a szíven áthatol.

XI. JELENET

A NÉGER NŐ, majd A KÍNAI

(A fogadó közelében. Fantasztikus sziklák és fehér fűvény. A NÉGER NŐ mezítelenül táncol és forog a holdfényben.)

A NÉGER NŐ: Éljen csinos mamám, kacéran, önfeledten, akitől ily fénylő és fekete lettem!

Én vagyok az éjszakának kicsiny hala, én vagyok a piciny pörgettyű, amely perdülve táncol, én vagyok az üst, amely himbálva szökken a hideg vízben, mely habzón háborog. *(Hirtelen lábujjhegyére ágaskodik.)*

Hí! te, kroko apus, anyus! hí, te, viziló papám!

Amíg az egész folyó felém forog, amíg az erdő felém forog, amíg minden falu felém forog, forog, forog, amíg minden hajó felém forog,

a lyuk miatt, amit a vízbe vájok, a hullám miatt, amit csinállok,

a gyűrű miatt, amit felverek az árban itt, mely tajtékozva zúg!

van vizem, hogy testem öblögessem, olajam, hogy bőrömet bekenjem, van füvem, hogy jól kifényesítsem. Nem fekete rajtam a bőr, hisz ragyogok, mint egy tükör, ugrálok, mint sertéseink, pacskolok én, mint egy hering s törzsem kis ágyúként kering.

Hi, hi, hí; most kéne valaki.

Jöjj, jöjj, kedves fiú, kis olasz Monsiou!

Igen, igen, igen, sárga kanárikám!

A zsebedbe dugtam egy garast.

Megöltem mind, mi nem fért meg kettőnk szerelmével,

összezártam egy levágott tyúk vérével.

Most csak keringve kell nékem szállni, szállni, jöjj hát felém, úgysem tudsz nékem ellenállni.

(A kínai belép.)

Minden szálat, mely hozzád fúzi testem, forogva, így derekamra tekertem s rajtam, mint orsón most megül, már jössz felém, de én is húzlak ám előre, rám csavarlak, mint forgó ágyúcsőre, keringve, mint kötél a dobon, amely kitepi horgonyát a gyökerek közül;

Hi, hi, hi, gyere! Erre, erre, erre! *(Aléltan hull a kínai karjába, aki hátulról megragadja. A néger nő meredt szemekkel bámul rá, aztán nagyot kiáltva ugrik egyet és ruháiba burkolózik.)*

A KINAI: Ostoba teremtmény, hiába rakod zsíros fekete bőrrödre ezt a tarka takarót, én átlátlak a lelkedig.

A NÉGER NŐ: Hé!

A KINAI: Látom a szíved, amint elnyomva fuldokol sötét gombolyag emléőd alatt és megrontó sugarat vetít.

A NÉGER NŐ: Hi!

A KINAI: Látom a májad, azt az üllőt, amelyen a démonok kovácsolják a hazugságot, meg a tüdőt, ezt a két szörnyű fujtatót.

A NÉGER NŐ: Ho!

A KINAI: Látom beleidet, mint egy csomó csúszó-mászó hüllőt, melyekből bűzös és balzsamos pára száll!

A NÉGER NŐ: És mit látsz még?

A KINAI *(fogcsikorgatva)*: Látom a pénzem oszlopba rakva a gerinced körül, mint a tengeri csőnek szemei!

Most rögtön visszaszerzem. *(Kihúzza kését.)*

A NÉGER NŐ *(felsikoltva)*: Megállj, drága szerelmem!

ha megölsz, nem tudom megmutatni az ördögöt!
A KÍNAI Ezt már ígerted nekem, így csaltad ki a pénzemet.

A NÉGER NŐ: És a gazdád soha többé nem fogja Doña Prouhèze-t megpillantani!

A KÍNAI: Piszkos alligátor! Te, az iszapnak pénzma-szagú kölke, te kövér apályféreg!

Majd folytatjuk ezt a beszélgetést a hátadon, a kezemben vagy!

A NÉGER NŐ: Doña Merveille ebben az erősség-ben van Don Baltazár védelme alatt és Don Pelayo holnap vagy holnapután érkezik és elviszi Doña Merveille-t Afrikába és Don Rodrigo nem látja viszont soha, ti, ti, ti! Nem látja meg soha, tralala!

A KÍNAI: Figyelj ide! Rodrigo úr megsérült, súlyos sebet kapott, mialatt karddal kezében védelmezni akarta Jakabot az útonállók ellen.

A NÉGER NŐ: Miféle Jakabot?

A KÍNAI: Szent Jakabot, ezüstből. Áthoztuk ide. (Rodrigot, mondom) édesanyjának kastélyába, amely négy mérföldnyire van ettől a fogadótól.

A NÉGER NŐ: Szűzanyám!

A KÍNAI: Mondd meg neki, hogy Rodrigo elpatkol, mondd meg, hogy látni akarja, mondd meg, hogy rögtön induljon hozzá, lábbal taposva az illemet.

Nekem meg, minthogy mély sóhajokkal kísért buz-dításaimmal sem sikerült őt talpra állítani, nincs más hátra, mint, hogy csendesen visszavonuljak, elhelyez-vén őt hányadékanak körében és a szemérmességnek adva szabad folyást.

De téged nem engedlek el, míg meg nem mutatod az ördögöt.

A NÉGER NŐ: Miért akarod mindenáron látni a gonoszt?

A KÍNAI: Mennél több kapcsolatom van ily irány-ban, annál nagyobb értékű lesz a lelkem azok szemé-ben, akik meg akarnak locsolni.

A NÉGER NŐ: De hogy is hagyhatja el Doña Prouhèze a fogadót, hisz mindenfelől őrizik?

A KÍNAI: Figyelj, ma reggel találkoztam egy csa-pat lovaggal. Egy Musica nevű kisasszonyt keres-nek, akit valami nápolyi gézengúz elrabolt.

A NÉGER NŐ: Musica? Nagy ég!

A KINAI: Ismered?

A NÉGER NŐ: Mondd tovább.

A KINAI: Erővel és fenyegetéssel rögtön kicsikarták tőlem azt a vallomást, hogy a nevezett Musica ebben a tengerparti fogadóban van, amelyet szörnyűséges kalózkodó tartanak birtokukban.

A NÉGER NŐ: De hát ez nem igaz!

A KINAI: Tudom. Nem baj!

Holnap este megtámadják Baltazárt és csapatait.

A NÉGER NŐ: De nem találnak semmit.

A KINAI: Találnak legalább is egy boszorkányt, akit jól lefestettem nekik

s aki a bársonyszemű tolvajnak a legveszedelmesebb cinkosa.

A NÉGER NŐ: Nem megyek vissza a fogadóba!

A KINAI: Akkor itt helyben megöllek.

A NÉGER NŐ: Ne, ne! Doña Prouhèze majd mindent eligazít.

A KINAI: Mondd neki, hogy felhasználva a zavart, meneküljön el — veled.

A NÉGER NŐ: Hogyan?

A KINAI: Száz lépésnyire a fogadótól ott a berber fügefák mögött várom a szolgálammal és lovakkal, neked is lesz ottan egy.

XII. JELENET

AZ ÓRANGYAL, DOÑA PROUHÈZE

(Mély szakadék a vendégfogadó körül szederbokorral, liánnal és cserjékkel tele. Az árok szélén az ÓRANGYAL áll korhű öltözékben, karddal az oldalán.)

ÓRANGYAL: Nézzétek csak, hogy kínlódik tuskék és egymásbacsavart indák között, megcsúsztatva, másztatva, térdével és körmeivel kapaszkodva meg, mert át akar vergődni ezen a meredek árokfalon! Micsoda erő van ebben a kétségbeesett szívben!

Ki mondja azt, hogy az Angyalok nem tudnak sírni?

Nem vagyok-e én is teremtmény, mint ez az aszszony is? Istennek teremtményei nincsenek-e semmikép egymással összekötve?

Amit ők szenvedésnek hívnak, egy különálló világban fáj-e az, amely elképzelésünket túlhaladja? s oly kellemes-e, ha azt az embert tölti be, ki vágyának tárgyát fogja át?

Idegen volna tán annak a szeretetnek és annak az igazságosságnak, amelynek intéző szolgálai mi vagyunk? Mit érne az Órangyal akkor, ha nem érténők meg a szenvedést?

Aki a jót a maga egészében látja, az érti meg teljesen, hogy mi a rossz. Ők nem tudják, mit cselekszenek.

És engem talán kiválasztottak volna ennek az asszonynak őrizetére, ha nem lennék titkos rokonságban vele?

Végre! mégis túljutott az irgalmas indákon és tüskéken, amelyek vissza akarták tartani. És ime, most az árokszélén megjelen.

(DOÑA PROUHÈZE kilép az árokból. Megszaggatott férfiruhába van öltözve, keze, arca véres.)

Igen, szép vagy, szegény gyermekem, szép vagy kibomlott hajaddal, ebben az illetlen ruhában, szép az arcod, mit sár és vér takar, a szemed, amelyből megrémítve lángol az elszántság és az örület!

Ó, te becsületedre válsz, örülök, hogy így mutathatom meg szegény kis hugomat! Még ha legalább senki sem látna minket!

DOÑA PROUHÈZE (mintegy eszelősen körül nézve): Egyedül vagyok.

ÓRANGYAL: Azt mondja, egyedül van.

DOÑA PROUHÈZE: Szabad vagyok!

ÓRANGYAL: Ó, jaj!

DOÑA PROUHÈZE: Semmi sem tartott vissza.

ÓRANGYAL: Nem akartuk, hogy más börtönöd is legyen, mint a becsület.

DOÑA PROUHÈZE: Jobban kellett volna őrizni

engem. Én derekasan jártam el. Figyelmeztettem Don Baltazárt!

ÓRANGYAL: Életével fizet meg szökésedért.

DOÑA PROUHÈZE: Rodrigo haldoklik!

ÓRANGYAL: Arra van még idő, hogy lelkét elveszítsed.

DOÑA PROUHÈZE: Rodrigo haldoklik.

ÓRANGYAL: Él!

DOÑA PROUHÈZE: Él! Valaki azt súgja nekem, hogy még életben van. Megmenthetem a haláltól, ha megpillantja arcomat.

ÓRANGYAL: Nem Prouhèze szerelme fogja őt a a haláltól megmenteni.

DOÑA PROUHÈZE: Vagy legalább is együtt halhatok vele.

ÓRANGYAL: Hallgassátok, milyen rettenetes könnyedséggel rendelkezik azzal a lélekkel, amely nem is az ő birtoka s amelyet annyi kín volt megteremteni és megváltani.

DOÑA PROUHÈZE: Csak Rodrigo van a világon.

ÓRANGYAL: Próbálj hát eljutni hozzá. (*Prouhèze kimerülten a földre hull.*)

DOÑA PROUHÈZE (*lihegve*): Ó, nagyon nehéz volt, nagyon nehéz! Meghalok! Ó, azt hittem már, sohasem tudok kijutni ebből a szörnyűséges szakadékból.

ÓRANGYAL (*lábát az asszony szívére téve*): Könnyen itt tudnálak tartani, ha akarnám.

DOÑA PROUHÈZE (*halkan*): Rodrigo hív.

ÓRANGYAL: Vidd hát neki ezt a szívet, amelyre rátettem lábamat.

DOÑA PROUHÈZE (*ugyanúgy*): Meg kell lennie.

ÓRANGYAL (*lábát levéve*): Lássuk, hová vezetsz.

DOÑA PROUHÈZE (*halkan*): Talpra, Prouhèze. (*Támolyogva felemelkedik.*)

ÓRANGYAL: Most Istenre nézek.

DOÑA PROUHÈZE: Rodrigo!

ÓRANGYAL: Ó, jaj, hallom, amint a tűzből egy másik hang felel: Prouhèze.

DOÑA PROUHÈZE: Ó, milyen hosszú az út addig a cserjéig ott!

ÓRANGYAL: Még hosszabb volt a Kálváriáig.

DONA PROUHEZE: Rodrigo, tiéd vagyok!

ÓRANGYAL: Az övé vagy? Kiközösített testeddel te töltöd be őt?

DONA PROUHEZE: Tudom, hogy kincs vagyok neki.

ÓRANGYAL: Nem lehet buta kis fejéből kiölni ezt az eszmét.

DONA PROUHEZE *(előrelépve)*: Gyerünk!

ÓRANGYAL *(mellette téve ugyanazt a lépést)*: Gyerünk.

DONA PROUHEZE *(támolyogva lép néhányat)*: Rodrigo, tiéd vagyok! Látod, széttéptem ezt a kegyetlen köteléket!

Rodrigo, tiéd vagyok! Rodrigo, megyek feléd!

ÓRANGYAL: Én meg nyomodban leszek.

(Eltávoznak.)

XIII. JELENET

DON BALTAZAR, A ZÁSZLÓS

(A fogadó. Az egyik szögletben pitvar látható, megerősítve egy súlyos, nagy kapuval, amelyen vas-szögek vannak, roppant zárok, lakatok és vasrudak feszülnek keresztbe. A szín háttérében fenyőerdőkkel szegélyezetten a tenger vonala. Este.)

DON BALTAZAR: Megértette hát. Mihelyt támadni kezdenek a csirkefogók, mindenki gyűljön össze, szállja meg az oszlopköveket és fedett utakat, amiket a kapu két oldalán csináltattam. Tüzelní fel-tétlenül tilos mindaddig, míg jelt nem adok a kalapommal.

ZÁSZLÓS: Hagyjak néhány őrszemet a szakadék oldalán?

DON BALTAZAR *(szakállát simítva)*: Ne osszuk meg erőnket.

Ezen az oldalon eléggé védi a fogadót az árok, amely teljességgel járhatatlan.

Személyesen győződtem meg róla.

ZASZLÓS *(szemével mérlegelve főnökének kövér-ségét)*: Hum!

DON BALTAZAR: Mit mond ön, zászlós uram?

ZASZLÓS: Azt mondom: elhiszi ön mindazt, amit ez a kínai beszél?

DON BALTAZAR: A jelenléte már elég, ismerem. Szerencse, hogy körbejártam őreimet ez éjjel és hallottam szegény Jobarbaránk kiáltását!

Fogával és körmével akaszkodott reá, de ha nem értem volna idejében oda, azt hiszem, szétvágta volna a kínai, mint egy fűgét.

ZASZLÓS: Bizzék csak bennem, megvédem én a Király pénzét az útonállók ellen.

DON BALTAZAR: Nem pénzt kell megvédeni. Többet.

ZASZLÓS: Doña Prouhèze...

DON BALTAZAR: Nem szoltam semmit. De a kínai azt állítja, hogy nem a tolvajok, hanem a szerelmesek istenét fogjuk megpillantani nemsokára, amint pus-kák füstjében röpdös.

ZASZLÓS *(olyan mozdulatot tesz, mintha célozna)*: Mindegy, akármilyen tolla van, bum!

DON BALTAZAR: Úgy, úgy terítse csak le, zászlós uram, mindannyiunknak szolgálatot tesz vele.

Nem magamért beszélek, de miért kell nekem mindig belekeverednem mások szerelmi ügyeibe, mikor soha senki sem érdeklődött az enyéim után?

Tegyük fel, hogy önre bízta volna valakinek, mondjuk egy nagy bűnösnek, őrizetét

és az aztán megtudja, hogy haldoklik az az ember, akit szeret s hogy látni kívánja őt,

tán olyan mulatságos dolog, hallgatni akkor a sirán-kozását és könnyörgését? Mire jó ez?

Tisztességes dolog-e, hogy így kínoznak engem? Mintha nekem szabad volna megszegnem azt, amit előírtak s amit parancsoltak!

ZASZLÓS: Férfiről vagy nőről beszél?

DON BALTAZAR: Férfiről, természetes. Hol jár az esze, kérem?

Egy fogolyról, mondom, akit őrizetre adtak át.

ZASZLÓS: Ön egészen kipirult és felkavart, mintha most került volna ki valami rettenetes vitatkozásból.

DON BALTAZAR: Húsz éve ennek, zászlós uram!
Húsz éve már és mégis mintha tegnap volna!

Megcsókolta a kezem, mintha az használna valamit? «Mi rossz van abban, ha elmegyek s meglátom azt az asszonyt?» «Akarom mondani, azt a férfit — most, hogy úgyis meghal?» — «De ha éppen csak ez tilos, mit akar?» «De mondom, hogy hívn!» — «Én nem hallom.»

«A Szűzre esküszöm, hogy visszatérek.» — «Nem!»
Mit tett volna a helyemben?

ZÁSZLÓS: Csak azt, amit kegyelmed.

DON BALTAZAR: Tudom, ha ön rendes, jó ítéletű ember. Csak az a hibája, hogy ilyen bajuszt visel, ami nem az előírás szerint való.

Az, aki helyemben másképp cselekedett volna, aki valami hülye érzelmösségből hagyta volna, hogy a lábáról leszedjék, aki alattomosan kijátszotta volna kötelességét, mondom, hogy az csak tisztességtelen ember lehet. Az köttesse csak fel magát, hisz az élet nem olyan kellemes többé egy öregnek, úgy-e?

ZÁSZLÓS: De mondom, hogy ön még nem öreg.

DON BALTAZAR: Nem a panasza és könyörgése fájt különösképpen, — kiáltás nem hagyta el az ajkát — hanem azok a szavak, amelyeket halk, kimért hangon mondanak, hogy egyszerre a szívünkbe fúródik.

— Nem! és amikor látta, hogy minden hiába, akkor elhallgatott és mosolygott. Különösen.

Ismeri azt a bizonyos megkönnyebbülést, amikor tudjuk, hogy nincs mit tenni többé, vannak anyák, akik énekelni kezdenek akkor gyermekük teste mellett.

És mégsem vártam volna, hogy így megcsókolja a kezem s hogy ilyen hangon mondjon köszönetet.

(Egy katona lép be.)

KATONA: Kapitány uram, egy csapat lovag állt meg ott lenn a nagy kőnél. Az egyikük kivált közülök és zsebkendőt lobogtatva indult felénk.

DON BALTAZAR: Rendben van, a hídhöz gyűjtésért az embereket.

ZÁSZLÓS: Az őrszemet is, aki a szakadékot őrzi?

DON BALTAZAR: Azt is. És hozzátok elém a kínaít.

XIV. JELENET

DON BALTAZAR, A ZASZLÓS, A KÍNAI,
ÖRMESTER, KATONÁK, SZOLGÁK

(A szín ugyanaz.)

EGY KATONA (a kínait elövezetve): Itt van.

DON BALTAZAR: Jónapot, kínai úr, nagyon elszomorítanak azok a hírek, amelyeket Don Rodrigóról hozott nekünk.

A KÍNAI: Nincs itt szó Don Rodrigóról!

DON BALTAZAR: Hát ön, uram, nem az ő szolgája volt?

A KÍNAI: Engem a Gondviselés állított mellé, hogy alkalmat adjak neki az üdvözlésre.

DON BALTAZAR: Hogy-hogy?

A KÍNAI: Ha megkeresztel engem, nem tölti-e el végtelen öröm az egész Eget, amelynek egy megtért kínai

nagyobb kitüntetés, mint kilencvenkilenc állhatatos spanyol?

DON BALTAZAR: Kétségtelen.

A KÍNAI: Nos, egy olyan érdem, amellyel tetszésem szerint ékesíthetem őt, amikor akarom, néki is sok gonddal, sok csábító vesződséggel jár, mert nem engedem át ám a lelkem olyan könnyedén, csak úgy, egy madárdalért.

Ennélfogva, ha meggondoljuk, inkább ő az én szolgám, mint én az övé.

DON BALTAZAR: Mégis úgy látszik, nekem, fiam, hogy maga nagyon is jó szolgálatokat tesz neki.

De most nem erről van szó, előbb holmi dalról beszélt és minden kívánságom éppen az, hogy meghalljam, tud-e maga énekelni?

A KÍNAI (*magánkívül*): Énekelni? hogy-hogy! énekelni?

DON BALTAZAR: Nos, igen. (*Bátorítva.*) Ó, ó, ó, énekelni, nem érti? Gitárom ugyan nincs. De vegye csak azt a tányért és taktusban üsse a késsel. Amit akar. Valami csinos kis dolgot!

A KÍNAI (*egész testében remegve*): És azt nem akarja tudni, miért beszéltem tegnap éjjel azzal a sátánfatty néger nővel?

DON BALTAZAR: Csak egyetlen kívánságom van a földön.

Hallani akarom szép hangodat.

A KÍNAI (*térdre hullva*): Uram, könyörüljön rajtam.

Mindent elmondok.

DON BALTAZAR (*a zászlóshoz*): Semmi sem rémíti meg úgy az embereket, mint az, amit nem értenek.

(A kínaihoz.) Gyerünk!

A dal, amely ajkunkra száll,
Olyan, akár a cseppnyi méz,
amely a szívünkéből kicsurran.

A KÍNAI: Az az igazság, hogy Don Rodrigo ügyben a kastély körül ólálkodva

egy csapat lovagra akadtam, akik megkérdezték tőlem, hallottam-e egy bizonyos Doña Musicáról...

DON BALTAZAR: Musicáról?

A KÍNAI: Azt mondták, hogy ön ismeri.

...Egy bizonyos Doña Musicáról, aki megszökött egy olasz őrmesterrel és most keresik.

Akkor támadt az az ötletem, hogy ráuszítom őket erre a kalózokkal teli kastélyra, hogy a harc és zűrzavar leple alatt én meg azokat szöktessem meg, akikre ön vigyáz.

DON BALTAZAR: Jobban tennéd, ha nem beszélnél Musicáról és énekelnél, ahogy kérem. (*Kardját kihúzza.*)

A KÍNAI: Kegyelem, uram!

(*Egy őrmester lép be.*)

Az ŐRMESTER: Uram, egy ember áll a kapuban, aki kalappal a fején és rém kurtán azt kívánja, engedjük meg neki nyomban, hogy Doña Musicát keresse, akit mi itt őrizünk.

DON BALTAZAR: Mondd meg neki kalappal a fejeden és rém kurtán, hogy mi magunknak őrizzük meg a muzsikánkat.

A KÍNAI: Látja, hogy nem hazudtam.

DON BALTAZAR: Doña Musicát sohasem őrizik olyan jól, akárhol is van, mint ahogy én ma Doña Prouhèze-t őrizem.

A KÍNAI: Látom, még mindig azt hiszi, hogy mindannyian összebeszéltünk és hogy Doña Prouhèze-re fenjük a fogunkat. Ó, ó.

DON BALTAZAR *(énekelve)*: Ó, ó.

Azt álmodtam, hogy az égben voltam,
És midőn karodban ébredék.

(Kardjával megszúrja a kínait, aki jajgatva feltápáskodik.)

Gyerünk, kérem, folytasd.

(Szolgák lépnek be, akik tálcákon hozzák be mindazt, ami könnyű kis esti falatozáshoz szükséges.)

DON BALTAZAR: Mi ez?

A SZOLGÁK: A vacsorája, uram, amelyet parancsára ide hoztunk el.

DON BALTAZAR: Nagyon jó, nagyon jó lesz itt falatozni az árnyékban, mialatt az urak látványosságról is gondoskodnak.

A ZÁSZLÓS: Nagyon rossz lesz így. Minden golyó, amit a kapun át belőnek, önt találja el.

DON BALTAZAR: Dehogy, a kínai fogja mind zsebrevágni. Nézd csak, kínai, ha a barátaid lőnek, téged ölnek meg.

A KÍNAI: Én semmitől sem félek. Amíg nem vagyok megkeresztelve, egy golyó sem csinálhat bajt nekem.

DON BALTAZAR: Addig is nézd ezt az asztalt, amelyet nekünk a föld és a habok legszebb gyümölcseivel raktak tele,

édessel és sóssal, nézd ezeket a kagylókat, olyan kékek, mint az éjtszaka, ezt a szép pisztrángot rózsaszínű hússal ezüstös bőre alatt, olyan akár egy ehető nimfa, meg azt a skarlátszínű rákot,

ezt a mézsugarat, ezeket az átlátszó fürtöket, ezeket a túlédés fügeket, hogy felpattan rajtuk a héj, meg a barackokat, mindegyik, mintha nektárgolyó volna.

(Egy katona lép be.)

A KATONA: Kapitány úr, egy csapat fegyveres közeledik létrával és fejszékkel a kapuhoz. Mit kell csinálnunk?

DON BALTAZAR: Csak hadd jöjjenek. Már intézkedtem.

(A katona kimegy.)

Hol is hagytam el? ...a barackokat, mindegyik, mintha nektárgolyó volna... (A kapu fölött megjelenik egy fekete köpenyes ember, nagy tollaskalapban, aki rövid karabéllyal célbaveszi Don Baltazart. Don Baltazar barackot hajt az arcába, mire ez lebukfenczik.) ...ezeket a sonkaszeleteket, ezt a gyönyörűséges aromájú bort a csillogó palackban, ezt a pástétomot, amely mintha erős fűszerekkel bebalzsamozott húsoknak sírja volna, hogy aztán jótékony melegséggel a gyomorban feltámadjanak!

A föld már semmit sem tudott erre az asztalra rakni, ami kellemesebb lehetne.

Legeltessük meg utoljára szemünk, mert mi nem ízelejük meg ezt többé soha, úgy ám, barátom!

(A kaput verik.)

DON BALTAZAR: Mit akartok?

HANGOK KIVÜLRŐL: Doña Musicát!

DON BALTAZAR: Muzsikát akartok? Énekelj, kínai!

A KÍNAI: Nem tudok énekelni.

DON BALTAZAR (fenyegelve): Énekelj, mondom!

A KÍNAI (énekelve):

Ki énekelni hallana,
Azt gondolná, vidám vagyok.
Olyan vagyok, mint kis madár,
Mely énekelve haldokol.

HANGOK KIVÜLRŐL: Doña Musicát akarjuk!

DON BALTAZAR: Nincs rá mód. Hajóra szállt Berberia felé. Énekelj, kínai! ez megvigasztalja őket.

A KÍNAI (énekelve):

Mogyoróladikomba szálltam,
Hogy elmenjek Berberiába,
Békaszórt kell keresnem ott,
Mit Spanyolhonban nem találtam.

HANGOK KIVÜLRŐL: Ha nem nyitjátok ki, lövünk.

DON BALTAZAR: Énekelj, kínai.

A KÍNAI *(énekelve)*:

A mezőkre mentem ki én,
hogy megkérdjem az ibolyától,
Tud-e gyógyírt szegény szívemre,
ha beteg lett a szerelembe.
És így felelt az ibolya...

(A kapu hasadékán át muskétacső hatol be, amely jobbra-balra mozog. A kínai jobbra-balra ugrál, hogy kikerülje a muskétát.)

És így felelt az ibolya...

És így felelt az ibolya...

DON BALTAZAR: Na, mit felelt?

(A tengeren, a színpad háttérében, feltűnik egy vörös-vitorlás bárka, amelyben MUSICA, A NÉGER NŐ és a NÁPOLYI ÓRMESTER ül; a muskétát visszahúzták.)

A NÉGER NŐ *(sikító hangon énekelve)*:

Ha szerelemtől fáj a szíved,
Gyógyírt rá nem találsz soha!

A KÍNAI *(a tengerre nézve)*: Egek, mit látok?

DON BALTAZAR: Mit látsz?

A KÍNAI: Nézzen csak oda!

DON BALTAZAR *(énekelve)*:

Ne nézz reám! Néznek minket,
hogy egymásra nézünk.

(Fejszecsapások a kapun.)

EGY KATONA: Kapitány úr, kapitány úr! közéjük lövünk?

DON BALTAZAR: Várjatok, amíg parancsot adok. Mit látsz, kínai?

A KÍNAI: Egy hajót, amely a nyílt tengeren halad. És rajta azt a vészmadár szerezse a sárga ördögével! De nézzen oda ön is!

DON BALTAZAR: Nagyon fárasztó most megfordulni.

A KINAI: Uram, menjen félre innét, azok tüzelni készülődnek.

DON BALTAZAR: Nem.

(A muskéta csöve ismét megjelenik a kapuhasadékon át és Don Baltázárra irányul. A bárka eltűnt.)

MUSICA (hangja a távolban):

Egy könnycsepp a szemedből,

Egy könnycsepp a szemedből...

DON BALTAZAR: Ó, milyen bájos ez a hang. Szebbet nem hallottam még soha.

A HANG (helyenkint A NÉGER NŐ-től és az ŐRMESTER-től is segítve):

És végigfutni arcodon

S szíved mélyére hullani,

S szíved mélyére hullani.

(Fegyverdörrenés.)

DON BALTAZAR: (halottan, arcával a gyümölcsök közé esik, karjával az asztalt átölelve.)

A HANG (egyre távolabban):

Egy könnycsepp a szemedből,

Egy könnycsepp a szemedből...

— Vége az első napnak. —

A MÁSODIK NAP SZEREPLŐI:

DON GIL
AZ ELFOJTHATATLAN
DOÑA PROUHÈZE
DOÑA HONORIA
DON PELAYO
AZ ALKIRÁLY
A RÉGÉSZ
A KÁPLÁN
SZENT JAKAB
A KIRÁLY
DON RODRIGO
A KAPITÁNY
DON CAMILO
DOÑA MUSICA
DON GUSMAN
RUIS PERALDO
OZORIO
REMEDIOS
A KETTŐS ÁRNYÉK
A HOLD
IRNOKOK
LOVAGOK
POSZTÓGYÁRTÓ MESTER
NEMES URAK

I. JELENET

DON GIL, A POSZTÓGYÁROS, LOVAGOK

(Egy posztógyártó-szabónak üzlethelysége Cadixban. A pult és a polcok tömve vannak mindenféle színárnyalatú vörös posztógöngyölegekkel, amelyek felcsavarva tornyosulnak, vagy kibontva fekszenek. Az ajtón keresztül látni lehet a himzőleányok műhelyét. A helyiség sürgősforgó alkalmazottakkal, csomagokat váró szolgálkkal és lovagokkal van tele. Beszélgetés és rendelés zaja tölti be a termet. Az egyik lovag vívógyakorlatokat végez — szemben a falnak — a posztókereskedő rőjjével. Egy másik olajbogyókat ropogtat. Egy harmadik meg egy kanna vizet hajt fel. A szoba közepén köpcös lovag áll, akiről az egyik alkalmazott éppen mértéket vesz.)

AZ ALKALMAZOTT *(megméri a pocakot és kiált):* Harmincöt! *(A körülállók nevetésbe törnek ki.)*

EGY MATRÓZ *(belépve):* Kész vannak a zászlók?

A POSZTÓGYÁRTÓ MESTER: Kettő már kész. Azt elviheti. Nagyon sok munka van velük. A többi egy héten belül megcsináljuk. Most himezik.

ELSŐ LOVAG *(a köpcös férjhez):* Flandria jól felhízaltta kendet, Don Gil!

MÁSODIK LOVAG: Majd leapasztja az az átkelés a Panamán keresztül.

DON GIL: Eh, egy kis hely kell a gyomromba' csak, hogy egész Amerikát lenyeljem.

HARMADIK LOVAG: Milyen szél van ma?

EGY MÁSIK: Mindig ugyanaz azóta a százötven év óta, amióta az uzsorások ráják le rólunk itt a húst.

Neptunus szakadatlan fujja elnemfáradó tüdővel azt a kis medencét, amelyben Európa mossa lábait

és sűrű hullámokat verő népét Herkules kis kapuján hajtja át.

De mekkora erővel kezd rá újra most, uraim, hogy elnyeljen bennünket, ép mikor ormóttan fujtatója ismét megdagad!

Nem telik abba egy hónap sem, esküszöm és hajórajunk kifosztva, szétilálva gyúl össze a világnak abban a sekélyvizű zsebében, amely lehorgonyzott szigetekkel van tele, mintha megannyi bója volna,

a tengernek abban a gőzölgő medencéjében, ahonnet szétfut a meleg s amelyet Isten aranyos kezekkel a két Amerika közt alkotott.

ELSŐ LOVAG: És még mindig semmi hír Achillesünkről?

MÁSODIK LOVAG: Achilles Scyrosban, de nem réjtózik ő egy asszony térde közt, hanem üldözi azt az asszonyt karddal kezében, legalább is ezt beszélik. Semmi hírünk azóta.

DON GIL: Esküszöm, hogy Rodrigo úr nélkül nem indulok.

ELSŐ LOVAG: De én sem.

DON GIL: Mégha ittlétem egy év alatt többé is kerül, mint amennyi egy rabbinak az öröksége!

ELSŐ LOVAG: Rodrigo mindenkivel szemben igazságos ember.

MÁSODIK LOVAG: ...aki nyitva tartja a szemét, ha kell.

HARMADIK LOVAG: ...és becsukja, ha így hozza a szükség. Ismeri ő a katonát, uraim!

DON GIL: Elég! Nekem személyes barátom.

NEGYEDIK LOVAG *(a posztógyártó mesterhez)*: Ne ezt az ibolyaszínben játszó pirosat, hisz olyan, mint a kukojcabogyó leve! Ne ezt a törött borszínűt, ami felkavarja a gyomromat!

Tiszta pirosat akarok, mint a vér, amely a nemesember ereiben folyik.

A POSZTÓMESTER: Összefogdostam minden rágcsáló poloskát a Hesperidák szigeteinek fűrészfáiról!

Munkásaim reggeltől estig tűz- és vérfürdőben pacsolnak és olyan posztókat húznak ki kádaikból, amelyekről bíborosabb lé csorog, mint a tenger, amely fáraót nyelte el.

És ez nem elég! Valósággal kifosztanak, uraim, Spanyolország minden zúgából idejönnek az összes nemesemberek, hogy megvásárolják kereszteshadjáratunk színeit.

ELSŐ LOVAG: Még a jegyzőnk is eljött, de nem találván több pirosat, szerényen megelégedett egy rózsaszínű selyemöltőzéssel.

MÁSODIK LOVAG: Én azt akarom, hogy három nagy fekete pontot tegyenek a hátamra, olyat, mint a liliumtetű.

HARMADIK LOVAG: A mellem közepére pedig egy nagy szentségtartót fessenek!

DON GIL: Mert pirosba öltözötten visszük mi a hitet, a táplálékot és napot ezeknek az emberi férgeknek, ezeknek a gyíkpojájúaknak, a színevesztett képmásoknak, akik a nyírkos homályban nyüzsögnek, vagy a pusztá fennsíkokat bolyongva járlák.

ELSŐ LOVAG: Akárcsak Corridában. Ezen a sárteken egyik oldal mindig a napon van, a másik meg árnyékban marad.

MÁSODIK LOVAG: Befejezem gondolatát: van egy rész, amely valóságos és egy másik, amely nem tud teljesen valósággá válni. Kalandozásaimból ezt a gondolatot, igen, ezt hoztam haza.

NEGYESEDIK LOVAG (*mormogva*): Ócska kérődzés ez, barátom. Az arany, amit ott talál az ember, az meglévő dolog, nem holmi álom.

MÁSODIK LOVAG: Nem vagyok benne biztos. Ami a zsebemben volt, gyorsan szerteolvadt.

DON GIL (*áhitatos ábrázattal*): Nem lélekárnyakat megyünk megmenteni.

ELSŐ LOVAG: Nem is testárnyak dolgoznak ültetvényeinken.

MÁSODIK LOVAG: És nem is nádálcaárnyék az, amivel fenekük árnyékát melegítjük, ha nem fekszenek bele a munkába.

DON GIL: Fel kell költeni ezeket az alvó embere-

ket. Nem baj, ha bőrük majd csípi őket egy kevéssé, hát mi kiméltük a magunkét?

Az élet mégis csak többet ér, mint a Limbus!

Ime, már átkeltünk a tengeren, azon a tengeren, amelynek nem volt ahhoz joga, hogy nélkülünk legyen meg s mi felnyitottuk neki a reggel kapuit.

És szükségünk volt a századokra mind a világ teremtése óta, hogy eljussunk ezekhez az emberekhez olyan úton, miket égő parázs és összetört cserép fedett. Most hát rajtuk a sor, hogy ők is szenvedjenek egy kicsit.

Figyelem, nemsokára ott leszünk!

ELSŐ LOVAG: Vérvörös ruhában.

MASODIK LOVAG: Ez a Megváltónak színe a keresztén.

ELSŐ LOVAG: Vannak, akiknek mindenféleképpen keresztet viszünk.

MASODIK LOVAG: Hát nekünk, szegény kalandoroknak, nincs-e a hátunkra rakva?

Jó keményen odaerősítve egy bőrhevereddel a többi cókók között?

DON GIL: Vérvörösen! Vérvörösen! Csak így indulunk vérvörös ruhában. Ezt a fogadalmat tettük Lopez testvér kezébe.

Vérvörösen Rodrigo úrnak vezérlete alatt! Ha kell, hát várunk. Van még öt hónap a szent Vér ünnepéig.

II. JELENET

AZ ELFOJTHATATLAN, DOÑA HONORIA, DOÑA PROUHÈZE

(Általános hurcolkodás. A zene egy szőnyegporolás zaját utánozza. Amíg a díszletezők az előző jelenet kellékeit cipelik, megjelenik közöttük AZ ELFOJTHATATLAN, aki cirkuszi bohóc módjára irányítja és lökdösi őket.)

AZ ELFOJTHATATLAN *(körben forgatja a szabórőfőt és a vörös posztót rázza, mint egy torreador):* Gyerünk, bugrisok, a közönség már türelmetlen, gyors-

sabban, kérem, lódulni, rajta, prszt, presto, vigyétek innen azt, félre innen mindent a padlóról!

Bugrisok: ez kissé színházias, meg kellett volna várnom kosztümömet. De nem volt türelmem, hogy tovább penészedjem ott abban a fülkében, ahová a szerző bezárt. Az öltöztető húszszor is megjelent az ajtó előtt, de mindig más miatt és én csak ott helyben maradtam, a tükör előtti széken lovagolva.

Nem bíznak heveségemben, túlságosan gyorsan viszem előre a dolgokat, két ugrással már a célnál volnánk és a közönség túlon túl elégedett lenne.

Ezért a szerző csak tartalékul őriz, minden eshetőségre készen, egész csomó szereplővel együtt, akik képzeletének hombáiraiban topognak és akiket sohasem fogtok megpillantani.

De engem nem lehet ám oly könnyen fékentartani, elillanok, mint a gáz az ajtó alatt és belécsapok a darab közepébe!

Figyelem! mindjárt megindul! Elrepülök két bűvös hátsólova mon! *(Lábát mozgatja, mintha teljes sebességgel hajtana egy láthatatlan kerékpárt.)*

Nem vagyunk többé Cadixban, Valahol hegységben vagyunk, a szépséges erdők egyikében, melyek híressé teszik Kataloniát.

Magányos sziklacsúcs, itt áll Don Rodrigo kastélya, Don Rodrigo is itt van, rém súlyos állapotban, a sebe birizsgálja őt, azt hiszem, el fog patkolni... Tévedtem, meggyógyul, mert különben vége volna a darabnak, most pedig bemutatom Don Rodrigo mamáját.

DONNA HONORIA *(belép).*

AZ ELFOJTATHATATLAN *(üvöltve)*: Maradjon ott, ahol van, várjon, amíg magáért megyek, teremtesít, ki mondta, hogy jöjjön? Ki innen, ki innen!

(Doña Honoria kimegy.)

Don Rodrigo mamája, izé úrnő, Honoria talán megfelel?

Pont az kellett nekem, hogy belépjen! Mikor az arcképét akartam önöknek megrajzolni.

Bosszantó, ami velem történik. Ezért nem lehettem festő. Alakjaim rögtön élni kezdenek, mielőtt még felnyitottam volna a szemük.

Nézzék, most Doña Honoriát rajzolom.

(Egy darab krétával rajzol a rendező hátára.)

Nos, ha nem festettem volna ide két fülbevalóját, tudom, már rámöltögetné a nyelvét és leválna ennek az alkalmazottnak hátáról, mint Margit, aki Jupiter koponyájából szökött ki.

Amikor egy kutyát rajzolok, még be se fejeztem a hátsó részét, már mozgatni kezdi farkát és három lábon menekül, meg sem várva, hogy feje is legyen.

Eh, mit! Majd mindjárt meglátják önök is.

(A krétát a közönség közé dobja.)

Most nincs többé reggeli nap, késő van, a szép hold világít. *(A szonátának kezdetét dúdolja.)*

Halló, ott fent! Indítsa meg a szelet, a rivaldalámpát kapcsolja ellenállásra, az előszín vetítógépét a kert felől kapcsolja be!

Most, hogy már kész a kívánt atmoszféra, engedjék meg nekem, hogy idehozzam Doña Prouhèze-t. Micsoda név ez! Mennyi valószínűséget ad neki!

Doña Prouhèze megérkezett ide abban az öltözetben, amelyben néhány nappal ezelőtt, vagy hát vegyenek annyi időt, amennyit akarnak, maguk is látták, hiszen a színházban úgy bánunk az idővel, mint a harmonikával, a kedvünk szerint, az órák hosszú ideig tartanak, a napok meg észrevétlenül tűnnek el. Mi sem könnyebb, mint így egyszerre több időt futtatni minden irányban.

Igazat szólva attól tartok, hogy a hölgynek idegei összeroppantak ennyi felindulásban. Nem mondhatom, hogy éppen megzavarodott, de ütés érte, meg-rögzítődött, a gondolatai nem mozdulnak többé.

Sikerült tán látnia szerelmesét? Dehogy! Rodrigo az anyjánál van, aki ápolja őt, ápolja mindkettőjüket.

És így vastag falaktól elválasztva mindketten hiába futják meg a tébolyultság lépcsőit, hogy egymást megtalálják.

Most értük megyek.

(Kimegy és visszatér DOÑA PROUHÈZE-el, akinek keze az Elfojthataatlannak öklén nyugszik, mintha a magnetizáló vezetné be most a médiumát. Prouhèze újra női ruhába öltözött.)

AZ ELFOJTHATATLAN: Beszéljen Prouhèze, hogy hadd hallja meg magát az a tömeg, amely tudtán kívül most körülveszi! Beszéljen és mondja meg nekünk, mi nehezedik vétkes szívére!

DONA PROUHÈZE: Rodrigo!

AZ ELFOJTHATATLAN: Rodrigo? Vadászaton van. Igen, a teste csakugyan ott fekszik azoknak a vöröslő kőlapoknak túlsó oldalán, amelyekre most az udvaron keresztül figyelmesen tapad a maga szeme,

de álmában már hosszú órákon át menekülni igyekszik abból a szétfejthetetlen sűrűből, amely valami láthatatlan jelenlevőnek súlya alatt surlódik és recseg.

«Te vagy? De hiába suttogja szerelmesének halk nevét, miként előbb magának, néki sem felel senki sem.

És nemsokára arra a hófehér tisztásra bukkan, amelyet ősrégi mohába öltözött, halott fák vesznek körül.

Minden olyan furcsán fehér itt a fenyők fekete hátterében, még az a lepke is, mely kitárta szárnyát egy pillanatra az ólomszínű napsugárban, és nincs itt senki sem.

DONA PROUHÈZE: Rodrigo!

AZ ELFOJTHATATLAN *(a színfal felé hátrál, de nem veszi le szemét Doña Prouhèzeről):* ...Jöjjön most, Honoria! Most kell megjelennie *(Doña Honoria belép.)*

Hadd érezze ez a gyötrődő lélek, hogy szenvedő szerelmét korholva karolja át az anyai szeretet,

és az anyaszív, mely a szerelmes asszony szívéhez utat talál. *(A két nő átöleli egymást.)*

A megpróbáltatás órája közeleg! Csak fel kell állítanom egy ablakvázát... *(Jelt ad a díszletezőknek, akik egy ablakvázát állítanak fel, amelyre a két asszony egy pillanatra rákönyököl.)*

És mindjárt lássák meg azt is, Spanyolországnak milyen végzetes vidéke tölti be most a láthatárt,

a hegységeket sűrű erdővel befedve, mely szurtosabb, mint a bölénynek gypja, a ragyogó éjtszakát és jobbról annak a nagy malomnak szárnyait, amelyek percről-percre megszaggatják a lehulló hold-sugárt.

És ott lenn, lombfödte utakon keresztül szolgájának nyomán Don Pelayo halad nehézkesen felénk. (*Ezalatt befejezték a III. jelenet berendezését.*)

Minden rendben van. Jöjjön. (*Távozik, magával vive Doña Prouhèze-t. Doña Honoria a színen marad. Don Pelayo közelében, aki már be is lépett.*)

III. JELENET

DOÑA HONORIA, DON PELAYO

(*Az N...i kastély egyik terme. DON PELAYO és DOÑA HONORIA. Mindketten állnak. Az az érzésünk, mintha a déli Őrangsza épp most hangzott volna el. Keresztet vetnek és leülnek. A nap hangulata már a közeledő őszt mutatja. Hosszú hallgatás. DON PELAYO újját felemelve int, hogy figyeljenek. Csönd.*)

DOÑA HONORIA: Egy elkésett tücsök. Megcsalja ez a napfény. Még a régi hévvel kezd bele. De nem-sokára észreveszi, hogy egyedül maradt. Senki sem felel. S akkor azzal a hosszan elnyújtott hegedűszóval hallgat el, amelyre maga is felfigyelt, diminuendo, hogy időt hagyjon a csendnek is, mely az egész vidékre újra ráborul.

DON PELAYO: Olyan szomorú, olyan szent, olyan ünnepélyes dolog ez! Megérti-e, hogy ez a halk hang mit mond nekünk, Doña Honoria,

Önnek, nekem és mindennek, ami él?

DOÑA HONORIA (*mintha nem hallotta volna, félhangon*): A méhek ott zsongnak a kaptár kapujában. Még vannak rózsaák.

DON PELAYO: Ügyeltem arra, hogy ne okozzak itt semmi felindulást. Csak a lovai az istállóban nem férnek össze az enyéimmal.

DOÑA HONORIA: Nem kellett hangosan beszélnie. Minden, ami ebben a kastélyban él, megtudta nyomban, hogy ön megérkezett.

DON PELAYO: Mondja azt, hogy vártak reám.

DOÑA HONORIA: Igen. Ezen a fájdalomtoron ki volt jelölve az ön helye is. (Csönd.)

DON PELAYO: Hogy van ő?

DOÑA HONORIA: Rosszul. Az orvos ma reggel is elborult arccal nézte.

Nem annyira az a karddöfés, amit a mellébe kapott... Ne törődjék azzal, ha sírok, a fiam, hiszen tudja!

...hanem egész belsejének az a szörnyű gyulladása... Már tizenöt napja, hogy nem tért magához. Ma éjtszaka dől el a sorsa.

DON PELAYO: De én a hölgyről beszélek.

DOÑA HONORIA: Hát hogy is lehetnénk mi, amikor haldoklik Rodrigo?

DON PELAYO: Azt értsem ebből talán, hogy ő váltja fel önt, hogy a lovagnak ágyánál virrasszon?

DOÑA HONORIA: Nem. Nem is látta. Nem is kért erre. A szobája az udvarban van éppen a mienkkel szemben.

DON PELAYO: Hajdanában kissé lejjebb helyezték volna el a hölgyet,

abba a jó kis börtönbe, amit még az ön atyja mutatott nekem.

DOÑA HONORIA: A kötelesség azt kívánja, hogy a fiam életben maradjon.

DON PELAYO: Ez a bűnös szerelem fogja őt üdvözíteni?

DOÑA HONORIA: Amíg ő itt van, Rodrigo nem halhat meg.

DON PELAYO: De talán meg sem gyógyulhat?

DOÑA HONORIA: Nem tudom, de álmában az ő nevét mormolja állandóan ajka, nem az enyémet. Azért indult el, hogy őt megtalálja. És cseppet sem lepott meg, midőn a sebesülthöz megérkezett.

DON PELAYO: Akkor hát újra távozhatok?

DOÑA HONORIA: Lehet, hogy szükség volt az ön megérkezésére is.

DON PELAYO: Mégis lett volna egy kedvezőbb körülmény, ha a lovam megbokrosodott volna imént az úton, amely ide vezet és levetette volna Ófelsége Bíróját a szakadékok egyikébe, amelyek már hivatották is őt.

DOÑA HONORIA: Vannak dolgok, amelyeket nem a véletlen fejez be.

DON PELAYO: «Rodrigo!» — mondotta volna akkor. Mert ugy-e, megengedte volna, hogy hozzá menjen? Látom is, amint kezét a beteg homlokára helyezi

«Gyógyuljon meg! Éljen! Az aggastyán halott.»

DOÑA HONORIA: Ez a gondolat egy pillanatra sem mocskolta be szívünk.

DON PELAYO: Azt hiszi, nem vagyok elég nagy-lelkű ahhoz, hogy megszabadítsam őt, ha bűn nélkül ez tőlem függene?

Igen, de amit Isten egybekötött, azt ember nem választhatja el. (*Csönd.*)

Nem a szerelem alkotja a házasságot, hanem a beleegyezés.

Nem is a gyermek, akit megtagadott tőlem az ég, nem a társadalomnak java, hanem a beleegyezés a hitben, Istennek színe előtt:

És ezért, amíg csak meg nem halok, utolsó parányáig ennek a beleegyezésnek, amelyet két lény egymásnak adni tud,

ha tetszik, ha nem,

azt, amit nekem adott, nem tudnám neki visszaadni, mégha akarnám is.

DOÑA HONORIA: Ő nem kér semmit, nem panaszkodik,

nem magyarázgat, csak hallgat és itt van velem, távol az emberek szemétől.

DON PELAYO: Az én hibám ez. Igen, ön természetesen azt mondja, hogy én hibáztam, amikor öregedőn feleségül vettem őt, aki fiatal leány volt és nem is tudta, mibe egyezett bele.

DOÑA HONORIA: Nem önre gondolok.

DON PELAYO: De én reá gondolok, és úgy érzem, hogy minden szót, amit önnek mondok, egyenként hall meg ő is a csöndben, amelyben él.

Szerettem őt. Amikor megpillantottam, mintha a nap öntött volna el s egész lelkem rögtön feléje vált ki a ködből, mint egy nem is sejtett palota.

Miért ne vártam volna meg, hogy palotám befejezett legyen, mire oda a szerelem belép?

Munkával és tervekkel voltam tele. És mindez készen várta már. Hol találhatott volna olyan hajlékra, mely méltóbb lett volna hozzá?

Az oromdís fenn ült az oszlopon.

DOÑA HONORIA: Bármilyen szép házat is kapunk, jobban szeretjük azt, amelynek építésénél mi is közreműködünk.

DON PELAYO: Igazság van abban, amit most mondott, asszonyom. De nála nem jobban tudtam-e, hogy mi fogja őt boldogítani? Annyira balgán láttam tán az életet, amelyet ő nem ismert?

Ki ismer hát jobban egy növényt? Talán bizony a növény maga, amely a véletlenre bízva nyúlik ég felé vagy a kertész, aki tudja, hová kell majd azt ültetnie?

Olyan fiatal volt, mikor abban az idegen Madridban találkoztam vele, anya nélkül, fellegjáró apával, hozományvadászok között.

Mi kellett még ahhoz, hogy feleségül vegyem? Szerelmes voltam s az ész is ezt sugallta.

És aztán imádkoztam is és világosságot nyertem. Tudja, hogy gyermekségem óta Isten Anyjának védelme alá helyeztem magam s neki adtam át lelke-
met és házam kulcsait.

Ő tanított meg arra, hogy minden dologban a békét keressem.

És ezt a békét akartam ennek az ifjú teremtménynek adni, mert azt hittem, hogy erre született s csak szírmait kellett volna feléje tárnia.

Magammal akartam húzni kissé a dolgok durva, kegyetlen, véresre horzsoló felülete alá, hogy ott az igazságot fedje fel.

Hát fontos az, vajjon szeret-e engem? Ami szívemben élt, azt büszkeségem ajkamon lezárta, de Isten bölcsességének világa beszél majd neki helyettem is.

Nem fontos az, hogy szeret-e, ha sikerül majd jót tennem vele, ha meg tudom majd tanítani egyetlen lénynek azt, amit tudok s ha örömmel és ismerettel töltök majd be egyetlen egy szívet!

DOÑA HONORIA: Így formálta ki azt az eszeveszett teremtményt, aki négykézláb menekül börtönéből, akár az állat, árkon, bozótton át.

DON PELAYO: Miért szökik meg így? Nem édenkertbe vittem őt, nagyszerű dolgok közé?

DOÑA HONORIA: Az édenkertet nem a bűnösöknek teremtette az Úr.

DON PELAYO: Valóban, szívből mosolyogni csak az alatt a néhány kemény hónap alatt láttam, amit velem töltött Afrikában.

DOÑA HONORIA: Gyermekeket ön nem adott neki?

DON PELAYO: Isten megtagadta őket.

DOÑA HONORIA: Így legalább a szenvedést nem tudta tőle megtagadni.

DON PELAYO: Az enyém nem volt elég?

DOÑA HONORIA: Az ön szenvedése nem fáj úgy neki. S valaminek el kellett jönnie, hogy felnyissa a lelkét és azt a testet, amelyben fuldokolva levegő után kapkodunk.

Azt mondta előbb, hogy megértésre akarta tanítani őt, de mikép lehet megérteni valamit az alatt a burok alatt, amely mindennap keményebb lesz és vastagabb? Azt az erdőt, amely itt zúg köröskörül, én is csak most kezdem megérteni,

amióta haldokló gyermekem mellett virrasztok.

Az ág, amely lehull, a harangszó, melyet a hegynek tulsó oldaláról évente egyszer elhoz nekünk a szél

s a felröppenő madárnak szárnycsapása milyen soká visszhangozik szívemben!

DON PELAYO: És azt hiszi, megérti ő azt a gondolatot, amely most agyamban megfogant?

DOÑA HONORIA: Igen, tudom, most történt meg először, hogy az ön lelke az övéhez férközhetett.

DON PELAYO: Hát lehet más gondolata is, mint az az ablak ott szemben vele, amelyen tekintete megtapad?

DOÑA HONORIA: De ön is jelen van ott és ő fogoly marad. Az öné.

DON PELAYO: Én ölöm meg hát azt az embert, akit szeret?

DOÑA HONORIA: Ön köti meg imádságának kezét. Ön szakítja el Istentől őt, ön tömi be száját, ön zárja be elkárhozottan a tehetetlenség és kétségbeesés bőrtönébe.

DON PELAYO: Legfőbb ideje volt, hogy megérkezzen.

DOÑA HONORIA: Mit akar tenni?

DON PELAYO: Nem tudja talán, hogy én bíró vagyok s kötelességem az, hogy megoldjak minden viszályt, amit elém terjesztenek.

DOÑA HONORIA: Úram, rosszat ne tegyen velünk.

DON PELAYO: Úgy érzi, hogy rosszat akarok neki?

DOÑA HONORIA: Féltem az ön *javát*.

DON PELAYO: Higyje el nekem, a bűnösnek legjobb barátja nem az, aki vigasztalja, nem cinkostársainak egyike, még csak nem is a gyóntatóatyja,

hanem a Bíró csupán, kinek hatalmában áll, hogy bocsánatot és felszabadulást adjon neki.

DOÑA HONORIA: Halállal, csonkítással, rabszolgasággal, száműzetéssel, ugy-e, mert nincs más eszköze?

DON PELAYO: Mindebből egy kicsit. Nem mézzel és símogatással gyógyítják meg a megsebzett lelket.

De ezekhez az eszközökhöz vegyítve ismerek én olyat is, amely még erősebb és finomabb.

DOÑA HONORIA: Ezt hozta el nekünk? Ezért jött ide?

DON PELAYO: Hát nem vagyok a férje? Nem hivatásom-e, hogy melléje álljak? Haláltusájában talán elhagyjam őt?

Tudom, hogy nemes lelkéhez mi illik.

Mindazt, mit előbb ön mondott nekem, épp én akartam sugallani s jól megértettem minden szavát.

Amit tölem várt, az nem gyümölcs és nem virág, hanem teher, mit görnyedezve vinni kell.

DOÑA HONORIA: Mit hozott neki?

DON PELAYO: A kísértés helyett egy más kísértést, egy még nagyobbat.

Vezessen a szobájába... (*Doña Honoria tétovázik.*)

Vezessen a szobájába.

DON PELAYO, DOÑA PROUHÈZE

(Az N-i kastély másik szobája. [A szín tulajdonképpen nem változik.] DOÑA HONORIA eltávozott. DON PELAYO egy függöny mögött tűnik el, aztán visszajön és a szín háttérében megáll. A díszletezők az előtérbe hímzőszéket hoznak, amelyen miseruha van kifeszítve, az egyik része fel van göngyölve, a másikon a Megfeszített arca látható. DOÑA PROUHÈZE egy oldalajtón át belépve, leül és a hímzésen dolgozik, hátat fordítva Don Pelayónak.)

DON PELAYO: Igen, ez egészen természetes volt, ez a sajnálatos félreértés,

ez az ostoba támadás a fogadó ellen, amelyben szegény Baltazárom azt gondolva, hogy védi önt,

az életét vesztette... (*Dona Prouhèze megreszket, beszélni akar, de nem szól egy árva szót sem, visszahullva a fásult hallgatásba.*)

És önt csak dicséret illeti, hogy így megmenekült.

Nevezzük épp úgy gondviselészerűnek, hogy azokkal a segélyre kész lovagokkal találkozott, akik lehetővé tették, hogy ebbe a biztos hajlékba meneküljön, ahol tiszteletreméltó rokonunknak, Doña Honoriának szárnya alatt... — igen ő egy kissé rokonunk is a régi leoni uralkodók révén, akiktől származunk, ön erre éppen jókor emlékezett.

DOÑA PROUHÈZE (*halk hangon*): Vártam önt.

DON PELAYO: Igen, ez így van.

— Meg azután hogy is csodálkozhatunk, hogy szíve megtántorult,

midőn ismét arra az Afrikára gondolt, ahol hajdanában együtt ízlelte velem... (*Prouhèze teste meg-rándul*) a folytonos, a reménytelen háborút, az izlámot, ezt az egész vállalkozást, amelyet egy átkozott országban megbűvölt népek ellen vettünk magunkra,

a pohárral mért vizet,

az árulást, amely alattunk fortyogott, a rágalmat, mely jóhírünk kikezdte, a kegyvesztettséget, amely

kijár azoknak, akik mindig pénzt kérnek, azt az eszközt, amely mindenre jó és mindig hiányzik,

az udvar féltékenységét, a nép gyűlöletét, mely drágálja, hogy a nyakán élünk, a király bosszúságát, mindezt cseppenkint élveztük együtt mindaketten.

DONNA PROUHÈZE: Emlékszem arra a hajóra, amelyet ezernyi bajjal sikerült kikötőbe vinnünk az ostrom alatt.

DON PELAYO: ... És amely liszt meg pénz helyett csak dorgálást hozott. Tolvaj voltam, akit felszólítottak, hogy tisztázza magát.

DONNA PROUHÈZE: Másnap a törzsek megfutottak, mert hátba támadtuk őket a marabúnak segítségével, ki szövetségesünk lett. Csupasz karddal rohantam az ön oldalán.

DON PELAYO: Mindebből önnek már elég volt.

DONNA PROUHÈZE: Miért beszél így? hisz tudja jól, hogy ez a vád igazságtalan.

L'ON PELAYO: Mégis egyedül fogok visszamenni.

DONNA PROUHÈZE: Oly sürgősen kell távoznia?

DON PELAYO: A hírek, amelyek Spanyolországból visszahívtak, egy cseppet sem javultak. Már így is sok időt vesztettem.

És a becsület azt parancsolja, hogy egész halálomig folytassam azt a művet, amelyben többé nem hiszek.

DONNA PROUHÈZE: Hogyan, ön nem hisz többé Afrikában?

DON PELAYO: Egyszerre megláttam az igazságot. Afrika is azokhoz a dolgokhoz tartozik, melyekben többé nem hiszek.

(Csönd.)

DONNA PROUHÈZE: Pedig Afrika nem csalta meg, nem volt olyan álnok, mint a többiek. Ön tudta, hogy milyen partokra szállt.

DON PELAYO: Igen, szerettem őt, vágtyódtam arca után, amelyen nincs remény. S érette hagytam el, mihelyt a király engedélyt adott, a bolygó Bírónak lovát.

Miként őseim Granadára néztek... (halkabban) miként őseim Granadára néztek... (Hosszan hallgat és gondolkodik.)

Miként őseim Granadára néztek, úgy nézek én ennek a másik, elzárt és pusztá Arábiának vasbástyáira, amelyektől a Sátán Légiói akarnak minket távoltartani, mintha csupán a kárhozottak volna arra képesek, hogy lángok között lakjanak!

Ott abban a legnagyobb fényességben, mit földi testünk elviselni tud.

Ott kell hirdetnünk, hogy más Istenünk van, mint Allah s hogy Mohamed nem az Ő prófétája volt.

Nekem nem szűnt meg a keresztes háború. Isten nem azért teremtette az embert, hogy egyedül legyen.

S ha hiányzik is ez az asszony, nem szabad elengednem azt az ellenséget, akit ő adott nekem. Nem szabad, hogy a mór és a spanyol elfelejtsék, hogy egymásért vannak teremtvé

s hogy megszűnjék annak a két szívnek ölelése, amely vad küzdelemben oly sokáig egymáson dobogott.

A szél.

(Csönd. Szélroham rázza meg az ablakot. Félhangon, az ujját felemelve.)

De hallom az őszi szelet, amely nagy zajjal söpri végig a földet és a tengert.

És most hirtelen elhallgatott. És akkor, igen?, az a kósza kis tücsök, amely megpróbálja újrakezdeni a nyári napok énekét...

Érezni jól, hogy ez már csak rövid időre lesz.

DOÑA PROUHÈZE: Nem hisz többé a küldetésben?

DON PELAYO: Egy álomnak munkása voltam.

DOÑA PROUHÈZE: Csak az asszony nem álom? Mindig ez!

Mi hát az asszony, ez a gyarló teremtmény? Az élet nem egy asszony miatt veszíti el ízét.

Ó, ha férfi lennék, egy asszony miatt nem mondanék én le Afrikáról! Ez olyasvalami, ami tart, ellenáll. És ami egy életre elég.

DON PELAYO: Azt reméli, hogy le tudja győzni?

DOÑA PROUHÈZE: A szép éppen az, hogy semmit sem remélünk, hogy tudjuk: ez örökön így folyik.

Hát nem elég, hogy kezünk az ellenségnek torkán feszül? Mi más? Hogy nem moccanhat! Nem mehet tovább! S hogy nemcsak arra kényszerít, hogy minden erőnkkel ráfeküdjünk,

hanem, hogy érezzük, neki is annyi izma van, hogy háromszor meg négyszer annyit kérhet. Mindig valami újat várhatunk.

DON PELAYO: Mire jó ez a haszontalan erőfeszítés? — ezt mondotta a kancellár nekem.

Spanyolország szegény. Az a pénz, amit a sivár homokon hullat el velem,

itthon utakká lenne, csatornákká válna, vidám gyermekeseregre bomlana.

DOÑA PROUHEZE: Így a protestánsok beszélnek, akiknek az a dolguk, hogy táplálkozzanak és gazdagodjanak és akik rögtön jutalmazásra várnak.

De ön azt tanította nekem: Jaj annak, aki csak magára néz!

DON PELAYO: Mire kell hát néznünk?

DOÑA PROUHEZE: Azt ön mondja meg.

DON PELAYO: Az ellenségre, akit Isten jelölt ki.

DOÑA PROUHEZE: Ez az ön része itt a földön.

DON PELAYO: Nem ellenségemre nézek én e pilanatban.

(Csönd.)

DOÑA PROUHEZE (*lassan feléje fordul*): Nézen hát reám. Miért ne lenne az ön szeme is arra teremtve, hogy lehetetlen dolgokat lásson?

Még mindig én vagyok? Nézzen rám. Testemnek egyetlen mozdulata sincs, amely ne azt mondaná, hogy többé nem vagyok öné.

DON PELAYO: Addig az enyém, amíg szolgálni tud.

DOÑA PROUHEZE: Szolgálni? Amikor Ő (*Kezét az ablak felé emelve*)

szemem láttára hal meg!

DON PELAYO: Úgy véli, hogy szolgálatot jelent, ha a haláltól visszatartja őt?

DOÑA PROUHEZE: Nem akarom, hogy meghaljon!

DON PELAYO: Miféle választást tud felkínálni?

Miféle boldogságot tud neki adni, ha életben marad?

DONÁ PROUHÈZE: Csak egyetlen szót adok.

DON PELAYO: Miféle szót?

DONÁ PROUHÈZE: Olyat, amelytől ezután minden más szóra süket lesz füle.

DON PELAYO: A halál nem ugyanezt teszi?

DONÁ PROUHÈZE: Ha a lelkem az övé lehetne, tudom, hogy nem hagyná őt a halálba hullni. Hisz mikor nem lenne szükségem reá?

DON PELAYO: Csak úgy lehetne övé a lelked, ha oda is tudnád adni neki.

DONÁ PROUHÈZE: Ha neki adom magam, nem adhatom oda egészen?

DON PELAYO: Nem, nem egészen.

DONÁ PROUHÈZE (*halkan*): Nem egészen, nem egészen!

DON PELAYO: Ön nem adhatja másnak azt, amit egyszer s mindenkorra Istennek adott,

ki reám bízta mindazt, ami az ön személyét illeti.

DONÁ PROUHÈZE (*suttogva*): Isten... Isten... egyszerismindenkorra... egyszerismindenkorra...

DON PELAYO: Amit neki ad át, az nem lesz többé Isten gyermeke, az nem lesz többé Isten teremtménye.

Az üdvösség helyett csak a gyönyört adhatja neki.

Amit önmaga helyett ad át, az csak az ön teremtménye lesz, bálvány, amit az élő hús emelt.

És ezért nem lesz majd elég soha. Mert csak határolt dolgot adhat át.

DONÁ PROUHÈZE: A vágnak, amelyet tőle kaptam, nincsen határa.

DON PELAYO: És ön, ön mit kér tőle és mit képes viszonzásul adni?

DONÁ PROUHÈZE: Semmit, ami elég neki, hogy szüntelenül vágódjék utánam.

DON PELAYO: A kárhozottak vágya ez.

DONÁ PROUHÈZE: Hát azért kaptam ezt a vágyat, hogy a pusztulásba döntsön? Hogy is lehetne az gonosz, amely ily mélyen a lelkünkbe vág.

DON PELAYO: Ami jót nem terem, az csak rossz lehet.

DOÑA PROUHÈZE: Igaz volna, hogy csak az ő vesztére születtem?

DON PELAYO: Nem, Prouhèze. Miért ne lenne képes arra, hogy jót tegyen neki?

DOÑA PROUHÈZE: Milyen jót?

DON PELAYO: A jó fog jót tenni vele.

DOÑA PROUHÈZE: Ó, inkább a rosszat választom én, mintsem, hogy így, haszontalan, abban a kertben éljek, ahová ön bezárt.

DON PELAYO: Igaz, csak egy kastély van tudomásom szerint, amelynek zára majd jót tesz magának.

DOÑA PROUHÈZE: Egy kastély?

DON PELAYO: Egy kastély, amelyet a király önnek ad, hogy a halálig tartsa birtokában. Ezt jöttem én jelenteni, Prouhèze, feladatot, amely az ön lelkéhez van mérve:

inkább a halált választani, mint átadni a kulcsait.

DOÑA PROUHÈZE: A halált, uram?

DON PELAYO: Tudtam, hogy ez a szó szíve mélyéig utat talál. De élni még kegyetlenebb lesz.

DOÑA PROUHÈZE: Nekem adja a király ezt a kastélyt?

DON PELAYO: Én adom önnek az ő nevében.

DOÑA PROUHÈZE: Melyik az?

DON PELAYO: Mogador, Afrikában.

DOÑA PROUHÈZE: Amit Don Camilo foglalt el és most is birtokában tart?

DON PELAYO: Igen. Nem bízom ebben a tisztben. A helyét önnek kell elfoglalnia. S hogy ő csak alárendelt legyen.

DOÑA PROUHÈZE: Ön nem jön velem?

DON PELAYO: Nem tudok. Őriznem kell észak őrhelyeit.

DOÑA PROUHÈZE: Segítséget nem ad, hogy megbízatásom véghez vigyem?

DON PELAYO: Nem. Semmit, sem embert, sem egyetlen garast.

DOÑA PROUHÈZE: Tudja, mit mondott nekem Don Camilo és mit hallottam én azon az estén, mielőtt távozott?

DON PELAYO: El tudom képzelni.

DOÑA PROUHÈZE: Mennyi ideig kell őriznem a várat?

DON PELAYO: Ameddig csak szükség van rá.

DOÑA PROUHÈZE: Ennyire megbízik bennem?

DON PELAYO: Igen.

DOÑA PROUHÈZE: Asszony vagyok és nekem kell őriznem azt a helyet, mely a tenger s a homok között vesz el?

egy árulónak oldalán, akinek minden vágya az, hogy meggyalázza őnt?

DON PELAYO: Nem áll rendelkezésemre senki más.

DOÑA PROUHÈZE: Nem fogadhatom el ezt a megbízást.

DON PELAYO: Tudom, hogy el is fogadta már.

DOÑA PROUHÈZE: Adjon időt a megfontolásra.

DON PELAYO: A lovak készen állnak. Talpra. Menjen és vegyen fel más ruhát.

V. JELENET

AZ ALKIRÁLY, NEMES URAK, A RÉGÉSZ, A KÁPLÁN

(A Campagna. Nemesemberek csoportja a Via Appián, közöttük a nápolyi ALKIRÁLY. Ott ülnek egy templom elszórt romjain, amelyből már csak néhány oszlop áll. A magas fűben domborműveket és feliratokat lehet észrevenni. A nap lenyugszik és a levegőt aranyos fény tölti be. A távolban látni az állványokkal körülvett Szent Péter-bazilikát, amelyet éppen építenek. Imitt-amott lovak és málhák, amelyekre szolgák ügyelnek.)

ELSŐ ÚR: Ezalatt a francia kancellár úr csapattal hazafelé halad, a Via Numentánán poroszkálva végig.

MÁSODIK ÚR: ...Észak felé éppen akkora utat téve meg, mint amennyit mi dél felé bejártunk.

AZ ALKIRÁLY: Mondtam neki, mégégyszer gondoljon ránk, midőn Szent Pétert látni fogja, tekintünk akkor az övével találkozik.

ELSŐ ÚR: Nincs szükség Szent Péterre, hogy Fenséged mindig az eszében járjon.

AZ ALKIRÁLY: Gondolja talán, hogy annyira fölébe kerültem? Eh, ez csak olyan kis szerződés-féle volt, amely forrongón és elégületlenül hagyta mindkét felet s amelyet negyvenhat hónaponként zsandáraink kardcsörgetése közt kell megújítanunk, hogy valami kis rendet teremtsünk összekuszált örökségeinkben.

ELSŐ ÚR: A Merésznek öröksége!

MÁSODIK ÚR: Nem növeltük-e még néhány kis földdarabbal?

AZ ALKIRÁLY: Azok, akik kiszabták nekünk, most egymással szállnak vitába. Rossz hírek jönnek Indiából.

ELSŐ ÚR: Ó, miért nem is Fenségedet küldötték oda? A helyett a Rodrigo helyett, akit makacsul hajszol a király, de aki egyre csak kisiklik.

AZ ALKIRÁLY: Az én helyem itt van, ennek a tengerből kibukkanó oszlopnak tövében, amely egész Európát támasztja meg és a mindenségnek közepe.

Sem az Izlám nem fogja megingatni őt, sem Észak népeinek hullámverése, melyek dühödten akarják egymástól elragadni azt az Itáliát, ahová az Alpok koronáján keresztül minden út vezet és amely egy kézben fog össze minden rostot és minden fonalat.

Aki Európában a legerősebb, annak van szüksége Itáliára és Itáliának is szüksége van reá.

MÁSODIK ÚR: Hála Fenségednek, Rómába a béke ismét visszatér.

Ellenállását mormogva szüntette meg a francia és mialatt a Vatikán lépcsőin Oroszország prēm-bundás követei találkoznak India és Japán követivel. az új Főpap legátusai Tridentbe készülődnek.

ELSŐ ÚR: És nemsokára Szent Péter új temploma, e roppant búzaasztag, trónolni fog az oszthatatlan Európa fölött.

A RÉGÉSZ: Róma jól van ott, ahol van. Ami azonban engem illet, boldog vagyok, ha Nápolyt látom viszont, melyet Neptunus és Apollo állandóan

felráz és kavar, miként a dúsgazdag ember, aki két kézzel turkál a zsákba rakott aranypénz között.

MASODIK ÚR: Tudós uram, de önnek inkább a halottakkal kell foglalkoznia, nem az élőkkel.

A RÉGÉSZ: Hát halottaknak hívja ön azokat a márvány- és érctesteket, amelyeket a lábából hoztam én elő? Nem egyszerűen élők azok, de halhatatlanok!

Jogcímek ők, hogy Isten képére vagyunk teremtvé, melyek évszázadokon keresztül egy vulkán archíviumában rejlenek, fonséges Ideák, melyeknek mi lágy másai vagyunk csupán.

O, ezek a halottak tanítottak meg arra, hogy az élőket járni lássam!

AZ ALKIRÁLY: Igen, barátunk Nápolynak emberi lábájában is tudott néhány szobrot felfedezni.

A RÉGÉSZ: O, hogy is sajnálom, kegyes Uram, hogy a legszebbet nem akarta megtartani magának!

A KÁPLÁN: Bedugom a fülem!

AZ ALKIRÁLY: Ragyogó asszonyállat, ezt letagadni nem lehet.

A RÉGÉSZ: Halászeány, azt mondaná az ember. Én a tenger leányának hívom őt, hisz egy istenhez, egy királyhoz is méltó!

AZ ALKIRÁLY: Ezért ajándékoztam őt barátomnak, Rubens Péter-Pálnak.

MASODIK ÚR: Őt láttuk azon a szobrokkal, képekkel és mindenféle ritkaságokkal megrakott hajón, amelyet Fenséged Alba hercegnek küldött?

AZ ALKIRÁLY: Igen, anyjának kíséretében küldtem el, mint növényt a gyökerével együtt.

MASODIK ÚR: Ennyi szép dolgot Északnak adni! Akárcsak, ha bort öntenénk a sörbe. Én mindent megtartanék, amit szeretek.

AZ ALKIRÁLY: És mit tudtam volna kapni ettől a szép leánytól? Egy kevés önző gyönyört, egy kis műkedvelői örömet. A szépség más dologra van teremtvé.

MASODIK ÚR: Rubensnek csak a kövér, gyöngyházzsínű szőkék számára van szeme.

AZ ALKIRÁLY: Uraim, hát önök ostobának tartanak? Rubens barátunk túlságosan büszke. Nem mint modellt küldöm én neki a napnak ezt a lányát, hanem mint kihívást!

Mást is lehet csinálni egy szép alkotással, mint lemásolni azt! Versenyre kelni kell vele! Nem eredményét tanítja meg nekünk, hanem eszközét. Örömet önt belénk, ellágyulást és haragot! A művész szívében ő gyújtja fel a szentelt ihletet!

Ezért nem akarom békében hagyni a festők hercegét liliomok és rózsák között. És ime ezt a márványnövérrei közt élő Itáliát küldöm el neki, hogy földre terítse őt.

ELSŐ ÚR: Jobb szeretnék Alba hercegnek löport és ágyúkat küldeni. Nem Rubens fogja megőrizni Flandriát a spanyol Királynak.

AZ ALKIRÁLY: Rubens őrzi meg Flandriát a kereszténységnek az eretnekséggel szemben! Ami szép, az egyesít, ami szép, Istentől származik, nem is tudom másképp nevezni, csak katolikusnak.

Nem jó teológia ez, káplán úr?

A KAPLÁN: Kegyes uram, ön ép úgy teológus, mint ez a szürke szakállas nemesember itt, aki az imént beszélt nekünk,

régész Nápolynak leányai között.

AZ ALKIRÁLY: Mit is akartak ezek a szegény reformátusok? Átvenni Isten szerepét, leegyszerűsítve az üdvösség bonyolult művét Isten és ember között arra a hitbeli megmozdulásra...

A KAPLÁN: Mondjon inkább lelkiismeretet, vagy a hitnek illuzióját.

AZ ALKIRÁLY: ...arra a titkos és személyes egyezkedésre egy szűk kis szobában.

káromlóan jelentve ki, hogy a tett érdemet nem szerez, Istené bizonyára ép úgy nem, mint az emberé, elválasztva szekulárizált testétől a hívőt, elválasztva az égtől a földet, amely ezentúl csak a zsoldot ismeri, világi dolgokat és a hasznosnak gyártására lesz korlátozva és befogva!

És az Egyház nemcsak doktorai, szentjei és vértanúi által védekezik, nemcsak a dicsőséges Ignác által és hű gyermekeinek fegyverével,

hanem a mindenséghez fordul! Midőn egy pontján rablók támadnak rá, a katolikus Egyház a mindenséggel védekezik!

Ez a világ túlságosan szűk lett neki. Egy másikat

hívott elő a Vizek méhéből. Tanuskodásra szólította fel — a teremtésnek egyik végétől a másikig — mindazt, mi Isten gyermeke; minden fajt és minden időt!

Előhívta a földből az ősi köveket és a Hét Halmon az Őt Birodalomnak talapzatán ime most építi fel örökre az új hitvallomásnak templomát.

A KÁPLÁN: Sohasem hittem volna, hogy Rubens az Evangeliumot prédikálja.

AZ ALKIRÁLY: Hát Rubensnél ki dicsőítette meg jobban a Húst és a Vért, azt a húst és azt a vért, amelyet Isten magára venni vágyott és amely megváltásunk eszköze?

Mondják, hogy még a kövek is kiáltani fognak! S mi az emberi testnek beszédét visszautasítanók?

Rubens örökkévaló, nemes borrá változtatja át az elfutó és ízetlen vizet.

Minden szépség haszontalan volna hát? S mint-hogy Istentől származott, talán nem arra lett teremtvé, hogy hozzá visszatérjen? Költőre és festőre van szükség, hogy a szépséget Istennek ajánlja fel, hogy egyik szót a másikhoz tapassza, hogy az egészből megszülessék az elismerés és hála vallomása, imádság, melyen nem fog az idő.

Miként a gondolatnak szavakra van szüksége, épűgy a szavak is a mi hangunkra várnak.

Istenhez az Ő egész művével imádkozunk! Amit Ő teremtett, abban semmi sincs hiába, semmi, aminek üdvösségünkhöz ne volna köze. Ezt az egész művet minden részével együtt emeljük Felé ismerő és aláztos kezünkben.

Mert a protestáns egyedül imádkozik, a katolikus pedig az Egyház közösségében.

(A távolban Róma harangjai.)

ELSŐ ÚR *(a káplánhoz)*: Meg vagy hát győzve, te eretnek?

A KÁPLÁN: Róma harangjait hallom és nem tudok felelni, közöttük csengnek Szent Sabina kolostorom harangjai, amely Istenhozzádót s Alleluját küld utánam.

AZ ALKIRÁLY: És te, Lucio, te hiszel nekem?

MASODIK ÚR *(gyengéden reá nézve)*: Amit csak mond, az mind igaz.

HARMADIK ÚR: Vezérünkre büszkék vagyunk.

AZ ALKIRÁLY: De nem azért van igazam, mert szerettek engem.

ELSŐ ÚR: Azért szeretjük önt, mert az igazságot mondja.

És szeretve jutottunk arra rá, hogy megismerjük egymás lényegét.

MÁSODIK ÚR: És hogy ezt a testvérekből álló csapatot alkossuk itt az oldalán.

AZ ALKIRÁLY: Hogy is akarja ön, hogy asszonyt vegyek, mikor ilyen barátok fognak körül?

A RÉGÉSZ: Fenséged minden dolgot csak dícsérni tud, de bosszant engem, hogy egyikükhöz sem nyúl és mindenről könnyedén lemond.

AZ ALKIRÁLY: Ha hozzájuk nyúlnék, kénytelen volnék őket elpusztítani s akkor vajjon mit nyerünk?

Nem pusztításra születtem én; szeretnék halhatatlanná, kimeríthetetlen kincsé tenni mindent, amihez csak érek!

De gyertek! Csak ti kellettetek nekem! Ez az öröm, amely férfi-szemetekből köszöni meg, hogy élek és vagyok.

Lóra! Meg kell tennünk az útszakaszt még mielőtt itt az éjtszaka.

VI. JELENET

(Éjtszaka. A színt egész magasságában betölti SZENT JAKAB (Santiago) gigantikus és tűzzel beszórt alakja, kezében az alamizsnagyűjtő kagylóhéjjal és az átlós bottal.)

(Szent Jakab nevét néha az Orion csillagzatnak adták, amely felváltva járja be hol az egyik, hol a másik féltekét.)

SZENT JAKAB: Nyugat vándorát, hosszú ideig megállított a tenger, melynek fenekét botom nem érte el, ezen a négyszögletes, tömör földből épült őrtornyon itt,

ezen az atlanti rózsán, amely az ősi kontinens legvégső határán Európa belső kelyhét bezárja s melyet minden este, legfőbb vesztaszúzként, a feláldozott nap vére megfürösztt.

És itt aludtam én, ezen a mólón, mely félig elmerült, tizennégy századot Krisztussal együtt,

addig a napig, míg útra nem keltem újra Kolumbus kis vitorlása előtt indulva el.

En egy fénysávval húztam őt, mialatt a titokzatos szél éjjel-nappal vitorláiba fúj,

amíg csak meg nem pillantotta a fekete habok közt a megbujt nimfák rozsdaszínű, hosszú fürteit, miket a tengerész a forró égőv szőlőjének nevez.

És most az égen, mindig Spanyolországban maradvá, futom be őrzáratom körét,

akár a pásztor a kasztíliai fensíkon őriz ellen engem az Éjtszakának Bibliájában a Szűz és a Sárkány között,

akár az őrtálló tengerész talál reám Ténérife mögött, már vállamig a tengerbe merülve.

Fárosz vagyok a két világ között s csak rám kell nézniök azoknak, kiket elválaszt a mérhetetlen mélység, hogy ismét együtt éljenek.

Tűlsok helyem van ahhoz fönn az égen, hogy tévedni tudjon az ember szeme

és mégis oly kevés, mint a szívnek, mely dobbanva ver, mint a gondolatnak, mely a sötétségben felvillanva enyészik el.

a Nagy Víznek ölén itt a lábaimnál, ahol kagylóim képe tükrözik s amelynek időtlen álma egyszerre mossa Afrikának és Amerikának partjait,

látom a barázdát, mit két lélek hasít, akik egymástól menekülve, egymást kergetik.

Az egyik hajó egyenes vonalban fut Marokkó felé, a másik ismeretlen áramlat ellenében és ellenséges hullámok között csak ügyel-bajjal tartja meg irányát.

Egy férfi és egy asszony, mindkettő rám tekint és szemük könnyel van tele.

A boldogok, a megbékültek nem néznek reám sosem.

A világban a fájdalom vájja ki azt a lyukat, amelyen át felállítottam szemaforomat.

Amikor a föld bennünket csak elszakítani tud,
az égben leljük meg újra gyökerünk.

A sok fal, amely szíveteket választja el, nem tudja
meggátolni, hogy egy időben éljete.

És úgy találtok újra rám, mint a pontra, ahol
lelketek erőt merítve megpihen. Bennem kettős moz-
gástok az enyémmel egyesül, amely örökkévaló.

Mikor majd eltűnők arcotok elől, azért megyek a
világ túlsó oldalára, hogy onnan hozzak nektek híre-
ket és nonsokára ismét veletek leszek az egész té-
len át.

Mert, noha mozdulatlanoknak látszom, én sem bűvök
ki egy pillanatra sem abból a körbenfutó elragad-
tatásból, amelyben elmerültem.

Nézzetek reám, gyermekeim, reám, az Égboltozat
nagy Apostolára, aki ebben a rajongó mozgásban él.

VII. JELENET

A KIRÁLY, DON PELAYO

(Az Escorial egyik terme.)

A KIRÁLY: Señor, nem tetszik már az indítványa,
amit nagynehezen elfogadtatott.

Nem hagyhatok így egy asszonyt, rablócsapatnak
élén abban az erősségben, amely félig elmerül a
homok és a tenger között, az árulás és az izlám szeny-
nyes vizében.

DON PELAYO: A másik mód csak az, hogy csa-
patokat és pénzt küldjünk oda.

A KIRÁLY: Nincs sem pénzem, sem csapatom
Afrika számára.

DON PELAYO: Akkor Felségednek bele kell törőd-
nie, hogy elveszti Mogadort.

A KIRÁLY: Inkább Mogadort veszítem el, mint
leányaim egyikének lelkét.

DON PELAYO: Dicsőség legyen Istennek! Doña
Prouhèzenek lelke nem vesz el! Biztonságban van!
Doña Prouhèzenek lelke nem vesz el soha!

A KIRÁLY: De hát mi is az a Mogador?

DON PELAYO: Nagy dolog nekem és ugyanakkor a Felséged őseinek is, akik szemet vetettek reá.

A KIRÁLY: Meszes kis sziklafal!

DON PELAYO: De épp elég, hogy a keresztények a purgatóriumot éljék meg ott.

A KIRÁLY: Közte és Amerika között nem habozhatom.

DON PELAYO: Láttá már Felséged Don Rodrigót?

A KIRÁLY: Láttam.

DON PELAYO: Hajlandó már elindulni Amerikába?

A KIRÁLY: Igen, ha parancsot adok Doña Prouhèzenek, hogy visszajöjjön.

DON PELAYO: A tanács is elég neki. Hagyja Felséged Doña Prouhèzenek azt az érdemet, hogy határozzon ő maga.

A KIRÁLY: Nem bánom, legyen és Rodrigót, aki kormányzóságába útra kell, megbízom azzal, hogy átadja neki levelem és azt is, amelyet ön hozzácsatol.

DON PELAYO: Miért Rodrigo?

A KIRÁLY: Aggodalmai vannak talán feleségének erénye iránt?

DON PELAYO: Minek ez a hiábavaló gyötrelem?

A KIRÁLY: Miért hiábavaló? Miért akarnám őt ettől megkímélni?

Azt akarom, hogy életében még egyszer lássa annak az asszonynak arcát, akit szeret, hogy tekintetével fonja őt körül, hogy megrészegedjék tőle, hogy magával vigye!

Hogy végre egymásra nézzenek szemtől-szembe!

Hogy tudja meg, hogy Prouhèze is szereti őt, hogy akarátának adjam át, hogy tulajdon tiszta akaratából váljon el tőle, örökre és többé ne lássa meg soha!

DON PELAYO: Ha a pokolba küldi őt, nem fél attól, hogy ott is marad?

A KIRÁLY: Annál rosszabb neki! Ő akarta ezt és nem látok rá semmi módot, hogy megkíméljem ettől.

Annyi gyujtóanyagot akarok egyszerre a szívébe rakni, hogy egész életére elég legyen!

Ott messze, a fölött a világ fölött, amely egy másíknak zsákmánya lett, világ fölött, amely még

forrongó kaosz, az összeomló formátlan anyag rop-
pant halmának közepén,

olyan lélek kell nekem, amelyet semmiképp sem
lehet elfojtani, olyan tűz, amely minden kísértést
egy pillantás alatt éget el, akár a szalmát.

Örökre megtisztulva a mohó vágytól és a parázna-
ságtól.

Kedvem telik ebben a szívben, amely lobogva ég
és ebben a szellemben, mely mindent felemészt,
ebben az örökös sérelemben, amely a léleknek nyug-
tot sohasem hagy.

Igen, ha nem lett volna ez a szerelem, nekem kel-
lett volna közbelépnem valami nagy jogtalanság árán.

DON PELAYO: Más talán azt mondaná Felséged-
nek: mi lesz, ha elbukik?

A KIRÁLY: Ha elbukik, nos, akkor nem volt az az
ember, aki nekem kellett. Majd találni fogok másikat.

DON PELAYO: Ennyi munkáért és szenvedésért
miféle jutalomban részesíti őt?

A KIRÁLY: Fiam, az egyetlen jutalom, amelyet
tőlem vár és amely hozzá is méltó: a hálátlanság.

DON PELAYO: Induljon hát útra és amint Fel-
séged parancsolja, bátor leszek leveléhez csatolni az
enyém.

A KIRÁLY: Bocsássa meg nekem ezt a megpróbál-
tatást, amelynek alá kell vetnem Doña Prouhèzet.

DON PELAYO: Felség, én őt semmitől sem félttem.

A KIRÁLY: De legalább ön is viszontlátja majd a
feleségét.

DON PELAYO: Ebben az életben Doña Prouhèzet
nem látom viszont soha.

A KIRÁLY: Hogy? Azt gondolja, hogy nem enge-
delmeskedik annak a tanácsnak, amelyet mi magunk
és ön is velem együtt adunk és amelyet Rodrigo
visz el neki?

DON PELAYO: Igen, ezt gondolom.

A KIRÁLY: Hát annyira kedves neki ez a szám-
űzetés?

DON PELAYO: Száműzetés, amely legalább eltávo-
lítja tőlem.

A KIRÁLY: De Rodrigo is a maga útján megy
tovább.

DON PELAYO: Nem baj. Doña Prouhèze megtalálta végzetét és a végzet reátalált;

aki egyszer megismerte őt, nem válik könnyen tőle el,

a kapcsolattól, ahogy a végzet szárnya titkos vágyunkat fonja át.

VIII. JELENET

DON RODRIGO, A KAPITÁNY

(Éjjel. Don Rodrigo hajója mozdulatlanul áll a nyílt tengeren. Az egyik árboc közepén el van vágva.)

DON RODRIGO: Inkább a sivatagban hajtanék patkójavesztett tehenektől húzott szekeret, inkább számarcsordát kergetnék szétomló hegység szikláin át, mintsem, hogy ennek a piszkos sajtárnak utasa legyek és hogyha árnyam hosszát akarok előre jutni, arra kelljen várnom, hogy a négy világrész közös erőfeszítése vigyen tovább!

Jobb szeretnék tíz mérföldet menni a saját lábamon, minthogy így cikk-cakkban haladjak, kísérletezve, furfanggal, sugallat szerint

és hogy végül is a fenekemre üljek hirtelen, ott egy helyben várva egy ellankadt angyal ébredését.

A KAPITÁNY: Látszik, hogy kegyelmességed nem tengerész. Nekünk nem az a gyönyör, ha bután előre siklunk, mert hátba fúj a szél,

hanem épp, hogy jó fortélyosan küzdünk az ellentétes fuvásokkal is, a kormánynak ezzel a segédvitorlájával, amíg csak oda nem visznek el, ahová el akarunk jutni.

Ezért mondják Ulixes atyáról, hogy ő volt a leg-ravaszabb a halandók között.

DON RODRIGO: Fortélyosnak nevezi azt, hogy örökké jobbra-balra fordítják a hajót?

S mindezt azért, hogy időnkint holmi kis lágy fuvallatot vágjunk zsebre, amely két kötélhosszat

taszft előre. És minden éjtszaka jobbra-balra, jobbra-balra.

Ott meg a vörös tűz vigyorog reánk, amelyik Don Camilo királyságának jelzi bejáratát!

A KAPITÁNY: Don Camiloét, a barátját, akinek ön olyan jó híreket hoz.

DON RODRIGO: Meg akarok fizetni neki. Visszaadom a parancsnokságát.

Mert épp ennek a derék úrnak köszönöm, hogy életben maradtam.

A KAPITÁNY: Hogy lehet az, kérem?

DON RODRIGO: Anyámnak imádsága nem lett volna elég, hogy visszahozzon. Már-már elértem a halálnak partját.

De hirtelen Don Camilo neve fúródott belém, mint a tűr hegye. *(Szavalva.)* «És egyszerre adta vissza a szenvedést és az életet.»

A KAPITÁNY *(tenyerébe csapva)*: Értem. A vetélytárs neve, az többet ér, mint a moxa, amit a talpakra kötnek.

Hasonló dolog történt velem tíz év előtt Valenciában egy bizonyos Doloressel, akit egy sózott-hús-kereskedő akart elvitatni tőlem.

DON RODRIGO: Ez az, komám, tökéletesen megértettél, meséld csak el még egyszer azt a történetet a sózott disznókereskedőről. Jót tesz nekem, ha így beszélgetünk, ha így elhitványulok veled.

Camilo úr, mint vetélytárs, jól mondod és pedig boldog vetélytárs, a látszat erre vall. !

Sorsom osztályosa pedig az a sok rosszul sózott áldozat, amit csak egy pacalárusnő gonoszsága gyárthatott és most ott ficáncolok én is ebben a generális sósleben!

Milyen egyszerű, ami velem történt! Látod, egészen friss vagyok bele, higgadtan vidám és okos.

Valóban te sem csináltad volna másképp. Biztos vagyok, hogy igazat adsz nekem.

A fontos az, hogy ne legyenek együtt. Amikor az ember nem tudja megszerettetni magát saját kiváltságaival, hát mit tegyen? A zsandárokat hívja.

Nálam van a király parancsa, amely felszólítja

őt, hogy térjen haza. Igen, hazaviszem, együtt lesz velem ezen a hajón.

Ha odaadta magát Camilónak, miért ne adná magát most nekem?

Fütyülök a lelkére! A teste kell, semmi más, csak a teste, az a bűnös szövetség, amit a teste köt velem.

Élvezni őt és megszabadulni tőle! Másképp nem leszek szabad.

Azután félre lökni. A lábamnál fog csúszni itt, én meg a csizmámmal taposok reá.

Mit szólsz ahhoz a gyalázatos férjhez, aki így kiszolgáltatatta ennek a Camilónak?

A KAPITÁNY: Azt mondják, hogy nem talált senki mást, aki jobban tudná megőrizni őt ettől a mórverű alaktól.

DON RODRIGO: Igen, Pelayo úr nagy politikus. Az asszony Don Camilót tartja sakkban, Don Camilo meg engem. Ő pedig a tengerparti városokba utazott.

De én kijátszottam számításait.

A KAPITÁNY: Hagyja hát el ezt az egész óvilágot, amely nem akar önről hallani, Európát, Afrikát, hisz egy másik világ hívja önt.

DON RODRIGO: Nem, nem, nem hagyom így el őt, minden ki fog derülni. Elég, ha csak egy percre látom, nem tudom elhinni, hogy szereti ezt a hitvány ebet. Meg vagyok győződve, hogy engem szeret, hogy tőlem menekül. Egy pillanatra beszéljek csak vele és tudom, hogy minden kiderül, nem is lesz szükség magyarázkodásra.

A KAPITÁNY: Pedig ha akarta, megtehetette volna. Csak rajta mulott, hogy foglyul nem esett.

DON RODRIGO: Azt mondod, hogy láttad, amint a karját felemelte?

A KAPITÁNY: Ön is épp úgy látta, mint jó magam, hajóink, amelyek a széllel szemben az ellenkező tengeráramlatban előnyt nyertek, nem voltak messzebb egy kötélhosszynál.

DON RODRIGO: Ő volt! Igen, láttam, megint fel-emelte karját. Ránéztem és ő is visszaneézett.

A KAPITÁNY: Hirtelen vörös láng csapott ki, bum! és a golyó a nagy árbócunkat kaszált le.

DON RODRIGO: Tűz, tűz! Tüzeljete! Lőjjetek! Miért nem engedelmeskedtetek nekem?

A tengerfenékre kellett volna süllyeszteni! Rá kellett volna lőni az összes ágyúkat, mint ahogy parancsoltam.

A KAPITÁNY: Épp elég bajom volt, hogy saját hajónkat óvjam meg a süllyedéstől. Nem tréfadolog, ha a nagy árbóc így eltörik.

DON RODRIGO: És amíg ti kászálódtatok, ő elmenekült. Másnapra pedig megfordult a szél.

És három nap óta így sétálgatunk Don Camilo balkonja alatt. Ott vannak mind a ketten és nevelve néznek reánk.

A KAPITÁNY: Eh, a légáramlat újra megindult és holnap már talán egy kis szerencsével Mogador alatt horgonyt vetünk.

DON RODRIGO: Azt mondja, hogy a légáramlat újra megindult?

A KAPITÁNY: Igen, ön is láthatja fenn az égen, a csillagok másképp hunyorítanak. Nem vette észre napnyugtakor azokat a hosszú rostokat, olyanok voltak, mint egy-egy vesszőnyaláb.

Ez a déli szél, amely Afrika kipárolgását lassankint elsodorja.

Holnap már hallani fogja, hogy vitorláink feszülnek és lobognak a tenger roppant mozgása között és Isten akarata fuj reánk.

Biztosan ennek az előhírnöke volt az az öreg hajóroncs, amelyet éppen ma fogtunk ki a vízből.

DON RODRIGO: Hajóroncs? Hol van?

A KAPITÁNY *(felemelve a hajólámpát)*: Itt. Ez az elsüllyedt bárkának hátsó névtáblája.

DON RODRIGO: Nem tudom elolvasni.

A KAPITÁNY *(közelebb lépve betűzi)*: ... T—I—A...
Tiago.

DON RODRIGO: Santiago?

A KAPITÁNY: Santiago. Mért csodálkozik?

DON RODRIGO: Így hívták azt a hajót, amely Braziliába ment és elvitte testvérem is, a jezsuita atyát. *(Leveszi a kalapját.)*

IX. JELENET

DON CAMILO, DOÑA PROUHEZE

(A mogadori erősség egyik ütegének belseje.)

DON CAMILO: Kisded felszerelésemnek bemutatója ezzel véget ért. Ez itt az üteg, amely a zátony-bejárót tartja tűz alatt. Néhány jó öreg ágyúval van felfegyverezve, amelyet bátor voltam a király őfelségének egyik hajójáról kikölcsonőzni,

amely szerencsétlen módon sziklának futott. Félreértette ugyanis fényjeleimet,

amelyeket sajnálatos véletlen folytán éppen két nappal előbb változtattam meg, anélkül, hogy erről előbb értesíteni tudtam volna.

DOÑA PROUHEZE: Érdeklődéssel hallgattam önt. Szeretem ezt az új otthont. De meg kell mondanom, hogy már mindent láttam.

DON CAMILO: És ki volt olyan merész, hogy megmutatta a házat én előttem?

DOÑA PROUHEZE: A hadnagya, Don Sebastian, mert parancsot adtam erre.

DON CAMILO: Nagyon jó. Kiváló fegyelemre vall, hogy a kapitány megkerülésével a hadnagyomhoz fordul.

DOÑA PROUHEZE: A király akaratából nincs itt más kapitány és más kormányzó, csak én.

DON CAMILO: Nevetőidegeimet simogatja minden szava, Kormányzó uram,

ha meggondolom, hogy a tenyeremben tartom önt.

DOÑA PROUHEZE: Hát nem én magam jöttem a tenyerébe? Azt mutattam talán, hogy félek öntől? Hoztam-e magammal egyetlen puskát, egyetlen fegyverest? Senkit, a komornámat kivéve.

DON CAMILO: Igaz, hűségesen megtartotta a találkát.

DOÑA PROUHEZE: Don Pelayo és őfelsége megmutatták, hogy csak egy asszonyra van szükség, hogy Don Camilo ügyének végére járjon.

DON CAMILO: De akkor csukom be a tenyerem, amikor akarom.

DOÑA PROUHÈZE: De addig nem akarja, amíg én nem akarom.

DON CAMILO: Szépen visszadughatom kicsiny hajójába.

DOÑA PROUHÈZE: És megmutatná, hogy fél tőlem?

És uralkodója ellenfelének vallaná magát? Feltakarná kártyáit és megfosztaná magát minden ütőlaptól azokban a kis úzérkedésekben és alkudozásokban, amiket ismerek?

Kiszolgáltatna Don Rodrigónak, aki vár rám ott a tengeren?

DON CAMILO: Börtönbe vethetem.

DOÑA PROUHÈZE: Azt nem teheti.

DON CAMILO: *(hevesen)*: Nincs-e hát a hatalmamban?

DOÑA PROUHÈZE: Ön van az enyémben.

DON CAMILO: Miféle tréfa ez?

DOÑA PROUHÈZE: Azt mondom, hogy csak rajtam áll, és ön a legmélyebb ciszterna mélyén tölti az éjszakát.

DON CAMILO: Két nap alatt tett szert ekkora hatalomra?

DOÑA PROUHÈZE: Két nap sok idő egy asszonynak ezek között az egyszerű emberek között.

DON CAMILO: Oda dobom nekik magát.

DOÑA PROUHÈZE: Mindegyikük megvéd az összes többi ellen.

DON CAMILO: Barátaim vannak az erősségen kívül.

DOÑA PROUHÈZE: Ha kiad nekik, önmagát adja ki.

DON CAMILO: Hol van a ciszternám?

DOÑA PROUHÈZE: Legyen türelemmel. Most szükségem van önre. Ugy mulattat, hogy azt csinálom önnel, amit akarok.

DON CAMILO: *(egy lörésen át kinézve)*: Engem is mulattat. És hogy boldogságom tökéletes legyen, csak erre a hűséges Rodrigóra kell pillantanom, aki a tenger közepén őrségre megy.

DOÑA PROUHÈZE *(szintén kinézve)*: Milyen picinek látszik a hajója. Egy egész kis fehér pont.

DON CAMILO: *(hátrahúzva)*: Jöjjön. Nem lehet vesztély nélkül sokáig nézni ezt a tizes örvényt.

DOÑA PROUHÈZE: Egy egész kis fehér pont.

X. JELENET

A NÁPOLYI ALKIRÁLY, DOÑA MUSICA

(Öserdő Sziciliában. Hatalmas barlang, amely előtt egy nagy nyaláb rózsaszínvirágú, zöld lián kuszik. Patak szökken ki belőle és tovafut a kövek között. Mindenfelől csörgedező víz zaja hallatszik. Ragyogó holdfény. A megcsillanó levelek között a távolban a tengert sejteni. Minthogy ezeket a színpadi jelöléseket úgysem lehet megvalósítani, DOÑA MUSICA előnyösen helyettesíti őket, aki a vidéket a közönséggel megismerteti.)

DOÑA MUSICA *(teli vödörrel éppen visszatérve a pataktól)*: Itt a víz! Maga egész nyaláb nyers fát tett a tűzre, elfogja teljesen fojtani. Nem is szólva erről a fekete fűstről, tűz mérföldnyire is látni fogják ebben a holdfényben!

En mindig csak egész kis tüzet rakok. — Azt hiszem, nem szeretné, ha most megtalálnák magát? *(Megigazítja a tüzet és egy lábast tesz rá.)*

AZ ALKIRÁLY: Egyáltalán minek ez a tűz?

DOÑA MUSICA: Nem maradhatunk úgy mind a ketten az éjtszakában, mint az állatok.

És meglátja majd, milyen teát tudok készíteni bizonyos füvekből, meg a citromfa virágából.

AZ ALKIRÁLY: Maga teából él?

DOÑA MUSICA: Én? Nekem megvan mindenem.

AZ ALKIRÁLY: Eleséggel ki látja el?

DOÑA MUSICA: Van ott valami földnyelvféle a tengerben, ahol ez az erdőféle véget ér.

rajta valami félig beomlott ház-vagy kápolnaféle áll, amelyet hajdanában a pogányok használtak, azt hiszem, oszlopok is vannak előtte.

És benn pedig egy fejnélküli öreg szobor, olyan illetlen, hogy alig merek rápillantani.

A környékbeli nép mindenféle eleséget hord ide, adományokat... megérti már, kicsiny királyom? Nem szabad így rám néznie...

Gyümölcsöt, kenyeret, süteményt, mézet, tojást és nem tudom, mit is még, egész a kecskesültig.

Ezt én minden további nélkül elveszem.

AZ ALKIRÁLY: Senki sem akadályozza meg?

DOÑA MUSICA: Nagyon is gyávák ehhez. Egy orszáért se merne egyikük sem ebbe az erdőbe most belépni.

Tudja, a fejnélküli jó asszony az, aki megeszi a lakomát. Ez csak természetes? Olyan kegyetlenül jó étvágya van!

AZ ALKIRÁLY: Hittérítőt fogok küldeni ennek a szegény népnek.

DOÑA MUSICA: És zsandárokat, hogy engem börtönbe dugjanak?

AZ ALKIRÁLY: Hát hogy is lehetett így országhoz lépni, mikor nincsenek iratai?

DOÑA MUSICA: Nem az én hibám. A hajó nem akart többé előre menni.

Már el is mondtam ezt magának! egyetlen szellő sem volt és a hajó egyszerre a tengerfenékre süllyedt, mintha oda érkezett volna meg, ahová akart.

Biztosan lék támadt rajta valahogyan s csak annyi időm volt, hogy a tengerbe ugorjak —

egyedül én tudtam úszni — ezzel a lábossal és még néhány hasznos dologgal.

Szegény őrmesterem, egy egész picikét még ott lebegett a vízen, nem sokáig, csak épp, míg búcsút inthetett.

Szerencsére nem volt messze a part és hajtott a tengeráramlat is.

(A távolban a tromba hangja szól.)

AZ ALKIRÁLY: Megint ezek az ostobák keresnek. Biztosan a lovam adott most új nyomot.

Milyen jó ötlet volt, hogy otthagytam mindannyiját! Nem tudtam, kihez vezet ez a hívogató kis út.

(Megint a tromba.)

DOÑA MUSICA: Csend, király uram! Így, fogja meg a kezem és gondoljon olyan erősen reám, hogy senki se tudja többé megtalálni.

AZ ALKIRÁLY: Hogy meri azt hinni, hogy én a király vagyok, vagy helyette, az alkirály?

DONÁ MUSICA: Hát nem küldötte el a szolgálait, hogy engem keressenek? Azt az őrmestert, aki a maga őrmestere volt? Amikor megérkeztem ide, csak várakoznom kellett magára.

Miért csodálkozik, hogy rögtön felismertem?

AZ ALKIRÁLY: Igy volt, igen. De elfelejtettem. Annyira elfelejtettem, hogy ime most veszem észre, hogy szüntelenül tudtam ezt.

DONÁ MUSICA: Elfelejtette azt a galambformájú jegyet is a vállamon — majd egyszer megmutatom magának — amelyről fel kell ismernie?

AZ ALKIRÁLY: Örökké csak ez járt eszemben.

DONÁ MUSICA: Most nem mond igazat. Mindent megérzek, ami lelkében végbemegy, igen, együtt rezdülök vele

és tudom, hogy arcom csak egy pillanatra tűnik fel ott, mint a háborgó tenger mélyén egy kis kósza hold.

Nézze, például, most mire gondol? Rajta! Azonnal feleljen!

AZ ALKIRÁLY: A tűzre gondolok, amely lobogva ég, a patakra, amely elapadhatatlanul fut tovább, messzebb, egyre messzebb még felelve, három-négy hangon, önmagának.

Nem lenne nehéz megtudni, mit beszél, szavakba önteni ezt a hosszú mesét. Ó, mennyi keserű emlék!

DONÁ MUSICA (*kezét megszorítva*): Hol vannak ezek a keserű emlékek?

AZ ALKIRÁLY: Hiába próbálom felidézni őket, olyanok, mint a patak, nem tudom, elöl vannak-e vagy a hátam mögött.

DONÁ MUSICA: És mi akadályozza meg, hogy felidézzé őket, Felséges úr?

AZ ALKIRÁLY: Ez a kis kéz a kezemben itt.

DONÁ MUSICA: Nem igaz, mert most megint érzem, hogy valaki kibúvik és megszökik. Hol van most maga? Mire gondol?

AZ ALKIRÁLY: Erre a szélre, amely elsuhan, a kérelmezőkre, akik ostromolnak, a bíraskodásnál síró asszonyokra,

a rosszra mind, amit szándék nélkül csináltam vagy csak félig akarva.

DOÑA MUSICA: És még mire?

AZ ALKIRÁLY: A hadjáratra, amelyet a törökök ellen szervezek.

DOÑA MUSICA: És még mire?

AZ ALKIRÁLY: A franciákra, a kalózokra, a római Pápára, a paszományokra, amelyeket a díszruhámra sohasem tudtak megtalálni.

a jótékonyági intézkedésekre a kalabriai éhinség idején, amelyek olyan rosszul sülték el, az uzsorásokra, akiktől pénzt kellett kölcsönöznöm, madridi ellenségeimre.

DOÑA MUSICA: És ez mind kellemetlen most magának?

AZ ALKIRÁLY: Egy sem. Csak épp a zaj.

DOÑA MUSICA: Megakadályozza talán, hogy más dologra figyeljen?

AZ ALKIRÁLY: Tényleg, van más dolog...

DOÑA MUSICA: Micsoda?

AZ ALKIRÁLY: Valami, ami pillanatonként fel-felmerül és amit hallani szeretnék.

DOÑA MUSICA: Amikor azt parancsolom magának, hogy csend legyen, figyelje csak, akkor meghallja már.

Nem a szélről beszélek, nem a tengerről, nem erről a patakról, amely csobogva fut. Mit hall?

AZ ALKIRÁLY: Halk muzsikát.

DOÑA MUSICA: Énekeld egy kicsit ezt a muzsikát, szívem, hadd lássam, vajjon ráismerek-e?

AZ ALKIRÁLY: Nem tudom, pedig szeretném.

DOÑA MUSICA: És azt akarod-e, hogy én énekeljek?

Megmentettem a gitáromat, de nincs egy húrja sem.

AZ ALKIRÁLY: Nem kell húr.

DOÑA MUSICA: Akkor hát nézz rám egy kicsit, hadd tudjam, hol is kell kezdenem. *(Halk kiáltással.)* Ó!

AZ ALKIRÁLY: Bántottam magát?

DOÑA MUSICA: A szívem megáll!

AZ ALKIRALY: Nem szabad meglátnom, hogy te hol vagy?

DOÑA MUSICA: Nézz rám, hogy még tartson az a fájdalom!

AZ ALKIRALY: Miféle rémült arcot látok a holdfényben?

DOÑA MUSICA: A lelkem az, mely védekezni próbál és fel-felsikoltva menekül!

AZ ALKIRALY: Ez az egész ének, amelyet el akartál dalolni?

DOÑA MUSICA: Az énekem másoknak lelkéből fakad.

AZ ALKIRALY: Nem ének ez, hanem vihar, amely magával ragad eget, földet, erdőt, vizet s ami csak él az ég alatt.

DOÑA MUSICA: S mindebben nincsen muzsika?

AZ ALKIRALY: Nézz rám, mielőtt felelnék.

DOÑA MUSICA: Nem látom ott magam!

AZ ALKIRALY: Az isteni muzsika bennem él.

DOÑA MUSICA: Ígérd meg, hogy többé nem hallgat el!

AZ ALKIRALY: Mit ígérhetek? Nem én énekelek, csak a fülem nyílt meg most hirtelen!

És ki tudja, holnap talán újból süket leszek?

DOÑA MUSICA: Igaz. Szegény Musica!

Holnap nem lesz már sem erdő, sem holdfény. Holnap az a rettenetes bíraskodás lesz, a kérelmező, akit ki kell elégíteni, a rosszakarók, akik Madridban rágalommal szórnak tele.

a csapatok, miket szervezni kell, a pénz, amit az uzsorás keres és a ruha, amit felvenni nem lehet.

AZ ALKIRALY: Hallgass csak, Musica, valamit kezdek már megérteni.

Tudod?

Igen, ha nem volnék süket, még azok a dolgok is, melyekről most beszélsz.

még azok is megbékülhetnének az egymásbafont szavak isteni zuhatagában, amely egy-egy percre a fülembé zeng;

nem is szavak azok, csak a szavaknak édes, friss húsa,

az a kimondhatatlan rend, amelyet az igazság jelent, az a mindenható áradat, amelynek semmi sem tud fölébe csapni

és tudom, hogy mind ez a szörnyű csikorgás, mind ez a széthúzó zavar az én hibám, mert nincs engedelmes fülem.

DOÑA MUSICA: És ha veled leszek, akkor is mindig olyan süket leszel, hogy nem tudsz engem meghallani?

AZ ALKIRÁLY: Spanyolországban énekeltél egy kő alatt és Palermóban kertem mélyéből már téged hallgattalak.

Igen, téged hallgattalak és senki mást, nem a szökökút csobbanását, nem azt a madarat, amelyet csak akkor hall meg az ember, amidőn már nem dalol tovább!

DOÑA MUSICA: Folytasd, még, még, beszélj csak így! Mondd, hogy azt a nagy hangversenyt, amely annyi örömet szerez neked, mondd, hogy mégis csak én kezdem el.

Hogy én vagyok az az egyetlen hang szívednek mélyén, oly tisztán, oly lélekbemarkolón.

AZ ALKIRÁLY: Te vagy.

DOÑA MUSICA: Mondd, hogy mindig figyelsz reá.

Hogy nem túrsz meg semmit közöttünk, ami ezt a hangot kioltaná.

Ne fojtsd el az én életem.

AZ ALKIRÁLY: Mondd csak, hogy is élhettél nélkülem, mielőtt még nem ismertelek?

DOÑA MUSICA: Talán ismertél, anélkül, hogy tudtál volna róla.

AZ ALKIRÁLY: Nem. Tudom, hogy te éppúgy nem értem élsz, mint az a madár, amelyet lopva hallgatok, dobogó szívvel így az éjtszakában, értem él és mégsem értem él.

DOÑA MUSICA: Nélküled halott volna már kalitkájában a kis madár, szárnya alá rejtve fejét.

AZ ALKIRÁLY: Azt hiszed, hogy csak én tudtalak meghallani s a lelkedet kiinni?

DOÑA MUSICA: Nélküled nem kezdtem volna énekelni.

AZ ALKIRÁLY: Csakugyan boldoggá tettem valakit?

DOÑA MUSICA: Boldoggá és ezért szeretlek anynyira,

te adtad a hangot nekem, amely hozzád beszél, azt az örömet, egyellenem, amit pirulva sugárok vissza rád.

AZ ALKIRÁLY: Azt hiszed, hogy az öröm olyasvalami, amit oda adunk és aztán ugyanúgy találjuk újra meg?

Az örömet, amit tőled kapok, másoknak arcán látod majd viszont.

Csak veled szemben leszek, Musica, követelőző és szigorú. Igen, folyton arra akarlak tanítani, hogy a te helyed egészen kicsi.

DOÑA MUSICA: Csak játszd a büszke férfit, te kis mindentudó!

Ismered azt a helyet, amelyet szíved alatt kerestem ki magamnak?

Az enyém az és ha itt meg tudnál találni, nem érezném oly jól magam.

AZ ALKIRÁLY: Majd mindjárt megmagyarázod ezt. Gyere, nem jól van így. Kövessük a tanácsot, amit az éjtszaka és az egész föld sugall. Gyere velem erre a süppedő kis ágyra, amelyet nádból és harasztból vetettél.

DOÑA MUSICA: De ha megpróbál átölelni, nem hallja többé ám a muzsikát!

AZ ALKIRÁLY: Csak aludni akarok a közeledben, kezem kezédbe téve

és hallgatni az erdőt, a tengert, a vizet, amely tovafut és újból visszatér,

ezt a megszentelt örömet, ezt a végtelen szomorúságot, amely a kimondhatatlan boldogsághoz vegyül.

Később, ha Isten egyesít bennünket, más titkok tárnak akkor majd elénk.

XI. JELENET

DON CAMILO, DON RODRIGO

(A mogadori erődben. Szűk boltíves terem, amelyet egy láthatatlan ablak világít. A háttérben nagy fekete szövetfüggöny, mint amilyen a szerzetes-kolostorokban a rácsot takarja el. A mennyezetén csiga van felfüggesztve, amelyről kötél vége lóg. Az egyik sarokban egy csomó rozsdás ócska vas. DON RODRIGO mozdulatlanul áll a szoba közepén és a fekete függöny négyszögére néz. DON CAMILO árnyéka mögötte rajzolódik ki a falon Rodrigo árnya mellett.)

DON CAMILO: Ismétlem, mi tartja vissza attól, hogy félrehúzza ezt a függönyt és meggyőződjk róla saját szemével?

DON RODRIGO: Don Camilo, örülök, hogy végre megtaláltam önt, már azt hittem, hogy valami verem mélyén rejtőzködik.

DON CAMILO: Diszkrét akartam lenni, azért nem mutatkoztam azonnal, hogy ön teljes szabadsággal használja otthonunkat.

Parancs van arra, hogy minden ajtó nyitva várja önt és haszontalanul ne háborgassa senkise.

Egy ember sem jelentkezett, azt a fekete tisztet kivéve, akinek ön a levelét adta át. Úgy vélem, hogy a választ most némi türelmetlenséggel várja már.

Léptei mindenütt csak a csönddel és ürességgel találkoztak.

Akár csak abban a szép perzsa históriában, amelyet ön is ismer: «A Kőkirály kastélya» cím alatt.

Minden élettelen és kihalt, csak néha az az észrevehetetlen asszonyi illat talán s egy szoknya könnyű lebbenése.

Es éppen ide kellett kerülnie, ahová én is el akartam vezetni önt, ebbe a kis kínzókamrába, ebbe a budoárba, amely sürgős négyszemközti beszélgetésre van fenntartva, lélekzetfojtó beszélgetésre, így mondják ezt minálunk.

S a függöny mögött, amelyre néz, a bíró állott, az ismeretlen néző, aki kíváncsian egyszerre őrizte ellen az áldozatot és a tisztességes szolgát, akinek itt kellett dolgoznia.

Mi az? Nem is siet, hogy szemtől-szembe lásson?

DON RODRIGO: Árnyékomat nézem a falon.

DON CAMILO (*árnyékát Don Rodrigo árnyékához vegyítve*): Engedje meg, hogy én is hozzá-szegődjem.

Látja, ezentúl ketten csak egy személy leszünk, két fejjel és három karral és bárhová is megy ezentúl, nem tudja meggátolni többé, hogy az én emlékem ne legyen az ön töprengésébe keverve.

DON RODRIGO: Ön a keverékekhez van szokva. Az árnyékom, ha egy mór kutyának árnyékához vegyül, csak feketébbé festi azt.

DON CAMILO: Amikor az ön nemes árnyéka már tovatűnt és egy másik partnernek fantomja lesz,

a mór árnyéka még ezt a kastélyt fogja lakni, meghittén befödve és védelmezve feketeségével egy másikat;

igen, neki majd csak egy kicsit kell félreállnia, hogy megmutasson így egy másik árnyat.

DON RODRIGO: Nem is tudom, miért ne csinálnék végleg árnyékot önből.

DON CAMILO: Tessék. Nekem nincs fegyverem, nyugodtan megölhet, ha úgy gondolja, hogy velem másképp nem tud boldogulni.

Mégis előbb arra kérném, szerezzen tudomást erről a kis levélről, amelyet asszonyom bízott reám, hogy önnek adjam át.

DON RODRIGO: Ő adta át önnek ezt a levelet az én számomra?

DON CAMILO: Ő maga nekem magamnak az ön saját személye számára. A kegyelmes asszony éppen toilette-asztalánál ült (ön tudja, hogy magas teendőim a kegyelmes asszony körül a kegyelmes asszonyhoz minden pillanatban bejárást biztosítanak).

A kollegám (akárom mondani a szobaleány) az egyik sarokban a kegyelmes asszony ingmelle körül buzgolkodott.

Elolvastam az ön leveleit és rámbízták a választ,

azzal a parancssal, hogy haladék nélkül az ön tulajdon kezébe adjam át. (*Egy levelet ad át.*)

DON RODRIGO: Hisz ez az a levél, amit nekem kellett átnyujtanom.

DON CAMILO: Úgy látszik, hogy a hátára van írva valami.

DON RODRIGO (*olvasva*): «Maradok, távozzék.» (*Félhangon ismétli.*) «Maradok, távozzék.»

DON CAMILO: Hát ez világos. Ő marad és ön nem csinálhat mást, mint távozik.

DON RODRIGO: Kérem, mondja meg Doña Prouhèzenek, hogy rögtön beszélni óhajtok vele.

DON CAMILO: Hogy így parancsokat adjon nekem, ahhoz azt is kell hinnie, hogy még feketébb a bőröm, mint a valóságban. Hát az a bajtárs, akinek az imént audiencia-kérelmét már megformulázta, nem hozott-e elutasító feleletet, amely egyszersmindenkorra szólt?

Különben ki tudja? Ez a helység nem esik annyira félre, hogy az ön hangja ne tudna talán egyenesen őexcellenciája fülébe jutni.

DON RODRIGO: Nem engedelmeskednék annak a parancsnak, amelyet magától a királytól hozok neki?

DON CAMILO: Ha jól olvastam, nem parancs az, hanem tanács.

DON RODRIGO: És annak sem, amelyet a királlyal együtt

Isten szerinti férje ad neki?

DON CAMILO: Úgy döntött, hogy itt marad.

DON RODRIGO (*kiáltva*): Prouhèze, meghall-e engem?

(*Csönd.*)

DON RODRIGO (*ismét kiáltva*): Prouhèze, Prouhèze, meghall-e engem?

(*Csönd.*)

DON CAMILO: Talán tulajdonképpen nincs is itt. Megtudni nem lehet.

(*Szünet.*)

Különös küldetés az, amelyet önre bízta.

(Szünet.)

Ön semmit sem felel, de az árnyéka ott a falon azt mondja, hogy egy véleményen van velem.

Ön szereti őt és mindaz, amit felkínál neki, csak annak az öregnek levele, aki megengedi, hogy visszatérjen. Milyen csábító dolog!

Ami önt illeti (igen, olvastam az ön levelét is, ide adták a csomaggal együtt) ön kilátásba helyezi, hogy örökre eltűnik; nos, ezt rögtön meg is kezdheti.

(Szünet.)

Amire vártunk, az lobogókkal diszített, egész flotta volt, amely kis Mogadorunkra mennydörög és mi is ágyútűzzel felelünk.

Ön meg vörös tollal a kalapja mellett ötven derék legénynek élén lándzsát szegezve indul rohamra.

Don Camilo halálra sebesülve hullik el, úrnőmnnek remegő testét pedig elragadják. Mit lehet tenni az erőszak ellen?

És e helyett ön munkát akar adni a szerelmes asszony kicsiny agyának. A nő semmit sem utál annyira, mintha egyedül kell határoznia.

«Kérem, asszonyom, mondja, csakugyan igaz, hogy szeret engem és azután térjen vissza férje urához, arra a szerelemre kérem, amelyet értem érez! Nem csodálja, hogy hajlandó vagyok ilyen nagyszerűen feláldozni

magát?»

(Szünet.)

Az árnyéka még mindig mozdulatlan. Itt látom ezen a szomorú falon megtapadva,

ahol nem egyszer még magányosabb árnyak himbálóztak lassan — egy kötél végén — maroknyi zsarátnok fénye mellett, amely hamvadni kezd.

(Szünet.)

Én még ezzel a megrokkant hajóval is megpróbáltam volna valamit csinálni. Még megnyomorítva is, ahogy ön, akarom mondani a hajója van,

egy asszonynak kezétől.

De tüstént azt is megmondom önnek, hogy megtettem minden óvintézkedést.

(Szünet. Don Rodrigo felé indulva emelkedett hangon.)

Hát ennyi nem elég? többet is akar hallani?

Úgy gondolom, hogy ez legalább bebizonyítja önnek, hogy mindketten csalódásnak estek áldozatul.

Ő nem szereti önt, azt mondja most,

Ő nem szereti önt és látom, hogy ez egészen rémületbe ejti, de ön szereti-e őt csakugyan? Hiszen csak öntől függött, hogy hatalmába kerítse ezt az asszonyt.

De ön egyszerre akar eleget tenni a léleknek és a testnek, a lelkiismeretnek és az ösztönnek, szerelmének, hisz így is nevezi ezt az érzést és a nagyra-törésnek.

Mert szívének mélyén mégis csak az az Amerika rejlik, amely régibb, mint az az asszonyarc, amely nem hagyja nyugton önt s amelyről oly kár volna lemondani. Nagyon is megérttem önt!

Ravaszul akart olyan kísértésbe kerülni, amelyből csaknem eltűnt már a bűn, még ha enged is neki! Amelyben nincsen semmi más, csak egy üdítő kis bűnfalat!

Egyébként pedig e roppant nagylelkűség bizonynyal rászolgál némi jutalomra.

Van-e erősebb dolog, mintha a királynak engedelmeskedünk? mintha egy hölgyet férjének adunk vissza, kiragadva egy kurafi kezéből? és mindezt úgy, hogy feláldozzuk önmagunk!

A szerelem, a tisztesség, a hiúság és az érdek, a nagyravágás, a féltékenység és a paráznaság, a király, a férj, Péter, Pál, Jakab és az ördög,

mindenki megkapta volna így a részét, mindenki egyszerre kielégített.

DON RODRIGO (félhangon): Jó és üdvös volt mindezt meghallanom.

DON CAMILO: Igazat szoltam-e?

DON RODRIGO: Csak még a lényeges hiányzik.

DON CAMILO: Feleljen hát. Most figyelnek önre. Hitemre, úgy látom, megmozdult a függöny.

DON RODRIGO: Bárhol is legyen Prouhèze, tudom, nem bírja megakadályozni, hogy szavaim fülébe jussanak,

tudom, hogy itt van arra a hangra már, melyet a lelkem küld felé, midőn hozzá beszélek,

miként a vak, aki énekelve tudja meg, hogy fal áll előtte, vagy cserjék, vagy az ür.

DON CAMILO: Biztos vagyok, hogy az erény kegyelmed hangjának olyan csengést fog adni, amelynek ellenállni nem lehet.

DON RODRIGO: Egy szentnek, vagy egy olyan embernek, akit ön leírt,

minden egyszerű. A lélek beszél, a vágy beszél, helyes. Előre! rögtön csak engedelmeskedni kell.

DON CAMILO: Másképp nem lehet elnyerni az üdvösséget a túlvilágon, vagy az asszonyokat itt a földön.

DON RODRIGO: Már választottam. Az asszonyokat önnek hagyom.

DON CAMILO: Mit keres akkor itt?

DON RODRIGO: Nem az egészséges embertől függ, hogy megtámadja-e őt a pestis, a vérhas, vagy a lepra, vagy bármi más öldöklő betegség.

DON CAMILO: Ilyen kedves kis bajokhoz hasonlítja Prouhèze-ünket ön?

(Szünet.)

DON RODRIGO: Nem szeretem, ha ezt a nevet ejti ki.

DON CAMILO: Bocsásson meg, kérem!

DON RODRIGO: A lelkem beteg.

DON CAMILO: Otthon próbálja meggyógyítani.

DON RODRIGO: Olyan, mint a búzaszem, amelynek csak a kalász hozhat gyógyulást.

DON CAMILO: A kalász várja már abban az új világban, melyet a király önnek ad.

DON RODRIGO: De előbb Prouhèzetől vártam azt, amit csak ő adhat nekem.

DON CAMILO: Mit?

DON RODRIGO: Hogy ismerhetném meg másképp, mint birtokomba véve?

DON CAMILO: Miért nem vallja be, hogy ez a titokzatos dolog az ő testével van egybeforrva?

DON RODRIGO: Úgy van. De hogy lehet ezt megérteni?

A jó, amelyre lelkem szomjazik, ehhez a tiltott testhez van vegyítve.

DON CAMILO: Beszéljen. Csak egyetlen szót kell szólnia.

Kétszer már hívta őt. Úgy érzem, csak a harmadik hívásra vár: «Jöjj, Prouhèze!» hiszen itt van, csak a nevét kell kiejteni és tüstént ön előtt terem.

DON RODRIGO: Majd ha már a tengeren leszek, akkor majd hívom őt.

DON CAMILO: Ne mondja azt, hogy úrnőm úzi el.

DON RODRIGO: Én írtam-e a kőre azt a nagy Törvényt, amely elválaszt bennünket?

DON CAMILO: A szerelem törvényt nem ismer.

DON RODRIGO: Azért a törvény mégis létezik. Ha be is csukom a szemem, azért a napot nem pusztítom el.

DON CAMILO: A szerelem önmagának elég.

DON RODRIGO: Én meg azt gondolom, hogy a szerelemnek semmi sem elég! Ó, én valami nagy dologra leltem! Igen, az kell, hogy a szerelem adja nekem a világ kulcsait, nem pedig, hogy elrejtse előlem!

DON CAMILO: Nem nevetséges-e, hogy együtt és egyszerre kéri a léleknek és testnek kielégülését?

DON RODRIGO: Az én hibám-e, hogy bennem a két természet oly erősen egymáshoz tapadt, hogy nem lehet őket szétválasztani?

DON CAMILO: Mit tehet ez a szegény asszony?

DON RODRIGO: Mindent, amim volt, óh! — és súlya oly nehéz, mintha az egész világot hordanám, — lelkemben mindent neki hoztam el. Hát semmije sincs, amit cserébe adna?

DON CAMILO: Mit adhatna cserébe?

DON RODRIGO: Ha tudnám, nem kérdezném.

DON CAMILO: Nos, akkor az ön számára nincs más felelet, mint az elutasítás és a parancs, mely távozásra szólít.

DON RODRIGO: Elfogadom.

DON CAMILO: Én pedig maradok.

DON RODRIGO (*halkan*): «Maradok.» (*A papírra néz.*)

Igen, csakugyan ezt a szót küldte válaszul a papiroson.

Írásban adta. Kétséges nem lehet. Önt választotta.

DON CAMILO: Mert sokkal jobban megértem őt, bennem van valami az asszonyból is, jobban ki tudok jönni majd vele, bármit is gondol ön.

Hisz velem jót tehet, önnel pedig csak rosszat.

DON RODRIGO: Már meg is fosztotta a parancsnokságtól.

DON CAMILO: Átadtam neki helyemet. Igen, ez már olyasvalami, amit felajánlottam neki és el is fogadott.

DON RODRIGO: Majd megjön lassan a többi is.

DON CAMILO: Hívtam őt és megérkezett. De nem titkolom el ön előtt, hogy a jó, amit velem tehet, félelmetesebbnek látszik, mint a rossz.

DON RODRIGO: Küldje hát el.

DON CAMILO: Kegyelmed tréfálkozni akar velem, de akár hiszi, akár nem, én elküldöttem volna őt, ha tudtam volna.

DON RODRIGO: Fegyveres erővel támogathatom.

DON CAMILO: Azt akartam, hogy ne legyen más parancsolóm, mint az ész meg a vakszerencse, a nagyravágás, meg a kalandos siker

és ime, most úgy lép közbe ő, akár a végzet, amely fölött nincsen hatalmam.

DON RODRIGO: Miként hajdan Heléna.

DON CAMILO: Ön persze azt gondolja, hogy a karomba omlik, mihelyt ön felszedte horgonyát, mihelyt eltűnik a vitorlája?

DON RODRIGO: Nem mondom, hogy rögtön, de bizton számíthat az időre meg erre a pokolra is, amely körülveszi,

büntetlenül nem élhet soká, magárahagyatva, az ön vágyának partjain.

Kérem, vezessen abba a szobába, amelyet nekem készítettett.

DON CAMILO: Szolgáim már javítják a hajót.

XII. JELENET

DON GUSMAN, RUIS PERALDO, OZORIO,
REMEDIOS, INDIÁN TEHERHORDÓK

(Öserdő tisztása Amerikában, egy folyó partján, mely szigetekkel és fátörzsekkel van tele. Bandérások táborozó csapata zöldrovátkás sárga nádsarju között.)

DON GUSMAN: Azt mondja, hogy azokon a szikla-tömbökön felismerte a Szent Kereszt jelét?

RUIS PERALDO: Nem is csak egyen, hanem többen is, olyan egyenlő ágú keresztet, amelyet kígyókhoz hasonló csigadísztetés fon körül.

DON GUSMAN: Akkor hát ennek a halott népnek sírján, amelynek még a neve is elveszett, ott van a kereszt! Sírjuk mélyéből a keresztet tartják azok felé az élők felé, akik a világ túlsó végéről indultak el, hogy rájuk leljenek.

RUIS PERALDO: Nemcsak a kereszt van ott, hanem azok a szörnyek is, amelyekről már beszéltem önnek,

azok az óriások, amelyek az írás letaszított kerubinjaihoz hasonlítanak és liánok közt, teljesen szétporlasztva az átkozott fák gyökereitől, fordítják a világ négy tája felé etiopiai arcukat.

Az egyiket, amely magasabb, mint a többi és a papagályok piszkától egész fehér, épp egy hatalmas kígyó gyűrűje csavarta be, amikor arra jártam.

DON GUSMAN: Ezekre a szavakra csak forróbb lesz a vágyam. Meg akarok mérkőzni, karddal kezemben, a Pokol kapuinak őrzőivel!

RUIS PERALDO: Én pedig menekülök, én már megkaptam a magamét, éreztem ennek a fertőzött helynek rontó hatását, amely beleimet kikezdte már.

Bocsássá meg Isten nekem, hogy behatoltam ebbe a förtelmes temetőbe, amely arra volt teremtvé, hogy emberi szem ne lássa meg soha.

Egyetlen gondolatom van csupán, viszontlátni a tengert, mielőtt meghalok s hallani újra a hullám zaját, amint a fehér homokra csap.

Minden társam halott már, nem maradt más, csak ez a néhány kiéhezett indián.

DON GUSMAN: Ozorio, adj néhány marék kukoricát nekik.

OZORIO: Hát akkor, kapitány úr, mi meg miből élünk majd az utunk végén?

DON GUSMAN: Ha akarod, visszamehetsz Peraldo úrral.

OZORIO: Hogy újra megtaláljam Santaremben a hitelezőimét, akik már várnak, hogy a tetves verembe dugjanak!

Nem, inkább elmegyek a világ végire! és megkaparintom a híres smaragdokat!

Azokat a kereszteket, amikről a Señor az imént beszélt, én már ismerem, Castro őrmester említette őket, tudom, mit jelentenek, a papírosomra fel van írva

DON GUSMAN: És te, Remedios?

REMEDIOS: Ha visszamegyek Santarembé, első számú feleségem fog fülön. Excellenciád tudja jól, hogy ez esetben vagy felakasztanak vagy elégetnek.

DON GUSMAN: Akkor hát Isten kegyelmével előre!

RUIS PERALDO: Önt, Gusman uram, sem a smaragdok nem csábítják erre az undok vidékre, sem a hóhér nem zárja el a visszavivő utat.

DON GUSMAN: Én visszaakarom adni az emberiségnek ezt a népet, amely kétszeresen halott, sírjukon a Keresztet tűzve ki, az ördögöt akarom kiűzni dögletes barlangjából, hogy a földnek egyetlen egy zugában se érezze bizton magát.

Kolumbus az élőket fedezte fel, én meg birtokomba akarom hajtani azt a népet, amelyet a halál vont ki a spanyol Király hatalma alól.

Az Igazi Kerésszel akarom megbékíteni ennek a földnek régi urait. Hogy az, amit erőszakkal szerezünk, ez ősz világ, örökségünk legyen.

OZORIO: Előre!

RUIS PERALDO: Isten veletek! Sem ti, sem én nem remélhetjük azt, hogy visszatérünk.

A KETTŐS ÁRNYÉK

(Egy férfi és egy nő egybefont árnyéka, amelyet a színpódiumon levő vászonra vetítenek.)

Vádolom ezt a férfit s ezt az asszonyt, mert az Árnyak országában olyan árnyékká tettek engem, amelynek nincs ura.

Mert a képek között, amelyek a nappalnak vagy az éjszakának fényében suhannak el a falon, egy sincs, amely ne ismerné szülőjét s ne rajzolná ki pontosan annak körvonalát.

De én kinek az árnyéka vagyok? Nem ezé a férfié vagy ezé az asszonyé külön-külön,

hanem egyszerre mindekettőjüké, amint bennem egymásban elmerültek

formátlan sötétségből alkotott új lénynek születve meg.

Mert amint ez a férfi, akibe létem gyökere fogózik, a holdsütött fal hosszában elhaladt, az őrző útján indulva a lakóhely felé, melyet kijelöltek neki, egyszer csak előtte lépkedett az asszony, lényemnek másik része és szoros ruhája, anélkül, hogy ő ezt észrevette volna.

És egymásra ismerésük nem tartott tovább, mint ahogy lelkük és testük hangtalan összeütközve rögtön összeforrt s hogy képem itt a falon megjelent.

Most vádolom ezt a férfit s ezt az asszonyt, akik által egy pillanatra éltem, hogy azután végem ne is legyen soha s akik az örökkévalóság lapjára véstek!

Mert ami egyszer élt, örökké a szétronthatatlan archiviumba tartozik.

És most miért írták ők a falra saját veszélyükre és felelősségükre azt a jelt, amelyet Isten megtiltott nekik?

És ha már megalkottak így, miért téptek kétfelé, kegyetlenül, mikor csak egy vagyok? miért vitték így a világ két felére az én vergődő két részemet,

mintha bennem önmaguk egyik oldalán nem szüntenek volna meg hafáraik?

mintha nemcsak én lennék a létező és az a szó, amely egy pillanatra olvasható lett túl a földön e kétségbeesett szárnycsapás között.

XIV. JELENET

A HOLD

(Az ARNYÉK eltűnik s a vetítövásznon az egész jelenet alatt egyre jobban halványodó pálmaja képe látszik, amely meg-megremeg.)

A HOLD: A Kettős Árnyék szétvált a falon, amely a börtönnek mélyén a messze égből rávilágló arcomnak fényét tükrözi

és az egyetlen ágnak helyén, amely levált belőle, egy asszony meztelen karja helyén, melynek lassan és lágyan mozgott a kézfeje,

csak ez a pálmaja maradt, melyet időnkint hosszú ellankadás után megmozgat a tenger szele és halkan megremeg

szabadon és mégis, mint a rab; valóságosan s mégis súlytalan.

Szegény növény! Hát nem elég neki, hogy egész nap a nappal küzködött?

Épp ideje volt, hogy megjöjjen én. Ó, milyen jó, milyen édes így velem aludnia!

Mindenütt ott vagyok, benne és rajta kívül s mégis milyen jól tudja az a teremtmény, akit szerelmem fon át, hogy fényem az ő homályában kapja ki-csorduló színét.

És most már semmi dolga sincs, nincs többé folyton azzal elfoglalva, hogy pótolja, amit tőle az élet el-rabol,

meghajlik, így adva át magát s én ott vagyok, hogy támogassam őt, szemét a tudás és a hit lezárja, a teljesség él benne és így lebegve alszik.

Az összes teremtmények, jók-rosszak egyaránt, Adonaj irgalmában merülnek el!

Nem ismernék talán azt a fényt, amely nem a test szemének lett teremtvé?

Azt a fényt, amely nem azért sugárzik, hogy lássák, hanem, hogy igyanak belőle, hogy az élő lélek igyék belőle s hogy pihenésének órájában az egész lélek benne megfürödjék és szomját benne oltsa el.

Milyen mélységes most a csend, alig van néha-néha egy-egy halk kiáltás, egy kis madár, melynek szívéen csak átoson az ébredés.

A tej-tenger órája a miénk s ha olyan fehérnek látnak engem, az azért van, mert én vagyok az Éjjél, a Tej-Tó, a Vizek.

Én érintem meg azokat, akik így zokognak, meg-reszkető kezekkel, mert ajkuk szóra nem talál.

Húgom, miért sírsz, nem ma van a nászéjtszakád? Nézd ezt a fénybe vont eget és ezt a földet, — azt gondoltad, másutt töltöd te ezt az éjjelt majd Rodri-góval, nem a kereszten így?

Nézzétek őt, ti, akik hallgattok engem, de ne a testét, amely ezen a vetítővászonon még megszakítaná sugaraimat,

ne is azt a halott képet, amelyet időnként erre a mágikus felületre a lelkéből tudnék vetíteni,

nem a testéről van itt szó, hanem arról a szent dobbanásról, amelyben a lelkek közvetlenül ismerik meg egymást, miként a fogantatás pillanatában egymást a két szülő és ezt kell most kinyilvánítanom.

A habjaimmal rajzoló le őt, melyekben elmerül.

Ezt a vergődést, ezt a kétségbesett felindulást, amely hirtelen szállta meg

és ezt a szörnyű összecsuklást, ezt az örvényes űrt, amely most ráborul, ó adja át nekem!

Nézzétek őt, így térdrebukva, ezt a fájdalmas asz-szonyt, ákire a fény szemfedője hull! Nem kezdődött volna még a szenvedése, ha nem csókoltam volna meg a szíve közepén.

Nagy könnyecseppekkel kezdődött, sírással, amely a haláltusa élmélygéséhez hasonlított, a gondolat alatt születve, a halálra sebzett lénynek mélyén,

a lélekben, amely hányni akar s melyen a kard keresztül hatol!

És talán meg is halt volna erre az első rohamra a két karom közt, ha nem súgtam volna azt a szót, mialatt a szíve megállt,

(mialatt ott a tenger messze tükre csillog s egy kis fehér vitorla síklik a Halál Tava felé),

ha nem mondtam volna azt a szót: «Soha! Soha, Prouhèze!»

«Soha! — mert akkor így kiált — ez legalább olyas valami, amit megoszthatunk mind a ketten, ez a «soha», melyet ajkam imént tanított neki abban a csókban, mely bennünket egyesített.

«Soha! ez legalább olyan örökkévalóság, amely a miénk és rögtön megkezdődhetik.

«Sohasem! lehetek meg többé nélküle és ő sem lehet meg nélkülem többé soha.

«Mindig lesz valaki, aki Isten nevében eltiltja testemet,

«mert túlságosan szerette volna. O, de én sokkal többet akarok neki adni.»

«Mit érne az, ha neki adnám testemet? mintha annak a vágynak, melyet szemében olvasok, határa lenne!

«Ó nekem van annyim, hogy kívánságának meg tudok felelni.

«Igen, az nem elég, hogy hiányzom neki, el akarom árulni őt,

«s ezt tudta meg abban a csókban, amelyben lelkünk egybekapcsolódott.

«Miért tagadnám meg tőle, amire a szíve vágyik? miért ne lenne teljes a halál, amelyet legalább neki adhatok, ha már az örömet nem várja tőlem? Hozzám talán kíméletes volt? és miért kímélném én meg azt, ami benne a legmélységesebb? Miért tagadnám meg azt a tördöfést, amelyre vár, hisz ezt látom szemében és benn, szemének mélyén olvasom, ahol már nincsen több remény?

«Igen, tudom, csak a keresztén lehet majd enyém s lelkünk egymásé a halálban lesz és az éjtszakában, túl minden emberi indítóokon!

«Ha édenkert nem lehetek neki, legalább a keresztje lehetek. S hogy lelke, testével együtt, rajta szétfeszüljön, megérem azt a két fát, mely egymásra van szegezve!

«Az eget nem tudom neki adni, de legalább a földtől elszakíthatom. Csak én üthetek szívében oly nagy hiányt, mely vágya méretének megfelel.

«Csak én tudtam őt önmagától megfosztani.

«Érzem, lelkének nincs oly szöglete és testének egyetlen rostja sincs, amely ne arra lenne megteremtve, hogy hozzám kapcsolódjék, nincs semmi sem ebben a testben és ebben a lélekben, amely testét alkotta meg, amit a fájdalom álmában ne tudnék örökké magamnál tartani,

«miként az első asszonyt tartotta Ádám, midőn aludt.

«Amikor majd így tartom őt, magamhoz fogva minden porcikáját s mind azt a szálát, mellyel húzában énje megszövődött, mikor így rám lesz szegezve mélyen belém vájódó, nagy szegekkel,

«amikor majd semmikép sem bír elszabadulni tőbbé, midőn örökre hozzám lesz kötözve ebben a lehetetlen házasságban, amidőn majd nem lesz mód reá, hogy kitépje magát lendítő testem erős kapcsolóból s az úrból, amely könyörtelen fogja őt körül, amikor majd semmiséggemmel bebizonyítottam az ő semmiségét s mikor ebben nem lesz olyan titok, melyet az enyém ne tudna igazolni,

«akkor adom majd őt, mezíttelen, meggyötörve Istennek át, hogy mennydörgések közt betöltse, akkor lesz majd férjem nekem s akkor tartok egy istent két karomban!

«Istenem, látni fogom az örömét, látni fogom majd őt Veled és ennek oka én leszek!

«Egy asszonytól kérte ő az Istent és ez neki oda is tudta adni, mert semmi sincs a földön és az égen, amit a szerelem ne tudna adni.»

Tébolyult fájdalmában ilyen dolgokat beszél s nem veszi észre, hogy már tovatűntek s hogy maga is egy pillantás alatt örökre arra a helyre megy, ahol szavai tűntek el —

most már csak béke van,

éjféltre jár az óra — s hogy a gyönyör kelyhe
csordultig van tele, melyet Isten minden terem-
ményének ajkához érint.

Igy szól és én megcsókolom szívét!

A hajós pedig, akinek az orkán romboló munkája
annyiszor próbálta már serény vetélőjét visszatartani,
amely a két világ között szövi fonalát,

bevont vitorlákkal aluszik, hányódva legelveszettebb
vizemen,

Ádámnak és Noénak álmán, amelynek partja
nincs.

Mert miként Ádám aludt, midőn szívéből az asszonyt kivették,
nem méltányos-e, hogy ismét aludjék,
nászának ezen az éjjelen, amidőn visszaadták néki
és teljességével borította el?

Ezentúl mért is lenne másutt?

Nem álmodt alszik, hanem egy más világnak rendjét
éli meg.

Midőn a kelyhe telve van — s nem én töltém meg
azt? — nem lenne mámoros? Egy pillanat sem kell
ide és máris megtette hatását.

Nem halhat meg az ember anélkül, hogy ne nyúlna
túl az életen.

És midőn lelke kivált belőle ebben a csókban,
amidőn test nélkül egy másik lélekhez kapcsolódott,
ki mondhatná, hogy életben maradt?

Mikor és hogyan történt, arról semmit sem tud;
előtte és mögötte egyaránt elpusztult a jövő és a múlt.

Mindaz, amit adni lehetett, megadatott s eltűnt a
lénynek egyik oldala, ahol határa volt. Olyan helyen,
ahol nincs visszatérés.

Rodrigo és mégis hallod-e azt a hangot, amely
azt mondja: *Rodrigo?*

Belátod-e, hogy a férfi és az asszony csak az éden-
kertben szerethetik egymást és seholse másutt?

«Azt az Édenkertet, amelyet Isten nem nyitott
meg s melyet két karod egy pillanatra újra alkotott,
ó asszony, csak azért adod nekem, hogy megtudjam,
hogy száműzött vagyok.

«Minden csókod egy Édenkertet ad, melyről tudom,
hogy nekem tiltva van.

«Ahol te vagy, ott van ezentúl a gyötrés Édene, amelyből nem tudok kiszökni, a haza, mely minden oldalról körülvesz, mely minden lüktetésre belém hatol és mégis hontalan vagyok.

«Ó, asszony, te fedezted fel azt a helyet, amelyet bennem nem tudtál elérni, csak bezárt szemekkel! Itt ég lelkem mélyén a seb, melyet nem üthettél rajta, csak bezárt szemekkel.

«Az Édent te nyitod fel nekem s aki kiűz belőle, az is te vagy. Hogyan lehetnék másutt, ha megtiltod neked, hogy máshol is lehessenek nélküled?

«Szívednek minden lüktetése, mely vérem ritmusával egybeforr, a gyötrelmet adja vissza, azt a tehetetlen vergődést, hogy kiszökjem az Édenkertből, melyből miattad vagyok így kizárva.

«Ő és ebben a sebben talállok újra rád, rajta keresztül táplálkozom belőled, miként a lámpa szívja olaját

«azt az olajat, amelytől ez a lámpa örökké égni fog, de fénné sohasem tudja gyújtani.»

Így szól és én megcsókolom szívét.

— *Vége a második napnak.* —

A HARMADIK NAP SZEREPLŐI:

SZENT MIKLÓS
DOÑA MUSICA
SZENT BONIFÁC
ATHÉNI SZENT DIONYSIOS
SZENT ADLIBITUM
AKOLYTUSOK
DON LEOPOLDO AUGUSTO
DON FERNANDO
AZ ALKIRÁLY
ALMAGRO
KATONÁK
A SZÁLLÁSADÓ NŐ
DON RAMIRO
DOÑA ISABEL
DON CAMILO
A SZOLGÁLÓ
DOÑA PROUHÈZE
ŐRANGYAL
A KAPITÁNY
TISZTEK

I. JELENET

(Szent Miklós mala-stranai temploma Prágában, Csehországban, kevéssel a fehérhegyi csata után. A téleesti nap sugarai bevetődnek a kapu feletti színes ablakon, amelyet angyalokkal és füzérekkel díszített orgonasípok vesznek körül, hasonlóan a fíngáli barlang prizmaalakú kis oszlopaihoz DONA MUSICA nagy prémes bundában imádkozik a templom közepén. A homályos szentélyben lámpa ég és üres stallumok nyílnak köröskörül. Jobb- és baloldalon két-két talapzat van felállítva a híres Püspökök számára, akik nemsokára megjelennek.)

(Először SZENT MIKLÓS lép be, előtte három kis gyerek.)*

SZENT MIKLÓS: Holnap van az én ünnepem.

És Isten parancsára már az angyalok nagy fehér hótakarót borítottak a háborútapodta vidékre, a kastélyokra, a romokban heverő templomokra és monostorokra, a feldúlt falvakra, hogy fehérén várják a violaszínű Püspök lépteit.

Minden eggyé lett alatta, a katolikusok és a szomorú protestánsok, minden egyesült, minden összébbehúzódott, még a folyók sem változtatják többé partjukat, sodró vízük sem fut tova, semmi sem moccan.

* Semmi akadály a sines annak, hogy ezt a jelenetet egészen halk zene kísérje. Mintha az orgonista nem túl-ságosan kellemetlen módon állítaná be a regisztereket.

Túlságos hideg van most künn a harcosoknak, a nemes urak a kandallónál fűtőznek s jól megrakják a tüzet a sekrestyék összevagdalt bútoraival és a szétfűrészelt szentekkel. A teológusok fogadóban vitatkoznak, a szegény nép pedig mint megdermedt madár a magyalfának három levele közt, szép csendesen újra kezdi a reménykedést és az életet. Egyszer majd megvirrad talán.

Ébredjetek, jó emberek! ne rám számítson az, aki tovább akarja hullatni levesébe a könnyeit. Nézzétek csak ezt a kis téli napsugárt, még éle is van!

Csak a gyermekek meg én értjük meg könnyen egymást és nincs elveszve a napom, ha egy kevés érdes örömet adtam nekik és szívből jövő, vaskos kacagást.

Feléleszem a megfagyottakat, hóval dörgölve meg a képüket.

És miként a téli nap százezer szalmakunyhóba egyszerre világít be, éppúgy, ha kesztyűm végivel megkaparom ablakotokon a jégvirágot, pillanat alatt szent Miklós lesz mindenütt egész Németországban. *(Helyet foglal a szobortalapzaton.)*

DOÑA MUSICA *(mély sóhajlással)*: Istenem, milyen jó itt, milyen boldog vagyok Veled! Nem is lehet meg máshol most az ember.

Beszélnem sem kell most, Uram, csak Eléd hozom áldott testemet és csendben a lábadozó kuporgok.

Szívemnek titkát csak te ismered. Csak te érted meg, mit is jelent életet adni. Csak te osztod meg velem anyaságom titkát:

hogy egy lélek egy másik lelket formál. Egy test egész lényegével egy másik testet táplál önmagában.

A gyermek bennem él és mi együtt vagyunk veled.

És mi együtt imádkozunk ezért a szegény, megremült, sebekkel fődött népért, mely itt köröskörül szétzilálva reszket, hogy bekötöztethesse sebeit és hogy megérthesse a tanácsot is, amit a tér, a hó, az éjtszaka sugall. Azelőtt én sem értettem meg ezt, mikor még bennem a gyermek nem élt, mert akkor kívül volt az örömöm.

A harag és félelem, a fájdalom és bosszúállás hátráljanak meg az éjtszaka előtt, amely mindent hóval borít!

— Ó, az a sok véres fej újból reám mered, ahogy köztük kellett áthaladnom. Férjem parancsára tűzték ki ott sorba őket a Károly-híd két oldalára. (SZENT BONIFÁC *belép: előtte egy zömök friz halad, a feje hatalmas, akár egy ököré, két kis szarv mered ki fürtökbe csavart vörös hajából.*)

SZENT BONIFÁC: Meg lehetett-e másképp akadályozni, hogy ez az együgyű nép be ne hódoljon a szászaimnak? Túrni kellett volna talán, hogy a Fekete Barát megvesse lábát Európa szívében és megmérgezze a forrásokat? Maradjon ott lidércfényével a mocsarak és nádasok között!

Dicsőség legyen Istennek! Poitiers Mohamedet legyűrte, Fehérhegy az eretnekekre várt!

Tiszlesség a derék kapitányoknak, akik a keresztény világ minden tájáról sereglettek össze, hogy megtalmazzák Prágában a Szeplőtelen Szűznek szobrát!

Az ő munkájuk immár véget ért, de reám, Szent Bonifácra, súlyosabb terhet mért az Úr. Ó, nem kis dolog a szászok apostolának lenni, a körülzárt nyáj püspökének, a népnek, mely elrekesztve forrong.

Isten nem azért teremtette őket, hogy úgy használja, mint a karját, mint evezőt a tengeren vagy mint vállán a szárnyakat,

hanem, hogy lába alatt tapodja és nyomja össze őket, hogy minden oldalról szorongatva, zaklatva és gátolva legyenek, össze nem férő népek közé, engesztelhetetlen vallásokban vegyítve el, hogy örökké küzködve éljenek, mint az anyag, mely szüntelen formáját keresi, sodró erő, amely egyensúlyban nem pihenhet — és mennyire szeretik mindazt, amivel megtölthetik gyomrukat.

Két nagy folyó között, amelyek közül az egyik vakon megy a tenger felé, a másik meg eredetéhez és Ázsiába visszatér,

élt egy ingadozó, formátlan, lágy tömeg, amelyet kívülről nem hívott semmi cél és nem volt más rendeltetése sem, csak a kavargás, a lassú, zajtalan kitágulás.

Egy nép, amely megszokta már, hogy ellentétes vágyaival köröskörül nem szegült szembe oly határ,

amelyet természet alkotott, csak az, hogy más emberek vették körül, kiknek beszéde az ő nyelvéhez nem vegyült.

Szívét kell nézni, ha megismerni akarod, mert nincsen arca.

Krisztust a Szászokhoz én vittem el és művem Luther fejezte be, miközben lerombolta azt.

Mert egy Szentről sincsen megírva, hogy szükséges volt az élete, de kellett, hogy legyen Luther.

Hisz másképp hogyan látták volna még tovább Krisztus egész alakját a ködben? és hogyan irányítana a test, — bármely pontján is ösztökéljük — miként a szemek irányítanak?

Egyeseké az igazság, másoké a bánat és nyugtalanság, az elégedetlenség és a vágy.

Azt akarom, hogy legyen egy olyan nép, amely mohóbban éljen az anyaggal, mint bárki más, átadva magát neki, keveredve vele, miközben úgy hatja át, hogy saját lényébe az anyag visszahat.

Egy nép, amely a kiszikkadt kereteken és a nemzetnek merev formáin kívül él, amely minden dologgal szemben csak a hajszólo vágyat ismeri, nagy erőtartalék Európa közepén, félig folyékonyan, tagadás, amely megerősít, taszító erő, amely átjár mindent és betölt és mindent egyszerre érvényben tart, a lélek önmagába burkolt embere, akiben Isten igéje nem lesz rögtön cselekvés, hanem fájdalmas izzás és mély erjedés.

És azért dobta Isten ezt az ellentmondást Európa közepébe abban a pillanatban, amidőn a földet hódította meg, hogy szíve az egész új testnek elég legyen. *(Helyet foglal a talapzaton.)*

DOÑA MUSICA: Megnő az árnyék, a lámpa ég és hallom köröskörül a népek nyögését, melyek megbékülést keresnek így az éjtszakában.

Az éjtszaka kellett ahhoz, hogy a lámpa látható legyen. Ez az egész felfordult világ; ez a föld itt Prága körül, elhagyottan és csupaszon, ez kellett ahhoz,

hogy csukott szemekkel megtaláljam bennem a gyermeket, az egyszerű kis életet, amely csírázni kezd!

Férjem akarata és hatalmas kardja félúton állította meg az összeomló Európa görgetegét, amely annál a keskeny oszlopnál oszlott két felé, ahol Mária szobra áll,

és a tél köpenyét teríti ki, hogy betakarja a megroppant kereszténység egymásbakavart részeit!

A Királyom megérkezett; itt van ő, aki megállást parancsolt a forrongó zavarnak.

És az embereknek el kell fogadniuk azt az uralmat, amelyet ők zsarnokságnak hívnak, de amelyről én, aki előbb ismertem azt, tudom, hogy jó, hisz karja között vette kezdetét az új élet, amely bennem él.

Most, hogy vissza van szorítva a hatalom, amely a rosszra vitte őket, szabaddá lett bennük a jó, amely a gonosznak foglya volt.

A baj helyett, amit eddig nagy fáradtsággal akartak egymásra zúdítni, milyen meglepetés lesz nekik, Istenem, mind az az öröm, amit csak kérni kellett tőlük, hogy adni tudják.

Lám, mit nem érhet el egy asszonynak szeme, vagy semmi más, csak az a hang, amely énekel!

Istenem, téled kaptam azt a varázserőt, hogy minden szívből, amely felém dobog, zengő szót és éneket fakasztok, mintha titokban beléjük oltanám a dalnak ütemét.

S most aranytavon adok nekik találkozót.

Amikor az ember egy lépést sem tehet anélkül, hogy korlátokba és árkokba ne botlana, amikor csak vitalkozásra használhatja fel nyelvén a szót, miért ne lehetne akkor észrevenni, hogy a kaoszon túl még egy láthatatlan tenger rengő nyugalma vár?

Aki nem tud többé beszélni, hát énekeljen!

Elég, ha csak egy jámbor kis lélek ártatlanul megkezdi ezt, íme, mindannyian akaratlanul is oda figyelnek és felelnek reá, mert hangolásuk ugyanaz.

A határok fölött alapítjuk mi meg azt az elvarázsolt birodalmat, ahol a lelkek a dalnak szálló csónakján röpködnek el majd egymást látogatni s egyetlen könnycsepp lesz a nehezék.

Nem mi teremtyük ezt a zenét, már itt van és mindent körülcsozog, csak hozzá kell simulni és elmélni benne, hogy elborítsa a fülünket is.

A dolgokkal nem szabad szembeszállnunk, inkább ügyesen rá kell siklanunk boldog mozgásuk hullámaira.

Uram, a Király a mozdulatlanságot és a békét hozta el ennek az országnak, de magával hozta szeretett asszonyát is és itt akarok mindig maradni láthatatlanul én, Musica, terhesen a gyümölcstől, amelyet hordozok.

(ATHÉNI SZENT DIONYSOS *belép, előtte Angyal halad, Bernini angyalaihoz hasonló, nagy, zöld pálmával a vállán.*)

ATHÉNI SZT. DIONYSOS: Ó, milyen jó is ebben az elhagyott templomban.

— ahol nincs senki más jelen, csak az a láthatatlan asszisztencia, amelyet az üres stallumok sugallanak —

milyen jó is hallgatni ezt a kicsiny teremtményt, amint teljes szívéből imádkozik összekulcsolva két kezét és lelke saruit leoldva.

Csak ez a lámpa látható, fénylő pont egy csepp olaj felett, de neki az a boltíves üreg épp oly félelmetes, mintha a világ kettészakadt sötét füstfellegén át az égő csipkebokort pillantaná meg, vagy a kiengesztelőt a mennydörgésben vagy a Bárányt a hétpecsétes könyvvel.

Jó így hallgatni ezt az asszonyt, aki köszönve fordul most az Úrhoz annak a világnak közepén, amely a felbomlás fele útját bejárta és most egy pillanatra kedvetlenül a békébe törődik. Mert ő még azt hiszi, hogy csak szívénnek kell megszólalnia és a boldogság körébe gyűjthet minden létezőt!

De az ember jól tudja már, hogy nem boldogságra született.

Nincs oly rend, amely bebörtönözni bírná, nincsen király, akit összes erői elfogadnak, nincsen olyan szerkezet, amely sajátos mozgásához alkalmazkodni tud.

Mégis, hogy Nyugat kimérte szép geometráinak egyikét, holmi törvényt, valamiféle rendszert, parlamentet és oly súlyos királyt, hogy az épületnek egy köve sem csúszhatott ki alóla,

az emberiség egyszerre csak másfelé figyelt s az újra kezdődő évszakok zajában meghallotta az új fuvalaszót.

Érzi, hogy megváltozott a világ dallama, amely nem ismétlődik meg soha, hogy az ütem többé nem ugyanaz, más parancsot kapott azoktól az Angyaloktól, akik egymás fölött állanak, amint hogy én leírtam őket.

Mert csak az égben van rend és csak ott van dal-lam és zene, ahol ennek a világnak zenéje betömi a földi füleket.

A földön semmi sincs, ami az ember boldogságára volna teremtvé és szászaid ádáz szenvedélye sem tudja megtalálni ezt, Bonifác, az anyagnak ez a szívós kizsákmányolása, amely, hogy jobban beléhatoljon, formátlan lesz, mint maga az anyag.

És ezért hullámszik a szlávok tengere, ez az örvénylő, szertekavargó végtelenség, ott, ahová Európa mélyesztí gyökerét, hogy újra fájdalommal lássa el, ha szenvedéséből már kifogyna.

Ott messze az Océántól, amely csak keskeny furatokon, kulcsra és lakatra zárt szűk bejárákon át szívódik belé,

ott csapja egymásra hullámaikat az az emberiség, amelynek a tisztítóvíz a partja,

a hidegben, az éjszakában, a szélben, hóban és a sárban, amely lelküket és lábukat béklyózza meg, és nincs előttük más irány, csak az a folyó, amely a Káspitenger halott vizébe visszatér, nincsen cél, mely feléjük intene.

Mi másra volna rendelve hát az emberiség legnagyobb fele, ha nem arra a vallomásra, hogy min-dennel összeférhetetlen, ami körötte van.

És ez gyötri és ez dicsóíti meg.

Lelkét nem köti le semmi sem. Kínlődását csak az unalom válthatja fel. Csak körül kell néznie és bizonyossá válik, hogy semmi sem elég neki, amit a földön megtalál.

Itt, keleten, ahonnan minden útra kel, itt van az igazi emberi színvonal. Egek hajósának, íme, ezt a lomha higanyszín láthatárt kellett megtalálnom, hogy ráépítsem megfigyeléseim.

Íme, ezért hagytam el Szent Pál szavára Athént, megutálva az akadémiákat és szent Minerva asszonyt, a professzorok istenasszonyát!

Nem mentem Kelet felé. Mert hogy megmentsem Európát, hogy egy testbe olvasszam ezt a nagy hajót, amely formátlan szárnyaival a hullámokat verdesve akarja magát a földtől elszakítani,

hogy megmeneküljön ettől a sártömegtől, a helyes irányt találva meg,

megértettem, hogy úgy kell fordítanom a hajó orrát s úgy kell állnom a hajó peremén, hogy csak a csillagok legyenek előttem, semmi más, csak a csillagok s hogy az egész világ a hátam mögött maradjon.

És hogy vezetni tudjam az embereket a hullámokon és az éjszakán át, volt-e jobb lámpás, mint levágott fejem, melyet kezemben hordozok? (*Helyet foglal a talapzaton.*)

DOÑA MUSICA: Istenem, aki ma vagy,

Istenem, aki holnap leszel, nézd, neked adom gyermekem, ó Istenem, érzem megmozdulását, tudom, hogy él.

Mit bánom én a jelent, amikor már a gyermek testemben formát talált?

Benne sokasodom meg, mint a búzaszem, amely népek tápláléka lesz, benne egyesülök és tárom ki mindenfelé két karom azoknak a népeknek is, amelyek még a születésre várnak.

Érezzék testükben a testemet és lelkükben a lelkem, amely nem zúgolódik Isten ellen, hanem féktelenül Alleluját és köszönetet kiált.

Mit bánom én a ma felbomlott rendjét és fájalmát, mikor az csak valami másnak kezdete, mikor a holnap él és az élet tovább folyik, a teremtés roppant erőinek ez a lerombolása, amely bennünket is lerombol, mikor Isten keze nem hagyta abba azt a mozgást, amellyel az örökkévalóságra velünk együtt írja hosszú vagy rövid sorokban, a vesszőkig és a legparányibb pontig

azt a könyvet, amelynek csak akkor lesz értelme, ha véget ér.

A költő művészete is így ébreszti fel az utolsó sorokban elhelyezett képpel azt az eszmét, amely az elsőben még csak szunnyadt és sok-sok arcot kelt életre így, amely félig formálva még hívó szóra várt.

Szétszórt mozgás, szenvedés és zavar, de bennük összhang készülődik, mert ahhoz már eléggé egyesültek, hogy lehalkuljon a káromlás zaja.

Istenem, add, hogy ez a gyermek, aki bennem él és itt fog megszületni Európának a megsebzett szívében, lélek legyen, ki zenét teremtsen és hogy a lelkek, akik ráfigyelnek, az örömében egyesüljenek.

(SZENT ADLIBITUM lép be, előtte nymphához hasonló leány halad, zöld hajába nád van tűzve, kezében aranyos evező.)

SZENT ADLIBITUM: Európa alszik a hó alatt, ó, hiszen jól megérdemelte ezt a pillanatnyi elbékülést.

De minden izma nemsokára újraéled és fáradhatatlanul újra kezdve, ismét érzi majd a tenger ki nem meríthető javát.

Szeretem ezt a forrásvidéket, ahol minden csepp víz, amely lehull, nem tudja, melyiket válassza a sok kínálkozó lejtő közül; de azért egyet legjobban kedvelek.

Minden folyó a tengerhez siet, a kaoszhoz, mely vonzza, hívja őt, de a Duna az Édenkert felé folyik.

Hiába mondják nekem, hogy erre már csak elhagyott vidék van, a hegyek roppant torlasza, melyet emberi mérték fel nem ér.

Bizonyosan az Úr parancsára tűnt el az ősi Kert, miként az elítélt város, amelynek felszántják a földjét és környékét kövekkel hordják tele vagy mint a szív, melyet a bánat összemar.

Legalább a Tér szabad és üres maradt és ott fúj Istennek Szele. Egyetlen ember sem tudott megtelepedni ott sohasem.

Ott van a Haza! Ó, milyen szerencsétlenek vagyunk, hogy el kellett hagyni téged, hisz minden évben töled tér meg a nap és a tavasz.

Ott virágzik a rózsza, oda vonzódik a szívem ki-
mondhatatlan gyönyörűséggel, végtelen vággyal arra
felé figyel, amikor a fülemüle énekel, meg a kakuk!
Ó, ott szeretnék élni én, a szívem oda húz!

(A talapzat felé indul.)

II. JELENET

DON FERNANDO, DON LEOPOLDO AUGUSTO

(A tengeren 10° északi szélesség \times 30° keleti hosszúság. A szín háttérét kék térkép alkotja, amelyet hosszúsági és szélességi vonalak osztanak négyszögekre. DON FERNANDO és LEOPOLDO AUGUSTO mindketten fekete ruhában, könnyű kis felöltővel, nyakfodorral és nagy, hegyes kalappal.)

DON FERNANDO: A tenger kis szigetekkel van telehintve, nézze csak, mindegyiken fehér tollforgó ékeskedik.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Úgy látszik, hogy vonuló bálnák közé kerültünk. A parancsnok mondta nekem, hogy a nép bálnának hívja ezeket az állatokat, a cetus magná-t.

A fejük olyan nagy, akár egy hegység s tele van folyékony velővel, állkapcsuk szögleténél egy parányi szem, nem nagyobb a mellénygombnál és a fülük nyílása olyan kicsi, hogy egy ceruzát sem lehetne bedugni.

Hát rendes dolog ez? Nem, egyszerűen felháborító? Tiszta komédia! És most gondolja meg, hogy a természet tele van ilyen lehetetlen, felháborító, szélsőséges dolgokkal!

Semmi józan ész, semmi arányérzék, mérték, tisztességtudás. Az ember nem is tudja már, hova fordítsa a szemét.

DON FERNANDO: Nézze csak ott, ott, amelyik felágaskodik, mint egy torony és a farka körül forog, hogy az egész látóhatárt befogja. Ez aztán valami!

Thetis kertei tömve vannak burákkal, hólyagokkal, szökőkutakkal, furcsa hydraulikus szerkezetekkel.

Akárcsak Aranjuez kertei, évente azon a tizenöt napon át, amikor az eső működni engedi az építés fantáziáját!

Isten bocsássa meg! Ni, ott az egyik szörnyeteg az oldalára fekszik és egy kisbálna akaszkodik a tőgyihez.

mintha egy sziget szánná rá magát, hogy egy hegységet kibányásson.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Felháborító, botrányos, izléstelen! Itt, itt a szemem előtt egy hal, amely szopik.

DON FERNANDO: Bizony nagy áldozat volt, hogy Magnificenciád vállalta ennek az útnak minden furcsaságát és ott hagyta dicső katedráját Szalaman-kában, ahol a hallgatók egész seregén uralkodott.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: A grammatika szeretete volt az, uram, ami engem úgyszólván megigézett és elragadott.

De lehet a grammatikát nagyon szeretni? — mondja Quintilianus.

DON FERNANDO: Quintilianus mondja ezt?

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Kedves grammatika, szép grammatika, gyönyörűséges grammatika, aki a professzoroknak leánya, felesége, anyja, szeretője és kenyérkeresete vagy.

Minden nap új bájat fedezek fel rajtad. Nincs semmi, amire ne volnék képes érted!

Korunk összes tanárainak akarata hajtott. Túlságos nagy volt a botrány. A Király lába elé vetetem magam.

Mi történik ott lenn? Mi vár a kasztíliai nyelvre?

Hát ezek az útonállásra szétesztett katonák, akik mezítelenül szaladgálnak abban az undok Új-Világban,

ezek csinálnak majd nekünk nyelvet a kényük és kényelmük szerint, azoknak beleegyezése nélkül, akik kiváltságot és királyi engedélyt kaptak, hogy ők szállítsák mindenkoron a kifejezésmódokat?

Hisz egy nyelv tanárok nélkül olyan, mint bírák

nélkül az igazságszolgáltatás, vagy mint egy szerződés közjegyző nélkül. Szörnyűséges szabadosság!

Ide adták nekem a dolgozataikat, akarom mondani felterjesztéseiket, átirataikat, jelentéseiket, ahogy ők nevezik. Végnélkül hibákkal volt tele, alig győztem aláhúzkodni.

Nyelvünk legnemesebb szavai szokatlanul és otromba módon vannak használva!

És azok a szavak, amelyeket egy lexikonban sem talál meg az ember, mi ez, tupi, azték, bankárok vagy katonák tolvajnyelve?

És mindenütt milyen szemérmetlenül mutogatják magukat elfogadó bizottságunk körében, akár a tollas karaibusok.

Aztán az a mód, ahogy az ideákat összekapcsolják! A szintaxis már alkotott sok-sok nemes fordulatot, amelyeknek segítségével kell egymáshoz közelíteni az eszméket, hogy ismeretté egyesüljenek,

de ezek a gézengúzok egyenesen vágnak neki és ha nem tudnak símán előrejutni, hát ugranak.

Mit gondol, megengedett dolog az ilyesmi?

Nyelvünknek nemes kertje immár birkák karáma lesz, piactér, amelyet össze-vissza tapodnak.

Azt mondják, hogy így kényelmesebb. Kényelmesebb! Kényelmesebb! Csak ez a szó van a szájukon. Na, majd meglátják azt a zérót, amit a képükbe vágok a kényelmük miatt.

DON FERNANDO: Lám, mit jelent az országnak, ha elhagyja hagyományait.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: A hagyomány! Ez az!

Meglátszik, hogy ön gyakran forgatta derék Pedrónknak könyveit, akit mi Szalamanka védőbástyájának nevezünk. Pedro de las Vegas professzor sokkal tömörebb, mint a sziklát forrasztó habarcs!

Mi is hát kérem Spanyolország hagyománya? Két név fejezi ki: Cid Campeador és Szent Izidor, a földműves, a háború és a földművelés.

Kívül a Hitetlenek és benn a mi kis szárazborsó földünk.

Mit kerestünk mi a tengeren? Mit mentünk kufárkodni ezekbe a szörnyű nevű országokba, amelyeket

őseink nem is ismertek és ahol nemeseink csak a bőrhúsoló és kasurágó gúnynevét szerezték maguknak.

Tán bizony egy derék és becsületes kasztíliai volt az, aki így kézenfogott minket és a tengerentúlra, nyugat felé vezetett?

Hát nem egy genuai volt, idegen, kalandor, boldond, képzelgő, prófétáktól dagadt rajongó, hazug, ármányos, üzérkedő alak, ostoba, aki a térképhez sem értett, töröknek és zsidóasszonynak fattya!

És az a másik, akit egy új föld felfedezése meg se békít, aki fejébe vette, hogy új Océánt is ad nekünk, mintha egy nem is lenne már elég szegény tengerészeinknek!

Hogy is hívják őt, kérem? Magalianhiche! Valami Magellanus!

Hitszegő portugál! És erre meg ennek az álnok népnek királya bérelte fel, biztosan azért, hogy minket elveszítsen.

Ezzel akarják kiirtani az otromba tömeg szívéből a feljebbvalók tiszteletét, mert mindenkinek azt hirdetik, hogy a föld gömbölyű és hogy én, a spanyol Király, a hölgyek, a szalamankai professzorok, mi mind fejjel lefelé járkalunk, mint a legyek a mennyezeten!

DON FERNANDO: Még csak hagyján, ha itt megállna ezeknek a gonosztevőknek! merészsége! De nem hallott ön újabban annak a szlovén vagy tatár papocskának eszméiről? Valami Berniche vagy Borniche, thorni kanonok.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Várjon csak. Nem inkább a franciaországi Tours- vagy Tornibus lenne, amelynek Szent Márton volt a püspöke s ahol a Mame vállalat imakönyveket gyárt?

DON FERNANDO: Thorn Svájcban, ahol lengyelül beszélnek.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Egészen mindegy nekem, hisz ezek mind olyan barbár vidékek a Pyrénéusokon túl. Minden rendes spanyol elpirul, ha a nevüket ismeri.

Francia—Német—Lengyelország, ezek csak olyan hegyeken túli ködtengerek, amelyeknek párája időnkint elhomályosítja a mi tiszta spanyol szellemünket.

Mit mond Borniche? Beszéljen bátran, nemes, mindegyre elkészültem. Na, hallgatom.

DON FERNANDO: Azt mondja — alig merek megismételni egy ilyen nevetséges eszmét —

a Föld — azt mondja, hogy nem a nap forog a Föld körül, hanem a föld... *(Kesztyűjét arcához emelve szerényen nevet.)*

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Fejezze csak be, a Föld forog a Nap körül. Persze, mindig az ellenkezőjét állítani annak, amit minden becsületes ember gondol — ez aztán nehéz dolog!

Igy lehet olcsó áron megszerezni az eredetiség szomorú hírnevét.

Még szerencse, hogy néha túlzásba viszik ezt a mókát. Mert, hogy meggyőződünk, hogy csakugyan a Nap forog a Föld körül, elég, ha csak szemünket kinyitjuk. Nem kell ehhez számítás, elég ehhez a mi józan spanyol eszünk!

DON FERNANDO: Gyűlölöm ezeket az elméletkészítőket. Ilyesmit azelőtt nem engedtek volna meg.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Helyesen szólott, lovag. Törvények kellenének a szerzett ismeretek védelmére is.

Vegyünk például egy jó tanulót, szerény, szorgalmas fiút, aki első osztálytól kezdve gondosan vezette kis füzetét, amelybe a különböző kifejezéseket jegyezte fel,

aki húsz éven át mestereinek ajkán csüngve, végül is egy kis értelmi tőkét gyűjtött magának, hát ez nem ép úgy az övé, mintha házra vagy pénzre tett volna szert?

És abban a pillanatban, amikor békén élvezni akarja munkájának gyümölcsét, amikor sor kerül arra, hogy katedrára lép,

egyszerre csak előáll egy Berniche vagy egy Kristófocská,

egy dilettáns, egy tudatlan, egy takács, aki tenge-részdít játszik, egy kanonok, aki belészagolt a matematikába és most egyszerre mindent összezagyvál

és azt mondja, hogy a föld gömbölyű, hogy ami nem mozog, az mozog s hogy ami mozog, az a

mozdulatlan, hogy a tudománytok pelyvát sem ér s hogy nincs más hátra, mint újra kezdeni az iskolát.

Hát akkor mire volt jó, kérem, az a sok év, amelyet azzal töltöttem, hogy megtanultam Ptolemeusz rendszerét?

Gonosztevők ezek az emberek, én mondon, úton-állók, az állam ellenségei, igazi rablók!

DON FERNANDO: Talán csak egyszerűen bolondok.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Ha bolondok, zárják be őket! Ha meg komolyan beszélnek, lőjék őket agyon. Ez az én véleményem.

DON FERNANDO: Boldogult atyám mindig lelkemre kötötte, hogy féljek az új eszméktől.

De mindjárt azt is hozzátette, hogy tulajdonképen nincs semmi új dolog; mi is lehetne új?

Én méginkább ezen a véleményen lennék, ha nem érezném, hogy ez valahogy tisztességtelen és sehogyan se rímél.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Mert ön túloz és nem olvasta jól a derék Pedrót.

Nem, dehogy, az ördögbe is, nem főhetünk örökké ugyanabban a lekvárban.

Szeretem az új dolgokat, — mondja az erényes Pedro.

Nem vagyok vaskalapos. Nem vagyok retrográd.

Adjanak csak újat nekem. Akarom, követelem. Új dolog kell nekem minden áron.

DON FERNANDO: Megrémít ezzel a beszéddel!

DON LEOPOLDO AUGUSTO: De milyen új — teszi tüstént hozzá. Olyan, amely multunknak törvényes folytatása. Új és nem idegen. Új, ami mai állapotunk természetes kibontakozása.

És még egyszer új, de olyan, amely pontosan hasonlít a régihez.

DON FERNANDO: Ó, fenséges Guipuzcoan! Ezek valóban aranyozott ígék. Jó mélyen akarom szívembe vésní őket.

«És még egyszer új, de olyan, amely pontosan hasonlít a régihez.»

Milyen szerencsésen választott ellentét, mennyire kiegyensúlyozott szavak. Kastiliai bölcsességünk

fűszere. Gyümölcse annak a földnek, amelyet a klasz-zikus műveltség mélységesen hatott át. Aranyfűrt, amely szerény dombhajlásainkon terem.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Látja, ilyen az a szellem, amely magábaszívta Egyetemünknek magvas tanait.

Olyan emberekre van szükség, mint ő, akik keményen megállnak természetes határukon, Isten adta Spanyolországunk határain!

Eláruljam önnek teljesen, hogy mit gondolok? Spanyolország önmagának elég, Spanyolországnak kívülről nem kell semmit sem várnia.

Mit kell még hozzátenni spanyol erőnyeinkhez? világos spanyol szellemünkhöz, asszonyaink szépségéhez, földünk terményeihez, társadalmi életünk varázsához?

Ej, ha honfitársaink legalább megismernék egymást, ha igazságosak lennének egymás iránt, ha számon vennék azokat a jótéteményeket, amelyeket az égtől kaptak!

De van egy nagy, egy megbocsáthatatlan hibájuk, az a kárhóztos hajlam, hogy lekicsinyeljék magukat és ócsárolják.

DON FERNANDO: Sokszor fájt már nekem ez a gyászos kritikai tehetség, amely bírálgatva, mindenkit kikezdi. Még kiváló atyámfiát sem kímélte meg, India alkirályát, akihez most utazom.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Nem is tudtam, hogy Don Rodrigo az ön rokona.

DON FERNANDO: Ha akarom, nem is rokonom, inkább szövetségesem. Szövetséges, ha szabad így szólnom, akit a vér köt hozzám. Valóban mindenki tudja, hogy hajdanában ő szúrta le nővéremnek jegyesét, Don Luis-t, a reményteljes lovagot, akarom mondani, abban a szerencsében részesítette őt, hogy kiváló kardjának hegyét dőfte belé valami sötét dula-kodásban, amely majdnem vele is túl sok vizet itatott a Styx folyóból. Később Doña Isabel feleségül ment Don Ramiróhoz, akit az Alkirály kegye tüstént a legmagasabb állásba emelt, csaknem második énjévé tette őt, ha szabad így szólanom.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Nem ez a biztos útja annak, hogy a helyébe lépjen.

DON FERNANDO: Nem gondol arra, hogy helyébe lépjen. Nem gondolunk arra, hogy helyébe lépjünk.

De okos tanácsokat sugallhat. És neki most az a kötelessége, hogy megszilárdítsa a helyzetét.

Én Madrid befolyását viszem. Az Alkirályt nem szeretik Madridban. Hiszen már oly régóta távol él. Olyan tengerentúli ember lett belőle, akinek senki sem hallotta már a hangját s az arcát senki sem ismeri.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Mit mondanak, kérem, arról az eszméről a mérnökök és pénzemberek, hogy csatornával akarja a két tengert összekötni?

DON FERNANDO: Nem egészen ilyen nevetséges dolog ez. Ha jól értettem, csak valamiféle útról van szó,

amelyen keresztül kötelek és vízművi mesterkedések segítségével

szállítanak át, valamilyen szekerekre kötözve, a hajókat a földgömb egyik feléről a másikra.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Lám, mire megy el Spanyolország pénze, amelyre annyira szükségünk lenne a felsőbb oktatás érdekében.

Lovasmutatvány hajókkal és szekerekkel a hegyeken át!

Nagyon jó!

Rendjén van ez, egészen rendjén. Amikor egy takács tengerészdít játszik, az Alkirály is játszhatik mérnököt.

DON FERNANDO: És amint ön is mondja, ennyivel kevesebb pénz jut Madridnak. Indiából csökkentek a pénzküldemények,

Amerika minden zugából csak panaszokat kapunk rablás és erőszakoskodás miatt. A zsarolás rémséges méreteket ölt. És az a szegény nép, amelyet fárások módjára terelnek össze, hogy a Culebra árkába dobják bele!

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Borzasztó!

DON FERNANDO: Ezt teszi ahelyett, hogy elő-
deinek biztos útját járná. Hisz egy gyermek is meg-
tudja érteni, hogy nem csinálhatunk semmi újat
anélkül, hogy magunk ellen ne fordítanók mindazt,
ami már megvan.

DON LEOPOLDO AUGUSTO (*fellengősen*): Nemo
impune contra orbem.

DON FERNANDO: Mégis mellette áll a király,
aki szereti őt és aki nem látja többé őt viszont.
A túl hosszú ideig dédelgetett hibát nem lehet többé
bevallani.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Az az érzésem,
hogy ön még akar valamit hozzáfűzni.

DON FERNANDO: Mit szólna ahhoz, ha az Al-
király önként lemondana?

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Önként?

DON FERNANDO: Önként, önszántából. (*Papíro-
st vesz ki a zsebéből.*)

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Mi ez a papíros?

DON FERNANDO: Nem hallott még soha a Rod-
rigónak írt hírhedt levélről?

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Dehogynem. Csak
én azt gondoltam, hogy ez valami olyan szólás-
mód vagy paradigma a tanulók számára, mint Da-
mokles kardja vagy a Ház, amelyet Pierra épített.

DON FERNANDO: Itt van, nézze, elolvashatja
a címzését.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: De le van zárva.

DON FERNANDO: Ha kinyitnók, elvesztené min-
den erejét.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Ki adta önnek?

DON FERNANDO: Egy barát, ő meg egyik véden-
cétől kapta, akit még azon a reggelen felakasz-
tottak.

Rendkívül különös a története már attól a naptól
kezdve, hogy Mogadorban az a valaki — ön tudja,
kiről van szó — oda adta egy menekülő gályá-
rának. Ez aztán egy hónappal később Palosban,
mikor már az ingét is eljátszotta, a levelet tette
meg tétnek. Ki is fosztotta az egész társaságot, olyan

szerencséje lett egyszerre, de két órára rá kést dőttek a szívébe.

Tíz év óta jár így a levél kézről kézre.

Barcelonából Macaoig, Anverstől Nápolyig. Szerencsét hozva annak, aki mint utolsó szalmaszálat az asztalra dobja, sikert, amelyet rögtön pusztulás követ.

Csakugyan itt van már az ideje, hogy eljusson ahhoz, akinek szánták.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: De tudja-e, milyen lesz a hatása?

DON FERNANDO: Nem, de próbára teszem szerencsémét.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Gondolja, hogy az Alkirály gyanakvás nélkül veszi át az ön kezéből azt a levelet, amely lemondását döntheti el?

DON FERNANDO: Épp ez az, ami nyugtalanít egy kicsit.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Adja nekem. Ha az Alkirály távozik, annál jobb. Ha marad, éppen jó út az arra, hogy a Fenséges Úrhoz férközhessen.

DON FERNANDO: Megteszi önt a Közoktatás igazgatójának. A régi most fordult fel éppen a napokban.

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Érzem magamban a rátermettséget, hogy a Közoktatás valóságos császára legyek.

DON FERNANDO: Számíthat rám, támogatni fogom önt.

Ami pedig engem illet —

hisz ön tudja, hogy írtam néhány kis munkát, amelyet bátor voltam szobájába vinni — ha üreseedés lesz az Akadémián, remélhetem úgy-e,

hogy elfoglalhatok egy pulpust Magnificenciád árnyékában?

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Beszéljünk Don Ramiróról.

III. JELENET

AZ ALKIRÁLY, ALMAGRO

(A tenger az Orinoco folyó torkolatánál. A tenger-nagyi hajó fedélzete. A távolban gazdag ültetvényekkel borított föld, ahonnan füstoszlopok emelkednek fel s a kereskedelmi ügynökség épülete a hozzátartozó erősséggel, égő falvak egész sora. Alacsony, esőre hajló égbolt. A tengeren több hajó látszik lehorgonyozva vagy már indulásra készen. Emberekkel megrakott dereglyék szállítják rájuk az áthajtott falvak egész népességét.)

ALKIRÁLY: Almagro, ön lógni fog.

ALMAGRO: Azt kívánom, hogy előbb ítélkezzenek és aztán, ha bűnösnek találják,

fejezzenek le. Nemes ember vagyok!

ALKIRÁLY: Akasztófára, mint az árulókat!

ALMAGRO: Nem vagyok áruló. Én önnel szemben a király javát védtem, azt a földet, amelyet én törettem termővé és amely az övé.

ALKIRÁLY: A Király java az, hogy fiai engedelmeskedjenek.

ALMAGRO: Nem engedelmességgel alkottam én ezt az új Karthagót.

Nem az ön pénze volt a zsebemben, amikor hozzáfogtam, hanem az enyém, a barátomé, meg amit karddal szereztem ellenségeim zsebéből.

Amikor elsőnek szálltam partra aligátorok és szűnyogok közt, nem önnek akartam kedvébe járni.

Azt a vad parancsszót, amely forróságon, éhségen, betegségen, kínzó rovarok fellegén át hajszott keresztül, nem mástól kaptam.

Saját eszmémet követtem én.

Amikor csatornákat ástam, amidőn cölöpöket vertem be a földbe, amikor hidakat, ácsszerűket és malmokat építettem, amidőn a folyókon fölfelé hajóztam, az árral küzködve meg és erdőkön hatoltam át — igen, ezeken a napokon, amidőn teljesen egyedül vergődtem előre, mint az őrült vagy mint a fél-

bolond, kenyér és víz nélkül és egész halott világgal a hátam mögött,

amikor szerződéseket kötöttem a vadakkal, amikor hajóimból ültetvényeimre szállítottam a négereket, akikért a tengerre mentem kalózkodni, amikor fiam közt osztottam fel a földet, nem más valaki adott nekem papirosra írt parancsokat, hanem — ez a titok közötttem és Isten között — az a szent kényszerűség, amelyet ő oltott szívembe.

ALKIRÁLY: Akkor hát magyarázd meg egy kissé Almagro, mi piszkált téged? Miféle hasznot és előnyt reméltél?

ALMAGRO: Nem is tudom. Nem gondoltam rá. Olyan volt ez, mint az ösztön, amely az asszonyra veti rá magát. Nem is hajszolt, inkább olyasmi volt, ami előttem van és csak húz ellenállhatatlanul.

Birtokomba kellett venni ezt a földet. Beléhatolni. Így parancsolta valami. Talán a sejtelmes jövő.

ALKIRÁLY (*a part felé mutat*): Nézd. El van pusztítva.

ALMAGRO (*hosszasan szemlélve*): El van pusztítva.

ALKIRÁLY: Csatornáidat az iszap tölti fel. A vadállatok dúlják fel ültetvényeid. A bozótos pusztá egy-kettő felül kerül. Vége.

Két év és Almagro műve és neve nyomtalanul tűnik el.

ALMAGRO: Szomorú látványt nyújt már az is, ami megöregszik és rombadől.

De önnek miféle öröme telik abban, hogy elpusztítsa ezt az új alkotást, amely csak ép hogy bontakozni kezdett?

ALKIRÁLY: Csakugyan. Örömmel nézem ezt a tüzet, amely a műved emészti meg. Még ha jelenték-telenebb lett volna is, akkor is felkutattam volna. Igen, örömmel pusztítottam el ezt a művet, amely nélkülem létezni mert.

ALMAGRO: Ön nem értett meg engem soha.

ALKIRÁLY: Ugyan ki tudott volna téged jobban megérteni? Ki figyelt téged többet tíz év óta és jobb szemekkel? Megkíséréltem egyszer ilyesmi dolgot én is Floridában.

Értesülve voltam minden lépésedről. Sőt még segítettem is neked anélkül, hogy tudtál volna róla.

Ismerem bátorságodat, józan, megfontolt eszed, tudom, mélységesen komoly, igazságos vagy az indiánnokkal és négerekkel.

De talán legjobban azt szerettem benned, hogy olyan átkosan kevély, gyűlölködő és igazságtalan vagy velem szemben.

ALMAGRO: Egész Amerika az öné, nem hagyhatta volna meg nekem

az Orinocónak ezt a szögletét?

ALKIRÁLY: Az Orinoco is az enyém és úgy került, hogy szükségem volt rá.

Mindenáron munkások kellettek nekem, Almagro, nem volt más választás.

ALMAGRO: Ahhoz az agyrémszülte úthoz a két tenger között?

ALKIRÁLY: Ne ítéld meg, amit nem vagy képes megérteni.

Neked csak egy birtokot kellett teremtened, nekem meg egy világot.

ALMAGRO: Én mégis azt hiszem, hogy ön féltékeny volt a szegény Almagróra.

ALKIRÁLY: Igaz.

És te az imént mégis azt mondtad nekem, hogy nem értelek meg.

Ha meg nem értettem alkotásodat, hogy lehettem volna féltékeny reá?

ALMAGRO: Hogy lehet azt megérteni, amit az ember nem szeret?

ALKIRÁLY: És hogyan szerettem volna azt az ostoba alkotást, amely azt az egyetlen dolgot gátolta meg, amit kívántam.

ALMAGRO: Mit?

(Csönd.)

ALKIRÁLY: A barátságodat, Almagro.

ALMAGRO: Annak az embernek a barátságát, akit fel akar akasztani?

ALKIRÁLY: Komolyan tudtad venni ezt a tréfálkodást, fiam?

Ugyan! Megölni Almagrómat? Levágni a jobb karom!

Hát ilyen vetélytársat pusztítsak el, amikor minden nap újra akarok győzedelmeskedni rajta, olyan hatalomra emelve őt, amely csaknem az enyémmel ér fel.

ALMAGRO: Nem akarok önnek szolgálni.

ALKIRÁLY: Sajnos, nem tehetek mást. Szolgálnod kell nekem.

ALMAGRO: Sohasem tudtam, mit jelent az: másnak szolgálni.

ALKIRÁLY: Meglátod, milyen érdekes lesz megtanulni ezt.

ALMAGRO: Inkább akasszanak fel.

ALKIRÁLY: Hát így becsülöd meg azt a megtisztelést, hogy foglalkozom veled.

ALMAGRO: Én csak annyit kértem öntől, hogy hagyjon békén, ahol vagyok.

ALKIRÁLY: Miért beszélsz így? Hisz minden tettednek az volt a célja, hogy kihívj és ingerelj.

ALMAGRO: Biztosan többet alkottam volna, mint ön, ha a szerencse úgy a tenyerére vesz.

ALKIRÁLY: És te még azt kívánod, hogy ilyen embert hagyjak az Orinoco partjain?

ALMAGRO: Ha csak a gyűlöletemre van szükség, rendelkezék velem.

ALKIRÁLY: A gyűlölettel sokra viheted, Almagro. Hány ember halt meg már szolgálatomban,

aki mind csak azt a napot sajnálta, amikor megvetni kezdett!

ALMAGRO: Ön igazságtalan és kegyetlen ember.

ALKIRÁLY: Ha nem lennék igazságtalan és kegyetlen, nem szeretnél ennyire.

ALMAGRO: Ó mért nincs most fegyver a kezemben, hogy megfizethessem ezt a gúnyolódást!

ALKIRÁLY: Kezedbe akarom adni ezt a fegyvert.

Nézzétek csak ezt a rossz kis fiút, meg szeretne harapni, mert felrúgtam az ólomkatonáit. Pedig köszönnöd kellene, hogy eljöttem érted és piszkos Orinocód partján megkerestelek.

Almagro, te száz évet tévedtél. Száz év múlva jön el az idő, amikor majd ekét vágunk a földbe, most karddal dolgozunk!

Itt fogom hagyni tán az oroszlánomat, hogy szarvas-marhaként füvet legeljen?

Ott, ahol Amerikám véget ér, ott, ahol a Polus felé haladva elnyúlik mint mágneses remegésektől átfutott tű, ott van a rész, amelyet neked szántam. Öltsd fel a vértet, Almagro, kapcsold a kardot derekadra! Hát földet kell túrni akkor, amidőn még előtted van ez a Birodalom, amely minden aranyával téged koronáz dolyfős nagyurának és ezek a szörnyű védfalak az antarktikus éjtszakában, amelyeket még meg kell másznod?

Ott fogsz megállni magad is, ahol a világ megáll. Neked jutott a gyötrelmes dicsőség, hogy bezárd az Ismeretlennek kapuját és hogy vihar és földrengés között írd Kolumbusz merész vállalkozására azt a szót: Bevégeztetett.

A vonal alatt, amelyet a térképen megmutatok, végy mindent birtokodba és tartsd meg, ha tudod.

Panamában a dühödt ifjak és kétségbeesett öregek lázongó pártja vár rád. Őket választottam neked.

Mikor már felerészüket megöletted, a másikkal be fogsz hatolni a démon átkozott templomába,

lábbal taposod az elveszett népek száraz csontjait és Vitzliputzli szobráról az arany táblákat letéped.

Attól ne félj soha, hogy az ellenfelekből kifogysz. A ködben, az erdőben, a szörnyű hegyek hajlásaiban hagytam neked belőlük annyit, amennyi egy életre elég.

Nem akarom, hogy ágyban halj meg, hanem gyötrő sebektől vergődve, egyedül, a világ csúcsán, ember nem lakta hegyfokon, a csillaggal teleszórt fekete ég alatt, a nagy Fennsíknak közepén, amelyet éjjel-nappal pusztít a planetáris Szél.

ALMAGRO: Egész Indiát, amely Limától délre fekszik, nekem ajánlja fel?

ALKIRÁLY: Előtted van és már vár is reád.

ALMAGRO: Elfogadom. Ám lássa!

ALKIRÁLY: Vedd birtokodba Amerikának ezt a részét. Kezd meg hátulról a támadást. A szemem rajtad marad.

Aztán, ha nem akarsz szeretni, iparkodjál, hogy gyűlöleted még forróbbra szítsd.

Gondoskodom, hogy őkod bőven legyen reá.

IV. JELENET

HÁROM ŐRSZEM

(Az ōrjárat útja Mogador védőfalán a lőréseken a tenger villan át, amint megvilágítja a teli hold.)

ELSŐ KATONA: Hallod! Újra kezdődik!

MÁSODIK KATONA: Nem hallok semmit.

HARMADIK KATONA: Nem kell már attól félni, hogy zajt csapnak megint.

ELSŐ KATONA: Ūristen! Éppen torkig vagyok vele. Őrdögöt! De mekkorát kiáltott.

MÁSODIK KATONA: Így csak akkor kiált az ember, ha ahhoz a rosthoz nyúlnak.

ELSŐ KATONA: Micsoda rosthoz?

MÁSODIK KATONA: Ahhoz az izéhez, amit a hőhérok keresnek, az egyiknél itt van, a másiknál meg amott. A rosthoz, nem érted?

HARMADIK KATONA: Most már mindegy az Don Sebastiannak. Fűtyöl rá.

ELSŐ KATONA: De profundis.

MÁSODIK KATONA: Majd átsegíti szent Jakab a vámon, hiszen mindig a zsebében hordta.

HARMADIK KATONA: Szegény Don Sebastian.

ELSŐ KATONA: Ne említsd a neveket!

HARMADIK KATONA: Igaz, hogy piszok mód elárult bennünket.

MÁSODIK KATONA: Hát mit tehetett volna mást. Akkor, mikor ez a szuka Prouhèze...

ELSŐ KATONA: Ne említsd a neveket.

MÁSODIK KATONA: Akkor, mikor az anyókánk férjhez ment az öregünkhöz, nem vót más hátra, odébb kellett állania.

És hová menekülhetett volna, ha nem a törökökhöz.

HARMADIK KATONA: Én is hajszádra így csinálnám, ha lehetne.

ELSŐ KATONA: Ne ordíts úgy. Tudod, hogy az öreg gyakran mászkál az éjtszaka. Hiába hűz fel fehér ruhát meg fekete kabátot, mégis csak meg lehet látni. Mer a szeme fénylik, akár a macskáé.

HARMADIK KATONA: Reméld már te is egy kicsit, hogy elcsípjem egyszer valami áldott, jó helyen! Ebihal legyenek, ha nem hajitom meg egy puska-golyóval.

MÁSODIK KATONA (*puskájához kap*): Állj! Ki vagy?

V. JELENET

A SZÁLLASADÓ NŐ, DON LEOPOLDO AUGUSTO

(Világos azonban, hogy nem tagadhatjuk meg tovább nézőink képzeletétől, ott fönn a karzaton, annak a kellemesen kékre vagy rózsaszínűre vakolt háznak ablaksorát, amelyet a couleur locale kedvéért kellett átvarázsolnunk Genuából Panamába. Mindegyik ablak paprika- és foghagymafüzérekkel van díszítve. Középen egy kis balkon.)

(DON LEOPOLDO AUGUSTO-nak testi külsőségét már csak zekéje jelzi amelyet fűzőtűk kapcsolnak térdnadrágjához. Az egész maskara hosszú horgászórúdra van függesztve és levegőtől dagadtan, a délutáni enyhe szélben valami sajátos táncot jár, amely fenséges és egyszersmind dévajkodó.)

A SZÁLLASADÓ NŐ (*bottal porolja Don Leopoldo Augustot*): Puff, puff, puff.

DON LEOPOLDO AUGUSTO (*minden ütésre kis porfelleget árasztva*): Paff, paff, paff.

A SZÁLLASADÓ NŐ (*tovább csapkodva*): Puff, puff, puff. Sosem hittem volna, hogy ennyi por fér meg egy tudósban. Puff. Na, még ezt az oldaladba, Felipe Augusto apó.

Hát szerencséje, az nem volt neki. Alig érkezett két napja Panamába és kampec! Éppen csak a kalapját vette le, hogy megtörölje a fejét.

És máris elkékvült arccal fektette le a kövezetre az ijjas Apollo nyila — ahogy a békebíróági irodatiszt mondta. Ismét egy ember, akinek a Rodrigo-levél nem hozott szerencsét.

Akkor hát minek őrzöd olyan makacsul?

Add ide, Leopoldo! Ejtsd le!

Nem akarod? Hiszen kérlek rá. *(Űt egyet.)* Könyör-
gök neked. *(Űt egyet.)* Feltétlenül kell nekem ez a
levél, hogy a darabnak folytatása legyen, hogy ne
maradjon ilyen ostobán lebegve ég és föld között.

Te is látod jól ott lenn azt az urat meg azt a
hölgyet, akik szomorúan reánk várakoznak.

Magnificenciád jóakaró figyelmébe ajánlom aláza-
tos kérésemet. *(Űt egyet.)*

Persze, egyszerűen Felipe Augustóba kellene nyúl-
nom, hogy a levelet elvegyem.

De nem merem. Szerencsétlenséget hozna rám.
Jobb szeretem, ha természetes úton szabadul meg
tőle, önként, ahogy szilvájától a szilvafa. *(Tovább
porol.)* Puff, puff, puff! Puff, puff, puff! Puff,
puff és újra puff.

DON LEOPOLDO AUGUSTO *(már nyugtalanul, de
még mindig fontoskodóan):* Paff, paff, paff, paff,
paff, paff! *(A levél leesik.)*

SZÁLLASADÓ NŐ: Megvan! Na még egy kicsit,
befejezésül! Puff, puff!

DON LEOPOLDO AUGUSTO: Paff!

*(A háttérrel először A szállásadó nővel, azután Don
Leopoldo Agustóval a zsinórpadlásba húzzák. Tró-
pusi erdő elmosódott körvonala tűnik fel. Aztán meg-
jelenik két kalap, amelyet két arc és test követ, végül
láthatóvá válik.)*

VI. JELENET

*(DON RAMIRO és DOÑA ISABEL vászonra festett
képe. Mind a ketten fekete ruhában, korhűen öltözve,
tarokkfigurákhoz hasonlóan, egy padon ülnek. Az
arcuk két lyukon át bukkan elő a festett test felett.)*

DON RAMIRO *(kongó hangon):* Az alkirály már
nem szeret.

DOÑA ISABEL: Eh, ugyan! Hát abban a perc-
ben, amikor neked adta Mexiko kormányzóságát,

azt a birodalmat, amely tízszer nagyobb és szebb, mint Spanyolország, bányáival, ültetvényeivel és kö-
olajával együtt és azzal a kitárt kapuval Észak
felé, amely a Végtelenre nyílik,

akkor hallom nyögdécselésedet, hogy az Alkirály
már nem szeret?

DON RAMIRO: Ha szeretne, nem távolítana így
el magától.

DOÑA ISABEL: Hát nem te kérted Mexikót?

DON RAMIRO: Megengedtem, hogy kérd.

DOÑA ISABEL: Miért engedted meg?

DON RAMIRO: Hogy meglássam.

DOÑA ISABEL: Meglásd? Mit?

DON RAMIRO: Azt a befolyást, amellyel öfen-
séje előtt rendelkezel.

DOÑA ISABEL: Vádold inkább féltékeny és gyöt-
rődő természeted,

búskomorságodat, amely mindig azzal ingerkedik,
amitől a legjobban remeg.

DON RAMIRO: Te jobban tetszettél neki, mint én.

DOÑA ISABEL: Hát akartam talán? Azt hiszed,
olyan nagyon okom van rá, hogy őt szeressem, mikor
neki köszönhetem, hogy a feleséged vagyok?

DON RAMIRO: Igaz. Várj csak, hadd gondolkoz-
zam rajta egy kicsit.

DOÑA ISABEL: Engem nem szeret.

DON RAMIRO: Mégis azt látjuk, hogy minden órá-
ban szabad bejárásod van hozzá.

DOÑA ISABEL: A kutyáinak is. Hányszor men-
tem be és jöttem ki újra anélkül, hogy észre vette
volna. Csak akkor figyel rám, ha énekelek.

DON RAMIRO: Mégis elég, hogy csak az egészsé-
gedről beszéltél, hogy magaslati levegőre van szüksé-
ged és már másnap felajánlotta Mexikót.

DOÑA ISABEL: Éppen ebben rejlik a furcsa kö-
zömbössége. Ha meggondolom, hogy még tegnap
mennyi bizalmat, mennyi odaadást mutatott! Rodrigo,
aki majdnem hízelkedő volt, cirógató. És aztán egyet-
len szó elég volt.

Igazán nem hittem volna, hogy ilyen könnyen el-
bocsájt.

DON RAMIRO: Nem rád haragszik. Én sértettem meg őt.

DOÑA ISABEL: Mindig ez a beteges aggodalmaskodás!

DON RAMIRO: Nem tudom elviselni, hogy megvet engem.

DOÑA ISABEL: És hányszor hallottam, hogy vádoltad és átkoztad őt?

DON RAMIRO: De egy pillantása, egy mosolya mindent elfeledtetett.

DOÑA ISABEL: Azt hiszed, hogy egy parányit is törődik ő veled vagy velem?

DON RAMIRO: Csak azt tudom, hogy nélküle lehetetlenné vált az életem. Midőn megpihen rajtam mély szeme, amikor észreveszem, hogy rám tekint, mindig van valami a lelkemben, ami vigyázzba áll.

Isten egyfajta jogot, fensőbbiséget adott neki velem szemben, úgy, hogy mindaz, amit tőlem kér, már abban a pillanatban az ő tulajdona.

DOÑA ISABEL: Mit kellett volna tenned?

DON RAMIRO: Kérnem kellett volna a Királyi Utépítés igazgatójának helyét. Ez a legkedvesebb neki.

DOÑA ISABEL: Mért nem ajánlotta fel neked?

DON RAMIRO: Nekem kellett volna kérni. Erre várt.

DOÑA ISABEL: Ugyan, neked kellett volna könnyörögni ezért az állásért, mintha valami nagy kegy volna? Hisz ott néhány hónapon belül biztosan meghal az ember!

DON RAMIRO: Nem bocsájtom meg neki, hogy olyan komolyan vette pillanatnyi gyengeségemet.

DOÑA ISABEL: Miféle gyengeséget?

DON RAMIRO: Egy átfutó, egy pillanatnyi meg-ingást! Ó, én vagyok az oka, mert megengedtem, hogy kérd Mexikót.

Mért lett egyszerre olyan gyorskezü, olyan könnyörtelen!

Biztosan már másnak adta azóta azt az állást Panamában. Mért vet meg így? Mit tettem, miért tart képtelennek arra, hogy életem adjam érte?

DOÑA ISABEL: Nekem is meg kellett volna halnom veled?

DON RAMIRO: Te visszamentél volna a gyermekekkel Spanyolországba.

DOÑA ISABEL: Az Alkirály mellett neked nagyon kis pont vagyok.

DON RAMIRO: Én az urad vagyok, ő meg az én uram.

DOÑA ISABEL: Akkor most rögtön elmegyek és megmondom neki, hogy nem akarod Mexikót.

DON RAMIRO: Ennek semmi értelme sincs. Nem bocsájtja meg soha, ha a szolgálatában álló emberek határozatlanok,

főképp, ha idejük is volt, hogy kiismerjék a természetét. Eldobott magától és ezzel vége.

Nem szereti a bűnbánó embereket.

DOÑA ISABEL: Eldobott magától? Hát mi is eldobjuk őt.

Itt az ideje, hogy függetlenül élj, önmagadból erőt merítve. Épp elég sokáig bűvölt el és tartott fogva ez a kárhozatos csillag.

Ramiro, én nem szeretlek, de eltéphetetlenül a társad vagyok. Nem megyünk Mexikóba.

Nem arról van szó, hogy mi távozzunk, távozzék ő!

Rodrígueznek el kell tünnie úgy, hogy ne is térjen vissza többet soha!

A helyét meg neked kell elfoglalnod.

DON RAMIRO: Amerikát vegyem el tőle? Ez több neki, mintha asszonyához nyúlnék.

DOÑA ISABEL: És ahhoz mit szólnál, ha ő hagyná el Amerikát?

DON RAMIRO: Nem hagy el bennünket. Mindig velünk lesz. Én hiszek benne.

DOÑA ISABEL: Úristen, miért is nincs a Rodríguez levél a birtokomban!

DON RAMIRO: Amit testvéred hozott Spanyolországból?

DOÑA ISABEL: Igen. Babonából odaadta annak az ostobának, akit ma reggel a napszúrás megölt.

DON RAMIRO: Jobb, hogy elveszett ez a levél.

DOÑA ISABEL: Félsz, hogy a bálványod nem állja meg a próbát?

DON RAMIRO: Semmitől sem félek.

DOÑA ISABEL: Adja csak ide a Rôdrigo-levelet.

(A levél leesik. Egy gépmester felveszi és odateszi
Don Ramiro szeme elé.)

DON RAMIRO: Tessék, asszonyom. Itt van.

VII. JELENET

DON CAMILO, A SZOLGÁLÓ

(Mogador. Sátor az óceán homokpartján. Benne egy szoba, amelyet halványan világít meg a függőlámpa fénye. A földön szőnyegek. A háttérben könnyű fátyolkárpit.)

DON CAMILO (fojtott hangon): Doña Prouhèze itt van?

SZOLGÁLÓ: Alszik. Nem szabad felkeltenem.

DON CAMILO: Nyisd ki a kárpitot.

Oda akarom adni neki rózsafüzérének azt a szemét, amelyet elveszített. Egész napon át keresgéltem. De most megvan.

(A szolgáló félrehúzza a kárpitot. Doña Prouhèze alacsony fekvőhelyén elnyúlva pihen. A lámpa sápadt fényt vet kinyújtott karjára és nyitott tenyerére.)

Kezét nyújtja, mintha át akarná venni azt a csepp vizet, amelyet visszahoztam neki.

(Tenyerébe teszi a kristályszemet.)

Milyen különös. Egyedül vagyunk a sátorban és mégis az az érzésem, mintha valami végtelen sereg volna itt jelen.

Emlékszem, ugyanígy voltam a marabuval is, akit az Atlasz hegységben meglátogattam. Sötét szobában fogadott.

Azt hittem, egyedül vagyok vele és beszéd közben, egyszerre csak azt vettem észre, hogy a helység láthatatlan sűrű tömeggel van tele, akik némán figyelnek.

(Kimegy.)

VIII. JELENET

DOÑA PROUHÈZE (*álomba merülve*), ÓRANGYAL.

DOÑA PROUHÈZE: Megtaláltam az elveszett szemet. Csak egy szemet. De már egy hiányzó szem miatt is megbomlik az imádság füzére.

Megtaláltam elvesztett számomat! Ezt az áttetsző kis kavicsot. Itt szorítom a kezemben ezt a kinccsé vált könnyet, ezt a maradandó gyémántot, egyetlen gyöngyszemet.

A megtalált vizet.

Azt a csepp vizet, amelyet a Dúsgazdag epedve kívánt Lázár ujjhegyéről és amely a mindenségnek százszorosa. A reménységet, amely bennem él és csíráját az eljövendő napnak.

(A vetítővászon, a szín háttérében elmosódottan, majd egyre élesebb körvonalakkal feltűnik a Földgolyó kékeszínű képe.)

Azt mondtam-e, hogy tenyeremben tartom ezt a csepp vizet?

Hisz benne egész lényem elmerül.

Valaki kezembe tette ezt az egyetlen és pótolhatatlan gyöngyszemet, amely nélkül az egek egész füzére felbomlana.

A Földet, amely azt mondja: Ave Maria.

Milyen kicsi ő Judának Városai között. Apró, parányi. Olyan kicsi ott, annyi fény között,

olyan kicsi, hogy nincsen szem, mely vezető nélkül Bellehemre lelne. És mégis Istennek Fia nem más asszonytól akart ott megszületni és őmiatta történt a többi is.

(A Föld lassan megfordul. Már csak az óceán látható.)

Szomjas vagyok.

Tudom, hogy szerelmesem ott van, ott túl a tengeren.

Rodrigo!

Tudom, hogy mindketten ugyanabból a kehelyből iszunk, az égboltozatból, mely közös száműzetésünkre ráborul.

Ezt látom minden reggel, ezt a kelyhet, amint a felkelő nap fényében szikrázva megjelenik és amikor már fenéig kiittam, Rodrigo tölem kapja meg, akit már a homály takar.

(A Föld tovább forog, a láthatár peremén megjelenik a Panama-szoros hosszú hajlott vonala, amely mögött felcsillannak egy másik óceán hullámai.)

Két tenger között, Nyugat láthatárán, ott, ahol legvékonyabb a földsorompó, amely középben választja ketté a Kontinens két tömegét, ott vetetted meg a lábad, ott kell neked a Kaput kitárnod.

(Újból csak az óceán látszik.)

A tenger. A tenger, a szabad.

(A fénylő vetítövászón mögött egy kéz árnyéka tűnik fel, mely végigsöpri az egész teret.)

RODRIGO HANGJA *(a vászon mögött)*: Prouhèze!

DOÑA PROUHÈZE: Rodrigo, én vagyok! Itt vagyok! Hallom szavad. Hallottalak!

RODRIGO HANGJA *(halkabban, csaknem észrevétlenül)*: Prouhèze.

DOÑA PROUHÈZE: Miért tartasz vissza még e féligösszetört küszöbön? Miért akarod eltiltani a kaput, amelyet te magad nyitottál meg? Hogyan akadályozzam meg, hogy el ne vigyenek a lerombolt sorompó túlsó oldalára! Nem a ködös tenger, Istennek serege zúdul végtelen hullámzással így felém.

Oly erősnek hitted hát ezt a mesgyét, amely egyik tengert a másiktól választja el, ezt a két Tengert, amely a közénk ékelt gáton át akarja összevegyíteni vizeit?

Ó, nem erősebb az, mint a sánc, amelyet egykor asszonyszívem épített ellened!

Hadd kezdhessem meg vezeklésemet az örökké tartó örömök ölén! Legyek én az a vízcsepp, amely szívedben egyesíti őket! Hadd, hogy ne legyen többé testem, hogy így lehulljon vágyunk közt a fal, arcom se legyen, hogy egészen a szívedig hatoljak.

Ne tartsd vissza a félig nyílt küszöbön ezt az asszonyt, ki félig összetört! *(Hallgatózik.)*

Már semmit sem hallok.

(A Földgömb továbbforog a vásznon. A láthatáron megjelenik a Japán szigetcsoport.)

Mik ezek a szigetek ott lenn elnyúlva mozdulatlanul, akár a felhők? Kulcsuk van, bemetszésük és nyakuk, mint rejtelmes zengésű hangszereknek, amelyeket titokzatos hangverseny számára gyűjtenek össze és választanak szét különböző csoportba.

Hallom a végtelen tengert, amint megtörik ezeken az örök partokon.

Cölöp mellett, melyet a kavicsos földbe vertek, kőlépcsőt látok, mely a magasba visz.

A lassan szétfoszló felhőkön, az eső függönyén át, csak néha-néha lehet sejteni a sötétlelkű hegységeket, egy vízesést mélabús fákkal az oldalán, fekete erdők kanyarulatát, amelyeken most hirtelen megáll egy áruló sugár.

A fáklás holdnak a földalatti tüzek visszfénye válaszol és a szalmafödél alatt pergetett dob a fuvola éles hangjába fonódik.

Mit jelentenek időnkint ezek a virágfelhők, melyekben minden eltűnik? ennek a pusztításnak halatlan értéke, mely minden évben visszatér, mielőtt lehull a hó?

A hegyek és erdők felett nagy fehér Angyal lebeg és a tengerre néz.

(A nagy japán sziget lassankint megelevenedik és felölti azoknak a komor fegyverzetű öröknek alakját, akik Nara-ban láthatók.)

ÖRANGYAL: Nem ismersz rám?

DONÁ PROUHEZE: Nem tudom. Csak egy elmosódott alakot látok, mint árnyékot a ködben.

ÖRANGYAL: Én vagyok. Itt voltam mindig veled, őrangyalod,

aki soha el nem hagyott.

Valóban azt hiszed, hogy nélkülem éltél mostanig? Állandó kapcsolat volt köztünk. Érintettél engem.

Éppúgy, midőn, ha jön az ősz, milyen meleg van még akkor és kék az ég, a fecske mindenütt bő táplálékra lel.

És mégis — ugyan, hogy tudja meg? — az ideje elérkezett, semmi sem tarthatja vissza attól, hogy útra kelljen, parancs ez néki és elindul a tengerrel küzködve meg s nem jut zavarba az irány miatt.

Vagy mint a beszélgetésben is valaki, akit a szavak folyása magával visz és elragad, ha hegedűt hall valahol, vagy ha egymásután két-háromszor egy fadarabbal koppantanak

lassankint elhallgat, félbeszakítva, az esze másutt jár, amint mondani szokás és hallgatózni kezd.

És most, mondd csak, valóban igaz-e, hogy sohasem érezted tenmagad mélyén szíved és májad között azt a tompa ütést, mintha megállna az életed és sürgetőn hívna valaki, hogy menni kell.

DOÑA PROUHEZE: Ó, sokszor éreztem ezt.

ÓRANGYAL: A horog volt, amelyet tested mélyébe vettem és én irányítottam a zsineget, mint türelmes halász. Nézd, itt van a csuklóm köré csavarva. Alig van néhány ölnyi már belőle.

DOÑA PROUHEZE: És aztán a végső óra üt?

ÓRANGYAL: Ki tudja, hogy nem vagy-e már halott? Miért lenne különben közömbös a hely s miért húzna úgy a súlyod, hogy mozdulni se bírsz? Ily közel a határhoz, ki tudja, mily irányban tudlak kedvem szerint vinni és visszavinni?

DOÑA PROUHEZE: Hol vagyok és te hol vagy?

ÓRANGYAL: Együtt és elválasztva. Messze tőled és veled.

De hogy megértethessem veled az idő egyesülését azzal, ami nem az idő, a távolságét azzal, ami nem a tér, egy mozgását a másik mozgással, arra a zenére lenne szükségem, amelyet füled még nem tud elviselni.

Tudod-e, hol van az illat? megmondod-e, hol van a hang? Az illat és a hang között melyik a közös határ? Egyszerre vannak mind a ketten. És én veled vagyok.

Figyelj rám, add át teljesen lelkedet, hogy meggyőzzenek ezek a vizek, amelyek lassan-lassan felol-

danak. Hagyd el ezt a földet, amelyet te szilárdnak hiszel, de amely csak megkötött,

a létezőnek törékeny egyesülését a semmivel, mely minden pillanatra megremeg.

DOÑA PROUHÈZE: Oh, amint beszélsz, újból érzem önmagam mélyén a zsineget, érzem, hogy vonz a vágy és a hullám ellenébe visz, amely annyiszor kerített hatalmába és újra elengedett.

ÓRANGYAL: A halász a folyóból a part felé húzza zsákmányát. De az én mesterségem az, hogy azok felé a vizek felé, ahol lakom, húzzam a hozzájuk tartozó halat.

DOÑA PROUHÈZE: Hogyan megyek oda ezzel a nehézkes, súlyos testtel?

ÓRANGYAL: Magad mögött kell hagynod egy kevéssé.

DOÑA PROUHÈZE: De hogy leszek meg nélküle?

ÓRANGYAL: Nem gondolod, hogy kicsit későn kérdezed?

DOÑA PROUHÈZE: Én volnék hát az, az a porhüvely lenn a fővényen, ott elhagyatva, csak-ugyan én?

ÓRANGYAL: Próbáld meg, hátha újra magadra öltethed?

DOÑA PROUHÈZE: A viasz nem tapad pontosabban a formához, a víz nem símul jobban az edényhez,

mint ahogy én betöltöm ennek a testnek minden porcikáját.

De betöltést jelent ez vagy megértést?

Mert hogy ezentúl feloldódott a kapcsolat, mely lelkesítené, képtelen vagyok ajkamat földi szavakra bírni.

Kívül vagyok-e vagy belül ezen a testen? Mert benne élek és mégis egyidőben kívülről is szemlélem őt. Életének minden pillanatát együtt, egyszerre élem át.

Ó, szegény Doña Prouhèze, milyen keserves, milyen kegyetlen ez a szájalom!

Látok, megértetek mindent.

ÓRANGYAL: Egyedül van?

DOÑA PROUHÈZE: Nem. Rajta keresztül felötlik egy másik árnyék, egy férfi, aki az éjtszakában lépked.

ÓRANGYAL: Nézd csak jobban, mit látsz?

DOÑA PROUHÈZE: Rodrigo, tied vagyok!

ÓRANGYAL: Ismét lesíklott a zsineg a csuklómról.

DOÑA PROUHÈZE: Rodrigo, tied vagyok!

ÓRANGYAL: Meghallja, megáll, hallgatózik. Csak ez a csend van, ez a halk szellő a pálmafák között, lélek, amely a Purgatóriumból most száll az ég felé.

Csak ez a roppant felhő lebeg a megrekedt levegő közepén, ez a halavány nap, amely fényét a végtelen hullámra vetíti rá, ez a nap, amelyen látni lehet, hogy nem a nappaloknak fénye, a hold Oceánia felett.

És újból látom őt, aki, miként a bezárt barom, amelyel a bögöly dunnyogva úz, most újra kezd két fal között dühödt futását, ezt a keserves vártát.

Sohasem fog megállni hát? Ó, milyen kétségbeesett utat tapodott már be e két fal között!

DOÑA PROUHÈZE: Tudom. Éjjel-nappal, állandóan hallom ezt a lépést.

ÓRANGYAL: Örülsz annak, hogy szenved?

DOÑA PROUHÈZE: Megállj, kegyetlen halász: Ne húzd így azt a zsineget.

Igen, örülök annak, hogy miattam szenved.

ÓRANGYAL: Azt hiszed, térted született és került a földre?

DOÑA PROUHÈZE: Igen, igen! Teljes szívemből hiszem, hogy értem született és került a földre.

ÓRANGYAL: Egy emberi lélek számára elég nagy vagy-e?

DOÑA PROUHÈZE: Igen, neki eléggé nagy vagyok.

ÓRANGYAL: Így felelsz nekem a halál küszöbén?

DOÑA PROUHÈZE: Testvér, öld meg ezt a szegény teremtményt,

ne tórd, hogy továbbra is ilyen ostoba legyen.

ÓRANGYAL: Mi tart vissza attól, hogy feléje indulj?

DOÑA PROUHÈZE: Ez a zsineg.

ÓRANGYAL: Így hát, ha elengednélek...

DOÑA PROUHÈZE: Ó, akkor nem halat látnál, de madarat, mely kibontott szárnnyal elsuhan. A gondolat nem olyan gyors, a nyíl nem hasítja oly sebesen a levegőt,

mint ahogy én a tenger túlsó oldalán nevetve és zokogva karja közt a felesége lennék.

ÓRANGYAL: Hát nem tudod, hogy a szívnek kell engedelmeskednie,

és nem a pusztá akaratnak, amelyet most köt az akadály?

DOÑA PROUHÈZE: Úgy engedelmeskedem, ahogy tudok.

ÓRANGYAL: Akkor majd húzok egyet a zsinegen.

DOÑA PROUHÈZE: De én is oly erősen visszarántom ám, hogy elszakad!

ÓRANGYAL: Mit mondanál, ha megkérdeném, válasz Isten és Rodrigo közt.

DOÑA PROUHÈZE: Te, te nagyon ügyes halász vagy.

ÓRANGYAL: Nagyon ügyes? Miért?

DOÑA PROUHÈZE: Mert belém dobod a kérdést, mielőtt kész a felelet.

Mi másban rejlene a halfogás művészete?

ÓRANGYAL: És ha mégis megkérdeném?

DOÑA PROUHÈZE: Süket vagyok, süket vagyok, süket hal. Süket vagyok és nem hallottam.

ÓRANGYAL: Ej hát, miért is nem döföm le Rodrigót, ellenségemet? A szigonyt is tudom kezelni, nemcsak a zsineget.

DOÑA PROUHÈZE: Én meg oly jól elrejttem két karomban, hogy meg sem láthatod.

ÓRANGYAL: Te csak rosszat teszel neki.

DOÑA PROUHÈZE: Ő nekem mást mond minden éjjel.

ÓRANGYAL: Mit?

DOÑA PROUHÈZE: Ez kettőnk titka.

ÓRANGYAL: Elég, ha könnyeidet látom és többé nem titok.

DOÑA PROUHÈZE: Hágár vagyok a pusztában. Nincsen kezem, nincsen szemem, de jött valaki, aki keserűséggel telve hozzám szegődött az elhagyott vidéken.

A vágy öleli át a kétségbeesést,
Afrika hajlik a tengereken át, hogy magáévá tegye
Mexikó mérgezett földeit.

ÓRANGYAL: Testvér, új utat kell találnunk boldogabb tájak felé.

DOÑA PROUHÈZE: Amit kezem minden éjjel néki esküszik, azt meghazudtolni nem tudom.

ÓRANGYAL: A hal is így hiszi, hogy okosabb a halásznál.

Rángatja magát és vergődik egy helyben, nem is sejtve, hogy minden moccanása örömmel tölti el az öreget, aki a nád közt lesben áll, mert fogva van és nem tud menekülni.

DOÑA PROUHÈZE: Miért játszol ilyen kegyetlenül vele és ha már a partra nem viszed, mért nem adod vissza szabadságát?

ÓRANGYAL: Mit tudod te? Hátha nem is zsákmány vagy nekem, hanem csak csalétek?

DOÑA PROUHÈZE: Velem akarod Rodrigót foglyul ejteni?

ÓRANGYAL: Nem volt más mód, hogy megértessem gőgös szellemével, hogy van embertársa is, hogy húsában érezze ezt,

nem volt más mód, hogy megértessem vele a függést, a kényszerűséget és szükségét, hogy más valaki van fölötte, rászúlyosodó törvényét annak a lénynek, mely tőle különbözik, már csak azért is, mert rajta kívül él.

DOÑA PROUHÈZE! Ugyan! Meg volna engedve hát a teremtmények kölcsönös szerelme?

És Isten nem féltékeny erre? A férfi az asszony karja közt...

ÓRANGYAL: Hogyan lenne féltékeny arra, amit ő teremtett? Hogyan alkotott volna bármit is, ami nem szolgálna Neki?

DOÑA PROUHÈZE! A férfi az asszony karjában Istent felejtí el.

ÓRANGYAL: Elfelejtí az ember őt, ha Vele van? S másutt van-e, ha teremtésének titkában részesül,

Édenbe lépve újból, így egy pillanatra, a meg-alázás és halál kapuján?

DOÑA PROUHÈZE: Nem bűn-e a szerelem, amelyet nem érint a Szentség?

ÓRANGYAL: Még a bűnnek is rendeltetése van.

DOÑA PROUHÈZE: Helyes volt hát, hogy engem szeret?

ÓRANGYAL: Helyes volt, hogy vágyódásra tanított őt.

DOÑA PROUHÈZE: Ábrándnak vágyát, árnyékát, mit soha el nem ér?

ÓRANGYAL: Vágyat az fakaszt, ami van, az ábránd pedig a nem-létező.

Vágy az ábrándon át abból fakad, ami a nem-létezőn keresztül létezik.

DOÑA PROUHÈZE: De én nem ábránd, én valóság vagyok! S a jó, amit csak én tudok neki adni, az is él.

ÓRANGYAL: Ezért a jót kell adni néki és semmi-kép a rosszat.

DOÑA PROUHÈZE: De te kegyetlenül vonszoltál tőle félre és semmit sem adhatok neki.

ÓRANGYAL: A rosszat szeretnéd adni?

DOÑA PROUHÈZE: Igen, inkább azt, amit te rossznak ítélsz, mintsem, hogy így maradjak meddón és terméketlenül.

ÓRANGYAL: A rossz az, ami nem létezik.

DOÑA PROUHÈZE: Úgy hát a semmi fog bennünk egybekelni.

ÓRANGYAL: Prouhèze, nővérem, Isten gyermeke is valóság.

DOÑA PROUHÈZE: Valóság! De ennek mi haszna van, ha nem élhetek Rodrigóért?

ÓRANGYAL: Hogyan élhetne Prouhèze másképp, mint Rodrigóért, mikor ép miatta jött világra?

DOÑA PROUHÈZE: Testvér, nem értelek!

ÓRANGYAL: Őbenne vált szükségessé, hogy élj.

DOÑA PROUHÈZE: Gyönyörűség ezt hallani! Hadd mondjam utána még egyszer el. Hogyan? Szükséges voltam neki?

ÓRANGYAL: De nem ez a csúf, ellenszenves teremtmény itt a zsineg végén, nem ez a szomorú hal.

DOÑA PROUHÈZE: Hát melyik?

ÓRANGYAL: Hanem Prouhèze; Istennek gyermeke, akit most a fényességben köszöntök.

Az a Prouhèze, akit az angyalok látnak. Ezt nézte ő, mikor szívében még sejtelem sem voltál. És ezt a Prouhèze-t várja tőled is.

DOÑA PROUHÈZE: És ez ugyanaz a Prouhèze lesz?

ÓRANGYAL: Prouhèze, aki örökön él és a halál nem rontja meg.

DOÑA PROUHÈZE: Mondd, mindig szép lesz?

ÓRANGYAL: Igen.

DOÑA PROUHÈZE: Akkor mindig szeretni fog?

ÓRANGYAL: Nem halhat meg, ami téged széppé varázsol. Nem halhat meg, ami miatt téged szeret.

DOÑA PROUHÈZE: Lelkemmél és testemmel az övé leszek?

ÓRANGYAL: A testet el kell hagynunk egy kevéssé.

DOÑA PROUHÈZE: És azt az ízt, amely húsból fakad, nem ismerheti meg soha?

ÓRANGYAL: A testet a lélek teremti meg.

DOÑA PROUHÈZE: Miért alkotta akkor halandónak?

ÓRANGYAL: Halandóvá a bűn tette őt.

DOÑA PROUHÈZE: Szép volt, míg asszony voltam neki.

ÓRANGYAL: Én meg belőled csillagot csinálok.

DOÑA PROUHÈZE: Csillagot! Hisz így hív engem mindig, minden éjjel

s szívem mélye reszket belé, ha hallom.

ÓRANGYAL: Hát nem voltál néki mindig, mint a csillag?

DOÑA PROUHÈZE: Tőle távol!

ÓRANGYAL: Vezérelve őt!

DOÑA PROUHÈZE: Nézd, ott hül ki most lenn a földön.

ÓRANGYAL: Az égben gyujtom újra őt.

DOÑA PROUHÈZE: Hogyan csillogjak én, aki vak vagyok?

ÓRANGYAL: Isten majd rád lehel.

DOÑA PROUHÈZE: Parázs vagyok csak, mit hamu takar.

ÓRANGYAL: De én lángoló csillaggá élesztelek a szentlélek leheletében.

DOÑA PROUHÈZE: Isten veled ott lenn, szerelmesem! Rodrigo, Rodrigo, ki messze vagy, Isten veled örökre!

ÓRANGYAL: Miért búcsúzol? Miért mondd, hogy messze? Mikor hozzá közelebb leszel, ha beomlik a létnek szakadéka. A fátyol túlsó oldalán társul szegődve ahhoz az erőhöz, amely életben tartja őt.

DOÑA PROUHÈZE: Keres és nem fog megtalálni többé.

ÓRANGYAL: Hogyan találna meg odakünn, mikor ott leszel szíve belsejében.

DOÑA PROUHÈZE: Mondd, mondd, igazán ott leszek?

ÓRANGYAL: A horog, mely mélyen szívébe vág.

DOÑA PROUHÈZE: És mindig engem kíván?

ÓRANGYAL: Egyeseknek az értelem elég. Lélek szava, mely tisztán a lélekhez beszél.

De másoknak az kell, hogy testüket is lassan az evangélium lelke járja át és így térítse meg. S melyik test tud hatalmasabban a férfiúhoz szólni, mint az asszonyé?

Ezután nem tud téged úgy kívánni, hogy ugyanakkor ne vágyódnék oda, ahol te vagy.

DOÑA PROUHÈZE: De lesz-e neki az ég valaha olyan kíváncsú, mint én?

ÓRANGYAL: (*mintha rántana a zsinegen*): Együgyűségedért rögtön meglakolsz.

DOÑA PROUHÈZE: (*kiáltva*): Ó, testvér, hadd tartson még ez a pillanat!

ÓRANGYAL: Üdvözlégy, szeretett nővérem! Isten hozott, Prouhèze, a lángban!

Megismered most a vizeket, ahová el akartalak vezetni?

DOÑA PROUHÈZE: Ó, nem elég, adj még belőle. Add vissza végre azt a vizet, amelyben megkeresztelték.

ÓRANGYAL: Keresztvizedben fürdesz most, hűgom, ez szívódik be minden pórusodba.

DOÑA PROUHÈZE: Füröszt és nem ízlelhetem. Sugár ez, mely rajtam áthatol, kard, mely ketté hasít,

izzó vas, amely fájdalmasan életem idegét égeti; a forrás habzása ez, mely hatalmába vesz, hogy feloldjon minden elemet és újból egyesítsen; minden pillanatban a semmiségbe hullok és Isten van az ajkamon, aki újból életre hív és minden gyönyörnél hatalmasabban a szomjúságnak könyörtelen vágya húz, annak a szörnyű szomjúságnak iszonya, amely feltár engem és megfeszít.

ÓRANGYAL: Kéred-e, hogy visszaadjalak régi életednek?

DONÁ PROUHÈZE: Nem, nem. Ne válassz el többé soha a lángoktól, melyekre vágytam. Nekik kell adnom bőröm szörnyű kéréget, hogy megolvadjon, elenyésszen bennük, hogy kötelékeim eléjjenek, nekik kell dobnom pusztulásra egész szörnyű páncélomat, mindent, amit nem Isten alkotott, az ábránd és vétek hajthatatlan fáját, azt a bálványt, azt a gyalázatos bábút, amelyet én faragtam Isten képe helyett, kinek pecsétje húsomba sűtve élt.

ÓRANGYAL: Mit gondolsz, hol vagy Rodrigónak hasznosabb, a földön-e, vagy itt ezen a helyen, amely most sejtette meg veled titkait?

DONÁ PROUHÈZE: Ó, hagyj itt engem, ne húzz vissza még! És míg befutja ott lenn homályos útját, hadd éjjelek érte itt, miként a gyertya, mely a Szűz lábánál hamvad el,

s hadd érezze időnként az olvadt viasznak egy-egy cseppjét, mely forrón a homlokára hull.

ÓRANGYAL: Elég. Még nem jött el egészen az idő, midőn átlépheted a Szent Határt.

DONÁ PROUHÈZE: Mintha koporsóba zárnál most újra be! Tagjaim ismét felveszik a szűkre szabott helynek és a súlynak korlátait.

Újból a végesnek és az esetlegesnek zsarnoksága köt!

ÓRANGYAL: Vigasztalódjál, hugom. Nem tart soká.

DONÁ PROUHÈZE: Élt két ember, akik egyen-súlyban voltak, távolból és anélkül, hogy érintették volna egymást, mint a mérlegnek két serpenyője, s most, hogy az egyik változtatta helyét, a másik helyzete nem fog megváltozni?

ÓRANGYAL: Igaz. Hogy érezze égi súlyodat, át kell tennünk őt másik serpenyőre.

Ezen a parányi földgolyón be kell fejeznie szűkös kis körét, utánozva a mozdulatlan Égnek roppant íveit, ahol most neked kell végigszágulni.

DOÑA PROUHEZE: Ő csak egy csepp vizet kért. De én többet szeretnék. Segíts nekem, testvérem, hogy az Óceánt adjam neki.

ÓRANGYAL: Nem az Óceán várja-e őt olyan rég annak a misztikus égboltnak túlsó oldalán, mely a régi emberiség láthatára volt?

Nem ezek a várva várt vizek mosnak tisztára téged most a földtől?

Nem ő lépi át elsőnek azt az átkelőt, amelyet megnyitott?

azon a legfőbb korláton keresztül, mely egyik pólustól a másikig mered s amelyet középen a lenyugvó nap már félig felemésztett,

azon keresztül, ami új neki, már útban van, hogy az örökkévalót találja meg.

DOÑA PROUHEZE: Az Óceánnak túlsó végén Szigetek vannak, melyek reá várnak,

azok a titokzatos Szigetek a világ végén, ahonnét felbukkani láttalak.

Hogyan tudjuk majd ide húzni őt, ha testem többé nem csalétek?

ÓRANGYAL: Már nem a tested húzza őt, hanem visszfényed a száműzetés keserű Vizén,

visszfényed, amely száműzetés hőmpölygő vizére hullva hol eltűnik, hol újra megjelen.

DOÑA PROUHEZE: Most látom arcodat. Milyen szigorú, fenyegető!

ÓRANGYAL: Később majd másképp is megismered. Ez az arc illik a bíraskodás és bűnbánat helyéhez.

DOÑA PROUHEZE: Ő is vezekelni fog?

ÓRANGYAL: Eljött az idő, hogy ő is már az Urnak egyenes útjait tapossa,

DOÑA PROUHEZE: Nekem kell előtte menni itt?

ÓRANGYAL: Ami után ő vágyódik, nem lehet egyszerre az Égben és a földön.

DOÑA PROUHEZE: Mire vársz még, hogy a halálom egyre késik?

ÓRANGYAL: Várom a beleegyezésedet.

DOÑA PROUHÈZE: Beleegyezem. Már bele is egyeztem!

ÓRANGYAL: Hogyan adhatnád ide, ami nem a tied?

DOÑA PROUHÈZE: A lelkem már nem az enyém?

ÓRANGYAL: Nem adtad-e Rodrigónak azon az éjjelen?

DOÑA PROUHÈZE: Meg kell akkor mondani, hogy adja vissza.

ÓRANGYAL: Tőle kell kapnod engedélyt.

DOÑA PROUHÈZE: Bocsáss el, szerelmesem! engedj, hadd mehessek!

Hadd legyenek a csillag!

ÓRANGYAL: Beleegyezel-e abba, hogy a halált, mely téged csillaggá emel, az ő keze okozza?

DOÑA PROUHÈZE: Oh, hála legyen Istennek! Jöjj, drága Rodrigóm, várlak, emeld fel gyilkoló kezéd, rám, aki a tied vagyok, áldozz fel engem, aki tied vagyok. Oly édes lesz, ha a halált tőled kapom.

ÓRANGYAL: Akkor most nincs más mondanivalóm. Prouhèze, Isten veled. Befejeztem a küldetésemet. Vizontlátásra, szeretett hugom, az örök fényességben.

DOÑA PROUHÈZE: Ne hagyj el még, te égi sas, végy egy pillanatra a karmaid közé. Emelj fel legalább annyi időre, amíg egyet számolok. Hadd lássam a mi két életünknek teljes körét!

Hadd csavarjam karom köré az utat, melyet be kell járnia, hogy egy lépést se tegyen ott, amelyhez nem én tapodok, hogy necsak az út végén várjam őt és necsak felém haladjon.

— Miféle követ mutatsz most a kezeden?

ÓRANGYAL: Azt a követ, amelyen hajója nem-sokára széttörik; egyedül menekül meg és a tenger fehér habjától borítva az ismeretlen földnek partjára lép.

De hiába szenved hajótörést; megérkezett! Nem új világot kellett felfedeznie, a régit, az elvesztettet kellett megtalálnia.

Már rája véste lábának és kezének jegyét, befejezte Kolumbusz vállalkozását, beváltotta Kolumbusz nagy ígéretét.

Mert Kolumbusz nem új világrészt ígért a spanyol Királynak, hanem a földnek egyesítését, követséget azoknak a népeknek, melyeket hátatok mögött sejtettek, emberi léptek zaját azon a vidéken, amely a reggelt megelőzi, a Napnak útjait.

És ő elérte mindenek Kezdetét a felkelő Napot követve,

és eléri a homály takarta, adventre váró népeket, a földrekeszeket innét a hajnalon, ahol körülzárva tömegek tapodják önmaguk nyomát!

(A Földgömb megfordult, megmutatva egész Ázsiát Indiától Kínáig.)

Azt hiszed, hogy Isten a véletlenre hagyta a teremtet világot? Azt hiszed, hogy a föld formájának nincs jelentősége?

Amíg te a Tisztító-tűzbe mégy, ő is megtalálja lenn a földön a Purgatóriumnak képmását.

És ő is, miután a sorompón túljutott,

miután megszerezte és eldobta magától Amerikának kettős birtokát, ezt a két kebelt, amelyet anyaghoz tapadt mohóságoknak nyújtott a vágyas delután,

ő is eléri ugyanazt a másik világot, ahová ellenkező irányban haladt. Itt szenvedni és várakozni kell. És e mögött a fal mögött, amely oly magas mint az ég, ott fenn és lenn kezdődik a másik lejtő, az a világ, ahonnan érkezik, a küzdő Egyház.

Megismeri majd a térdrehullott népeket, a választófallal elzárt és összepréselt emberfalkákat, amelyek nem kiutat keresnek, hanem középpontjukat.

Az egyiknek háromszög formája van, a másiké a kör. És a másik: a leszakított szigetek, amelyeket végnélkül gyötör a vihar és a tűz.

India felfüggesztve ott helyben égető gőzben fő, Kína benső vegykonyhájában, ahol sárrá lesz a víz, tapodja örökké az iszapot, amely saját szennyéhez vegyül,

és a harmadik örvongve tépi önmagát.

Ezek azok a népek, amelyek jajgatnak s várakoznak a kelő Nap felé fordított arccal.

Hozzájuk küldetett ő, mint követ.

Elég bűnt visz el magával, hogy megértse sötét-ségüket.

Elég örömet adott neki az Úr, hogy kétségbeesésüket megértse.

Mert Istent kellett vinni nékik, hogy teljesen megértsék a Semmiséget, amelynek partján oly régóta ülnek, az Őrt, amelyet az eltűnt Létező hagyott, s ahol az Ég visszfénye játszik.

Nem Rodrigo hozza Istent, de neki el kellett jönnie, hogy észrevegyék Isten hiányát, amelyben élnek.

Ó Mária, Ég Királynője, aki köré fonódik az Egek egész füzére, könyörülj meg ezeken az adventre váró népeken.

(Visszatér a Földre, amely összezsugorodik akkorára mint egy gombostűfej. Az egész vetítésvásznat betölti a nyüzsgő ég, amelyen át kirajzolódik a Szeplőtlen Fogantatás gigantikus képe.)

IX. JELENET

AZ ALKIRÁLY, A TITKÁR, DOÑA ISABEL

(Az alkirály palotájának egyik szobája Panamában. Kissé penészesfalú széles helyiség. A mennyezetről a vakolat egy része leszakadt, a lécek kilátszanak és faltörmelék fekszik a földön. A butorok összevissza állanak, van közöttük néhány nagyszerű darab, a többi kiabáló fényűzésre vall, vagy sánta, megkopott. Az egyik szögletben nyitott ajtón keresztül kápolna látszik kék porcellánnal, aranyozott, faragott jával ékesítve a kor fellengős nehézkes ízlésében. Egy lámpa ég. Délután; a levegő nedves és meleg. Esőre hajló égbolt. Az ablakokon át látni lehet a mulkagyuló színű Csendes Óceánt. Az ALKIRÁLY karosszékekben ül. Mellette papirossal megpakott asztalnál A TITKÁR teljes odaadással fogalmaz valamit. DOÑA ISABEL hanyag öltözékben lábát maga alá húzva kis kerek zsámolyon ül, kezében gitár. A szín mögött egy rozoga kis zenekar valami német vagy spanyol táncot játszik.)

A TITKÁR *(anélkül, hogy felemelné fejét)*: Nagyon rossz ez a zenekar. Nem értem, hogy is türheti Fenséged.

ALKIRÁLY: Ha jobb lenne, akkor a játékra is figyelnék és az kellemetlen volna.

A TITKÁR: Ami engem illet, mindenben csak a tökéleteset keresem.

DOÑA ISABEL *(minden szótagot egy hanggal kísérve a gitáron a felmenő skála formájában, amely modulációba megy át)*: Don Rodilardo!

A TITKÁR: Parancsol Asszonyom?

DOÑA ISABEL: Kedves lenne öntől, ha megismertetné költeményeit, azt mondják, néha felolvassa őket a barátainak!

A TITKÁR *(szerényen és határozottan, folytatva az írást)*: Százhusz göngyöleg kinin, kétszáz kékfa.

DOÑA ISABEL *(félíg énekelve)*: A szótagok mind olyan jól vannak kiszámítva bennük, a rímek olyan pontosan lemérve és egymáshoz tapasztva, hogy egy szem dohány is felfordítaná ezt a törékeny csodát.

ALKIRÁLY: Szerintem akkor tökéletes egy költemény, ha olyan, mint a bedugaszolt váza.

A TITKÁR *(aláírásra nyújtva egy levelet)*: Tudom, hogy Fenséged imádja a hasonlatokat.

ALKIRÁLY *(ásítva aláír)*: Ki sugallja nekem ezt a másikat: törött nefrit darab többet ér, mint ép cserép.

A TITKÁR: Ez kínai bölcsmondás.

DOÑA ISABEL: Úgy gondolom, hogy azok a halászok tanították meg önt reá, akiket a rendőrségi gálya szedett össze minap a Teknős Szigetek közelében.

ALKIRÁLY: Nem kínaiak azok. Japánok. Hogy is van az a dal, amit mindig együtt énekeltek és úgy megszerettem?

DOÑA ISABEL *(énekelve)*:

Az Óceánnak tükrén.

A Nyolcvan Sziget felé

Evezve tovasiklom

ta ra ra ta ra ra! ta ra ta ra ta ta.

*(Öklével a gitár oldalát üti. A zenekar, amely hal-
kan kísérni kezdte, néhány percig egyedül folytatja
a dallamot, majd hirtelen elhallgat.)*

ALKIRÁLY: Hát én mikor indulok útnak. Az Óceánnak tükrén a Nyolcvan Sziget felé?

DOÑA ISABEL: Hogyan, nagy jó Uram, meg-
únta volna már Amerikát?

A TITKÁR: Jól mondja. Már több mint egy napja,
hogy a fenséges úr meg én kicsit megúntuk Amerikát.

DOÑA ISABEL: Pedig amikor ezt a palotát épí-
tették, amely most ilyen sárga állapotban van,
fülem hallatára gyakran ismételte ön, hogy Ame-
rika olyan, mintha tulajdon teste volna.

A TITKÁR: Az ember tulajdon testét is megúnja.

DOÑA ISABEL: Nem sikerült-e minden, amihez
fogott?

A TITKÁR: Túlságosan jól sikerült. Például az
az Almagro is, akiben annyira reménykedtünk, igazi
bégető birka!

DOÑA ISABEL: De Amerika, Fenséged alkotása,
meglesz-e majd ön nélkül is?

A TITKÁR: Ó nagyon, nagyon meglesz.

DOÑA ISABEL: Uram, miért hallgat így? Miért
engedi, hogy ez a szolga válaszoljon ön helyett?

ALKIRÁLY: Az ő felelete nem ér annyit talán,
mint a másé?

Szeretem hallgatni Rodilardót.

Egész nap, amíg én az alkirályt játszom, ő asztalá-
lánál ül, ír, tisztáz, egyik papírról a másikra másol.

Mit? kétségtelenül a végzetemet

És néha-néha megtisztel egy-egy észrevétellel vagy
széljegyzettel.

DOÑA ISABEL: Ön nem szeret engem.

A TITKÁR (*éles kiáltással*): Juj! szavamra, majd-
nem eltévesztettem ön miatt. Majdnem azt írtam a
borítékra: Ön nem szeret engem. Nagyságos Ruiz
Zeballos korregidor úrnak. Önnemszeretengem. Pedig
hát ez nem korregidornak való vidék.

Nem tudom, Fenséged észrevette-e, hogy ez a je-
lenlevő hölgy mennyire szerelmes belénk. A szívnek
gyönyörűségével, lágy érzélemmel.

Don Rodrigót szereti-e, vagy az Alkirályt? ki
dönti el?

Könnyű felkelteni az ilyen kövérkés hölgyek érdeklődését, akik lassan hervadni kezdenek.

Kissé kövérke, az igaz, de még csinos.

DOÑA ISABEL (*mély hangon énekel*):

Elfeledve...

(*A hangot éles fuvolaszó veszi át egyetlen hangjegygyen, decrescendo, ppp.*)

ALKIRÁLY (*szemet lesülve, majdnem észrevétlenül*): Nem, nem, édes szerelmem. Nem feledtelek el.

DOÑA ISABEL: Ó mégis tudtam, hogy megtalálom azt a szót, amelyre szíve megremeg.

A TITKÁR: Csak az emlék kapuján át fogja ön a szívét megtalálni.

DOÑA ISABEL: Hogy meghalljon engem, elég, ha egy másik hangján szólalok meg.

ALKIRÁLY: Fejezze be. Hallani akarom a folytatást.

DOÑA ISABEL: Elfelejtettem. (*Néhányat pëndít a gitáron. Énekelve*): Elfelejtettem. (*Beszélve*): Nem tudom tovább. Elfelejtettem. Magamat felejtettem el. (*Énekelve*): Amióta nem vagy velem, elfelejtettem enmagam!

(*A fal mögött zene, pianissimo, és teljesen kakophonikus. Aztán a hangszerek egymásután elhallgatnak.*)

ALKIRÁLY: Szeretem azt a különös módot, ahogy Isabellánk énekel. Nem vonalakra írt hangjegyek ezek, az erdőben énekel így a madár, amelyet rialejónak hívnak!

És szeretem ezt a kis lármás hangzavart is a fal mögött, amely mindig folytatja őt, ha abbahagyta énekét.

Amikor bozótos szakadékba követ hajítanak, így hallani a többi követ is, amint mozgásba hozva, zuhanni kezd, meg a furcsa szárnyas lényeket, amint tompán suhogva szállanak.

Sőt néha egy-egy messzi állatot, amely felszökkenve menekül.

DOÑA ISABEL: Ha másokkal vagyok, nem éneklek így

Miért kényszeríteném magam, Fenséges Úr, hogy homályos utakon botorkálva járjak?

Amikor meg egyedül vagyok, inkább egy-egy régi spanyol dalt dúdolgatok, dalokat, amelyeket este a forrás körül hallani a nagy gesztenyefák alatt.

»Muy mas clara che la luna« — »Desde aquel doloroso momento...«

Ez az a Spanyolország, amelyet sem ön, sem én, nem fogunk viszontlátni többé.

ALKIRÁLY: Mindegy nekem. Emlékekről ki beszélt előbb? Írtózom a múlttól. Írtózom az emléktől. Az a hang, amely előbb mintha enmagam mélyén és mögülem csendült volna meg,

nem hátrafelé, hanem előre hív; hiszen ha mögöttem lenne, nem volna ilyen édes és ilyen keserű.

Döfd át a szívem ezzel az ismeretlen hanggal, ezzel az énekkel, amelyet halandó még nem hallott soha.

Szeretem ezt a megsebzett ritmust, ezt a moduláló dallamot!

Ezzel az énekkel, amely az ellenkezőjét mondja a szavaknak, ugyanazt és az ellenkezőt!

Ezzel a hanggal, amely meg szeretné értetni velem az ismeretlent, és mégsem képes rendben elmondani, amit akar, de nekem az is tetszik, amit nem akar elmondani.

A TITKÁR: Nem is tudom kifejezni, mennyire megbotránkoztatnak Fenséged szavai, nagyon helytelenítem őket.

(A zene a fal mögött halk zűrzavarral dallamot keres, amely lassankint kialakul.)

DOÑA ISABEL *(a zenére figyelve):*

Elfeledve,

Elfelejtettem enmagam.

De lelkedre ki fog vigyázni majd...

(Az énekes és a zene egyszerre hallgatnak el.)

A TITKÁR: Valahogy úgy kellene folytatni: Most, hogy távozni hagyta. De ez nagyon hitvány pródóia.

DOÑA ISABEL (*egyedül énekel, a zene hallgat*):

De lelkedre ki fog vigyázni majd
Most, hogy itt többé nem vagyok
Most, hogy nem vagyok többé veled!
De lelkedre ki fog vigyázni majd
most, hogy nem vagyok többé veled.

(*Beszélve*): Soha. (*Énekel*): Soha! soha! most, hogy nem vagyok veled többé soha!

ALKIRÁLY (*szemét lesütve*): Csak egy szót kellett volna mondanod, hogy örökre melletted maradjak.

DOÑA ISABEL (*énekelve*): Örökre veled! Örökre veled! (*Beszélve*):

De ki tudja, nem mondta-e ki azt a szót?

A TITKÁR: Fenséged valószínűleg sohasem hallott a Rodrigo-levélről?

ALKIRÁLY: Rodrigónak nem küldtek levelet.

DOÑA ISABEL: De küldtek.

És ott a tenger túlsó oldalán van egy asszony, aki tíz év óta a feleletre vár.

(*Énekel, miközben a szín mögötti zenekar állandóan zavarja.*)

Az éjjeltől, mely magányomra hull,
A reggelig, mikor pirkadni kezd,
Milyen hosszú idő van,
Milyen hosszúak az órák,
Mondd hát, tudod te ezt?

A TITKÁR: Fenséged megengedi, hogy helyette feleljek:

Igen, ő tudja ezt.

(*Az éjtszaka leszáll. Meggyújtott kandellábert hoznak az asztalra.*)

ALKIRÁLY: Isabella, hol van a levél?

DOÑA ISABEL: Ott az asztalon. Áadtam Fenséged titkáranak.

A TITKÁR: Megbocsájt Fenséged, azt gondoltam, majd akkor adom át, ha Fenséged befejezte az aláírást.

ALKIRÁLY: Add ide a levelet. (*A címezést nézi.*)

Csakugyan az én nevem. És az ő írása. Prouhèze, tíz éve már. (*Kinyitja a levelet, olvasni akarja. A keze reszket.*) Nem tudom elolvasni.

X. JELENET

DON CAMILO, DOÑA PROUHÉZE

(Mogadorban. Sátor a tenger partján. Egymásra terített szőnyegek. Érezni lehet benn is azt a vakító fényt és rekkenő meleget, amely a vidéket megüli. Don Camilo arab burnuszban, mohamedán olvasóját kezében tartva, DOÑA PROUHÉZE szintén arab ruhában a díványra dől.)

DON CAMILO *(szemét lesütve, halkan)*: Csak tőlem függ, hogy kezembe vegyem-e ezt a kis mezítlent lábat.

DOÑA PROUHÉZE: Hiszen a magáé. Épp úgy mint a többi. Nem ért-e az a megtiszteltetés, hogy a felesége vagyok?

DON CAMILO: Megesküdtem, hogy nem nyúlok többé magához.

Sértőn közömbös volt hozzám, hát legyen!

Asszonyból van éppen elég ott fenn abban a tyúkólban, amelyet Afrika és a tenger bőven ellát megfelelő anyaggal.

DOÑA PROUHÉZE: Hízlgő rám nézve, hogy e pillanatban mégis engem tisztel meg elsőbbséggel.

DON CAMILO: Vallja csak be, ha nem volnék itt és nem nézném így magát, hiányoznék mégis csak valami.

DOÑA PROUHÉZE: Igaz, hozzászoktam ezekhez a gúnyos és fájdalmas szemekhez, sokszor végigfutottak rajtam az arcomtól a kezemig, megszoktam ezt az emésztő kérdést.

Hány kellemes délutánt töltöttünk együtt, így, egy szót sem szólva.

DON CAMILO: Miért jött hozzám feleségül?

DOÑA PROUHÉZE: Csapataim elárultak, az ön kezében voltam.

Férjem meghalt. Mért ne használtuk volna fel azt a derék kis franciskánust, aki éppen fogságba esett?

DON CAMILO *(olvasójára néz és mosolyog)*: De most én vagyok a maga hatalmában.

DONÁ PROUHÉZE: Már megint ott van barna arcán az a hízelgő, hamis mosoly,

az a mosoly, amelyet édesanyja szeretve utált, és ami engem is, igen, engem, egy kissé émelyít.

DON CAMILO: De hát az igaz, hogy a hatalmában vagyok.

DONÁ PROUHÉZE: Csak félig igaz. Természetesen, ha nem lettem volna biztos abban, hogy valahogy mégis féken tartom magát, nem lettem volna így a felesége.

A király nem mentett fel, Don Camilo, attól a feladattól, amelyet Afrika partján bízott reám.

És én miattam nem tehet most annyi rosszat, amennyit szeretne.

DON CAMILO: Úgy? Hát olyan gyakran kérem értékes tanácsát, asszonyom?

DONÁ PROUHÉZE: Kérdés, hogy adtam volna-e? Nincs szükségünk szavakra. Maga mindent kitalál.

Nincs egyetlen cselekedete sem, amelyben ne volna részem, hisz mindent vagy azért csinál, hogy alattomos módján tessenek nekem, vagy hogy fájdalmat okozzon, és akkor biztos vagyok, hogy rögtön hozzám szalad, és milyen sóvár a tekintete!

Mondja, kapott-e rajta valaha tévedésen?

Én a lelkében olvasok, de maga belőlem nem szedhet ki semmit.

DON CAMILO: Egyet legalább megtehetek. Megkorbácsoltalom.

DONÁ PROUHÉZE: A testem a hatalmában van, de a lelke az enyém.

DON CAMILO: Amikor lelkem gyötri meg, hát akkor nincs jogom, hogy egy kicsit a húsába tépjek?

DONÁ PROUHÉZE: Fontos, hogy azt tegye, amit akarok és tíz év óta, igen, nem számítva időnkint vad természetének nevetséges fellobbanásait,

nagyjából nem is kell semmit a szemére hánynom. Azt hiszem, a király megelégedett.

DON CAMILO: Micsoda boldogság! Így hát ahhoz, hogy szolgáljak neki, elég volt abbahagynom az engedelmeskedést!

DONÁ PROUHÉZE: Én nem tudtam olyan könnyen megtagadni szívem parancsait. Mikor valaki mindig jelen van, nem olyan könnyű őt elfelejteni.

DON CAMILO (*nyájasan*): Ki tudja, lehetséges lesz-e még sokáig ez a dúrva testi jelenlét?

DOÑA PROUHÈZE: Ha a halált jelenti be ilyen választékos szavakkal, nincs szükség kerülő utakra. Kész vagyok.

Ez a gondolat, hála magának, sohasem volt anyyira idegen, hogy madárkiáltás, leejtett ezüsttárgy zaja, ártatlan szó, amelyet ujjal a földre írunk, vagy tömjénszem, amely füstölögve enyészik el, ne lett volna elég figyelmeztetés.

DON CAMILO: Most tőlem hallja meg!

DOÑA PROUHÈZE: Már mástól hallottam az éjtszaka.

DON CAMILO: Biztosan a szokásos látogatótól, gyermekem apjától.

DOÑA PROUHÈZE: Ki jönne meglátogatni engem magányos börtönömnek mélyire?

DON CAMILO: Rodrigo az éjtszaka, Rodrigo minden éjjel, akit nem tarthat vissza sem a tenger, sem a börtön fala.

DOÑA PROUHÈZE: Csak maga, Osiali, hisz tudja jól, csak maga büntetett meg dúrva testi jelenlétével.

DON CAMILO: De tudom, csak ő az apja annak a lánynak, aki tőlem született és reá hasonlított.

DOÑA PROUHÈZE: Hát igaz volna, kedves gyermekem, hogy a tiéd a mi hármas örökségünk?

DON CAMILO: Az enyém is? Csak nem hiszi, Prouhèze, hogy én is elkísérem magát, ahová megy?

DOÑA PROUHÈZE: Nos, mit gondol?

DON CAMILO: Azt gondolom, hogy a Rodrigónak írt levél nem fog örökké kóborolni és egy napon a címzetthez jut el.

DOÑA PROUHÈZE: Az a hívás, amelyet egy kétségbeesett pillanatban csukott szemekkel a tengerbe dobtam?

DON CAMILO: Tíz év óta bolyong már Flandriától Kínáig, és Lengyelországtól Etiópiáig.

Sőt tudom, hogy többször Mogadorba is visszajött.

De végre is jogosan hiszem, hogy Rodrigo megkapta már és válaszolni készülődik.

DOÑA PROUHÈZE: Vége Cacha-diabolónak és a kis afrikai királyságnak!

DON CAMILO: Vége Prouhèze-nek és a kis alvilági kapitánykodásnak!

DOÑA PROUHÈZE: Vége ennek a számítgató ravaszságnak, amely oly finoman egyensúlyozta a Királyt és a Szultánt, a kereszténységet és Afrikát, és Afrikában ezt a sok-sok felpuffadt urat, kaidokat, marabúkat, fattyakat és renegátokat,

akik között maga bankárkodik és löport árusít, mely minden pártnak közös és kockázatos eszköze, amelytől mindenki fél és óvatosan kezel,

hogy hirtelen a megjelölt időpontban úgy csapjon közéjük, mint a villám.

Vége azoknak a nagy terveknek, melyeket elmesélt nekem.

DON CAMILO: Még mielőtt megtisztelt volna ezzel a beszélgetéssel, már akkor kezdték elveszíteni minden érdekességüket.

És hogyha nem is kapok híreket a kókuszpálmáknak, a fehér homoknak és a habnak arról a vonaláról, amely a tengeren túl Spanyolország láthatatlan határát vonja meg,

már az a sajátos kis tehetség, amellyel eddig olyan finoman egyensúlyoztam a félrebillent dolgokat,

az a Cardan-féle kiegyenlítés, ami a hajók iránytűit illeti, s ami elsősorban a világos, tiszta fej,

szem, amely fenn és lenn mindent belát és fülek, amelyek jobbról és balról jól hallanak,

mindez nem váltja ki második kritikus énemben azt a mozgást, amely megindítaná bennem a cselekvés aprófogú, megakadt kerekét, azt az elszántságot az ellentétes erők küzdelme közt, ahol a gyorsaságnak kell pótolni a tömeget.

A vágy egyre jobban helyt ad bennem a kíváncsiságnak,

és ez a kíváncsiság is titokban veszélyeztetve van. Az emberek nem bíznak bennem. Nem értenek meg többé.

Sőt egy rakás ostoba fickó otromba módon ármánykodni kezdett ellenem.

Itt és a kapukon kívül. Időnkint hoznak róluk jelentéseket.

De semmi sem tudja megtörni ennek a félórás várakozásnak varázsát. A törökök mind kivont karddal köröskörül és én a maga lábánál olvasómat morzsolgatva a pálmák alatt.

Hát nem ragadja meg szívét ez az érdekes élőkép, amelyet a nézők gyönyörűségére állított így meg egy bűvész vesszeje?

DOÑA PROUHÈZE: A múlté volna mindaz, ami körülöttünk még jelent mutat?

DON CAMILO: Nem érzed, hogy titokzatos módon mennyire eltávolodtunk tőle te is meg én is?

DOÑA PROUHÈZE: Nem szeretem ezt a te is meg én is-t.

DON CAMILO: Egy habfodor jutott hozzánk a tengeren, amely nemsokára meggyógyítja szívem ettől a te, édes rózsám-tól örökre.

DOÑA PROUHÈZE: Ha rám emelné szemét, más szókat olvasnék ki belőle.

DON CAMILO: Minek emeljem, hiszen előre tudom, mit olvasok a magáiban?

DOÑA PROUHÈZE: Megéri a fáradságot, hogy a mindenségnek azt az egyetlen darabját nézze, amely még érdeklődését betöltheti.

DON CAMILO: Ez a kis csupasz láb elég nekem.

DOÑA PROUHÈZE: Isten vele, Señor! visszahúzó a lábam, valaki értem jött és én szabad vagyok.

DON CAMILO: Én is szabad vagyok.

DOÑA PROUHÈZE: Örülök, hogy szabad vagyok, de azt a gondolatot nem szeretem, hogy maga is éppúgy szabad. Egész életem folyton azt sugallta, hogy ehhez nincs joga.

DON CAMILO: A halál eljött, hogy felmentse magát a gondtól.

DOÑA PROUHÈZE: Nem tudom, nyugtalan vagyok, hogy itt kell hagynom. És ki tudja, hátha a testem olyan titkot közölt magával, amit még csak nem is sejt a lelkem?

DON CAMILO: Igen, nem tudta megakadályozni, hogy valami szövetség ne jöjjön létre köztünk

és hogy titokban ne maradjunk továbbra is összeköttetésben.

DOÑA PROUHÈZE: Nemsokára nem lesz többé testem.

DON CAMILO: De a vallása azt tanítja, a lélekkel együtt mindent megőriz, ami szükséges ahhoz, hogy újránőjön.

DOÑA PROUHÈZE: Ott vége van a maga hatalmának.

DON CAMILO: Olyan biztos ebben? Hát hiába kényszerítem tíz év óta már arra az életmódra, amelyet ellenállásom magára erőszakolt?

DOÑA PROUHÈZE: Azt meri hinni, hogy benem valami egyenesen magának lett teremtvé?

DON CAMILO: Különben honnan venné azt a béklyót, amely lábánál visszatart,

és tíz év óta arra kényszerít, hogy így hallgassam dobbanó szívét?

DOÑA PROUHÈZE: Más valaki tölti be azt.

DON CAMILO: Gondolatát igen, de nem ezt a szívet, amely magának minden pillanatban életet ad.

Ezt a szívet, amely magát élteti, nem Rodrigo alkotta meg.

DOÑA PROUHÈZE: Érette lett teremtvé.

DON CAMILO: Figyelmesen hallgatom, de nem ezt mondja nekem ott benn az a dobbanó dolog, amely régebbi, mint maga, az a dobbanás, amely a világ teremtmése óta lüktet és amelyet örökségül más adott magának,

Nem ejt ki halandó nevet.

DOÑA PROUHÈZE: Tudom, hogy elkezd bennem egy Nevet, amelyet Rodrigo velem együtt fejez be a tenger tulsó oldalán.

DON CAMILO: Én inkább azt mondom, hogy az ő segítségével fojtja el azt a szellemet, amely testében sóhajtozik.

DOÑA PROUHÈZE: Hát nem Rodrigo miatt vagyok itt magával és nem ő tanította meg arra, hogy feláldozzam az egész világot?

DON CAMILO: Rodrigo elég, hogy pótolni tudja.

DOÑA PROUHÈZE: Ő róla is nem mondtam-e le ezen a világon?

DON CAMILO: Hogy a másikban annál inkább a magáé legyen.

DOÑA PROUHÈZE: Talán jutalom nélkül maradjak?

DON CAMILO: Vártam már ezt a szót. A kereszténynek nincs is más az ajkán.

DOÑA PROUHÈZE: Annál jobb, ha ezzel össze tudom zúzni egy renegát szívét.

DON CAMILO (*bizalmaskodva*): Mondja, maga, aki a cégnél maradt, mindig kíváncsi voltam, milyen hatást keltett ragyogó távozásom, vajjon sikerült-e megszomorítanom az öreg tulajdonost?

DOÑA PROUHÈZE: Az öröm okára senki sem tud szomorúságot mérni.

DON CAMILO: Ugyan, ugyan! Ugy beszél, mint egy kis seregély, ismétli az elfütyürészett dallamot.

Én mást gondolok. Iparkodjék követni okoskodásomat. Na, iskolás emlékek, most segítsetek! A cselekvő! — igen, ezt a szót kerestem. (*Tudóskodva*).

Mindaz, ami a cselekvő kívánságának ellenére van, olyan szenvedést mér a cselekvőre, amely természetének megfelel.

Ha a falra ütök, fájdalmat okozok magamnak, ha nagy erővel ütök, nagy fájdalmat okozok magamnak.

DOÑA PROUHÈZE. Igaz!

DON CAMILO (*összeültve öklét*): Ha végtelen erővel ütök, végtelen lesz a fájdalmam is.

Igy hát én, a véges, ha ellenállok, megállítom a Mindenhatót, a Végtelen bennem határra, akadályra lel, rákényszerítem ezt a szenvedést természetének ellenére is és benne így egyfajta rossznak és végtelen szenvedésnek oka lehetek.

Ilyen gyötrelem szakíthatta ki a Fiút is az Atya kebléről. Már ahogy maguk keresztények mondják.

DOÑA PROUHÈZE: Mi ajándékozott kegyelemről beszélünk és nem olyanról, amit kiszakítanak, jószágrol és nem szenvedésről.

DON CAMILO: Mondjanak, amit akarnak. De mit csinál majd ő, ha nekem nem kell ez a jószág?

DOÑA PROUHÈZE: Isten nem törődik a hitehagyottal. Az elveszett. Olyan, mintha nem is volna.

DON CAMILO: Én meg azt mondom, hogy a Teremtő nem hagyhatja el a teremtményét. Ha ez szenved, Ő is együtt szenved vele. Hiszen Ő teremti meg benne fájó lényegét.

Hatalmamban áll és meg is tudom akadályozni, hogy ne formáljon belőlem olyan embert, amelyet akart és amelyet senki mással sem helyettesíthet.

S ha meggondoljuk, hogy már kezdettől fogva egy teremtményt sem pótolhat a másik, micsoda roppant erő jut birtokunkba! Megfoszthatjuk a szimpatikus Művészt egy pótolhatatlan alkotástól, ami önmagának egy darabja!

Ó, tudom jól, hogy az a tövís mindig ott lesz a szívében. Megtaláltam az utat, amely Lénye legmélyéig vezet. Én csakugyan az elveszett bárány vagyok, amelyet száz másik sem kárpótolhat soha.

Én miatta a végesben szenvedek, de Ő miattam a végtelenben szenved és örökké.

Ez a gondolat vígasztal meg abban az Afrikában, amelybe a kárhozat taszított.

DOÑA PROUHÈZE: Szörnyűséges ez a gonoszság.

DON CAMILO: Gonoszság, lehet, de olyas valakivel van dolgom nekem, aki sokkal bonyolultabb és sokkal kevésbé egyszerű, mintsem maga gondolja. Nem veszíthetem el az előnyömet.

A helyzet most szilárd. Birtokomban van valami lényeges dolog. Szükség van rám. Itt vagyok.

Abban a helyzetben vagyok, hogy megfoszthatom Őt valami lényeges dologtól. (*Gúnyosan nevetve*).

A tudatlan bámulók egész nyája, akik mindenre csak Ament tudnak mondani, nem ér fel egy felvilágosult bírálóval.

DOÑA PROUHÈZE: Ha Istennek szüksége van magára, nem gondolja, hogy viszont magának is szüksége van Reá?

DON CAMILO: Valóban, magam is tápláltam egy ideig ezt az okos és üdvös gondolatot. Mért ne legyünk jóban a veszélyes öreggel, akiről a papok mesélnek?

Nem kerül sokba. Ő olyan keveset feszélyez, olyan kevés helyet foglal el.

Megemelem a kalapom és Ő már boldog. Néhány külsőséges tiszteletadás, kis hízelgés, ami iránt az öregek mindig fogékonyak. Alapjában véve tudjuk, hogy Ő már látni sem igen tud és a vénség kissé az agyára ment.

Könnyebb dolog a mi oldalunkra húzni és arra használni fel, hogy védje a mi kényelmes kis berendezéseinket,

hazát, családot, tulajdont, a vagyont, amely a gazdagnak kijár, a rüht, amely a rühest illeti, a keveset a kis embereknek és a semmit azoknak, kiknek semmijök sincs. Miénk a haszon, az Ővé a tisztelet, de abból részt kérünk mi is.

DONNA PROUHEZE: Borzadva hallgatom, mint káromolja az Istent.

DON CAMILO: Egyet el is felejtettem. Szép szeretőt a szerelmes asszonyoknak itt a földön vagy a másik világban.

Minthogy az a boldog örökkévalóság, amelyről nekünk a papok beszélnek, csak arra jó, hogy az éretnyes asszonyok ott kapják meg mindazt a gyönyört, amit a többiek melettek itt a földön

és még mindig én vagyok az, aki káromol?

DONNA PROUHEZE: Ez a kigúnyolt, sok otromba vágy mégis képes arra, hogy lángba borítsa az ember szívét és hogy imádság legyen belőle.

Mivel akarja, hogy imádkozzam?

Ami hiányzik, az fakaszt könyörgő szót a szájon.

A szent a reménységével imádkozik és bűnével a bűnös.

DON CAMILO: Nekem egyáltalában nincs mit kérem. Afrikával és Mohameddel együtt hiszem, hogy Isten létezik.

Mohamed próféta eljött és azt hirdette, hogy az örökkévalóságnak Isten létezése már elég.

Azt kívánom, hogy így maradjon Isten, hogy ne vegyen fel semmiféle más formát, álöltözéket.

Miért van olyan rossz véleménynel rólunk? Miért hiszi, hogy csak ajándékokkal nyerheti meg szívünket?

Miért rejti álarc alá színét, mintha másképpen megismerni Őt talán nem lennének képesek?

Nagyon bánt, hogy így lealacsonyítja magát, hogy így előzékenykedik.

Emlékszik a Miniszter históriájára, aki fejébe vette, hogy részt vesz irodaszolgájának lakodalmán? Öröm helyett csak általános megdöbbenést tudott kelteni.

Maradjon Ő csak Isten és hagyja meg nekünk a semmiséget.

Mert ha mi nem leszünk tökéletesen a Semmiség, ki veszi át a helyünk, ki bizonyítja tökéletesen, hogy Isten létezik?

Ő a maga helyén és mi a miénken így örökre!

DOÑA PROUHÈZE: A szeretet azt akarja, hogy ne két hely legyen, hanem csak egy.

DON CAMILO: Minthogy Ő Istenségét nem adhatja nekünk, hagyjon békén bennünket. Nincs szükségem a többire.

Én nem lehetek Isten, Ő ember nem lehet. Nem örülök, ha testi színünk alatt látom Őt.

A testünk a test. De kit ne érintene kellemetlenül, ha látná, hogy becsületes munkaruhánk másnak hátán csak álöltözék?

DOÑA PROUHÈZE: Akit a keresztre szegeztek, nem volt álöltözékben.

Az egyesség, amit az asszonnyal kötött, igaz volt, a semmiséget kereste Ő az asszony szíve alatt.

DON CAMILO: Isten a semmit kívánta az asszony szíve alatt?

DOÑA PROUHÈZE: Mi más hiányzott volna Neki?

DON CAMILO: Így hát a semmiség ettől fogva nem a miénk, nem tartozik hozzánk?

DOÑA PROUHÈZE: Csak annyiban, hogy megvallása által jobban kiemeljük Annak létezését, aki van.

DON CAMILO: Nem más-e az inádság, mint semmiségünk megvallása?

DOÑA PROUHÈZE: Nemcsak megvallása, de állapota is.

DON CAMILO: Amikor előbb azt mondtam: Semmi sem vagyok, imádkoztam én?

DOÑA PROUHÈZE: Nem, mert azt az egyetlen dolgot, ami Istennek hiányzik, meg akarta tartani magának és lényeges különbsége tudatában inkább ezt választotta, mint a létezőt.

DON CAMILO: Így hát lassankint, mint ügyes halász, oda vezettem el, ahova akartam.

DOÑA PROUHÈZE (*zavartan, mintha emlékez-nék*): Miért beszél halásZRÓL?

Halász... emberhalász, azt hiszem, már láttam egy ilyet.

DON CAMILO: Prouhèze, amikor imádkozik, az Istené lesz-e egészen? és amikor Istennek ajánlja fel szívét, amely Rodrigóval van tele, miféle hely marad Neki?

DOÑA PROUHÈZE (*tompán*): Elég, ha rosszat nem teszünk. Kívánja-e Isten, hogy érte lemondjunk minden vonzalomRÓL?

DON CAMILO: Gyenge felelet. Van olyan vonzalom, amelyet Isten megengedett és amely mintegy Akaratában részesül.

De, hogy Rodrigo a szívében él, ezt semmiképp sem az Ő akarata rendelte el, hanem a magáé. Az a szenvedélyes szenvedés, amely magában ég.

DOÑA PROUHÈZE: A szenvedés a kereszttel egyesült.

DON CAMILO: Miféle kereszttel?

DOÑA PROUHÈZE: Rodrigo az az örök kereszt, amelyre rá vagyok feszítve.

DON CAMILO: Mért nem hagyja hát, hogy befejezze művét?

DOÑA PROUHÈZE: A világ végéről nem indult vissza már, hogy műve befejezett legyen?

DON CAMILO: De csak azért fogadja el kezéből a halált, hogy a lelke hozzá annál közelebb lehessen.

DOÑA PROUHÈZE: Nem adtam-e neki mindent oda, ami bennem a kereszten szenvedni tud?

DON CAMILO: De a kereszt csak akkor lesz kielégítve, ha már mindent lerombolt magában, ami nem Isten akarata.

DOÑA PROUHÈZE: Kegyetlen az a szó! Rémületes! Nem, nem mondok le Rodrigóról!

DON CAMILO: Akkor én már kárhozott vagyok, lelkemet csak a magáé válthatja meg. Csak ezzel a feltétellel adom.

DOÑA PROUHÈZE: Nem, nem mondok le Rodrigóról!

DON CAMILO: Öljön meg hát annak a Krisztusnak keze, akit elfojtottál szívedben.

pedig hív engem rettenetes kiáltással, hív és te nem adod nekem.

DOÑA PROUHÈZE: Nem, nem mondok le Rodrigóról!

DON CAMILO: Prouhèze, hiszek benned, Prouhèze, meghalok a szomjúságtól! Ó, ne légy többé asszony, mutasd meg arcodon végre azt az Istent, akit nem bírsz már magadba zárni,

Hadd érjem el szívednek mélyén azt a vizet, amelynek tiszta edénye csak te vagy.

DOÑA PROUHÈZE: Nem, nem mondok le Rodrigóról!

DON CAMILO: És mégis itt a fény! És másképp ezt a fényt ki küldené, amely most előnti arcodat?

XI. JELENET

AZ ALKIRÁLY, DON RAMIRO, DOÑA ISABEL, DON RODILARDO

(A spanyol flotta Darien nyílt tengerén a mexikói öbölben indulásra készen Európa felé. A tenger-nagyi hajó hátsó fedélzete.)

ALKIRÁLY: Alkapitány úr, rendkívül bánt, hogy ebben a válságos pillanatban meg kell fosztanom a hajóhadától.

Valóban tudom, hogy a tengeri kalózok támadásra készülődnek Carthagna ellen.

És ha megkérdi tőlem, hogy is szálljon szembe ezekkel az urakkal, hajó és munició nélkül, amelylyel az ön terhére kellett ellátnom magam,

megfosztva legjobban csapataitól, amelyeket öntől kölcsönvenni bátorkodtam, pénz nélkül, csak azt felelem, úgy fog cselekedni, ahogy tud.

DON RAMIRO: Iparkodom majd, ahogy tudok.

DON RODILARDO: És különben is, ha öfensége

egyszer eltávozott, erkölcstelen és megbotránkoztató lenne, ha jól menne minden...

ALKIRÁLY *(sejtelmesen és könnyedén)*: A Király hív.

DON RODILARDO: Ez egyike azoknak a néma hívásoknak, amelyek a lélek kápolnájának titkos csöndjében hallatszanak és amelyeket az alattvaló kötelessége nemcsak megérez, hanem előre tud.

ALKIRÁLY: Sok-sok aranyat és ezüstöt kell Spanyolországba vinnem és nem akarom senki másra bízni, hogy elkísérje és gondját viselje.

Aztán Madridban is meg kell mulatnom magam.

Utamat meg egyúttal arra is felhasználom, hogy végezzek azokkal az afrikai kalózzokkal, akik minden évben elakasztják és fosztogatják kereskedelmi hajóimat. Azt akarom, hogy a két Spanyolországot biztos útvonal kösse össze.

DON RODILARDO: Akárcsak az Andesen és a két Amerika közötti szörnyű földszoroson átvivő út, amely megnyitotta a sorompóra zárt világot,

és a Csendes Óceán mezőiről ezekre a türelmetlen és mindig tajtékozó vizekre húzta át nemrég Fenséged hajóját, mintha Jupiter szekere lett volna, — így mondotta minap a községi szónok.

ALKIRÁLY *(lábával dobant a fedélzeten)*: Ezt megcsináltam. Széplélek úr! Sikerült! A gépezet, amelyet a hegyek fölé terveztem, jól működött!

Amit az okoskodó agyak olyan felháborodva utasítottak el maguktól, él és dolgozik. A kötelek, csigák és nehezekek roppant teste a maga győzedelmes lehetetlenségében egyik parttól a másikig csikordul. A görögök és rómaiak nem láttak soha ehhez hasonlót.

Mit beszélnek még az iskolában az elefántos Hannibálról? Én tizenkét hajónak élén hágtam fel a hegyekre és hajóköteleimet papagájok serege ülte meg. Én hegységek és erdők viharos tengerét szeltem át velük!

És az a százezer ember, aki már utam két oldalán a föld alatt pihen, bizonyosságot téve mond nékem köszönetet, hogy nem élt hiába.

Nem úgy dolgoztam, mint a mérnök, hanem mint államférfiú.

Megteremtettem a központi átkelőt, azt a közös szövet, amely egy testté fogja össze a kettébontott Amerikát.

Birtokomban van a középső hadállás a két földrésszel haránt, a két lejtőnek gerincén,

az az akadály, amely meggátolja, hogy ellenségeim egyesüljenek, mindenfelé a legrövidebb útvonal, az a kulcs, amely minden pillanatban az egésznek ad igazat a részek ellenében.

S most elmegyek, hogy ezt a kulcsot tegyem le a spanyol Király kezébe.

Éppen ideje, hogy hírt vigyünk neki a másik Oceánról, amelyet arany-, ezüst- és fűszerek sorompóján túl megtaláltam, hogy visszafordítsam lovam fejét,

s hogy átugratva, mint iskolás akadályt, azt a mesgyét, ahol az idő megáll,

újából lássam tajtékzó szügyét, amint ennek a bezárt Tengernek vízében megmerül.

(Don Rodilardo maga elé tartja kezét, mintha olvasna benne.)

Mit olvas a kezéből, titkár uram?

DON RODILARDO: Nagy Károly történetét, Fenség.

ALKIRÁLY: Mi érdekes van Nagy Károly történetében?

DON RODILARDO: Nagy Károlynak az volt a szokása, hogy minden tavasszal, amidőn szolgálai már mindent előkészítettek, lóra szállt és vadászni ment.

Tömegével keresztelték meg a szászokat, hosszú fűzerekre verve vezették Marseille-be Mohamed rajongóit, hogy a királyi gályákat lássák el velük.

Harsonák, szónoklatok, tűzjátékok, diadalívek, hadijelentések az ujságban. Ősszel a Császár Arcueil—Cachan-ba tért haza.

Roland hátra maradt.

A gyermekkönyvekben látni lehet, amint teli tüdővel fujja kis trombitáját.

— Azóta mondja azt a nép, ha valaki nyereséggel hagyja ott az asztalt, hogy Nagy Károlyt játszik.

ALKIRÁLY: Ha én Nagy Károlyt játszom, a hű Ramiro lesz Roland és jaj a szaracénoknak, akik azért jönnek, hogy megcsiklandozzák a bőrit.

Vedd Amerikát, Rolandom, félelem és mosoly nélküli lovag és iparkodjál derekasan meg is tartani.

Arra az időre, amikor bajban leszel, hagytam neked egy kis könyvet itt, Rodilardo másolta le egészen. Ezt kell majd fellapoznod.

A végén találsz ábécés névmutatót.

DON RAMIRO: Könyörgök Fenségednek, ne távozzék el.

Mindazoknak nevében, akik ennek az új világnak egyik pólusától a másikig hisznek önben és önt választották vezérül, komolyan és ünnepélyesen kérem Fenségedet, ne távozzék el.

ALKIRÁLY: S miért ne távoznék el, Helyettes Uram?

DON RAMIRO: Ön hitet esküdött Amerikának egész a sírig.

ALKIRÁLY: Nagy Isten, ha ez igaz volna, mekkora kedvem támad épen te miattad,

hogy megszegjem ezt az esküvést.

DON RAMIRO: Ne rombolja szét azt a képet, amelyet önről alkottak hívei.

ALKIRÁLY: Nem érdekes ez a kép.

DON RAMIRO: Ne hagyja el egy asszony miatt a megbízatását.

ALKIRÁLY: Egy asszony miatt? Miféle asszony miatt? Nem asszony bír engem távozásra.

DON RAMIRO: Azt állítja, nagy, jó Uram, hogy nem egy bizonyos asszony miatt távozik?

ALKIRÁLY (*könnyedén és gúnyosan nevetve*): Bizonyára nem, Inquizitor Úr! Csak a kötelesség, (*majdnem dúdolva*), a kötelesség, csak a kötelesség hív.

DON RAMIRO (*mélyen meghajolva*): Akkor nincs más hátra, mint elbúcsúznom Fenségedtől. Fenségednek kellemes utazást kívánok.

ALKIRÁLY: Isten önnel, Uram.

(*Don Ramiro kimegy.*)

DON RODILARDO (*szintén meghajolva, egy kis könyvet ad át az alkirálynak*): Bátorodom átnyuj-

tani Fenségednek összegyűjtött munkáimat. A tiszteletnek jele ez, amellyel iránta viseltetem.

ALKIRÁLY: Isten veled, kedves Rodilardo. Csak te értettél meg engem. (*Don Rodilardo kimegy.*)

DOÑA ISABEL: Csak Rodilardo értette meg Fenségedet?

ALKIRÁLY: Csak Rodilardo értett meg engem.

DOÑA ISABEL: Miért nem mondta meg az igazat Don Ramirónak?

ALKIRÁLY: Néha szórakoztat, hogy így hazudom és a mögé az ál-Rodrigo mögé húzódva látok dolgaim után, akit botra tűzve szegzek az embereknek.

DOÑA ISABEL: Ramiro szereti Fenségedet.

ALKIRÁLY: Utálom a bizalmaskodást.

DOÑA ISABEL: És hozzám nincs-e egy kedves szava, mielőtt elutaznék?

ALKIRÁLY: Isten vele, olykor-olykor gondolkom majd magára.

DOÑA ISABEL: Utálom őnt.

ALKIRÁLY: Annál jobb, olyan természetem van, hogy könnyebben viselem el a gyűlöletet, mint a csodálatot.

(*És ezután.*)

XII JELENET

(*Két hónappal később a spanyol flotta a Mogador előtti nyílt tengeren vesztegel. A délután fojtott és komor, szellő se mozdul. A kapitány belép, kezében messzelátót tartva, amelyet az Alkirálynak ad át.*)

ALKIRÁLY (*a partot figyelve*): Vége. A mókák hanyathomlok menekülnek. Teremtette, most megkapták a magukét. Ma már nem kezdik újra a támadást.

KAPITÁNY: Hitemre, ez az Osiali kemény egy fickó. Kár lenne, ha nem keresztény kötélén függve végezné be a pályafutását.

ALKIRÁLY: Talán azt akarta volna ön, hogy fegyveres erővel támogatassuk a pogányok ellen?

KAPITÁNY: Úgy van, hitemre mondom, az egész sereg örömmel ment volna a Cachadiablónak segítségire.

ALKIRÁLY: Érdekesebb nézni így, mint vész el a szemem láttára egyetlen ágyúlövés nélkül.

Képzelem, hogy bámulja reggelente a tengert és hajóimat, amelyek éjjel-nappal elzárják a láthatárt.

Kár, hogy elhoztam Don Ramirónak minden emberét. Előre lehetett látni, hogy a mórok nem hagynak ilyen gazdag zsákmányt, nem hagyják Mogadort újból Spanyolországnak, mihelyt megtudják, hogy mit akarunk.

KAPITÁNY: Hát sokkal jobb nekünk, ha a mórok vannak Mogadorban és nem Camilo?

ALKIRÁLY: Széttaposom ezt a kísértést, ezt a afrikai bujakórt, amely vérünket emészti.

Röviden végzek én ezekkel a beteges zagyvaságokkal, amelyek megint valami kósza kalandot főznek ki nekünk, mint aminő Sebastian úrnak is az életébe került.

Nem tudom felfogni, mi érdekelhetné még Spanyolországot Afrikában. Az Újvilág elég.

KAPITÁNY: De mit mond majd a spanyol király?

ALKIRÁLY (*rideg nevetéssel*): Én nem csináltam semmit sem, Uram.

Egyetlen ágyút sem sütöttem el.

Az én hibám-e, hogy ez a kedvezőtlen szélcsend két hét óta már Mogador előtt visszatart?

Hát felelős vagyok én, hogy ezek az ostoba vadak jelenlétünket félremagyarázták?

Ki tudtam-e találni, hogy a hitszegőnek hadereje már elszánta magát zendülésre?

KAPITÁNY: Nem intézkedik Fenség, hogy legalább Don Pelayo özvegyét mentsük meg, akit ez a gazember fogva tart?

ALKIRÁLY: Nem tartja az őt fogva, uram, legalább is, ahogy én tudom, hiszen a felesége.

KAPITÁNY: Talán kiengedné a karmaiból, ha valami ígéretet tennénk neki.

ALKIRÁLY: Nincs mit ígérnem. Várom, mit indítványoz majd ő maga.

KAPITÁNY *(megragadva a messzelátót és a part felé szegezve)*: Jelt adnak! Fehér zászlót látok a fellegrvár felett, amelyet fel- és lehúznak a rúdon. Kérik, hogy békekövetet küldhessenek.

(Csönd.)

ALKIRÁLY: Nincs kedvem felelni.

KAPITÁNY: Nagy Uram, könyörgök, hallgassa meg, mit akarnak mondani ezek a szerencsétlen spanyolok.

ALKIRÁLY: Hát jó. Küldjék a követeket.

(Tiszt viszi a parancsot. Csönd.)

KAPITÁNY: Egy bárka hagyja el a kikötőt. Asszony van benne! Egy asszony. Igen egy asszony meg egy gyermek ülnek a bárkában.

ALKIRÁLY: Adj a csak ide a messzelátót. Nem, ön jobban tud látni vele. Egészen biztos, hogy asszony van ott?

XIII. JELENET

AZ ALKIRÁLY, DOÑA PROUHÈZE, TISZTEK

(A tengerügyi hajó fedélzetét vitorlavásznak zárják sátorformájú helységgé. Nagy lámpa ég Szent Jakab képe előtt, a tatéptítmény falán. Az Alkirály széles, aranyozott karosszékekben ül. Mögötte félkörben a hajók parancsnokai és főbb tisztek állnak.)

TISZT *(belépve)*: Mogador parancsnokának küldötte megérkezett.

ALKIRÁLY: Vezessék be. *(Doña Prouhèze belép kis leányát kézen fogva, aki mellette megy. Csönd.)*

ALKIRÁLY: Ön Osiali úrnak követe?

DOÑA PROUHÈZE: Felesége és követe egyaránt. Íme a meghatalmazásom. *(Papirost nyújt neki, amelyet az Alkirály olvasatlanul ad át egy mögötte álló tisztnek.)*

ALKIRÁLY: Tessék, beszéljen.

DOÑA PROUHÈZE: Így beszéljek az egész gyülekezet előtt?

ALKIRÁLY: Azt akarom, hogy az egész hajóhad hallja.

DOÑA PROUHÈZE: Távozzék el innen és Don Camilo továbbra is birtokában tartja Mogadort.

Az imént láthatta, hogy tudunk még védekezni. És a támadók között is vannak, akik titokban egyetértnek velünk.

ALKIRÁLY: Rendkívül kevésbé fontos nekem, hogy Mogador Don Camilónak — amint ön hívja őt, — Osialinak vagy mit tudom én, mi is most a hitszegő neve — továbbra is a kezén maradjon.

DOÑA PROUHÈZE: Nemes urak, kérlek, figyeljétek jól, mit fog felelni a vezérek. Kérdem önt: a spanyol Király akarataiból van most itt jelen?

ALKIRÁLY (*keserűen gúnyos mosollyal*): Egy levél készíttetett az útra, hívás, akarat, amelynek nem tudtam ellenszegülni.

DOÑA PROUHÈZE: Későn hallotta meg.

ALKIRÁLY: Mihelyt hozzám jutott, mindent elhagytam és most itt vagyok.

DOÑA PROUHÈZE: Így hát ön inkább hajt egy asszony szavára, elhanyagolva az uralkodó szolgálatát?

ALKIRÁLY: Miért ne csinálnék egy kis háborút a saját jelvényeim alatt?

Akárcsak az a másik Rodrigo, akit Cidnek hívtak, a patrónusom.

DOÑA PROUHÈZE: Azért hagyta hát cserben Indiát, hogy ezt a külön kis háborút vezesse ellenünk?

ALKIRÁLY: Miért ne illesztettem volna be Marokkót is az események új alakulatába, amelyre elulazásom miatt épp az ön hívása volt a döntő,

befejezván a világegyetem állását és legfőbb pillanatát, mint egy horoszkópikus figura.

DOÑA PROUHÈZE: Már senki sem hívja önt, távozzék.

ALKIRÁLY: Senki sem hív? Ezt mondja ön? A szívem, amely itt benn hallgatózik, másképp beszél.

Megalvadt tenger tartja vissza lomha hajómat Mogador előtt.

DOÑA PROUHÈZE: Ha a spanyol király el akarta volna pusztítani Osialit, nem gondoljátok, nemes urak, hogy meg is tudta volna tenni ezt?

És ha ilyen sokáig megtűrt bennünket, arra is volt oka, hogy miért?

Hiszitek, hogy felügyelet nélkül lehetett hagyni ezt az Afrikát, itt a Királyság kapujában,

ezt a roppant sáskahambárt, amelynek falánk állatai háromszor borítottak el bennünket Tarif, Juszuf és az Almohadok óta?

Nem volt haszontalan, hogy titkos módra tettünk szert mi itt, ami lehetővé tette, hogy szemmel tartsuk őket és hogy közbelépjünk.

Osiali, a renegát, több szolgálatot tett a spanyol Királynak, mint Don Camilo, a hűbéres.

ALKIRÁLY: Nem tűröm ezt a beszédet, hogy a spanyol Királynak szüksége lenne egy hitszegő szolgálatára.

DOÑA PROUHÈZE: Én meg tudom, hogy a rossz ellen alázatosan mindig ki lehet vívni valamit,

és azt mondom önnek: ha a királyi pástor nem bízott volna meg abban a kutyában, ami én voltam tíz éven át,

a farkas sokkal több bárányát széttépte volna.

ALKIRÁLY: Nincs szó kutyáról, hanem hűséges feleségről, akit mindannyian csodálunk.

DOÑA PROUHÈZE: A felesége! beleegyeztem, igaz, hogy a felesége legyek!

Mert nem volt már csapatom, mert nem volt más mód, hogy Mogadorban folytatni tudjam

azt a feladot, amelyet a Király bízott reám. Fékez-nem kellett tíz éven át ezt a ragadozó állatot, parancsolnom neki.

TISZT: Így van és én is bizonyítom, ha kell... mit tett Doña Prouhèze itt a királyságnak! Hány foglyot szabadított ki ő, hány hajót segítettek meg parancsára a kalózok ellen, hány váltságdíj nélkül elbocsájtott hajótörött áldja könnyek között az ő nevét!

ALKIRÁLY: Osiali gonoszságainak listája még hosszabb; nem volt hajóm, amelyet ne fosztott volna ki az afrikai vizeken.

DOÑA PROUHÈZE: Mindent nem tudtam megakadályozni, de mégis én voltam az erősebb. Többször megkorbácsolt, megkínzott. De engedelmeskedett.

ALKIRÁLY: Megkorbácsolta és megkínzta?

DOÑA PROUHÈZE: Először akkor, amikor azt a levelet írtam, a Rodrigo-levelet.

ALKIRÁLY: Sohasem kellett volna vele hagynom magát!

DOÑA PROUHÈZE: Miért? Hiszen nem fáj, ha a legyőzött megüt.

És maga is megkínzta őt.

ALKIRÁLY: Azt gondoljam-e, hogy csak a teste volt ezzel az emberrel együtt?

DOÑA PROUHÈZE: Rodrigo, hiszen igaz az, amit magának esküdtem minden éjjel. A tengeren túl magával voltam együtt. Mi nem szakadtunk el soha.

ALKIRÁLY: Keserű együttélés volt ez.

DOÑA PROUHÈZE: Keserű, azt mondja? Ó, ha jobban figyelt volna, ha lelke nem ivott volna a feledés vizéből, mihelyt elhagyta két karom,

mennyi mindent mesélhetett volna el magának.

ALKIRÁLY: A test hatalmát a lélek is megérzi.

DOÑA PROUHÈZE: De a lélek még hatalmasabb, és

bizonyossága ennek itt a gyermek, akit úgy szült a testem,

hogy magával volt átítatva.

ALKIRÁLY: Nekem hozta el gyermekét, ezért jött?

DOÑA PROUHÈZE: Rodrigo, neked adom a leányomat. Tartsd magadnál, vigyázz reá, amikor már nem lesz anyja többé.

ALKIRÁLY: Vissza akar térni Osialihoz? Sejtettem.

DOÑA PROUHÈZE: Még csak hallanom kell, mint utasítja vissza Osialinak ajánlatát, amelynek előterjesztésével megbízott.

ALKIRÁLY: Beszéljen!

DOÑA PROUHÈZE: Ha a hajóhaddal visszavonul, magával enged. *(Csönd.)*

ALKIRÁLY: Mit szólnak hozzá, Uraim?

EGYIK TISZT: Nem tudom, miért ne mondanánk igent? Miért ne mentenők meg ezt az asszonyt, aki végre is a nemes Pelayo felesége volt.

MÁSİK TISZT: Én meg úgy gondolom, fejezzük csak be ezt a harcot. Nem szabad egyezkednünk a hitszegővel.

DOÑA PROUHÈZE: Túl akar adni rajtam, új életet kezdeni, mert eddig én akadályoztam meg ebben.

Elmondjam azt is, Fenséges Úr, amit még hozzáfűzött?

ALKIRÁLY: Nos?

DOÑA PROUHÈZE: Rendkívül boldog, hogy így lekötelezi magát, hogy engem átad, hogy a maga kezébe helyez, a becsületére bíz.

Titokban meg akar alázni minket. Egymással.

ALKIRÁLY: Azért jöttem, hogy eleget tegyek hívó szavának, hogy megszabadítsom ettől az embertől.

És meg is szabadítom.

Nem tűnök semmiféle szálat, amely magát e hitvány alakhoz fűzi.

DOÑA PROUHÈZE: Csak a halál szabadíthat meg, kedves Rodrigo, más mód nincs reá.

ALKIRÁLY: Ugyan! hát ki akadályoz meg abban, hogy a hajómon ne tartsam magát, amíg a mórok végleg elintézik ott lenn Camilót?

DOÑA PROUHÈZE: A becsület. Megesküdtem neki, hogy visszatérek, ha nem fogadják el feltételeit.

ALKIRÁLY: Nem én tettem ezt az ígéretet.

DOÑA PROUHÈZE: De nem kényszeríthet rá, hogy megszegjem szavam.

Nem adhatja meg neki ezt az előnyt.

ALKIRÁLY: A mórok kezébe dobjam magát?

DOÑA PROUHÈZE: Minden készen van arra, hogy még este levegőbe röpítsük a fellegvárat. Éjjélkor nagy láng fog az égre szökni és amikor kialudt, egy csattanás.

Akkor keljen útra. Valami befejeződött akkor.

ALKIRÁLY: Mi lesz befejezve, Prouhèze?

DOÑA PROUHÈZE: Minden, ami megakadályozta eddig, hogy valami új a kezdetét vegye.

ALKIRÁLY: Tisztek, fegyvertársak, összegyűlt férfiak, akiknek fojtott lehelete így a homályban száll felém,

ti mind hallottatok a Rodrigo-levelelről és arról a régi vágyódásról, amely ez asszony és közötttem ég, hisz közmondásként emlegették tíz éven át az Ó- és Újvilágban.

Nézzétek úgy őt, miként a hajdani vitézek, akik most már halott szemükkel Cleopatrát, Helenát, Didót vagy Skóciai Máriát láthatták,

és mind azt az asszonyt, aki a földre Birodalmak és Vezérek romlására, városok és hajók pusztulására küldetett.

A szerelem befejezte rajtad művét, szerelmesem, orcádra a mosolygás helyett a fájdalom ült és az arany, amely szőkévé koronázott, helyt adott a hó titokzatos színének.

De ami benned egykor azt az ígéretet tette — ebben a testben, amely már az enyészethez áll közel, egy pillanatra sem ingott meg helyén.

Az az ígéret, a lelked és az én lelkem között, amely megállította az idő futását,

az az ígéret, amelyet nekem tettél, a fogadalom, mely téged megkötött, a kötelesség, melyet magadra vállaltál, olyan,

hogy a halál sem tud tőle feloldani

s ha mégis megszeged, lelkem a Kárhozat mélyére hullva, örökké vádolni fog Isten trónusánál.

Halj meg, mert a kívánságod ez s én sem akarlak visszatartani.

Menj békén tovább, vond meg örökre tőlem imádtott jelenlétedet!

Elválásunk legyen tökéletes!

Mert eljött a nap, midőn megszűnik földi léted és amidőn a Gondviselés rendelése folytán senki más, csak én, akadályozlak meg abban, hogy az erkölcsnek és a társadalomnak veszélyére légy s ígéreted most a halállal is megpecsételtem, amely azt visszavonhatatlanná teszi.

Ígéretről beszéltem, a régiről, az örök ígéretről!

És mégis, hogyan érezték volna Caesar, Marcus Antonius és ama nagy emberek, akiknek nevét előbb említettem, hogy gondolkodóba ejtsenek és akiknek válla vállam magasságáig ér, hogyan érezték volna hirtelen a szemnek, a mosolynak és ennek a szájnak

varázslatos hatalmát, mintha előbb nem is csókoltak volna asszonyarcot, ha életükbe, amely a földi erők irányításában merült ki, nem a boldogság avatkozott volna be oly váratlanul?

Villám ragyogott fel előttük, amely az egész világot halottra sujtotta és szívéből kitepte,

ígéret, amelyet a világon semmi sem tud teljesíteni, még az az asszony sem, aki egy pillanatra annak szent edénye lett és akit a birtoklás csak üres bábbal helyettesít.

Hadd magyarázzam meg jobban ezt, hadd szabaduljak ki a gondolatnak összekuszált szálaiból, hadd terítsem a napra ezt a vásznat,

amelyet én szőttem sok-sok éjszakán át annak a keserves emlékű verandának egyik falától a másikig járva, mint a fekete szövóasszonyok kezén a vetélő.

Az élőlény öröme vajjon tökéletességében rejlik-e? és ha tökéletességünk abban áll, hogy mi éppen azok az emberek vagyunk, akit a végzet akarata szerint megtestesítünk,

miért fogja el szívünket az a mélységes ujjongás, akár a foglyot, ha hallja, hogy az árkászlapát a falat bontogatja, midőn a halál nyila remegve az oldalunkba fúródik?

Ezért, midőn megláttam ezt az Angyalt, mintha a halál nyila talált volna el. Ó, a halál is időbe kerül és a leghosszabb élet sem elég ahhoz, hogy beletörődő szívünk együtt tudjon zengeni ezzel a türelmes hívással.

Seb van az oldalamban, olyan, mint a láng, amely lassan-lassan magába szívja a lámpa egész olaját!

És ha a szem tökéletessége nem saját törvényű rajzaiban rejlik, hanem a fényben, amelyet lát, a tárgyban, melyet tükrözik

és ha a kéznek tökéletessége nem az ujjakban van, hanem a műben, melyet létrehoz,

miért lenne a mi lényünknek és lényegünknek tökéletessége mindig az áthatolhatatlan homályhoz és ellenálláshoz kötve,

s nem az imádkozó szeretethez, a vágyhoz, amely más dolgot önmagánál többre becsül, ahhoz, hogy szívünk meggyúlt szennyét aranyért adjuk cserébe

és hogy időnket örökkévalóságra váltsuk át, hogy egész valónkat áttetszővé sugározza a fény, hogy végre is felhasítsuk, kitárjuk magunkat kimondhatatlan széttágulásban?

Tudjuk, hogy a magunk erejéből erre a feloldásra, erre a misztikus felszabadulásra képtelenek vagyunk és ezért sugárizik ránk az asszony szeme, erőt, hatalmat osztva, mint a Kegyelem.

És most valóban így hagysz el engem, minden eskü nélkül? Az édenkertet, amelyet az asszony bezárt, csakugyan nem tudtad kinyitni újra? Lelkem kulcsait, amelyeket csak neked adtam át, azért viszed magaddal,

hogy örökre bezárd előttem ennek a pokolnak kijáratát?

DOÑA PROUHÈZE: Éppen azért jöttem, Rodrigo — ha igaz az, hogy fogadalmat tettem neked, épp azért jöttem el, kedves Rodrigo, hogy oldj fel a fogadalom alól.

ALKIRÁLY: Ez volt hát a hívó szó, amely éjjel-nappal szárazföldön és tengeren át fáradhatatlanul engem keresett és nem hagyott nyugodni!

DOÑA PROUHÈZE: Kedves Rodrigo, én nem tudom beváltani azt az ígéretet, amelyet a testem tett neked.

ALKIRÁLY: Talán azt akarod elhitetni velem, hogy nem szívedből fakadt. Hazug volt talán?

DOÑA PROUHÈZE: Mit gondolsz róla te?

ALKIRÁLY: Hazugsággal takarhatod magad, de én mélységesen tudom, hogy a tested nem hazudott és az az öröm sem, amelyet tested ígért.

DOÑA PROUHÈZE: A testem? Látod, oszlásnak indul.

ALKIRÁLY: De ígérete nem pusztul el.

DOÑA PROUHÈZE: Neked tudnám még adni azt az örömet?

ALKIRÁLY: Tudod, ha akarod és örökké, még ha egy pillanatra is.

DOÑA PROUHÈZE: De mivel akarjak, édes Rodrigo? Mit csináljak, hogy akarni tudjak, mikor akaratomat másnak adtam át. Hogyan mozdítsam meg egy ujjam is, amikor minden izmom megtapadt,

fogoly; mivel beszéljek, amikor a szerelem lett lelkemnek és nyelvemnek ura.

ALKIRÁLY: Az a szerelem, amely a földön eltiltott nekem és most is minden ígéretet megtagad, amit magaddal vinnél a másik világba?

DOÑA PROUHEZE: A szerelem tiltja meg, hogy elhagyjam az örök szabadságot, amelynek foglya lettem.

ALKIRÁLY: Mire való ez a meddő és fukar szerelem, amely semmit sem ad?

DOÑA PROUHEZE: Ne kérdezd, hogy mire való; boldog vagyok, hogy magam sem tudom; elég, hogy szolgálok neki.

ALKIRÁLY: Prouhèze, ott, ahol te vagy, meghallod-e azt a kétségbeesett kiáltást, amely tíz év óta hangzik szüntelen feléd?

DOÑA PROUHEZE: Hallom, de másképp nem tudok felelni, csak az örök fényesség növekvő sugárával, hang nélkül a leigázott szívben.

Hogy is beszélnék, mikor fogoly vagyok.

Hogyan ígérhetnék, mintha még lenne valamim, ami nem Hozzá tartozik.

Csak azt akarom, amit Ő akar, mert birtokába vett és megsemmisített, csak abban, amit Ő akar, abban kell újra rámtalálnod.

Csak magad vádold, Rodrigo! Miért kérted tőlem azt, amit asszony nem adhat meg neked?

Miért függesztetted lelkemre emésztő két szemed? Hisz megpróbáltam birtokomba venni, amit kértél tőlem, hogy a tied legyen.

És most miért neheztelsz rám, mert ígérni nem tudok többé, csak adni és mert a káprázat és adomány bennem egyetlenegy felvillanás lett?

Te már hamarosan félretettél volna, ha nem egyesültem volna azzal, aminek határa nincs!

Te már hamarosan megunnád szerelmemet, ha nem lennék többé érdek nélküli.

Kinek hite van, nem szorul ígéretekre.

Miért nem hiszel az öröm szavának, miért kérsz mást is, mint ezt a szót, amelyet egész lényem lelkedbe zúg.

Nem ígéret ez többé, hanem én magam.

Én Rodrigo!

Én, Rodrigo, én vagyok a te örömed.

Én, én vagyok a te örömed.

ALKIRÁLY: Nem az örömnök szava ez, hanem a csalódásé.

DOÑA PROUHÈZE: Miért színleled, hogy nem hiszel nekem, mikor kétségbeesetten hiszel, szerencsétlen szegény.

Ott, ahol több öröm van, ott van a több igazság.

ALKIRÁLY: Mit használ ez az öröm, ha nekem nem adhatod?

DOÑA PROUHÈZE: Kaput nyiss és az öröm belép. Hisz másképp hogy is adhatnám neked, ha nem nyitod ki az egyetlen kaput, amelyen át beléphettek?

Az öröm nem a mi birtokunk. Az örömnök te vagy a birtoka s feltételeket nem szabhatsz neki.

Amikor majd világosságot és rendet teremtetél magadban, amikor átformálsz magad, úgy, hogy megértsenek, akkor fog ő téged megérteni.

ALKIRÁLY: Mikor lesz ez Prouhèze?

DOÑA PROUHÈZE: Mikor majd helyet készítesz neki, mikor már visszahúzódtál, hogy helyt találjon az édes öröm is.

Mikor majd önmagáért kéred őt és nem azért, hogy növelje benned, mi néki ellenáll.

ALKIRÁLY: Hát nem hallok ajkadról mást, ó, számkivetésem társa, csak ezt a szót, mely most is tagadás.

DOÑA PROUHÈZE: Azt akartad volna hát, nemes Rodrigo, hogy házasságtörőt ölelj magadhoz?

És később, amikor már meghalt Don Pelayo és én utánad kiáltottam, talán jobb is, igen, hogy hívó szavam nem jutott el füledhez.

Akkor csak asszony lettem volna, ki nemsokára hervadni kezd a szíveden és nem ez az örök, csillag, amelyre most is szomjazol.

ALKIRÁLY: Mire jó az a csillag, amelyet nem érünk el soha?

DOÑA PROUHÈZE: Igazad van. Rodrigóm, azt a távolságot, mely közénk szakadt, csak a saját erőnkől nem tudjuk áthidalni.

ALKIRÁLY: De akkor, hol van hát az út közöttünk?

DOÑA PROUHÈZE: Az utat nem kell már keresned, hiszen eljött, hogy minket megtaláljon. Miért nem bízol abban az erőben, amely hív, hogy magunkból kilépjünk?

Miért keresed a tudást? Feltételeket minek szabsz neki?

Légy most nagylelkű te is! Nem tudod megtenni azt, amit már megtettem én? Tépj le magadról mindent, dobj félre, adj mindent oda, hogy minden a tied legyen!

Ha az öröm felé megyünk, mit bánod, hogy itt lenn testünknek válni kell?

Ha az öröm felé megyek, hogy is gondolhatod, hogy neked ez csak fájdalomadra van? Valóban azt hiszed, hogy azért jöttem erre a világra, hogy neked fájdalmat okozzak?

ALKIRÁLY: Nem fájdalmat, Prouhèze, egyetlen örömem! Nem, nem fájdalmat, Prouhèze, szerelmem, Prouhèze, gyönyörűség!

DOÑA PROUHÈZE: Mit nem akartam, hogy az örömet adhassam neked! Mindent feláldozva, hogy teljesen csak kedvesség legyek, hogy ne is legyek többé én magam, hogy így minden a tiéd lehessen.

Ott, ahol legtöbb az öröm, ott ne volnék én jelen? Ott, ahol a legtöbb öröm van, ott van a legtöbb Prouhèze is!

Veled akarok lenni a kezdetben! Magamévá akarom tenni az okot, amely tiéd. Istennel akarom megtanulni, hogy ne tartsak meg semmit sem magamnak, hogy teljes jószág, tökéletes átadás legyek, fenntartás nélkül és aki mindenét kiosztja.

Vedd, Rodrigo, vedd, szívem, szerelmem, vedd azt az Istent, aki engem betölt!

Hisz az az erő éltet téged is, amely szerelmem élteti.

Örökre egyesültem azzal a szent titokkal, amely örök életet ad neked.

A vér nem egyesült jobban a hússal, mint ahogy én érzem Isten akaratából szíved minden egyes dobbanását, amely a boldog örökkévalóság minden pillanatában egyesül és újra széjjelválik.

ALKIRÁLY: Szavaid már túl a halálon hangzanak és alig tudom őket megérteni. Látlak és ez elég! Ne menj el tőlem, maradj életben, Prouhèze!

DOÑA PROUHÈZE: Indulnom kell.

ALKIRÁLY: Ha elmegy, nincs többé vezérlő csilagam. Egyedül maradok.

DOÑA PROUHÈZE: Nem maradsz egyedül.

ALKIRÁLY: Ha nem látom ott fenn az égen, el fogom majd feledni őt. Honnan tudod oly biztosan, hogy mindig szeretni foglak?

DOÑA PROUHÈZE: Ameddig csak élek. És én, én tudom, hogy te velem élsz.

ALKIRÁLY: Ezt ígérd meg legalább nekem és én mindig hű leszek az én ígéretemhez.

DOÑA PROUHÈZE: Ígérni nem tudok.

ALKIRÁLY: Most még én parancsolok! És ha akarom, meggátolhatom, hogy innen elmenj.

DOÑA PROUHÈZE: Csakugyan azt hiszed, hogy meggátolhatod?

ALKIRÁLY: Igen, meggátolhatom.

DOÑA PROUHÈZE: Azt hiszed? nos, csak egy szót szólj és maradok. Esküszöm, csak egy szót szólj és maradok. Erőszakra nincsen szükségem.

Egy szót és veled maradok. Egyetlen szót. Hát olyan nehéz azt kimondani? Egyetlen szót és veled maradok.

(Csönd. Az Alkirály lehorgaszítja fejét és sír.)

DOÑA PROUHÈZE *(tetőtől talpig fátyolba burkolózik.)*

A GYERMEK *(hirtelen felkiáltva)*: Anyám, ne hagyj el engem!

(Kétsorevezős hosszú bárka siklik a képzelt hajó oldalához. Az evezősök arca nem látható. Két fekete rabszolga lép ki belőle, akik karon fogják Doña Prouhèze-t és a halottas bárkára viszik!)

A GYERMEK *(éles kiáltással)*: Anyám, ne hagyj el engem! Anyám, ne hagyj el engem!

— Vége a harmadik napnak. —

NEGYESDIK NAP

A Baleári szigetek szelében.

A negyedik nap a tengeren játszódik a Baleári szigetekkel szemben. A zenekar tizenkét taktusban egyszer mindenkorra érzékelteti a láthatárt.

A NEGYEDIK NAP SZEREPLŐI:

ALCOCHETE
BOGOTILLOS
MALTROPILLO
MANGIACAVALLLO
CARLOS FELIX
DON RODRIGO
DAIBUTSU, A JAPÁN
DON MENDEZ LEAL
DOÑA DOLORES
A MÉSZÁROSLEÁNY
A SPANYOL KIRÁLY
A KAMARÁS
A SZÍNÉSZNŐ N^o I.
A SZÍNÉSZNŐ N° II.
A KANCELLÁR
UDVARONCOK
BIDINCE PROFESSZOR
HINNULUS PROFESSZOR
A KOMORNA
DIEGO RODRIGUEZ
A HADNAGY
DON ALCINDAS
EGY — KETTŐ — HÁROM
NÉGY — ÖT — HAT
MINISZTEREK
KATONÁK
LEON TESTVÉR
AZ AJTONÁLLÓ
A SZERZETESNŐ

I. JELENET

(ALCOCHETE, BOGOTILLOS, MALTROPILLO,
MANGIACAVALLO *halászok, CARLOS FELIX*
gyerek.)

(ALCOCHETE, BOGOTILLOS, MALTROPILLO,
MANGIACAVALLO *halászok, az utóbbi nagyon sző-*
rös és fekete, azonkívül feltűnően ostoba képe van.
Hátul CARLOS FELIX gyerek, zsineget tartva a
kezában.)

ALCOCHETE (*ujját a tengerbe mártva és szopo-*
galva): Cukrozva van.

BOGOTILLOS (*vízet vesz a tenyerébe, egyik ke-*
zéből a másikba önti, aztán összedörzsöli és meg-
szagolja): Ha ennek nincs egy kis szüreti íze, hát
vigyenek el engem fogyasztási adóba.

MALTROPILLO (*tengervízet merít egy csészével*
és égnék fordítva szemét, a száját öblíti, majd kiköpi
az egészet, akár a borkóstolók):

Mindjárt megmondom, mihez hasonlít. Ahhoz a
malvéziai borhoz, amit egy este a kolostorban a
kapuspáter adott.

ALCOCHETE: Kóstold meg már, Mangiacavallo.

MANGIACAVALLO (*bizonytalanul kihajolva*):
Fogd meg a lábam.

BOGOTILLOS (*Mangiacavallo fejét a tengerbe*
nyomva):

Kóstold má' meg, mester, ha mondom.

MANGIACAVALLO (*víztől csorogva és prüsszögve*):
Puh! Frtt! Bruha!

MALTROPILLO: Na, tiszta bor-e vagy oloroso?

MANGIACAVALLO: Hülye parasztok! Még sose
ittam ilyen sósat. Biztosan itt a raktár.

ALCOCHETE: Figyelj csak! Carlos Felix érez
valamit.

MANGIACAVALLO: Jó gondolat az is, hogy egy
ilyen tíz éves kölyök vizsgálja nekünk a tenger
fenekét!

ALCOCHETE: Hát te aztán mit éreznél a man-
csaiddal? Hisz vastagabb rajtuk a bőr, mint a cápán.
Paraszat tudnál vinni benne, az se fájna.

BOGOTILLOS: Ügyes dolog ám ez az izé, bará-
taim. A kötél manillai kenderből van fonva, fino-
mabb, mint az ideg szála. És mozgékony, akár a
vipera. Egy zsebóra, egy cipő, egy lapos rézpénz-
darab a végén, ez az izé megtalál minden ördögöt a
víz — fenéken. Csakhogy fiatal, gyenge teste legyen
ám annak, aki bánni akar vele, meg lágy keze, akár a
rózsalevél. Vigyázat, cuchinillo!

MALTROPILLO: Ez semmi, de ki találta ki, hogy
a kezét tegyük a végére, no mondd?

MANGIACAVALLO: Micsoda kezét?

MALTROPILLO: Mer' ő semmit se tud! Mer' ő
semmit se néz, semmit se lát meg. Nem láttad, hé,
hogy egy kéz van a kötél végén, te fajankó?

MANGIACAVALLO: Láttam én ott valami sárga-
ságot a végén.

MALTROPILLO: Hát az a Lévy ékszerész keze,
akit a mu't hónapba' akasztottak fel, mer' hamis
pénzt csinált, ami igazi vo't.

A hóhér adta el tisztes áron másfél font friss
halért, mer' már régen fájta rá a fogam.

Egy uzsorás keze, az egyedül is felhajt mindent.
Ahol csak ezüst vagy arany van, igényest megy
oda. Még a pénzeszacskót is megkeresné a zsebben.

Ha van valami a tengerfenéken, a Lévy keze meg-
találja. Hótbizonyos.

ALCOCHETE: Merhogy borról van szó, inkább
egy részeg ember orrát kellett volna tenned kötél
végére, nem az ékszerész kezét.

MALTROPILLO: Ahhoz elég az enyém. Mindenki tudja, hogy a tengernek erre mindig olyan furcsa színe vót.

Olyan megváltozott, felfordult, mondhatni.

Azt minap, hogy Bogotillos hozott egy sajtár vizet, akit itt helybe merített,

hát mondhatom, hogy éppen olyan íze volt, mint a Canari-szigetek borának, amit Görögországban is csapra ütnek.

MANGIACAVALLO: Éppen olyan íze van, mint a sósvíznek, ha jó meg van sózva.

BOGOTILLOS: Nem azért vagy itt, hogy járjon a szád. Azért fizetnek, hogy evezzél. Hát evezz. Maj' szólunk, ha tudni akarjuk a véleményedet.

Mindenki tudja, hogy borforrás van itt valahol, valami csapravert hordó.

MALTROPILLO: Egy borforrás nem is csodálatosabb, mint azok az olajforrások, miket Braziliában találnak. Láng van fölöttük.

ALCOCHETE: Nem errefelé találta Malcalzado a Hideg-Asszonyt?

MANGIACAVALLO: Ki az a Malcalzado?

MALTROPILLO: Látszik, hogy nem erről a vidékről vagy, te szardíniai szardina!

Mindenki ismerte itt Malcazadót, azt a fekete, nagy mafla alakot, akit mindig megvert a felesége, azt, aki mindig olyan röhögösnek látszott a nagy hasadt szájával, mintha a fogával akarná a nadrágját visszaráncigálni.

Egyszer, ahogy megakadt a horgonya ott lenn valamibe', leszállt, hogy kiszabadítsa, hát akkor egy nagyon, nagyon régi hajónak fedélzetére ért a lába, ki tudja, mikor sülyedhetett le a tengerfenékre

s ahogy ott benn botorkált, hát egyszerre érzi, hogy a Hideg-Asszonyt szorítja a karjában,

egy egész meztelen asszonynak a hulláját, olyan kemény volt már, mint a kő.

Azóta mást se tesz, csak őt keresi. Szegénynek az agyára ment.

BOGOTILLOS: Éppen itt vót, ezen a helyen.

ALCOCHETE: Ennekem meg aszonta, hogy nem asszony vót, hanem valami nagy korsó vagy fazék, akkora, hogy nem is vót illetékes a karjába tartani, oszt, úgy mozgott, forrt, fortyogott, mint a bo-szorkány hasa!

BOGOTILLOS *(egy közeledő hajóra mutatva)*: Vigyázat! Hagyjátok abba. Izéljetez valami mást. Jönnék! Csináljatok úgy, mintha nem csinálnátok semmit.

(A szín háttérében, könnyű fátyol mögött úszik el Don Rodrigo hajója. Csak egy orrvitorla van kifejlesztve. A két árbóc között kötelek feszülnek, amelyek szennvedélyes rajzú és színezésű nagy képek sora függ.)

MALTROPILLO: Don Rodrigo hajója!

ALCOCHETE: Ejnye, ni, az egész képesbótlját szel-
lőzteti.

A mennyországnak már az összes szentjei oda kerültek. Nézd csak, nézd micsoda zászlódíszbe vágta magát. Más hajó három napi halászat után sincs jobban telirakva száradó vitorlákkal, meg hálókka-

BOGOTILLOS: Itt az idő, amikor jó kis üzletet lehet csinálni. Az amerikai hajóhad Peru aranyával és ezüstjével megérkezett. A másik, amelyik Ausztriai Jánossal indul el, hogy a törökökre verjen, már horgonyszedésre készen áll. És a kísérő hajóraj, amely Anglia ellen felkészülő Armadánkat látja el muni-cióval, szintén itt tanyázik. És itt van a Király is egész udvarával.

A pénzügy, a diplomácia, a bíróságok és a többi miegymás. Egész Spanyolország itt táncol ezen a kedves tengeren. Az emberek végre belátták, hogy élni igazán csak a vizen lehet.

És a halászok az egész kavargás közepén, ej, barátaim! Az élelmező csónakok, a szolgálak, a komédiások és kötél-táncosok, a papok saját külön hajóval, hogy harangokat kongatva mondják a misét, meg a rendőrség!

Mindenütt csak apró fekete pontok látszanak, akár a legyek a légyfogón.

MALTROPILLO: Különösen az éjtszaka bámulatos, amikor az a sok-sok fényesség kigyúl,

a rakéták, a konyhák lángoló és szikrázó tüze, a kúrtszavak, amelyek hajóról hajóra szállanak, a táncok és hangversenyek, ágyúlövések, asszony és férfi kórusok, amint egy hangon énekelnek, hát ilyesmi nem lehet mindennapos mutatvány,

vagy az a nagy temetési menet, mint amilyen multkor az admirális úré, az egész nagy spanyol ramazán a tengeren, a tenger pedig, mint valami nagy zenekar, amelyet senki sem tud hallgatásra bírni, halkan mormolja a dallamot, az ütemet verdesi és táncol ott alattuk.

Senki sem gondol arra, hogy a szárazföldre menjen, a hajók mennek el Majorque-ba mindenért, ami szükséges.

(Fantomszerű zenekar kezdi kísérni beszélgetésüket.)

ALCOCHETE: Ha én spanyol király lennék, engem bizony bosszantana, hogy Don Rodrigo itt sétál a féllábával az ünneplő hajók között.

BOGOTILLOS: Nem a spanyol király hibája, hogy egy lábbal kevesebb van neki.

ALCOCHETE: Ej, mégis, hisz tíz évig volt India alkirálya, aztán kegyvesztetten küldték el a Filippini szigetekre és ott esett foglyul, mikor a japánok ellen harcolt.

És most kénytelen szentképeket árusítani a szegény halászoknak, hogy az életét tengetni tudja.

BOGOTILLOS: Jó helyen van a hajóroncs a tengerben, én mondom neked. Mit törődik a spanyol király azokkal a roncokkal, amelyek itt hagyják abba a hajókázást a két tenger között.

ALCOCHETE: De hát ez neki szemtelenül az orra alá hajózik, olyan büszkén, mintha hármass fedélzete volna.

BOGOTILLOS: Engem meg szórakoztatna az ő helyén, megmutatnám az aranyos és kibodrozott udvaroncoknak, mi lesz abból az emberből, akitől elfordítom arcomat.

MALTROPILLO: Inkább úgy látszik, mintha ő fordította volna el arcát a spanyol királytól. Meg

köll csak nézni, micsoda büszkeséggel áll meg a falában, hogyan verdesi vele hajóján a deszkát,

kurtán, keményen, én vagyok! Akár ha azt mondaná, hogy az embernek nincs más mondanivalója, minthogy a száját fogja be s hozzá, hogy ránehézkedik a furkójára, mikor beszélni kezd!

BOGOTILLOS: Én azt hiszem, hogy ennek rossz vége lesz.

ALCOCHETE: Addig is mindenki tőle vásárolja a szentképeket. Soha sem elég belőlük. Ott látni a szigeteken, minden kunyhó falán, Alger fegyházait is beleértve. Az irgalmas atyák csomagszámra küldik a szegény fegyenceknek.

MALTROPILLO: A legérdekesebb az, hogy ő maga sohasem próbálja meg sem a festést, sem a rajzolást, hanem csak megmondja a gondolatát és valami japán van mellette, akit még onnan lentről hozott és az mindent megcsinál neki egy deszkalapon. Tintával, festékekkel meg egy sajtóval annyi képet állít elő, amennyit akar.

BOGOTILLOS: Multkor, adott nekem egy nagyszerű szent Jakabot. Látni lehet, hogy épp most érkezik Spanyolországba.

Fekete barkója van, szeme nincsen, az orra akkora, akár egy kés, derékig úgy van öltözve, mint a tengerészek, tagbaszakadt és csupa izom.

Jobb lábát hajójának orrára teszi, a térde melle magasságáig ér,

és Spanyolországra egy nagy hajókötelet hajít, amely végtelen gyűrűkben tekerőzik, az ég felé röpülve, hogy arra az oszlopra hulljon, amit ott látni,

Herkules oszlopára, arra a cölöpre, amely Spanyolországot középen fúrja át és egy csapszeg van a végén jó erősen odasrófolva, amely egész Európát megóvjá az elsüllyedéstől.

MALTROPILLO: Nekem egy másik szent Jakabom van. Az olyan nagy, hogy a földtől az égig ér.

A tengerből emelkedik ki, az egyik lába bokáig még benne van és meg kell görbülnie, hogy a feje a felhőkbe ne ütődjék.

Hatalmas karja van, amely jobb válláról lóg le, a végén meg himbálózó kézfej, olyan kotróhorgony formájú.

És lenn a parton raktárakkal és tornyokkal egy kis fehér várost látni, mintha liszteszsákokat húztak volna végig.

ALCOCHETE: Van egy szent József is az Ararát hegyen, akinek átengedték Noe bárkáját. De én szent Júdást vettem meg, az elveszett ügyek patrónusát.

Egy keresztutat lehet látni lenn a bányában, ahol három vagy négy folyosó fut össze, több ezer méterre a föld alatt.

És ott ül egy magányos ember, asztalra támasztott karral és fejét lehajtva.

És az egyik folyosóból fénycsóva verődik elő, mintha lámpa közelednék.

BOGOTILLOS: Ó, hisz van annyi más is. Alig győzi az ember elnézni őket ott nála. Azt mondhatni, hogy talán készen kapja valakitől a képeket és aztán csak odaveti a japánnak, aki mindig a közelében van, akárcsak a szakács a serpenyővel, amely sistergő sülttel van tele.

MANGIACAVALLO: No, de most már mondjátok meg, mit is csinálunk azzal a nagy boroshordóval, ha egyszer kihalásszuk a hullámok közül?

ALCOCHETE: Mit? Hát kocsmárosok leszünk és inni adunk egész Spanyolországnak.

BOGOTILLOS: És mit szól ehhez a szent Inquisitio meg a Vám- és Jövedékhivatal? Én azon a véleményen vagyok, hogy fel kell ajánlani a spanyol királynak, aki nemességet fog adni érte.

(Ebben a pillanatban a kötél erősen megfeszül és lesiklik Carlos Felix kezéről.)

CARLOS FELIX: Segítség! Segítség! Fogtam valamit! Fogtam valamit!

II. JELENET

DON RODRIGO, DAIBUTSU A JAPÁN, ÉS DON MENDEZ LEAL

(DON RODRIGO hajójának egyik kabinja. Don Rodrigo a középén áll, megöregedve és őszes hajjal; falába van. Mellette egy papirossal, ecsetekkel és festékekkel megrakott asztalnál a japán DAIBUTSU rajzol. Az egyik sarokban fametszetprés. A másik sarokban DON MENDEZ LEAL lehajtott fővel látható. Mintha egyszerű árnykép volna, amelyet fekete posztóból vágtak ki.)

Ha tetszik, a szín háttérében fehér vászon is feszülhet, amelyre megfelelő jeleneteket és képeket lehet vetíteni, hogy a közönség is jól mulasson, míg a színészek kis históriájukat mesélik el.)

DON RODRIGO (magyarázva): Egészen fönn jáspis-színűre festett két nagy oszlop, masszív, tojás-sárga oszlopfőekkel és római díszítéssel. A festéket ne kíméld!

A Szűz ültében a jobb oszlophoz támaszkodik, ruhája sötétkék színű. Keblén csak egy kis kövér, jól kirajzolt gyermekkéz látható. Ezt nem kell színezned.

Lábai alatt lépcső, amely a kép aljáig száll le, fönn két napkeleti király: rajzolj nekem hazád fiai közül valamilyen nagy urat, ünnepi öltözkében, roppant kammorival a fején, a teste tizenkét réteg selyembe legyen burkolva, úgyhogy hátán egész halom dagadjon.

Vess oda egy nagy tohonya európaiat, tiszta feketén, mereven, mint az igazságszolgáltatás, csúcsos kalappal, iromba orral, szögletes lábikrákkal s az aranygyapjúval a nyakán.

Lejebb balra a néger király hátatfordítva, abesszinai oroszlánszőrből készült diadémnel és karmokból fűzött nyaklánccal, amint valaminek támaszkodik, másik lándzsás kezét pedig teljes hosszában nyújtja ki.

A háttérrel kettévágott teve alkotja, a púpok hullámvonalával. Nyereg, kantár, vörös tollpamacs a fején

és nyakán csengetyű. Az oszlopok mögött, fenn hegy-ségek, Pekingén túl láttál ilyesmit, tornyokkal és rovátkolt fallal, amely úgy vonul át a dombokon, mintha gyöngysor függne rajta. Érezni lehet, hogy Mongolország van mögötte. Wakarimaska.

A JAPÁN: Wakarimass.

DON RODRIGO: Az egész a papírszalagnak csak balfelét foglalja el. Jobbra és alatta maradt hely egy egész rakás kis spanyol vers számára az y-okkal és megfordított kérdőjelekkel. De jámborak legyenek, vargabetűkkel és helyesírási hibákkal tele.

Volt valamikor egy titkárom, aki utálta az ilyen jógyermek-költészetet. Kedvem támad a versfaragásra, amikor erre a szegény Rodilardóra gondolok.

A JAPÁN (*Don Mandez Lealra mutatva*): Nem fog elfáradni ez a jó úr itten, hogy ilyen kényelmetlen helyzetben várakozik?

DON RODRIGO: Fejezd be a munkádat, amíg mindketten a melegében vagyunk! Érzem, hogy ez menni fog! Érzem az ihletet, amely egészen tíz ujjad végéig árad ki belőlem.

A JAPÁN: Hogy is foglalkozhatott Fenséged valaha is mással, mint rajzolással?

DON RODRIGO: Gyakran fölvetem magam is ezt a kérdést. Mennyi elveszett idő! És hogy is tudtam olyan sokáig meglenni két fajankó lábammal, amikor egy is sok ahhoz, hogy a földhöz tapadjunk.

Most olyan mulatságos ez: így sántikálni ég és föld között egy lábbal és egy szárnnyal!

A JAPÁN: A másik lábon — gondoskodásom következtében — a sendigaharai csatatéren örökre egy kis emlékmű díszeleg.

DON RODRIGO: Nem sajnálom, hogy így lett. Túláságosan szerettelek titeket, japánokat. Egy elvesztett lábbal felér, hogy országotokba léptem.

A JAPÁN: Ön ragaszkodott ahhoz, hogy ágyúlövéssekkel fejezze ki nekünk szimpátiáját?

DON RODRIGO: Mindenki a maga módján. Sohasem állottak rendelkezésemre virágok és cirógatások.

Nagyon is boldogok voltatok ti száraz kis vackotokban a Tenger közepén, abban a jól bezárt kis

kertben, ahol kortyokban teát ittatok, szátokhoz emelve a parányi csészét.

Bosszant engem, ha boldog embereket látok, ezt erkölcstelen dolognak tartom én és mindenáron be akartam jutni ebbe a ceremóniás világba.

A JAPÁN: Ha tetszett, ha nem, meg kellett kö-zöttünk tanulnia egy időre a mozdulatlanságot és nyugalmat.

DON RODRIGO: Még mindig magam előtt látom a Nagoya-kastély felső emeletét, ott volt a börtönöm. Az volt aztán börtön! Inkább én tartottam hatal-mamban egész Japánt legtöbb izületének kapcsoló-pontján megállva. Egész Japán a birtokomban volt azon a hetven ablakon keresztül, a hetven börtön-ablakon!

Istenem milyen hideg volt!

Egyik oldalon a mezőség terült el, tél volt, a rozsdaszínű föld rögös, repedezett; alacsony, fekete erdők és a legkisebb részlet is olyan kényes gond-dal rajzolódott, mintha vaddisznószőrrel festették volna a legfinomabb porcellánra.

A másik oldalon a város töltötte be ablaksorom fe-lét nyugat felé és emlékszem arra az egyetlen sötét-kék foltra, amelyet egy kelmefestő háza alkotott a tetők szürke mázán.

Itt ismertelek meg, öreg Daibutsu! Hány szent-képet göngyöltünk mi már le együtt! Hány hosszú szalag siklott le már lassan ujjaim között, mint egy kép- és írásjegyfolyó!

A JAPÁN: Ha akarta volna, megtanítottam volna arra is, hogy úgy rajzoljon, ahogy mi rajzolunk.

DON RODRIGO: Sohasem tanultam volna meg. Nem lett volna türelmem hozzá. Olyan a kezem, mint a fakeztyű.

Nem tudtam volna a lelkemet a természetnek adni, mint teljesen tiszta, hófehér papírt, éhező dolgot, amelyre lassankint árnyak vetődnek, kirajzolódnak és különbözőkép színeződnek. Olyasmi kell nekem, amit ki lehet fejezni. Nem az, ami csak arra van teremtvé, hogy örökké egy kimondhatatlan fényességnek gyönyörében és titkában lebegjen, mint a vizek, amelyekből a lótosz-virág merül fel meg

a szigetek is, ahol ti laktok, négy-öt drágakő az Óceánban.

Nem azért mentem oda, hogy varázslatnak essem rabul.

A JAPÁN *(úgy beszél, mintha minden gondolatot hieroglifákkal papírra vetne)*: Írva vagyon, hogy a nagy igazságok csak csendben lesznek meztlenek. Ha ön meg akarja szelídíteni a természetet, nem szabad lármát csapnia. Akár a föld, amelybe víz szivárog. Ha hallgatni nem akar, nem tud hallani.

DON RODRIGO: Azt hiszed, hogy semmit sem hallottam azokon az ólomlábú téli napokon, amikor papjaitok és remetéitek írásait betűztem át?

Amikor játszódba csuktam és nyitottam ki sorra szobáim fatábláit, börtönöm szemét? Nem a falaknak és vasrácsoknak foglya voltam, hanem a hegységé, a tengeré, a mezőké, folyóké és erdőké, amelyek kísértve kísérték a hajlékony papíron,

Hallottam! Meghallottam!

Két szót, amely állandóan fülembé zúgott, lépésről-lépésre azon a csodálatos zarándokláson, egy papírra rajzolt úton át.

Az egyik így hangzott: miért?

Miért? Micsoda titok nyomja lelkemet, guzsba fonódva és megbújva a hieroglifák csomóján, amelyek a gondolatnak hirtelen felszálló buborékaihoz hasonlítanak?

Van valami, ami azt mondja: miért? a széllal, a tengerrel, a reggellel és estével és a lakott föld minden részletével.

Mire való a szél — amely vég nélkül gyötör — kérdi a fenyő? Miben kell megfogóznunk? A végtelen szenvedélyben, mi hal meg így? — suttogja a krizantém.

És a ciprus kérdi: mi olyan fekete, hogy bennem testet öltött így a gyász? Mit hívnak azúrnak, hogy én oly kék vagyok? Él valami olyan lágy és édes dolog, hogy miatta lettem ilyen rózsaszínű? Mi érint meg így, láthatatlanul, szirmaimat arra kényszerítve, hogy egymásután elfakuljanak? Milyen veszedelmes dolog a víz, hogy uszonyokra van szükségem és pikkelyruhára! Micsoda nagy összeomlásnak vagyok

omladéka? — kérdi a szikla. Vajjon mit fognak az oldalamra írni? Minden felszáll, minden titokzatos mosollyal emelkedik fel a végtelen ürből, amelyet aranyfüst takar.

A JAPÁN: Mi a második szó?

DON RODRIGO: Egy ember sem él ezeken a festményeken! A művész hiába rajzolt a tengerre néhány hajót, hiába mutatta a homályos öböl zugában egy nagy város porát.

A hegységek csak tovább várakoznak, egymás fölé ágaskodva, hogy jobban lássanak.

Ez nem elég nekik.

Ez nem csökkenti jobban a magányt, mint a békák és tücskök kórusa.

A JAPÁN: Igen, én is ismerem annak a csöndnek komoly tanítását, amelyet a festők borítanak reánk. Még a játszó gyerekhad is, mihelyest papírra veti az ecset, csendes lesz és mozdulatlan, örökre megdermedt pillanat.

DON RODRIGO: Daibutsu barátom, nem azért törtem keresztül egy egész világrészt és hajóztam át két Óceánon, amely habját ott vegyíti össze, hogy én is csend legyek és mozdulatlan.

Hanem mert katolikus ember vagyok és azt akarom, hogy az emberiség részei mind egyesüljenek, hogy ne maradjon meg senki abban a hitében, hogy eretnek jogosan lehet, elválasztva a többiektől, mintha ezeknek nem is lenne szükségük reá.

A ti virágból és varázslatból font korlátotok, igen, kellett, hogy ez is ledőljön, mint a többi korlát és ezért jöttem én, kapuk döngetője és utak vándora!

Nem lesztek többé egyedül! A világot hozom ti néktek, Istennek teljes szavát, a testvéreket, hogy megtanítsanak, ha tetszik, ha nem, hogy mindannyian testvérek vagytok egy Atyában.

És minthogy levágtátok egyik lábamat, minthogy börtönbe zártátok, ami testemből maradt,

szabadon csak a lélek szállhatott, a szellem, csak ezek a képek szállhattak tovább, amelyekre te ösztönöztél, Daibutsu testvérem, lényemnek ezek a ropant lehetőségei, amelyeket papírdarabokra vetett fogoly kezeld.

A JAPAN: Ezek a szentek mind csak Önnek képmásai?

DON RODRIGO: jobban hasonlítanak reám, mint ahogy én erre a megcsonkított testre és elvetélt lélekre!

Mert belőlem kiszakadva jutottak el sikerhez, megvalósuláshoz.

A teljességben élnek, nincs bennük ernyedtség és ellenállás. Mind megfelelnek annak a szellemnek, amely lelkesíti őket. Kitűnő ecsetek egy tökéletes művész kezében, mint aminő Sesshiu ecsetje volt, amikor azt a körképet rajzolta, örök idők tökéletes művét Kyoto falára.

S amíg ti szép csendesen díszítgettétek lakástok börtönét, én olyasvalamit alkottam rajzaimmal, ami túllép minden börtönön.

Valamit, ami úgy simul szívetek mozgásához, mint fehér vízfodorhoz a forgó kerék. Aki szemével szívja lelke mélyibe ennek a törhetetlen szerkezetnek képét, mely csupa mozgás és csupa vágó

olyan erőt raktároz fel magában, hogy leronthat aztán minden falat! Ezt mutatták meg vértanuitok is, a Dél-Szigetnek japán vértanui. Vallomást tettek a kereszten is, míg égő kénnel locsolták húsukat!

A JAPAN: Rodrigo uram, nem tudok rajzolni, ha folyton beszél. Megértettem, hogy mit akar. Feljegyeztem minden utasítást. A feladat már csak engem illet és engedelmével be is fejezem majd egyedül.

DON RODRIGO: De vigyázz, el ne hibázz, mint multkor azt a Szent Györgyöt. Nem értettél meg abból semmit sem, szegény öregem.

El kell fogadnom szolgálatodat, jobb híján. Na, ne húzd fel az orrod!

És egy kettő fejezd be a munkát, mert van egy másik ötletem. Sokkal kellemesebb, így magvak gyanánt hinteni el a szenteket, mint saját magunk húsból kifaragni.

A JAPAN (*Don Mendez Lealra mutatva*): De addig is mit csinálunk ezzel a jámbor úrral a sarokban itt, aki már egészen a gondolataiba fonyadt.

DON RODRIGO: Nem árt neki, ha egy kicsit elmélkedik és még érleli azt az üzenetet, amellyel a ki-

rály megbízta őt. Legalább megülepszik benne a töprengő velő.

En már észrevettem, hogy a legtöbb embernek bizonyos úr van a fejében, amelyen át behatol a penész.

Ugy kell őket gondozni, mint a palackokat, szépen lefektetve a pince fenekére, hogy a bor mindig a dugóhoz nyomódjék.

A JAPÁN: Nem kíváncsi arra, hogy mit akar a király önnel közölni Don Mendez Leal ajka által?

DON RODRIGO: Dehogynem, majdnem meghalok a kíváncsiságtól, jó, hogy felhívod a figyelmem reá. Annál is inkább, mert látom, hogy vendégünk türelmetlenkedik, a bordái tágulnak és hajtja a létezésnek vágya. Talpra uram! (*Talpra állítja.*) Jónapot uram! Tessék beszéljen.

A JAPÁN: Hogy beszélhetne már, mikor egészen lapos?

DON RODRIGO: Be fogom dugaszolni az orrát és meglátod, mindjárt megtelik azzal a levegővel, ami lényege.

A JAPÁN: De honnan fog jönni, kérem, ez a levegő és ez a szubstancialis kis szél?

DON RODRIGO: Szegény Daibutsu, látom, hogy nem ismered a modern tudomány legújabb állását, amely azt mondja nekünk, hogy minden a semmiből jön és hogy a lyuk csinálta az ágyúcsövet. Így lett az ősi amőbából, amely az Evolúciónak nevezett istennő erejével kitágította kisdudáját, az elefánt, amelyre viszont holtbiztosan még hízelgőbb jövő vár.

Nézd csak már az emberünket, miként dolgozzák meg szorongó korgásai.

Nézd csak excellenciáját, amint benső génuszának zsákmánya lesz. Most gyűjti össze egy tellurikus forrás titokzatos gőzeit, amely nekiindul, makrancoskodik és ki szeretne siklani abból az életbevágó csipetből, amelyet én tettem reá. Bocsánat, egy pillanatra, uram.

Be fogom kötni az orrát, ez biztosabb. Add ide a cipőfűződet. (*Beköti az orrát egy cipőfűzővel.*)

A JAPÁN: Miért köti be az orrát?

DON RODRIGO: Azért, hogy az igazságot mondja.

Minden hazugság az orron megy keresztül. A gyermekeknek is ezért mondják: az orrod hegye mozog.

A JAPÁN: Igaz, az orr olyan, mint egy pózna az arc közepén, amely a helységet jelöli. Nálunk, ha valaki azt akarja mondani: én vagyok, az orrára mutat.

DON RODRIGO: Hát én most egy csomót kötöttem rá és a hazugság nem fog elillanni, mint a gáz.

Nézd csak, mint duzzad egyre jobban, alakja lesz, kerekded, kövér.

A semmi hozta létre az úrt, az úr a mélyedést, a mélyedés a lehelletet, a lehellet a fújtatót és a fújtató mindazt, ami felduzzadt dolog, a nagykövet úr is erről tanuskodik, aki, ime, itt áll előttünk feszülő bőrrel megdagadva és megvalósulva, akár egy hólyagból felfújt kis malac.

Don Mendez Leal, alázatosan üdvözlöm önt és bocsánatot kérek ennek a helynek jelentéktelen volta miatt, ahová excellenciád elvezetni bátorkodott magával azt a hű társat, aki állandóan ön előtt halad, nem is tudom, mikép szólítsam, asszonyom vagy kisasszony, kegyelmességed.

DON MENDEZ LEAL (*kissé orrhangon beszélve*): Don Rodrigo, eltévelyedései, szegénysége és annak az undornak ellenére is, amelyet ön mindenkiből kivált, én mégis érdeklődöm ön iránt és kész vagyok, hogy nagylelkűen keztenyújtsak önnek.

DON RODRIGO: Köszönöm uram.

DON MENDEZ LEAL: Majd nemsokára köszönetet fog mondani. De először is hallgasson meg, ha önhöz beszélek.

DON RODRIGO. Bocsánatot kérek.

DON MENDEZ LEAL: Tudja-e, hogy tegnap még öfelsege arra volt hajlandó, hogy egyik fő dohánylerakata őrének tegye meg önt Andaluzia legszebb városában?

DON RODRIGO: A dohánytól könnyezik a szemem.

DON MENDEZ LEAL: Sírjon, sírjon csak uram, sirassa hányavetiségét és hálátlanságát. Azóta, hogy Marokkóban az engedelmességet megtagadta, meg hirdett japán kalandjai miatt, már régen börtönben kellett volna eltűnnie.

DON RODRIGO (*lábára mutatva*): Nem lehet engem teljesen börtönbe zárni. Mindig lesz valami, ami kívül marad.

DON MENDEZ LEAL: Kérésemre a Király kegyesen beleegyezett, hogy megemlékezzék azokról a szolgálatokról, melyeket hajdan ön tett neki Nyugat-Indiában.

Többen azt állítják, hogy önnek támadt az az ötlete és hogy ön vetette papírra annak a vállalkozásnak nyers és esetlen rajzát, amelyet Don Ramiro valósított meg, megépítve a királyi utat Panamában, amely örökre viselni fogja e kiváló férfiú nevét.

DON RODRIGO: Nagy tisztesség nekem, ha nevem alázatosan társulhat az övéhez.

DON MENDEZ LEAL: És kérem, hogyan hálálta meg Öfelségének jótéteményeit, amelyekkel nem győzte elhalmozni önt, mihelyt alkalma nyílt rá?

DON RODRIGO: Reszketve hallgatom.

DON MENDEZ LEAL: Micsoda hallatlan arcátlanság az, hogy a Király szeme előtt éppen akkor tárgyalgat ilyen máladék, rongy alakban, midőn ünnepi tárgyalásait és törvényt napjait tartja a tengeren. Lám, mivé lett az az ember, akit ő hajdanában saját személyes Felségének képviselőjében küldött az új világba!

DON RODRIGO: Mindjárt felelni fogok. De nem Foin az ön keresztnéve?

DON MENDEZ LEAL: Nem Foinnak hívnak, Inigo a nevem és családom a legjobbak közé számít Asturiában.

DON RODRIGO: Csak azért mondom, mert épp most fejeztem be Foint. Szent Foin az állattenyésztők és hizlalók patrónusa. Csupa zöld szín, fölfrissíti a szemet. Gyönyörűség ezt nézni. Kérem, folytassa csak.

DON MENDEZ LEAL: Nem is tudom, meddig jutottam.

DON RODRIGO: Ön hallatlan arcátlanságról beszélt és én a keresztnévét kérdeztem.

DON MENDEZ LEAL: Igen és nem szégyenletes dolog, hogy mialatt mi itt időzünk, egy nemes ember mázsolmányokkal házal?

DON RODRIGO: Szentek mázolványaival, uram.

DON MENDEZ LEAL: Miféle profanizálás, hogy úgy ábrázolja a szenteket, mintha közönséges emberek lennének holmi piszkos papíron, amit a halász vagy a molnár viskójának falára szegez a legundokabb látványok közé?

Nem annak a megbecsülésnek hiánya ez, amellyel a szent dolgoknak tartozunk?

Hagyjuk meg e tiszteletreméltó alakokat a helyükön, az oltárokon, az oratóriumokban, hogy csak a tömjénfüstön át pillantsák meg őket. És ha már ábrázolni kell, akkor ezt csak kiváló művész áldott ecsetje tegye meg, egy Velasquez, egy Leonardo da Vinci, egy Luc Olivier Merson.

DON RODRIGO: Be kell vallanom, uram, hogy a legfőbb ok, amely miatt a szépművészetekre adtam magam, épp az a vágy volt, hogy ne hasonlítsak Leonardo da Vincihez.

DON MENDEZ LEAL: Egy szentnek arca legyen általános, ez kell is, minthogy sok embernek patronusa,

magatartása legyen illedelmes, mozdulatai pedig ne áruljanak el semmi különösebb jelentőséget.

DON RODRIGO: Ezt csak keresse a festő uraknál. Nem a képzelet ereje fojtogatja őket. (*A padozatra köp.*)

Én meg undorodom ezektől a besózott tőkehal-pofáktól, ezektől az alakoktól, amelyek nem emberi figurák, hanem egy egész kis erénykiállítás!

A szentek olyanok voltak, mint a láng. Nem hasonlíthat rájuk az, ami nem melegít és lángra nem gyújt!

A tisztelet, mindig a tisztelet! Tisztelettel csak a halottaknak tartozunk és nem azoknak a dolgoknak, amelyek hétköznapiunkba vegyülnek el, szükségszerűen, mint a kenyér, a víz! Amor nescit reverentiam — mondja szent Bernát.

DON MENDEZ LEAL: Talán bizony szent Bernát sugallta önnek ezt a lovagot is, akit ott hanyattdölvé látok, köpennyel a fején és rendkívül illetlen módon kitakarva, amint combjával azt az ágaskodó lovat szorítja. Ilyen helyzetben még nem láttam lovat.

DON RODRIGO: Szent Pált akartam így ábrázolni. És csak ilyen lovon lehet az égbe jutni.

De ha ön műgyűjtő, inkább azt tanácsolom, vegye meg a tizennégy Segítő Szentnek ezt a szép képét, amelyet Daibutsu a legnagyobb gonddal festett.

És itt van még szent Damján és Kozma, az orvosoknak és azon tudós embereknek két patrónusa, akiknek kezei között lassankint az egészségből is kigyógyulunk.

DON MENDEZ LEAL: Amit csak látok itt, a hagyományt sérti és az ízlést és abból a fonák vágyból fakadt, hogy megdöbbsentse és ingerelje a tisztességes embert.

DON RODRIGO: Lehetséges. De mit csinálna ön, ha például megrendelnék a földi Édenkertet.

DON MENDEZ LEAL: A földi Édenkertet?

DON RODRIGO: Igen. Ha például azt mondanák önnek, hogy ábrázolja a földi Édenkertet egy darab papíroson.

DON MENDEZ LEAL: Nem tudom. Úgy hiszem, valami dzsungelt rajzolnak, valami szétfejtethetlen összevisszaságot.

DON RODRIGO: Nem jó, nem gondolkodott eléggé. A földi Éden a mindenség kezdete volt. Ezért nem lehetett össze-visszaságban, hanem minden fajnak jól gondozott példányait foglalta magában, mindegyiket a saját földnégyyszögében a megfelelő névjelző táblácskákkal. Az értelemnek kertje! Biztosan a barcelonai Gyógyszertan Iskola ültetvényeihez hasonlított, látom a csinos kis porcellán felírásokat. Gyönyörű egy hely a klasszikus költők számára.

DON MENDEZ LEAL: Nem lehet önnel komolyan beszélni.

DON RODRIGO: Hiszen egyetlen vágyam az, hogy halljam szavát.

DON MENDEZ LEAL (*barátian és bizalmasan*): Don Rodrigo, én megvetem önt, de a király lelkét ki ismerheti? Ki láthatja át annak az uralkodónak szándékait, aki a bizonytalan tengeren tartja udvarát?

Lehetséges lett volna-e, hogy ön úgy jusson ismét a király kegyébe, hogy ne én láttam volna meg

elsőnek azt a furcsa helyet, ahol Kegyelmének kereső sugara megállt? Hát visszataszítóbbat nem is lehet még álmodni sem!

Remélem, hogy mikor ön hatalomra kerül, sok pénzzel jutalmazza majd fáradozásomat.

Sóvárogya várok mindarra már, amit ön képes nekem adni.

A király egy napon kétszer is említette önt. Ez arra vall, hogy vagy bitófára kötteti vagy pedig kancellárnak nevezi ki.

Akinek füle van, értse meg. *(Távozni készül.)*

DON RODRIGO: Ne menjen még. Ígyék meg előbb egy pohár bort.

DON MENDEZ LEAL: Bocsásson meg, a hajó inog és émelygés fog el.

DON RODRIGO: Akkor engedje meg, hogy legalább egy kis képet ajánljak fel önnek. Épp itt van Gabriel, aki a követeknek patrónusa. Nézze csak, milyen csillogóan aranyozott!

Az ő emlékére hordhatnak a követ urak fehér tollat a kalapjukon.

III. JELENET

DOÑA DOLORES és A MÉSZÁROSLEÁNY

(Egy kis bárka a tengeren. Elöl ül a MÉSZÁROSLEÁNY, DOÑA DOLORES hátul és a kormányt kezelve figyel. Mindketten fiatal leányok férjiruhában. Hajnalodik.)

DOÑA DOLORES *(vizet freccsentve a mészárosleány arcába)*: Tüstént hagyj abba a sírást, Mészárosleány, vagy mindjárt az arcodba szórom mind azt a sós vizet, amit a tengerbe hullattál, amióta elhagytuk Majorque-et.

A MÉSZÁROSLEÁNY *(sirdogálva)*: Mit szól majd az apám, mit szól majd az anyám, mit szól a testvérem, mit szól majd a jegyző, mit szól a kolostor főnökkasszonya, ahol olyan gondosan neveltek?

DOÑA DOLORES: Mit szól majd a jegyesem, a Haladás Vágóhídjának nagyszerű ura?

A MÉSZÁROSLEÁNY: Szárnyaim nőnek rögtön, ha a jegyesemre gondolok. Elmennék magával akár a világ végére, csak hogy előle menekülhessek el.

DOÑA DOLORES: Csak akkor jössz velem, ha akarom, mert mihelyt megunlak, a tengerbe süllyesztelek egy jó evezőcsapással.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Azt csinál velem, amit akar, kisasszony, mindegy nekem. Amióta megláttam a maga édes arcát, amióta rám nézett és rám mosolygott, azóta szárnyaim kitárva követnem kell magát, ahova megy.

DOÑA DOLORES: Sietnünk kell, Mészárosleány, nagyszerű idő van. Egy percet sem szabad vesztenünk, ha azt akarjuk, hogy a világ olyan szép maradjon, mint volt mostanig. Mert lehet, hogy már csak egy pillanatig tart. Hisz az éji rovarok is habozás nélkül, nyílsebesen röppennek a kigyúló tiszta láng körébe. Mi ugyan éji rovarok nem vagyunk, hanem két társas kis pacsirta, amely énekelve száll a nap felé.

Én legalább is pacsirta vagyok, te meg csak egy nagy hüslégy. Nem tesz az semmit. Azért szeretlek.

MÉSZÁROSLEÁNY: Hova visz engem?

DOÑA DOLORES: Ó te nem is tudod, milyen boldog vagyok. Milyen jó lesz velem, finom, mulatságos ám! A többi leányokra mindig olyan bután egyhangú élet vár, férj, gyermek, mindennap levesfőzés, tányérok, amiket örökké mosni kell.

Az emberek olyan kínosan járnak lenn a földön, nem is veszik észre, mennyivel könnyebb dolog repülni, pedig ehhez csak az kell, hogy ne gondolkjunk többé önmagunkra.

Nem hiába teremtetten ám Isten ezt a szép napot. Oda kell mennünk, gyerünk hát! De nem, nem is a nap húz magához engem, hanem ez a gyönyörűségi illat. Bár csak mindig magamba tudnám szívni, egy pillanat lenne a halál és aztán újból vele lehetnék. Nem a látható napot akarom én, hanem ezt a felvidítő lelket, ezt a gyönyörthozó illatot, amelyre a szívem megáll.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Hol van ez a gyönyörűséges illat?

DOÑA DOLORES: Ott, ahol az édesanyám. Hozzám már többször eljött éjtszaka s aztán olyankor átölel és én vagyok a szeretett leánya. El kell mennem Afrikába, hogy megszabadítsam őt.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Hát hisz azt mondta nekem, hogy édesanyja meghalt már. Több mint tíz éve annak.

DOÑA DOLORES: Meghalt, de még nem fejezte be, ami dolga volt Afrikában! És ő nem szabad addig, amíg annyi keresztény ember sóhajtozik Berberíanak tömlőceiben.

Hozzá nem mehetek el, de el tudok menni a rabokhoz. Talán szabadok vagyunk, mikor mindenfelől annyi szorongatott lélek kapaszkodik belénk? Talán gyáván Spanyolországban fogok uraskodni, amikor csak rajtam áll, hogy egy egész fogoly népet megszabadítsák és anyámat is, aki velük együtt színlődik. Ó, úgy szeretnék már útban lenni.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Maga fogja megszabadítani a foglyokat?

DOÑA DOLORES: Igen is, kisasszony, és ha nem viselkedik tisztességesen, megfordítom ám ezt a rudat és visszaviszem a Haladás Vágóhídjára.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Mondja, mit fogunk csinálni?

DOÑA DOLORES: Mihelyst háromezren együtt leszünk (ó, mi sem könnyebb, mint háromszáz embert összegyűjteni, sőt annál is többet, hiszen nincsen olyan jó keresztény Spanyolországban, aki ne akarna részt venni ebben a nemes vállalkozásban).

Mindnyájan elindulunk Szent Jakabnak és Jézus Krisztusnak zászlója alatt és elfoglaljuk Bougie-t.

Bougie kezdetnek elég, mert okosnak kell lenni ám. Alger túlságos nagy feladat.

Egy matrózzal találkoztam egy hete, aki ismeri a kikötőt.

A tejtestvére fogoly volt Bougieben. Azt mondta, hogy mi sem könnyebb, mint Bougie-t elfoglalni.

A MÉSZÁROSLEÁNY: És ha már elfoglaltuk Bougie-t?

DOÑA DOLORES: Ha tudni akarod, hogy igazán mit gondolok, én azt hiszem, hogy nem fogjuk elfoglalni Bougie-t, hanem hogy megölnek és az égbre megyünk.

De akkor legalább ezek a szegény foglyok mind tudni fogják, hogy valamit tettünk értük.

És amikor az összes keresztények látják majd, hogy vitézül elveszünk, abbahagyják a testvéri civódást és megmozdulnak ők is, hogy megszabadítsák a foglyokat és a törököt elűzzék.

És én az égben leszek édes anyukám karjában és azt mondom: látod, mit csináltam.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Én meg mindig maga mögött megyek egészen közel s egy nagy üveget viszek vízzel tele, hogy inni adjak, valahányszor csak meg-szomjazik.

DOÑA DOLORES: Ha apám akarja, nemcsak Bougie-t foglaljuk el, hanem Algert meg a többit is. Meglátod majd apámat. Ő mindent tud. Mindent meg tehet, ha akar.

Micsoda ömellette Dragut és Barberousse?

A MÉSZÁROSLEÁNY: A maga apja az az ember, akinek csak egy lába van és olyan szép szentképeket csinál, amiket a halászok szeretnek?

DOÑA DOLORES: Az én apám India alkirálya és ő vitte át a hajókat a Panama-szoros felett. És azután ő foglalta el tizenkét emberével Oshima városát és várát, amelyet háromezer íjjász védelmezett. Itt vesztette el az egyik lábát és azután a Nagoyakastély felső emeletén megtanulta a boncok nyelvét és tanulmányozta a bölcseket.

Aztán, hogy ide visszatért, most a szentekből alkot nagy papírhadsereget. Ecsetével lehozza a szenteket az égből és amikor majd mind itt összegyűlnek, az élükre áll, én meg mellé és te mögöttem leszel a nagy üveggel és elfoglaljuk Bougie-t, meg Algert Jézus Krisztus dicsőségére.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Ausztriai János, Doña Múgica fia, akire a Spanyol király rábízta hajóhadának parancsnokságát és aki holnap a törökök ellen indul, sokkal nagyobb hadvezér, mint a maga édesapja.

DOÑA DOLORES: Nem igaz, Mészárosleány, hazudsz! Nem tűröm, hogy valaki azt mondja, hogy van az apámnál nagyobb hadvezér.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Ugyan, hiszen ő már öreg, meg csak egy lába van. Ki akarna egy ilyen falábú öregnek a zászlója alá állni, amikor ennek a fiatal hadvezérnek az arca is győzelmet ígér?

DOÑA DOLORES: Mit csinált a te kis Don Juanod? Az én apám nevétől Afrika és a két világ visszhangozik.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Maga sem tagadja, hogyha férfi lenne és nem Don Rodrigónak fia, akarom mondani leánya, rögtön Don Juan zászlója alá állana.

DOÑA DOLORES (*mély sóhajrással*): Igaz-igaz, Mészárosleány, nem is tudod, mennyire igazad van.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Folytassa csak, úgy érzem, valamit akar még mondani.

DOÑA DOLORES: Tudsz titkot tartani?

A MÉSZÁROSLEÁNY: Esküszöm, hogy egy szavát sem mondom tovább.

DOÑA DOLORES: Don Juan szeret engem. Mert látta a szememben, hogy meg tudok halni érte. Vége, soha többé nem látom viszont. Pedig könnyöröghetne hozzám. A szívem az övé.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Hol találkozott Don Juanal?

DOÑA DOLORES: Ma éjjel, amikor kerted falához támasztottam a létrát, hogy megszöktesselek.

Képzeld, ki volt ott a lámpa alatt az Olaj-utca sarkán? Egy szép fiatalember, fekete ruhában, aranylánccal a nyakán, aki vitézül védekezett három fegyveres szolgálta ellen. Nekem egy nagy pisztoly volt a kezemben, apámtól emeltem el és mulatságból megtöltöttem annyi löporral, amennyit csak találtam. Becsukom a szemem és bum! Akkora dörrenés meg füst támadt, mintha ágyút sütöttek volna el és nem lehetett látni semmit. A csuklóm egész kiment a helyéből.

És amikor újból tisztán láttam, a három rabló már megfutott, csak az a szép előkelő ifjú maradt ott és köszönetet mondott nekem. Ó nagyon szé-

gyeltem magam, nem is tudtam, hova bújjak el. Vajjon mit gondolhatott rólam?

A MÉSZÁROSLEANY: Mit mondott? Mit mondott?

DONA DOLORES: Azt mondta, hogy menjek vele a hajójára, hogy apródja, szárnysegédje leszek, hogy holnapután indul a törökök ellen és hogy a neve Ausztriai János és hogy meg fog halni, még mielőtt a harmincadik évét betöltené.

A MÉSZÁROSLEANY: Talán csak tréfálkozni akart magával?

DONA DOLORES: Ő tréfálkozik velem, én meg füttyölök rá. Őt Ausztriai Jánosnak hívják, én meg Mária ad Dolores vagyok, az indiai alkirály leánya. Mintha bizony őt említené az evangelium, amikor azt mondja a mise végén: volt egy ember, akit Jánosnak hívtak.

En az apámé vagyok és nem azé a cifra tacskozóé, aki olyan biztos a dolgában.

Azt mondta, hogy mindjárt el kell mennem vele és hogy azt mondták neki, hogy meg fog halni harminc év előtt. Talán bizony, félek a haláltól?

Azért, mert leány vagyok, ez azt hiszi, hogy én nem tudom szolgálni őt, nem tudok meghalni érte? Ó én testvére lennék neki és úgy aludnánk egymás oldalán és én mindig mellette lennék, hogy védekezzen őt, ó én rögtön megismerném ám az ellenségeit. Igen, ha meghal, én is kész vagyok, hogy együtt haljak meg vele.

IV. JELENET

A SPANYOL KIRÁLY, A KAMARÁS, A KANCELLÁR, A SZÍNÉSZNŐ

(Terem a spanyol király úszó palotájában. Az aranyozott mennyezetet csavart oszlopok tartják, a falakon széles üvegezés, félig nyílt, színes kis ablakokkal. Komor aranyos fényt vetít be letről a tenger tükre.

A SPANYOL KIRÁLY *halványarcú ember, szemei mélyen bennülnek sűrű szemöldöke alatt, csontos, kemény vonásait nem enyhíti meg soha a mosoly. Termete zömök. Kurta nyaka csaknem a vállai közé van benőve. A pikk-királyhoz hasonlít, míg a két első napban szereplő elődje inkább a coeur-királyhoz volt hasonló.*

Szemét egyetlen hegyi kristályból faragott halál-főre szegezi, amely fekete bársonypárnán pihen az asztal közepén s amelyet megvilágít a kihúnyó nap-sugár.)

A KIRÁLY: Micsoda hatalom akadályoz meg abban, hogy ne dobjam ki rögtön az ablakon keresztül ezt az átkozott követ, amely örök mementóra hív? Ezt az áttetsző koponyát, amelyet Rodrigo ázott ki egy mexikói sír mélyéből és gúnyolódásból küldött el nekem.

És mégsem egyszerű ajándék. Titokzatos szivacs, és benne kayarogva siklik el annak a mindenségnek látomása, melyet a föld hajlása tőlem eltakar.

Egy pillanat... És semmi. Egy pillanat és minden elmosódik és az a szörnyű tarkaság, amelyről nem tudni, vajjon a kristályt vagy saját gondolatomat színezi, egyszerre foszlik semmivé.

Ebben a percben, a tíz mértföldön át háborgó viharban, örvényes hullám fojtó karja közt, melyre az örület napjának fénye hull, nem a Rosáriót látam-e, amint lángoló hajótestének orrát a légbe fúrja és a királyi zászló a habokban tűnik el?

Aztán a halottas éjtszaka, amelyben lomha hőpelyhek lebegnek és eszeveszett fények bolyonganak a reménytelen menekvés felé.

Hajóroncsokat hajt a víz a partra, parányi emberekkel, akik a kard élén is járni tudnak.

És ez a makacs hulla itt előtttem állandóan újra felmerül és eltűnik újra a profetikus semmiség szörnyű vizében. Elég, ha csak a vállát látom, aranyfonállal és csipkével körülcsavart nyakát, hogy a tengernagyra ismerjek reá, a szép Medina Sidonia hercegre.

Felipe, te vagy?

Miért nem dobom ki az ablakon keresztül ezt a kristályt, ezt a lélekbe faragott koponyát? Talán olyan szívnek mohósága köt, amely semmiféle csapással sem lakik jól, és kapuit csak akkor tárja fel, ha a katasztrófa döngeti.

Vajjon váratlanul történt-e minden? Tápláltam-e valaha is ábrándos reményt?

Ostobán talán abban a hitben éltem, hogy kereskedelmi hajókkal és szolgalmakkal elnehezített ármádámmal és húszezer főnyi hadsereggel majd elfoglalom Angliát? A száz különböző helyen és egy napon felgyúló lázadás, Skócia, Írország, nagyra-törő tervek, vetélykedések, egymást lerontó érdekek, a pármái csapatok Flandriában, amelyek Németalföld ágyútűzében szálltak hajóra,

ó, mennyi-mennyi nyitott kapu, amelyen át a balserencse a nyakunkra hágott? Aki a véletlenre bízta magát, jogosan várhat-e sikert?

Hogyan nevezzük a királyt, aki a hullámmzó tengerre épít és aki kincseit és katonáit a szelekre bízta?

És mégsem volt, mit választanom. Mindenáron tenni kellett valamit. A vállalkozáshoz nem kell remény.

Az eretnokség a kereszténységnek oly nagy gyalázata, a katolikus szívnek oly szörnyűséges és útálatos,

hogy a Katolikus Felségnek kötelessége volt mindent kockára tenni, hogy összezúzza Cranmert és Knoxot és hogy sziklára szegezze azt a kegyetlen Sullát, azt az emberarcú háрпиát, a vérengző Erzébetet.

Megtettem, amit a kötelesség írt elő, elzártam azt a nyílást, amelyen át a Vádoló szólt volna ellenem és most imádom Istent, minthogy hitem köré mindenütt megvíthatatlan erődöt emeltem.

(Befedi a halálfejet a fekete bársonyszőnyeg szögletével. A KAMARÁS lélekszakadva belép. Szép nyakfodra van, szép kis szőke szakáll, jól kitömött fekete nadrágja. Minden tagja és izülete különböző szögbe ferdül el, mint az ácsmesterek összehajtható mércéje.)

A KAMARAS (ügyetlenül és sietve belép): Felség! Jó hírek! Felség, nagyszerű hírek! Dicsőségesek!

Aldott legyen Isten, aki Spanyolországot védelmezi. Ki is kételkedhetett volna, hogy egy ilyen jól kiszámított hadjárat, amelynek oly nemes célja s oly kiváló vezére volt, másképp is végződhetett volna, mint ezzel a páratlanul tökéletes, kielégítő eredménnyel.

A KIRÁLY (komoran red nézve): Csillapodjék le uram, szedje össze magát és mondja el rendben és nyugodtan, amit jelentenie kell.

A KAMARAS: Alázatosan bocsánatot kérek Felségedtől, de ezen a napon, amely Spanyolországra virradt, ki tudná fékezni az örömét? Még a tenger is lombhán megindul a lábaim alatt és minden tükrével és festményével együtt recsegeve emelkedik fel a palota,

mintha az ellenállhatatlan hullám, amely Douvres és Southampton szikláira zúdult,

annak az oszlopfőnek mélybenyúló gyökereit is érintené, amely felséged uralkodói hajójának tönkjéből fakadva,

Isten áldotta Spanyolországunk körül bomlik ki három hófehér sziromba.

A KIRÁLY: Hagyja abba ezt a költői beszédet és magyarázza meg, mi történt.

A KAMARAS: A dicsőséges Ármáda az angyalok lehelletétől segítve minden nehézség nélkül elérte Calais és Gravelines partjait és ott az előkészített hajókra felvette a pármai csapatokat.

A KIRÁLY: És hol voltak ez alatt Frobisher és Drake flottái?

A KAMARAS: Roncsaikkal van teleszórva La Manche, Írország, a Hebridák és a bristoli csatorna partja.

A KIRÁLY: A térképen ezt kissé furcsának találom.

A KAMARAS: Pedig semmi kétség sincs benne.

A KIRÁLY: Egyenesen a tengernagytól jöttek ezek a hírek?

A KAMARAS: Nem, de Bayonneben másról sem beszélnek.

A KIRÁLY: És kitől tudja a bayonnei híreket?

A KAMARÁS: Egy zsidó kereskedőtől, aki ma reggel érkezett és akit a rendőrség kivallatott.

A KIRÁLY: Akkor csak Istennek kell megköszönni ezt a nagy sikert.

A KAMARÁS: Hajóhadunk már duzzadó vitorlával halad a Temzén fölfelé és Londonnak tornyát dönti le.

A KIRÁLY: Te Deumot kell zengenünk és tanácskoznunk, mit is csináljunk Nagybritanniával.

A KAMARÁS: Árnyék is hullott erre a győzelemre, csak egy, de azt is meg kell mondanom.

A KIRÁLY: Beszéljen.

A KAMARÁS: Szegény Medina Sidonia herceg a tengerbe veszett. Még nem tudjuk, hogyan.

A KIRÁLY: Az Úrhoz szálljon lelke, úgylegyen.

(Kívül vitatkozás zaja hallatszik.)

Mit jelent ez a zaj?

(Belép egy ajtónálló.)

AZ AJTÓNALLÓ: Felség, egy asszony van itt, azt állítja, hogy Felséged kihallgatást adott neki. Mindenáron be akar jutni Felséged színe elé.

A KIRÁLY: Egy pillanatra. *(A kamaráshoz):* Felkereste ön Don Rodrigót, ahogy kívántam öntől?

A KAMARÁS: Don Mendez Leal vállalta magára ezt a megbízatást.

A KIRÁLY: Nos mit felelt?

A KAMARÁS: Nem felelt semmit, de Mendez Leal hátára tűzte Gábiel angyal képét és cipőfűzővel bekötötte az orrát, hogy ne tudjon hazudni. A szegény nemes még mindig reszket a haragtól, ha erre a sértésre gondol.

A KIRÁLY: Jól van. Most pedig, uram, tegye meg azt a szívességet és egy percre függessze fel a létezését. A kamarás nincs többé. *(Az ajtónállóhoz):* Bocsássa be a hölgyet. *(Az ajtónálló kimegy. Belép A SZÍNESZNÓ.)*

A SZÍNESZNÓ: Felség, felség, a lábaihoz hullok!

(És megis teszi kítűnő stílusban.)

A KIRÁLY: Keljen fel, asszonyom.

A SZÍNÉSZNŐ: Felség, királyom, mit is mondjak, hol is kezdjem. Ő érzem, hogy túlságos merész vagyok. De a Királyoknak irgalmassága nem olyan-e, mint az a nagy szökőkútmedence Escorial kerteiben, amelyet távoli magaslatok táplálnak és nem tudja senki, melyik órában szökken fel vize, de benne a fülemülék mindig olthatják szomjukat. (*Fel-emelkedik.*)

A KIRÁLY: Beszéljen bátran asszonyom. Hiszen a mesterségünk is ugyanaz, csak épp hogy különböző színházban játszunk.

A SZÍNÉSZNŐ (*felcsapó hangon*): Ó Királyom, ha valaha is Felséged szívébe tudta vinni hangom Lopenek és Calderonnak szavait,

ha valaha is megindult szíve Spanyolországon, amint általam megszemélyesítve ráncokba hulló ruhában Sertoriusnak lábához borult,

hallgassa meg most kegyes fülekkel szegény asszonyi könyörgésemet!

Mert amint igaz, hogy egyszerű érzéseimmel tápláltam azokat a fönséges szavakat, melyeket életre kellett keltenem,

épp úgy jogosan várom el, hogy mindazok, akiket én alkottam a színpadon, s akiknek csak én voltam az élete,

most támogassanak és vegyenek körül, mint ropant hadoszlopok.

A KIRÁLY: Kérem, figyelmesen meghallgatom.

A SZÍNÉSZNŐ: Felség, Medina Sidonia hercege, Don Felipe...

A KIRÁLY: Vártam már ezt a nevet.

A SZÍNÉSZNŐ: Felség, Don Felipe, az én kis Felipem, nem Anglia kormányzatára termett. Én tudom ezt legjobban az egész világon.

A KIRÁLY: És ki mondta magának, Asszonyom, hogy egy Anglia rendelkezésemre áll, amit csak úgy ajándékuul adok?

A SZÍNÉSZNŐ: Mindenki tudja, hogy Felséged elfoglalta Angliát s hogy Isten szétszórta ellenségeit.

Egy pillanat alatt terjedt el a hír, mint a tűz a száraz széna közt.

Hallgassa csak, már zeng mindenfelől az ének és örömrivalgás.

A KIRÁLY: Valóban nagy napja ez Spanyolországnak, nagy és emlékezetes nap, melyet a Gondviselés nekünk juttatott.

A SZÍNÉSZNŐ: Felség, adja vissza nekem Felipet. Én tudom legjobban, hogy nem Anglia kormányzására termett!

Túlságosan legyőztem őt s ezentúl csak engem tud magához ölelni, semmi mást, csak engem. Én többet érek, mint Anglia.

Amikor a karomban pihent, nem az örökké nyugtalan tenger zaja nem hagyta őt aludni, amely hullámaival az eretnekek fészke ellen zúdult!

Az algák szaga, a tőzeg és az ázott tölgylevelek füstje nem fogja vele elfeledtetni soha azt a rózsas- és jázminillatot, amely hozzám vezette el!

A KIRÁLY: Mitől félsz hát, ha biztos vagy benne?

A SZÍNÉSZNŐ: Mária királynőtől, akit a Bitorló börtönének mélyére vettetett.

Az én szép Felipem kiszabadítja őt s jutalmul a kezét kapja meg. És angol király lesz belőle ott abban a jeges és ködös világban.

Így történt ez minden darabban, amit csak eljátszottam eddig. Szegény Felipe, mindennek vége már.

A KIRÁLY: Mária királynő most nincs Angliában.

A SZÍNÉSZNŐ: Hol van?

A KIRÁLY: Itt, itt előttem. Nem is hittem, hogy ilyen szép.

A SZÍNÉSZNŐ: Nem értem Felségedet.

A KIRÁLY: Egy Mária sem volt soha ilyen szép, ilyen megindító, pedig így képzeltem el mindig őt.

A SZÍNÉSZNŐ: Felség, megrémít ez a bizonytalanság, tárja föl kegyes gondolatát.

A KIRÁLY: Leányom, Don Felipe a tiéd. Vidd el, neked adom.

Milyen öröm lesz, ha viszontlátjátok egymást!

A SZÍNÉSZNŐ: Felség, jószágáért kezet csókolok. Valóban parancsot ad, hogy visszatérjen Spanyolországba?

A KIRÁLY: Hogyan győzzem le szívem megindulását?

Magának adom Felipet, ha ad valakit helyette, aki kormányozza Angliát.

A SZÍNÉSZNŐ: Felség, ne tréfálkozzék velem. Hiszen csak választania kell a hadvezérek és nagyurak közül, akik körülveszik.

A KIRÁLY: Akit kiválasztottam, dacol velem, nem akar oda menni, ahová akarom.

A SZÍNÉSZNŐ: Hogyan? Hát van valaki, aki ellenszegülni mer Felséged parancsainak?

A KIRÁLY: Nem adtam semmiféle parancsot.

Annak, aki nekem engedelmeskedik, nincs szüksége parancsra, mindenfelől akaratom veszi körül és magával ragadja, mint a hegyipatak. De ő olyan helyre húzódott, ahol hatalmam nincs fölötte.

A SZÍNÉSZNŐ: Ó, miért nem is vagyok Felséged Kancellárja? Én aztán rövidesen találnék módot arra, hogy kirántsam alóla a talajt.

A KIRÁLY: Maga erősebb, mint a kancellárom.

A SZÍNÉSZNŐ: Fiatal még az az ember?

A KIRÁLY: Öreg és féllába van.

A SZÍNÉSZNŐ: Don Rodrigót gondolja?

A KIRÁLY: Őt, igen.

A SZÍNÉSZNŐ: Rodrigo, a képkereskedő, nem akar Anglia királya lenni?

A KIRÁLY: Nem utasítja vissza többé a trónt, ha Máriát könnyek között pillantja meg, amint a lábához borul.

A SZÍNÉSZNŐ: Én vagyok Mária?

A KIRÁLY: Nem tudom, milyen visszásság miatt akar még mindig más valaki lenni.

A SZÍNÉSZNŐ: Aki Erzsébet börtönéből szökött meg?

A KIRÁLY: És akit nagy titokban a spanyol király az udvarába fogadott.

A SZÍNÉSZNŐ: És mit csinál, ha észreveszi majd, hogy becsaptuk?

A KIRÁLY: Mit csinál a patkány, ha csapdába kerül? Akkor majd dróthálót kell reá borbítanunk, hogy meg ne szökjék.

A SZÍNÉSZNŐ: Összes szolgálói között csakugyan Rodrigóra van szüksége Felségednek?

A KIRÁLY: Csak ő tudja birtokában tartani, amit most Angliától elnyerünk.

A SZÍNÉSZNŐ: Könyörögnöm kell neki, hogy elfogadja Angliát?

A KIRÁLY: Kérésére várok, hogy neki adhas-
sam oda.

A SZÍNÉSZNŐ: És én visszakapom Felipet?

A KIRÁLY: Mindazt, ami ebben a pillanatban a tengerrel és hadseregemmel vegyítve Felipe nevére hallgat, neked ajándékozom.

A SZÍNÉSZNŐ: Én meg Felségednek Rodrigót hoz-
zom. *(Még egyszer meghajol és távozik.)*

*(Ezalatt a terem tisztviselőkkel, katonákkal, minisz-
terekkel telik meg. Olyasféle élőképet alkotnak, ame-
lyet a Spanyol Király Udvarának lehetne nevezni az
«Éjjeli őrzőjárat» izlésében. Amikor ez a kissé nehéz
összeállítás be van fejezve, mindnyájan mozdulat-
lanul maradnak.)*

A KIRÁLY *(tenyerébe ütve)*: Uraim, szükségem
van önökre. Figyeljenek.

MINDANNYIAN *(egyhangon felelnek)*: Ófelsége
rendelkezésére állunk. *(És el is kezdik mimelni a
figyelmet a lehető leghamisabb és legkonvencionáli-
sabb módon.)*

A KIRÁLY: Feltételezem, hogy önök mind hallot-
ták már azt a nagy ujságot, amely az imént ér-
kezett. Ellenségeinket a vihar szórta szét, haderőink
egyesültek, az eretnekeket a viszálykodás osztja meg
és hatalmas hadseregünk a flottától támogatva Lon-
don felé halad.

A KANCELLAR: Istennek kell köszönetet mon-
dani, aki csodálatosan véghez vitte művét általunk,
minden emberi bölcsességnak ellenére is.

A KIRÁLY: Csak övé legyen minden tisztelet, mi-
ként a nagy láthatatlan Csillagnak, amely a földi
dolgok apályát és dagályát irányítja

és amely úgy intézkedik, hogy kedvelt nemzetének
a vereség sem jelent kevesebb előnyt, mint a győ-
zelem s az ajándék sem többet az adományozásnál.

A KANCELLAR: Hozzám is eljutott a hír, hogy

Don Felipe, Medina Sidonia hercege az életét vesztette.

A KIRÁLY: Igaz. De ezt a hírt még titokban kell tartanunk.

A KANCELLÁR: Szép hercegünk helyett ki fogja kormányozni Angliát?

A KIRÁLY: Ön, kancellár úr, ha ez így megfelel.

A KANCELLÁR: Felség, az én helyem a cenzura, nem a kormányzás.

A KIRÁLY *(az udvaroncokhoz)*: Bármelyikötök kéri Angliát, megkapja tőlem.

(Mindannyian mozdulatlanok és némák.)

Hogyan, hát egyiktek sem akarja Angliát?

A KANCELLÁR: Félnék Felségedtől és azoktól a tervektől, amelyek áthatolhatatlan szívében rejlenek.

A KIRÁLY: Nos én tudom és ki is szemeltem már, hogy kinek adom ezt a ködtakarta, homályban ázó földet,

amelyet a viharon keresztül végre elért katolikus Napunknak egy sugára.

A KANCELLÁR: Várjuk nevét.

A KIRÁLY: Várom, hogy ő maga ajánlja fel szolgálatát Nekünk. Hosszú ideje már, hogy a föld végső határaitra menekült el arcunk elől, dicsekedvén, hogy ott, ahol Mi nem vagyunk, a Mi művünket alkotja meg és hogy megszerzi Nekünk árnyékának hosszát olyan eszközökkel, amelyeket ő maga talált ki és alkalmazott.

Igy láttátok ti őt vergődni és küzködni, hol Nyugatnak, hol pedig Keletnek kapuinál.

És most az a futó hullám, amely elvitte egykor a föld végire, ellenállhatatlanul Hozzánk hajtja vissza, midőn elsüllyedt flottáiból lába alatt más nem maradt, mint az a rozszant dereglye,

amelyen királyi hajónkkal még mindig vakmerően szembeszáll.

Nos, én esküszöm, ha abbahagyja azt a játékot, amelyet a víz felszínére vetődő zászlóimnak tükör-

képével űz és közvetlenül indul felém, akkor én is feléje fordulok és megadok neki mindent, amit kér.

A KANCELLÁR: Miért hagyta el Felséged őt, amikor fiatal volt még és erős, ha most ismét magához veszi erőtlennül és öregén?

A KIRÁLY: Nem én hagytam el, hanem a dolgok, amelyekkel nem tudott összeférni; mintha ő és a dolgok nem ugyanattól az élettől lettek volna áthatva. És egymást nem egészítve ki, nem is értették volna egymást.

S nem az volt-e a kötelességem, hogy kiemeljem rögtön azt a kereket, amely csikorogva megakadt? Már nem arról volt szó, hogy akaratát erőszakolja rájuk, hogy formát adjon a gyúrható anyagnak, mint egykor Amerikában tette meg,

hanem hogy megbéküljön a létezőkkel s csak egy bizonyos ponton lépjen közbe, csalhatatlan fülével figyelve,

mert ők adják a mozgást és mi az értelem erejét.

Hisz a dolgok csak látszólag különbözök, természetüknél fogva haladnak az összhang felé.

És most az öregségtől meghajolva, azt hiszem, megértette már, hogy eljött a pillanat, amikor inkább figyelnie, mint cselekednie kell,

amikor az emberi érdeket és szenvedélyeket ahhoz a politikai együttéléshez kell irányítani, amelyre rendelve vannak.

A KANCELLÁR: Hát ennek a féllábú házalónak szánta Felséged a leopárdok örökségét?

A KIRÁLY: Még csak egy jelre várok.

A KANCELLÁR: Miféle jelre?

A KIRÁLY: Nem fogok érte menni, nem adok neki semmilyen parancsot. De kérje tőlem Angliát és én neki adom. Ti sohasem mertek kérni tőlem semmit, vagy legfeljebb csak címeiket, néhány kis szallagot, néhány zsák tallért, néhány holdnyi földet.

De ez a koldus, akinek nincs más menedéke, mint három deszkaszál a tengeren, Angliát kérje tőlem és én neki adom.

BIDINCE és HINNULUS CSAPATA

(A díszletezők a tenger közepére kissé hanyagul egy átllyuggatott sziklát utánzó papírmasét helyeznek el. Könnyű kis dolog legyen, akár egy tolófánk. Az első jelenetnek szereplői két csapatra oszolva érkeznek meg annyi statisztával, amennyi éppen szükséges. A tolófánk egyik oldalán van MANGIACAVALLO, ALCOCHETE és BIDINCE professzor, a másik oldalon BOGOTILLOS, MALTROPILLO és HINNULUS professzor. A nevezett uraknak lába az egymáshoz közelgő bárkák oldalfala alatt jól látható, minthogy mindenki úgyis tudja, hogy lábak nélkül ezek a bárkák nem tudnának mozogni.)

ELSŐ CSAPAT BIDINCE PROFESSZORRAL: Itt van a bójánk. Megismerem erről a kis piros zászlóról, amelyet reá tűztünk.

MÁSODIK CSAPAT HINNULUS PROFESSZORRAL: Itt van a bójánk. Megismerem erről a kis piros zászlóról, amelyet reá tűztünk.

BIDINCE: Borzasztóan izgatott vagyok.

HINNULUS: Borzasztóan izgatott vagyok.

(Nyerítő hangot ad. Mindegyik csapat a hajó orrára köti a kötél végét, amely a bójára van erősítve.)

MÁSODIK CSAPAT: Vigyázat! Csak jól húzni kell egyszerre mindannyiuknak. Most vagy soha!

BIDINCE: Miért most vagy soha?

(Hinnulus arcjátékán látszik, hogy ő is ugyanezt kérdi.)

ELSŐ CSAPAT: Hát nem hallotta, hogy az egész angol flotta a tenger mélyére süllyedt?

(A második csapat taglejtéssel ugyanazt magyarázza.)

BIDINCE: Nos?

HINNULUS: Nos?

ELSŐ CSAPAT: Hát akkor mindig van valami, ami visszajön! Amikor valami a tenger mélyére süllyed, más valami mindig a felszínre jön.

MASODIK CSAPAT (*ugyanezt mondja és hozzáteszi*): Ez az egyensúly.

ELSŐ CSAPAT: Ez az egyensúly.

BIDINCE (*mintha a Hinnulust hívna tanuskodásra a tolófánkon át*): Milyen különös babona!

HINNULUS (*a tolófánkhoz*):

Milyen különös babona!

BIDINCE: Na, most húzzátok!

HINNULUS: Na, most húzzátok!

ELSŐ CSAPAT: Húzzuk!

MASODIK CSAPAT: Húzzuk! (*Nem húzzák.*)

ELSŐ CSAPAT: Ha mindegyikünknek egy féldurót adna, akkor jobban húznánk.

MASODIK CSAPAT: Éppen csak egy kis durót mindegyikünknek és akkor a legjobb szívvel húznánk.

BIDINCE (*az ég felé emelve karját*): Szörnyűséges zsarolás!

HINNULUS (*az ég felé emelve karját*): Szörnyűséges zsarolás! (*Nyerít.*)

BIDINCE: Én már tíz durót adtam és ha megfogjuk a halat, lesz újra tíz.

HINNULUS: Már fizettem tíz durót és más tizedet adok, ha felhúzzuk a palackot.

BIDINCE: Siessünk. Félek, hogy egyszer csak Hinnulus megérkezik. Micsoda hosszúfülű számár! Azt állítja, hogy ti egy palackot kötöttetek meg!

HINNULUS: Nem vagyok teljesen nyugodt, mert ez az átkozott Bidince minden pillanatban megjöhet. Mekkora ökör! Azt mondja, hogy ti egy halat szigonyoztatok le. (*Nyerít.*)

ELSŐ CSAPAT (*megfontoltan*): Az ilyen palackok, hát az bizony nagyon ritka, hogy ezek így mászkáljanak a tengerfenéken. Mégis sikerült a kötéllal megkaparítanunk. De túl nehéz volt nekünk. És azért ide erősítettük a tolófánk egyik lyukába.

MASODIK CSAPAT (*ugyanakkor*): Hát bizony nem lehet mondani, hogy valaha is láttunk ilyen halat. Csak egy pillanatra vettük észre, de az épp elég volt, hogy rávessük a kötelet, aztán nem tudott menekülni. De mert roppant erős volt, nem tudtuk kihúzni a lyukból, ahová megbujt.

BIDINCE *(lábával dobbantva)*: Nem palack az, hanem hal!

HINNULUS *(lábával dobbantva)*: Nem hal az, hanem palack!

BIDINCE *(alattomosan)*: Na és milyen volt az a hal?

ELSŐ CSAPAT: Csak egy pillanatra láttuk.

BIDINCE: Úgy-e, egészen gömbölyű és fénylő, mint egy nagy palack?

ELSŐ CSAPAT: Épp ezt akartuk mondani. Rózsaszín, fénylő, mint egy nagy palack.

BIDINCE: És nem láttatok időnkint olyasvalamit, mintha fény gyulladt volna ki és aludt volna el?

ELSŐ CSAPAT: Dehogynem! Úgy-e, Mangiacavallo? Valami olyan fényességet mondhatni, ami úgy kigyulladt, meg elaludt.

HINNULUS: Na, milyen volt az a palack?

MÁSODIK CSAPAT: Hát egy nagy hasas palack volt.

HINNULUS: Igen. Azután mi volt abban a palackban?

MÁSODIK CSAPAT: Bocsásson meg, mi csak egy percre láttuk. Vagy inkább csak az árnyékát a fehér homokban a tengerfenekén, merthogy a vörös nap volt felettünk, amely éppen nyugodni tért.

HINNULUS: És nem láttatok egy csomó dolgot, ami benne mozgott.

MÁSODIK CSAPAT: Mindig van egy csomó dolog egy ilyen palackban.

BIDINCE: Elég a beszélgetésből! Na, fogjunk hozzá!

HINNULUS: Gyerünk-gyerünk!

BIDINCE: Húzzátok!

HINNULUS: Húzzátok!

ELSŐ CSAPAT: Húzzuk!

MÁSODIK CSAPAT: Húzzuk!

(A két csapat egymással összekötve egyfajta kötélhúzást végez a tolófánk két oldalán.)

ELSŐ CSAPAT: Már jön!

MÁSODIK CSAPAT: Már jön!

ELSŐ CSAPAT: Nem mozdul.

MÁSODIK CSAPAT: Nem mozdul.

(Megállanak.)

ALCOCHETE (*alázatosan*): De mielőtt újra kezdenénk, magyarázza meg nekünk, tanár úr, miből is van az az állat, amit olyan nagy buzgalommal gyűjtöget?

BIDINCE (*ünnepélyesen és jósdák módjára*): Kezdetben a liasz és krétakorszak idején lakkozott bádoggálnák úszkáltak a gőzölgő tengereken.

ALCOCHETE: Milyen érdekes!

BIDINCE (*taglejtéssel, mintha krétarajzot készítené*): Az állat, melyet most üldözünk, ezeknek a naiv koroknak maradványa. A képét egy német könyvben láttam és elszórt darabjait magam is gyűjtöttem imitt-amott.

ALCOCHETE: Hát ez érdekes és milyen az alakja?

BIDINCE (*egyszerűen és közvetlenül*): Csak egy szeme van, amely tárgylencsét alkot és fölötte egy erősfényű lámpa vagy elektromos fényszóró, amelyet tetszés szerint gyújt fel vagy elolt.

A szája? Milyen is a szája? Nincsen szája. Tökéletesen szájtalan.

De a gyomra közepén látni lehet egy kettős kis kereket, amelyre 8-as formában végtelen szíj vagy szállag csavарodik, amelyre rányomódnak mindazok a képek, melyeket a tárgylencse felfog.

ALCOCHETE: Nagyon érdekes.

BIDINCE (*cantabile con molto espressione*):

Tüstént tovább jutva a második keréken, a képek valami egyenletesen öntözött állkapocs vagy sörteféleségbe kerülnek, ahol leválnak és az emésztő készülékbe mennek át.

Ó, csodálatos dolog.

Nem találtak ennél szebbet a forsitanus absurdiensis óta.

ALCOCHETE: És hogyan fogjuk hívni ezt a halat?

BIDINCE (*lelkessedve*): Georgiophagnak, mert Georgius az én nevem, Georgius Bidince

és phag: az halat jelent. Így hívnak minden halat.

ALCOCHETE: Érdekes! És azt mondja, hogy egy ilyen állat létezik? Érdekes.

BIDINCE: Hát persze hogy létezik. Léteznie kell.

Hisz ez kényelmes hipotézis. Több, mint valóságos. Nélkülözhetetlen.

HINNULUS (*mintha folytatná a beszélgetést*): De ha olyan közel húzhattátok a palackot a hajóhoz, mint ahogy mondtátok, biztosan látnotok kellett valamit.

BOGOTILLOS: Persze, hogy láttunk valamit.

HINNULUS: Na, mit láttatok?

BOGOTILLOS: Tudja mit, találja el.

HINNULUS (*fékezett izgalommal*): Ha tudni akarjátok a véleményem, hát ez csak az a palack lehet, amelyet tiani Apollonius dobott a tengerbe és amelyet Pantagruel is kereset.

BOGOTILLOS: Ki volt az az Apollonius?

HINNULUS: Apollonius egy régi nagy tudós volt, aki feltalálta, hogyan kell az időt palackokba zární. Az ember bedugaszolja és kész, nem mehet el többé.

BOGOTILLOS: Jó ötlet!

HINNULUS: Beszéljétek csak el, mit láttatok?

MALTROPILLO: Nem lehet mondani, hogy láttunk, annyira zavaros volt, inkább hallottunk.

HINNULUS: Mit hallottatok?

MALTROPILLO: Szamárordítást.

HINNULUS: Ez Silenos szamara volt, amint a holdfényes bacchanálban a Parnassosra hágott.

MALTROPILLO: Csobogást, mintha nagy halak ugrálnának ki a vízből.

HINNULUS: Proteus ad enni így a fókáinak, négy trombon hangja mellett.

MALTROPILLO: Robogást, mint a lovaké, amelyek görgő kövek közt rohannak.

HINNULUS: A kentauruk ők, melyek oleánderek között nyargalásznak Citheron kavicsos lejtőin!

Bravó! (*Nyerít.*)

MÁSODIK CSAPAT (*mintha csak erre a jelre várna, tizenkét tenyerébe köpve, egyhangon kezdi rádiadalmas zenekísérettel, amely a jelenet végéig tart*): Bravó, előre!

ELSŐ CSAPAT: Előre, előre!

(*Mindnyájan hátrahúzódnak.*)

BIDINCE és HINNULUS: Húzzátok, húzzátok!
ELSŐ és MÁSODIK CSAPAT: Húzzuk, húzzuk!
(*Kötélhúzó játék.*) Jön már, jön már! Rajta, rajta!
Nem mozdul. Húzd meg! Előre — előre! Hátra,
hátra!

(*A kötél elszakad, mindnyájan a földre esnek égfelé
kalimpáló lábbal.*)

VI. JELENET

A SZÍNÉSZNŐ, DON RODRIGO, A KOMORNA

(*A színésznő a proszceniumon a leeresztett függöny
előtt blúz nélkül, csupasz mellel és karokkal. Öltö-
zőjében kell gondolnunk őt, amint éppen a követ-
kező jelenetre készülődik. Előtte nagy tükör. Az asz-
talon a toilett-eszközök között néhány összegyűrt
papírdarab. A bútorok és kellékek mind jól látható
zsineggel vannak a függönyhöz erősítve.*)

A KOMORNA (*a színésznőnek kis fekete tégelyt
nyújtva*): Nagyságos asszonyom, elfeledkezett a sze-
méről.

A SZÍNÉSZNŐ: Igazad van. Egy kis kék árnyalat
és annál tüzesebb lesz a fénye. Az arc vonásai job-
ban kiemelkednek, ha sötétre festem a szemhéjamat.
(*Szemhéját érinti egy kis ecsettel, aztán szemét for-
gatja lassan jobbról balra, balról jobbra, becsukja, ki-
nyitja, újra becsukja és kinyitja.*)

A KOMORNA: S mindezt azért, hogy rávegyünk
egy félig elhullott öreg lim-lomos házalót, hogy el-
fogadja tőlünk Angliát!

A SZÍNÉSZNŐ: Ne beszélj így, Marietta! Nem ér-
tesz te ehhez, Marietta. Hisz ez fenséges egy helyzet.
A legszebb szerep, amit eddig az életemben játszot-
tam. Arany szerep. Kár, hogy **senki** sem lát bennün-
ket. De felhasználom Madridban, ha jön az új szezon.
Egy kis szkeccs lesz belőle az Alcazarban, majd meg-
látod!

— Egy csepp pirosító sincs az arcomon. Csak egy parányi karmin mindegyik fülcimpámon, semmi más. Mit szólsz hozzá?

A KOMORNA (*tenyerét összeütve*): Elég! A lámpák kigyúltak! Már minden készen áll.

A SZÍNÉSZNŐ: Egyszerű vagyok, mint ahogy kezdenem kell, csínján bánva minden árnyalattal, minnemen, ami a cselekvényt előbbre viszi. Csendesen, halkan, egyesítve itt mindent köröskörül azzal a fájdalommal, amely egyszerűséget kíván, meghódolást és méltóságteljes lemondást. (*Skálázva.*) La, la, la, la! A kis vajas köcsög! a kis vajas köcsög. A középső hangok kissé színtelenek.

Egyszerűség igen, de nagysággal vegyítve. Nemes egyszerűséggel fogom kezdeni: «Felkérem önt, Uram... (*A papirosokat az asztalról elöszedi.*)

A KOMORNA: Megkeressem, asszonyom, a szerepkönyvet?

A SZÍNÉSZNŐ: Nincsen szerepkönyv, Marietta, ez sokkal szebb is így. Nekem kell mindent megteremtenem, szavakat, zenét. És a választ előre olvasom szereptársam szeméből.

Csak a mozdulatokra kell ügyelnem, a szavak maguktól jönnek azután.

Recitative kezdem, elmondom a történetem, színes beszéddé összefont, patétikusan kongó szavakkal, lesz benne sok-sok zeneiség.

És aztán sorba jönnek az ékesszólás és a szenvedély nagy felindulásai, a kesergő királynő könnyes panasza, amint a koldus lábához borul, — remélem, hogy állatias, förtelmes alak lesz, — és időnkint egy-egy kutató mondat, egy szó, egy-egy megindító kis kérdés. Ez az! itt-amott egy kis semmiség, egy-egy felszökkenő rakéta, tisztán, nyájasan, szívet indítón, mint bájos kis kokott!

És e mögött, mindig természetes módon, asszonyi voltunk titka, valami tartózkodás, burkolt sejtető dolog.

A KOMORNA: Ó, én elbujok valahová, hogy mindezt lássam. Ha asszonyom most is olyan szép, mint multkor este, hát bámulatos lesz az előadás. De nem találtam semmiféle helyet, ahol meghúzhatom

magam. Már egész éjjel sírtam e miatt! *(A függöny ekkor felemelkedik, magával húzva a tükröt, az öltözőkőd asztalt és az egész cókókat.)* Istenem, mi történt?

A SZÍNÉSZNŐ: A függöny túlsó oldalán vagyunk! Nem vettük észre és a függöny másik oldalára kerültünk, a cselekvény pedig tovább haladt. Nélkülünk. Istenem, valaki elvette a szerepem. Jaj, egészen meztelen vagyok! Siessünk, hozzuk rendbe magunkat az öltözőben, aztán majd csak kijutunk valahol. *(Kimennek.)*

(A felhúzott függöny a színen látni engedi a

SZÍNÉSZNŐT *[egy másik játszva ugyanazt a szerepet] csupasz nyakkal és karokkal, amint éppen egy képet festget. Előtte piszkos vízzel telt üveg, mellette Rodrigo áll és irányítja a munkát.)*

DON RODRIGO: Nagy megtiszteltetés ért engem, Felséges Asszonyom, midőn beleegyezett, hogy így az irányításom mellett dolgozzék.

A SZÍNÉSZNŐ *(anélkül, hogy felemelné fejét):* Inkább azt mondja meg, hogy ez az ernyő zöld vagy kék legyen? Én vörösborszínűnek látom.

DON RODRIGO: Én meg vörösnek, de majdnem a sárgába megy át. És fölötte egy evangelista a szabad ég alatt, magában állva, szent Lukács, ahogy éppen az írásain dolgozik. Egy kis avignoni utca van mögötte, a pápák palotája mentén és fönna tiszta égből, jó magasan, egy hallatlan lendületű ujjongó boltív feszül, egész fehéren (rózsaszínűre fesse egy kicsit, hogy annál fehérebbnek lássék).

Szent Lukács és a kérdéses boltív között egy galamb röpköd, hogy ott fenn megpihenjen.

A SZÍNÉSZNŐ: Jobban szeretem szent Mátét.

DON RODRIGO: Igen, nagyszerű eszme volt, hogy mögéje helyeztem azt a vörös kövekből épült nagy diadalívet, két kapuval, latin nagybetűs felírásokkal és az ökörfejjel.

A SZÍNÉSZNŐ: Máténak szimboluma az angyal.

DON RODRIGO: Sajnálom, de sokkal jobb az ökör. Tökéletesen eltalálta ön azt az árnyalatot, amely

az eget színezi ott a háttérben meg a hosszú ferde felhőket is.

Szent Máté, a vámos, a kereskedésnek kétfajta mozgása közt fel és leszállva, igen, ez megfelel, kár, hogy nagyon kicsire szabta ki, nem lehet látni őt.

Gyorsan egy új lapot! Csinálunk egy másikat belőle, valami parabolikus ablakot rajzolunk köré.

Nagy római fejet gondolk, kövér borotvált arccal és tokával, sárga tógát, mint a buddhista szerzeteseknek, egy rézcsattal a vállára akasztva

és az asztal alatt óriási láb ólomszandálban, amint Kálvint tapossa szét, aki az ördögöt okádja ki a száján.

A SZÍNÉSZNŐ: Szerencséje, hogy velem találkozott, amikor a japán éppen cserbenhagyta.

DON RODRIGO: Igen, hirtelen állt tovább. Biztosan talált valami módot arra, hogy hazatérjen. Lehet, hogy meg is sértettem, magam sem tudom, hogyan.

De nem sajnálom. Ön még jobban dolgozik és ezáltal a lelkünk is jobban összeolvad. Mégis csak vannak dolgok, amelyekhez elsősorban egy férfi és egy nő egyessége szükséges. És milyen jó sugalmazás volt, hogy egyszerűen azt kérdeztem öntől, vajjon rajzolni tud-e, mialatt ön makacs állhatatossággal egy csomó érdektelen dologról beszélt.

A SZÍNÉSZNŐ: Nem is kérdezte a véleményemet, egyszerűen lefoglalt magának.

DON RODRIGO: Kár, hogy nem tud fába vésni, de biztos vagyok, hogy gyorsan megtanulja ezt is. A japán itt hagyta a szerszámait.

A SZÍNÉSZNŐ: Jó, de nekem vissza kell térnem Angliába.

DON RODRIGO: Világért sem! Én már megmondtam Önnek, hogy semmi kedvem sincs megismerni Angliát.

Tudok én egy kis öreg kolostort Majorque közelében, kert van köröskörül, olyan sárga citromokkal tele, hogy az embernek a szeme belefájdul.

Ott kényelmesen dolgozhatnak. Ott festegethet reggeltől estig anélkül, hogy valaki is zavarná.

A SZÍNÉSZNŐ: Igen, de a szép Medina Sidonia herceg elfoglalta nekem Angliát.

DON RODRIGO: Sohasem hittem volna, hogy a szép Medina Sidonia herceg képes lesz valami nehéz dolgot elfoglalni.

A SZÍNÉSZNŐ: Ki tudja? Hátha a szívem nem lesz nehéz neki.

DON RODRIGO: Hát menjen hozzá feleségül. Én meg Írlandban háborút viselek majd ön ellen.

A SZÍNÉSZNŐ: Mért ilyen goromba, mért ilyen rosszindulatú velem szemben, Don Rodrigo?

DON RODRIGO: Menjen feleségül a szép Medina Sidonia herceghez. Én már öreg vagyok, szegény, féllábú alak.

A SZÍNÉSZNŐ: Csak a spanyol király fiához megyek feleségül.

DON RODRIGO: Csupán annyit kérek öntől, hogy a barátja maradhassak.

A SZÍNÉSZNŐ: Én önt nagyon kedvelem, Don Rodrigo.

DON RODRIGO: Kedves, hogy ezt mondja, még ha nem is igaz. Igen, örömmel hallom.

A SZÍNÉSZNŐ: Senkihez sem megyek feleségül. London börtönében vettem észre, hogy lelkem is van, élő lélek, amely nem arra van teremtvé, hogy börtönben éljen.

Megesküdtem és többé nem hagyom, hogy börtönbe vessenek.

Megesküdtem, hogy nem tűnök el többé vaskos férfi testet köztem és a nap között. Valakit akarok, aki segít s nem olyat, aki elmerít.

És ezt az életet magánál találtam meg. Élek, magával, két nap óta. Hiszen nem kér semmit sem tőlem és olyan, mint a zene, amely semmit sem kér, hanem egyszerre elragad és harmóniában old fel.

Amióta itt van, ilyen zene vesz körül s hévvel, bizalommal és ritmussal adom át magam, mintha hatalmas táncos karja hívna és érzem, hogy azt adom szellemének, amit akar! Itt van most velem és én is egyszerre erős, vidám vagyok, csillogó és csengéssel teli.

Olyan ez, mint a trombitaszó, amely a lelket hántja le, harci harsona, mely életre rázza a csüggedőt, bátorsággal és tűzzel tölti meg.

És ugyanakkor mindketten szabadok vagyunk. Egy-mással szemben nincs jogunk és ez kedves így. Addig vagyunk majd együtt, ameddig ez a zene szólni fog.

DON RODRIGO: És majd képeket fogunk gyártani, képeket, végtelen sokat.

A SZÍNÉSZNŐ: De talán nekem másra is lesz kedvem, mint képekre és homokpogácsákra?

DON RODRIGO: A spanyol király kívánságára jött hozzám?

A SZÍNÉSZNŐ: Mért ne vallanám be? Medina Sidonia csak gyenge asszonyok sorsának intézésére jó. De Angliában önre van szüksége a királynak és nekem. Ófelsége csak arra vár, hogy egy lépést tegyen felé.

DON RODRIGO: Nem teszem meg ezt a lépést.

A SZÍNÉSZNŐ: Hát nem akar segíteni nekem?

DON RODRIGO: Nem értem, hogy is jutottam egyszerre a király eszébe. Akkor nem volt szüksége rám, amikor ép és egészséges voltam, miért szed fel hát így összetörten?

A SZÍNÉSZNŐ: Bizalma megtiszteli önt.

DON RODRIGO: Ellenkezőleg, megsért. Már nem fél tőlem. Miért is tartana egy nyomoréktól?

Nagyon boldog leszek, hogy végrehajthatom parancsait.

Attól a befolyástól, amelyet a szép Medina Sidonia gyakorolhatott volna önre, persze nálam nem kell tartani.

A SZÍNÉSZNŐ: Igaz ez, kedves Rodrigo?

DON RODRIGO (*mogorva mosollyal*): Nem egészen.

A SZÍNÉSZNŐ: Az önök uralkodója rendkívül ügyes államférfiú. Valóban azt hiszem, hogy egyikünket a másik ellen akarta kijátszani.

Nos, miért ne kötnénk szövetséget, mint ahogy kéri tőlünk? Hiszen ő akarta így.

DON RODRIGO: Lehet önnel szövetséget kötni?

A SZÍNÉSZNŐ: Két nap óta magával vagyok,

édes Rodrigo és azt hiszem, hogy azelőtt senki sem ismert meg engem így,

úgyannyira, hogy már kissé feszélyez.

Ismeretlen erőket ébresztett fel bennem; amikor hallgatom magát, minden megváltoztatja helyét és más rendet keres, úgy látszik, hogy valami mély-séges új erő mozdult meg szívemben, amelynek felelnie kell a maga sürgető szavára.

Ő és maga nem látja meg, hogy én is mintha egy kicsit ráismertem volna Rodrigóra.

DON RODRIGO: Igaz, nagyon is igaz.

De nem gyönyörűsége-e, hogy fiatalságtól sugárzó ember van mellettem, aki rám figyel.

Az értelemnek az a villanása, amely felgyújtja szép szemét, amint reám tekint, nekem felér egy hófehér testtel is.

A SZINÉSZNŐ (*mantillájával vállait befödve*): Nem szeretem ezt az országot. Ha még sokáig itt maradok ez alatt a tüzes nap alatt, érzem, hogy elhervadok, mint az alga a kavicsokon.

DON RODRIGO: Pedig tetőtől-talpíg spanyol nőnek született, hiszen édesanyja Aragóniából való.

Az arca halovány és mégis nem tudom, mi is ad neki annyi ragyogást.

A SZINÉSZNŐ: Talán a szemek?

Nem, hanem ez a karminfolt, amit a fülcimpáimra festettem.

DON RODRIGO: Úgy van. Lám, milyen fontos egy helyes ecsetvonás! Hm, hol is hagytuk el?

A SZINÉSZNŐ: Angliánál, ahová holnap majd eljön velem.

DON RODRIGO: Enyém lesz hát az a kellemes megbízatás, hogy meggyűrjam ezt a legyőzött népet?

Ostorcsapások alatt dolgozni, minden vasárnap nagyrendesen meghallgatni a plébános urat és minden hónapban a maga számára zsákba tölteni a pénzt, amelyből minden évben a lehető legkevesebbet küldi el majd a madridi királynak,

lám ezt a feladatot bízza rám, hogy spanyol nyelven magyarázzam tovább rokonszenves alattvalóimnak az uralkodás törvényeit.

Eszembe jut erre hajdani barátom, Almagro, az ültetvényein.

A SZÍNÉSZNŐ: Hát mit tegyünk?

DON RODRIGO: Asszonyom, ki használja ki jobban a lovat, az-e, aki a hátára ül és megsarkantyúzza, vagy az, aki a kantárszárnál fogva teljes erőből ostorozza?

A SZÍNÉSZNŐ (*tapsolva*): Megértettem, ó, ilyen férfi kell nekem! A ló, amely gazdájára szorul, nem gondol arra, hogy földre vesse őt, nem fog filozófálni és teológizálni. Foglalkozást kell adni neki. Nem tesz az semmit, ha a gazda sánta, én pompás lóra ültetem, népemre, amely egybeforrt szívemmel.

De ön is ugyanígy fogja szeretni majd. Mi ketten fogjuk felfedezni annak a népnek hivatását.

DON RODRIGO: Gondolja, hogy a spanyol király meg lesz elégedve ezzel a kis programmal?

A SZÍNÉSZNŐ: Lesz ideje, hogy beletörődjék.

DON RODRIGO: Azt ajánlja hát, hogy megcsaljuk uralkodómat?

A SZÍNÉSZNŐ: Úgy van, megcsaljuk egy kicsit. Igen, igen.

DON RODRIGO: És újból falak, bútorok és akták közé kényszerít? A végtelen szabadság és a nap nem lesz többé enyém?

El kell tépni magamat a tengertől, amely oly sokáig élt a szívem alatt, amely oly régóta már egyetlen hálótársam és császári ágyam?

A SZÍNÉSZNŐ (*a zenekar a «Fináli barlang» nyitányának átírását játsza*): De Angliában sem leszünk soha a tengertől távol, hiszen mélyen benyúlik birtokunkba.

A Sziget roppant hárfa a víz ölén, amelyből a tenger csal ki hangokat és zenét.

Naponta kétszer is eljön a folyókon és öblökön keresztül egészen az ország szívébe, hogy tápláljon és betöltsön bennünket.

Milyen boldogság, hogy ott van közöttünk és hogy elszigetel abban a nagy kertben, amely legelésző állatokkal van tele, a szívnek mezején, ahol a szivárványnak egyik lába mindig megpihen. Ez kell egy olyan műkedvelőnek, mint amilyen ön is, mindentől

félrehúzódva, mégis azzal a lehetőséggel, hogy kedvünk szerint avatkozzunk be Európa ügyeibe anélkül, hogy valaki is beleszólhatna a mienkbe, így élni, félig titokba és ködbe takarózva.

Az Ármáda nevetséges hódítása nem fog megismétlődni soha.

Ó, én ugyancsak megbüntetem majd az árulókat és az ostobákat, akik nem tudták önmagukat megvédeni.

Önök, a Kontinens lakói, nem foghatják fel ésszel azt soha, hogy más is van ezen a bolygó csillagon, mint föld.

Pedig először jön a tenger és a föld csak benne van.

Önök, spanyolok, sietve szelték át az Óceánt, csukott szemekkel, hogy egy-kettő ott dúskáljanak a földben, amelyet megtaláltak a túlsó oldalon.

De nekünk, angoloknak, az egész tenger a birtokunk, nemcsak az a kis pocsolya, az önök Földközi tengere, hanem az egész Óceán

és ráadásul még a föld is, amely benne van, elég csak rátámasztanunk imitt-amott néhány hajóhidat.

Mi benne ázunk, nem ragaszkodva semmihez, szabadok vagyunk és mindenfelé nyílik számunkra út! És a végtelen víz jön mindenfelől, hogy megcsókolja kastélyunk lépcsőfokát.

Jöjjön velem Európa csúcsára, abba a verdeső szárnnyaktól körülvelt galambducba, ahonnét zsákmányra indulnak el sirályaim és galambjaim a világ minden tengere felé.

Itt, ahol most vagyunk, még apály és dagály sincs. De Londonban éjjel-nappal a világ dobbanó pulzusán tartom ujjamat.

Amikor majd a szobájában dolgozik, egyszer csak el fog tűnni a nap sugara, mert egy nagy négyárbócos hajó haladt a Temzén fölfelé.

DON RODRIGO: Amikor a nap megcsillan a ködön át, a sáros vízben millió és millió kis aranykagyló nyüzsög és ez Britannia égisze.

A SZÍNÉSZNŐ: Eljön velem Angliába?

DON RODRIGO: Elmegyek, ha akarok. De előbb meg szeretném valósítani önnel azt a nagy mennyezettervet. Békecsók lesz a címe. Akkor jutott eszembe,

amikor a kórusban a barátokat láttam egymásnak átadva a csókot, amelyet az első az áldozópaptól kapott az oltár előtt. És így hullott egymásra az árnyékuk is.

De barátok helyett hosszú, fátyolba takart asszonyokat fogunk rajzolni, akik egymásnak adják át a békét.

Van egy nagy takaróm és majd szólunk a kis hajóinasnak, hogy ebbe csavarja be magát. Vagy lehet, hogy magam csinálom. Majd én állok modelt.

VII. JELENET

DIEGO RODRIGUEZ, A HADNAGY

(Öreg, megrongált és csak hevenyészve megfoltozott hajó vitorlázik nagy nehezen a kikötő felé. Ha ezt nehéz volna a színpadon ábrázolni, egy egyszerű palack is megteszi, amelyben kis vitorlás úszkál. A palackot a parancsnok tartja a kezében. A fedélzeten DIEGO RODRIGUEZ parancsnok és fiatal tengerész HADNAGYA.)

DIEGO RODRIGUEZ: Éjfél óta ráismerek már Majorque illatára, mintha csak asszony hajtaná fekete legyezővel ezt az illatot felém. Csak Korzikának van ilyen jó szaga.

A HADNAGY: Meg Marseillenek is.

Odaadnám Korzikát és a három Baleárt, ha magamba szívhatnám újra annak a nyersfának szagát, amely Timor partjain ég.

DIEGO RODRIGUEZ: Ha még egyszer meghalok, hogy ilyen istentelen szavakat beszél, fejjel lefelé hajítom magát a tenger mélyibe.

A HADNAGY: Ó, hiszen alig mártottam az ajkamat abba a mérgezett kehelybe s máris kirántotta a kezemből. Miért is nem ittam többet belőle!

DIEGO RODRIGUEZ *(távcsövét a szárazföldre szegezve)*: Semmi sem változott. Ott van a jegyző háza, a bíróé, meg a klarisszák kolostora a ciprusok között. Nevetséges.

A HADNAGY: Mulassa meg nekem Doña Austregesile házát.

DIEGO RODRIGUEZ: Nem látni innen, a túlsó oldalon van.

A HADNAGY: Néhány percen belül elérjük, ha ez a jó kis szél segít.

Estére már partra szállhatunk.

DIEGO RODRIGUEZ: Nem, nem igen jutunk előre ezzel az öreg teknővel, meg késő is van. Mindjárt parancsot adok, hogy horgonyt vessenek.

A HADNAGY: Ön fél, kapitány?

DIEGO RODRIGUEZ: Félek, félek, hát ez igaz.

A HADNAGY: Az örömtől, ami önre vár?

DIEGO RODRIGUEZ: Miféle örömtől? Doña Austregesilének kétszer-háromszor is volt ideje arra, hogy férjhez menjen, meg megint özvegy legyen. Ábrándokban nem ringatom magam. Ahhoz már nem vagyok eléggé tacsókó, hogy abban a hitben éljek, hogy az elmúlt tíz éven át az esküjéhez hű maradt.

A HADNAGY: Ezt én magam sem hiszem.

DIEGO RODRIGUEZ: Ha szeretett volna, alkalmat is keresett volna rá, hogy írjon.

A HADNAGY: Egész bizonyos.

DIEGO RODRIGUEZ: Igaz, hogy nem tudta pontosan, hogy hol vagyok. De végre is a tengeren vagyunk és a levél mindig célhoz talál.

A HADNAGY: Én is ezt mondom.

DIEGO RODRIGUEZ: Ki bíznék egy asszony esküjében? hiszen minden könyvből kitűnik, hogy mit kell gondolnunk felőle. Magyarázgatni már fölösleges.

A HADNAGY: Valóban.

DIEGO RODRIGUEZ: És mit is tudnék most neki felkínálni, hogy magamhoz vonzzam újra? Öreg vagyok. Egyetlen birtokom ez a megvénhedt, foltozott hajó. Azt is inkább már a tűzre kéne szétaprítani. Nem sikerült nekem sem a kereskedés, sem a háború, bármit is próbáltam meg szárazon vagy vizen.

A HADNAGY: Bizony az ellenkezőjét nem lehet mondani.

DIEGO RODRIGUEZ: Még arra sem voltam képes, hogy fölfedezzek valamit. A többi hajósok emberekkel

teli országokat, hatalmas, gazdag, mutogatni való földeket fedeztek fel és saját nevükkel ülték keresztelőt. De nekem, Diego Rodrigueznak csak egy maroknyi kis sziget jutott az Atlanti-óceán közepén, ahol fókák és pinguinek laknak.

A HADNAGY: Úgy, ahogy mondja. Átkozott egy hely. Még vizet sem lehet találni rajta.

DIEGO RODRIGUEZ: Ó pedig szép. Pénze, földje van, jó családból származik. Aligha hiányoztak ott a kérők.

A HADNAGY: Valószínű, valószínű.

DIEGO RODRIGUEZ: Nem valószínű ez, hanem biztos.

A HADNAGY: Biztos, biztos.

DIEGO RODRIGUEZ: Nem, nem biztos, te, te szemtelen alak. Hisz szégyenletes dolog ez.

Hát nem érette indultam el? Hogy hozzá méltó legyek! Nem volt annyi arany az egész világon, amennyit ne raktam volna a lábai elé.

Ó, sohasem hittem volna, hogy így elárul, sohasem hittem volna, hogy olyan, mint a többi asszony!

A HADNAGY: Egészen ugyanolyan.

DIEGO RODRIGUEZ: Ha tovább is így beszélsz, az öklömmel az orrodba vágok.

A HADNAGY: De mit akar tőlem, kapitány? Olyan régóta beszél már Doña Austregesiléről! Eleinte megpróbáltam védelmembe venni, de ön mindenre tudott kadenciát és bevallom, a végén az ön pártjára álltam.

DIEGO RODRIGUEZ: Csak tanulj, tanulj! Tovább látok én, mint az orrom hossza. Meg fogod tudni, hogy mi az élet, milyenek az asszonyok.

(Don Alcindás belép.)

DON ALCINDAS: Üdvözlöm Don Rodriguezt, a Santa Fé kapitányát. Don Alcindás vagyok.

DIEGO RODRIGUEZ: Jónapot, Alcindás úr, ön a vámtiszt?

DON ALCINDAS: Nem, nem vagyok a vám.

DIEGO RODRIGUEZ: Azt hittem, hogy csak a vám tud ilyen gyorsan a hajónkra jutni?

DON ALCINDAS: Vannak még jó szemek is ám Majorqueban. Vannak, akik még emlékezni tudnak és nem felejtették el Santa Fét.

DIEGO RODRIGUEZ: Aha, értem, ön a hitelezőim képviselőjében jött. Nos, én nem fizetek semmit, dobjanak börtönbe.

Arra a pénzre már keresztet vehet, amit tíz év előtt kölcsön adtak.

Csak ez az öreg hajó maradt. Érje be vele, ha tudja.

A rakomány nem az enyém.

DON ALCINDAS: Ön sérteget engem, Don Diego. Nincs itt más hitelező, csak az, akinek ön nem képes soha az adósságát megfizetni.

DIEGO RODRIGUEZ: Mit jelent ez a zagyva beszéd? Nem értem önt?

DON ALCINDAS: Úgy? hát ön már elfeledte Doña Austregesilét?

DIEGO RODRIGUEZ: Doña Austregesile él?

DON ALCINDAS: Igen, természetesen.

DIEGO RODRIGUEZ: Beszéljen, kérem, mondja, mi most a neve? Kihez ment férjhez?

DON ALCINDAS: Azt gondolja, hogy önre várt talán tíz éven át? Mikor olyan szép volt, olyan kíváncsú.

Kicsoda ön, hogy megérdemelt volna ekkora hüség?

DIEGO RODRIGUEZ: Diego Rodriguez vagyok, aki az Atlanti Óceán közepén olyan új kavicsot talált, amit még nem látott ember szeme.

DON ALCINDAS (*végigmérve*): Minél jobban nézem önt, annál nehezebben tudom elhinni, hogy ön valaha is megkérhette Majorque legszebb és legerényesebb hölgyének kezét?

DIEGO RODRIGUEZ: Önhöz ment feleségül?

DON ALCINDAS: Sajnos, visszautasította tiszteletteljes kérésemet, amelyet lábához helyeztem.

DIEGO RODRIGUEZ: Ki az a boldog férfi, akit választására méltónak talált?

DON ALCINDAS: Senki. Nem ment férjhez.

DIEGO RODRIGUEZ: Megtudhatnám, hogy miért

nem? Hiszen szép, gazdag, erényes volt és Majorque legnemesebb asszonya, és mégsem tudott férjet találni?

DON ALCINDAS: Ugyan, ön, Don Diego, nem képes ennek a nyitjára jönni?

DIEGO RODRIGUEZ: Nem, nem tudom, nem tudom.

DON ALCINDAS: Néhány perc múlva majd ő maga beszéli el. Ő ismerte fel a hajót. Mindennap felment a toronyba, hogy a tengert figyelje. Ő küldött ide.

DIEGO RODRIGUEZ: Miért nem írt nekem?

DON ALCINDAS: Nem kételkedett, hogy az ön hite épp olyan erős, mint az övé.

DIEGO RODRIGUEZ: Don Alindas, mit csináljak?

DON ALCINDAS: Nem tudom.

DIEGO RODRIGUEZ: Elsüllyesztem ezt a hajót, gyerünk mindnyájan a tenger fenekére. Így nem mehet tovább. Én nem vagyok méltó, hogy megnyaljam a cipőtalpát.

DON ALCINDAS: Ez igaz.

DIEGO RODRIGUEZ: De tudja-e, milyen állapotban jövök haza, hogy öreg vagyok, elvetélt hódító, megrokkant tengerész, csődbejutott kereskedő, a legszegényebb, a legnevetségesebb ember Spanyolország minden tengerén?

DON ALCINDAS: Ön nem szegény. Távolléte alatt Doña Austregesile kezelte javait és ön ma a leggazdagabb ember Majorqueban.

DIEGO RODRIGUEZ (*a hadnagyhoz*): Látja, uram, és ennek az asszonynak álnokságával pertraktált engem az egész úton át.

A HADNAGY: Bocsánatot kérek.

DON ALCINDAS: Don Diego, térdeljen le és levett kalappal üdvözlje a szülőhazát, ahol annyi hányódás után ilyen feleség várja önt.

VIII. JELENET

DON RODRIGO ÉS DOÑA DOLORES

(DON RODRIGO *hajója*. DOÑA DOLORES *az asztalnál ül, fejét tenyerébe rejtve.*)

DON RODRIGO (*hátról csendesen közeledik hozzá és arcát Dolores fejére hajtja*): Mire gondolsz kis báránykám?

(*Dolores nem válaszol, mozdulatlan marad, csak karjával öleli át apja derekát.*)

Na, mondd, hát fáj valami? Hát nem akarsz felelni szegény apádnak?

DOÑA DOLORES: Ha megmondom, mit gondolok, biztosan nem úgy fog felelni reá, ahogy akarom,

DON RODRIGO: Hát mit akarsz?

DOÑA DOLORES: Nem akarom, hogy azzal az asszonnyal szóba álljon, akit apa Anglia királynőjének hív.

DON RODRIGO: Az angol királynő öfelségének. Hát nem ő Mária, Anglia királynője? Nem láttad, hogy tulajdon urunk, a spanyol király is így bánik vele?

Eljött és a lábamhoz borult. Miért taszítottam volna el? Visszautasíthatom-e azt a feladatot, amelyben senki sem tud engem helyettesíteni?

Lelkiismeretem parancsolta, hogy meghallgassam őt.

Ezután csak az én szavamra hajt. Mindazt, amit katonáink foglaltak el, rendelkezésemre bocsájtja. Van benne valami figyelmes és alázatos, ami megindította szívem. És milyen érdekes, leírni így királyi mód nevét erre a hófehér papírra.

DOÑA DOLORES: Én már nem vagyok semmi, ő meg azt csinál papából, amit akar.

DON RODRIGO: Féltékeny vagy, kislány?

DOÑA DOLORES: Más valaki féltékeny.

DON RODRIGO: Igen, tudom, ő, akiről most beszélni akarsz. Már látom is a két szemedben.

DOÑA DOLORES: Anyámat, aki azért adott engem apának, hogy mindig övé legyen.

DON RODRIGO: Igen, tudom, te mindig az övé voltál, anyád lelkének részese.

DOÑA DOLORES: Ha nem lenne velem, nem fűzne önhöz sem annyi szál.

DON RODRIGO: Hát mégsem lehet zaj nélkül elmenni innen, lábujjhégyen.

DOÑA DOLORES: Én nemcsak anyám vagyok, hanem apámból is való, van valami a lelkemben, ami az öné és minden mozdulatát meglesi.

Nem fog megszökni a kis Dolores elől.

DON RODRIGO: Amikor anyád nem volt itt, akkor beszéltem róla. Amikor nem volt itt, akkor mondtam a legszebbet neki.

DOÑA DOLORES: Beszéljen, édesapám. Anyám meghalt, nincs itt.

DON RODRIGO: De talán az Őrangyala itt áll és hallgatózik.

DOÑA DOLORES: Kifáradt már, ahogy apát követte. Nem hall semmit. Alszik. Keservesen alszik, akár a vándor, akit úgy ér az álom, kétségbeesve, mert moccani sem tud tovább.

DON RODRIGO: Egyedül vagyok veled, édes gyermekem?

DOÑA DOLORES: Igen, apám.

(Rodrigo ajka megmozdul, de egy szó sem hallatszik. Dolores gyöngéden, figyelmesen nézi őt, aztán elfordítja arcát és befogja két szemét.)

DON RODRIGO *(halkan, egyik kezét a másikra téve)*: Az a sok könny, ami szívemben felfakad... a tenger is kevés...

DOÑA DOLORES: Hát nem talált vigasztalást?

DON RODRIGO: A lelkem üres. Ómiatta, aki nincsen itt, nehéz könnycseppek, az én könnyeim...

DOÑA DOLORES: De nem sokára itt lesz. Ő, akit szeretett, nemsokára... őt, akit szeretett, hisz megtalálja.

DON RODRIGO: Én meg azt gondolom, soha. Hogy ezt a hiányt pótolni nem lehet. Igen, édesem, még akkor is, amikor életben voltál, amikor

még karomba szorítottalak azzal az öleléssel, amely
kiszikkasztja a reményt,
az sem volt egyéb,
mint kezdete és első próbája a partja vesztett,
reménytelen sóvárgásnak,
amelyre rendelés szerint születtem, és
amely kárpótlást sosem talál.

DONÁ DOLORES: De hiszen ez a pokol, a pokolról beszél! Bűnös töprengését az ördög sugallta, mert semmitemvésben él.

Amíg szeretünk, mindig kell tenni valamit. Miért gondol mindig önmagára? Miért nem gondol reá?

Ki tudja, nincs-e szüksége önre? Ki tudja, hogy ő nem mondja-e: Rodrigo! Ki tudja, hogy nincs-e olyan helyen, amelyet nem ismerünk, kötelékekkel megkötözve, amelyeket csak ön tud leoldani.

DON RODRIGO: Ha merészebb is vagyok, mint Kolumbusz, és erre az útra vállalkozom,

van-e annyi hatalmam, hogy átléphessem a két világ határát?

DONÁ DOLORES: Vannak dolgok, amiket meg kell tenni és amikor nem szabad az után kérdezősködnünk, vajjon erősek vagy erőtlenekek vagyunk? Ennél semmi sem egyszerűbb.

Miért beszél határról? Nincs elválasztva a két világ. Nincsen ott mesgye és küszöb, ahol a dolgok egymással úgy egyesültek, mint az erekkel a vér.

A halottak lelke áthatja szívünk és velünk, akár a beszívott levegő.

Hallom anyámat éjjelente, amint hozzám beszél édesen, lágyan. És a lelkemben susog. Nincs szükség szavakra, hogy megértsük egymást.

DON RODRIGO: És mit mond, Dolores?

DONÁ DOLORES: Egyetlen szó sincs, amely el tudna hangzani ebben a külső levegőben, melyet magunkba szívunk.

DON RODRIGO: Hogyan érthetjük meg akkor őt?

DONÁ DOLORES: Mit kérhet egy fogoly?

Fáj a szívem belé!

DON RODRIGO: Hogyan segíthetem a megszabaduláshoz?

DOÑA DOLORES: Ahol a test nem tud áthatolni, a szeretet átmehet, hisz mindennél erősebb.

DON RODRIGO: Milyen kenyeret és milyen vizet nyújthatok a sírban neki?

DOÑA DOLORES: Anyámnak nincs szája, nincs keze, de éppen elég ember van Afrikában, aki éjjelnappal kétségbeesetten üvöltve fordul Spanyolország felé, amely elfelejti őket.

Hát nem tartozik minden össze? Nem a miénk is ez a nélkülözés, nem a miénk is ez a gyötrelme?

Amíg a hölgyek és lovagok a flageolet és a lant hangjára táncot lejtenek, amíg a nemes urak hosszú botokkal szúrkálják egymást a tornákon...

DON RODRIGO: Amíg egynémely öreg bolond azzal szórakozik, hogy képeket rajzolgat azzal a csutakkal, ami szelleméből megmaradt...

DOÑA DOLORES: Amíg kereskedőink a világ végére mennek, hogy maroknyi gyöngyöt, néhány hordó olajat, néhány zsák fűszert hozzanak,

megfelelkezünk egy kövérebb olajról, egy neme-
sebb borról, arról az igaz vízről, amely újra éltet,
a foglyok könnyéről, amely kezünkre hull, ami-
dön megszabadulva feleségükhöz és anyjukhoz tér-
hetnek újra vissza.

DON RODRIGO: Istenemre, Dolores, igazad van, gyerünk! Mit is csinálunk itt? Miért is nem vagyunk már útban Berberia felé? Minek keressünk egy má-
sik Afrikát, mikor itt van az, amelytől én oly rég-
óta már a lehetetlent követelem?

DOÑA DOLORES: Igazán azt akarja, hogy el-
induljunk? Már van is velem egy kis katona, egy
mészárosleány, akit Majorqueból hoztam magammal.

DON RODRIGO: Akkor már hárman vagyunk!
Csak hadd szerezzek még vagy negyven jókötésű
legényt.

DOÑA DOLORES: Nem negyvenet, ha akarja,
akár tízezret is! A keresztényektől mindent lehet
kérni és ha semmit sem kap tőlük az ember, csak
azért van, mert eleget kérni nem merünk.

És ha egyszer megpróbálnók, hogy kérjünk tő-
lük valamit?

Hát azt hiszi, olyan jól mulatnak ők Spanyolországban olcsó kis munkáik között?

Mondja meg nekik, hogy ennek vége van.

Mondja meg nekik, apa, hogy Afrikába megy és hogy induljanak el magával, hogy meg fognak halni mind egy szálíg, hogy élve nem tér vissza senki sem!

Nem tízezret találunk, hanem százezret is, nem is lesz soha elég hajónk! De nem fogunk mindenkít felvenni ám! Maga a spanyol király is, pedig milyen finom dolog spanyol királynak lenni, amikor megpillantja induló hajónkat, bravó! biztos vagyok, hogy ő is el akar jönni majd velünk és hogy küzdeni akar a nemes ügyért, mint bármelyik más derék kis ember.

DON RODRIGO: És én, Don Rodrigo, az első leszek, aki döngölve halad elől ennek a hadseregnek élén.

DOÑA DOLORES: Apa tréfál velem!

DON RODRIGO: Verjen gyökeret a falábam, ha tréfálok, s teremjen minden télre annyi vérvörös bogyót, amennyi két csíznek is elég!

DOÑA DOLORES: Mikor kezdjük el?

DON RODRIGO: Csak ezek a kezem fejére hullatott könnyek bosszantanak. Nem szeretem, ha így rámsírdogálnak.

Mennyivel kellemesebb volna, ha úgy lehetne jót cselekedni, hogy senki se vegye észre.

Csendben, miként az Isten is, a köszönetnek és a hálának szerencsés lehetősége nélkül, hogy ne kenjen be tetőtől-talpig az olvadozó hálálkodás. Ahelyett, hogy fejszeapásokkal zuznók be a kapukat,

mennyivel érdekesebb lenne hátulról érkezni meg alattomosan, mint a méreg és a foglyoknak és őreiknek megcsinálni azt a mókát, hogy észrevétlenül egyszerre csak minden nyitva áll.

És hogy olyan szabadságot adjunk nekik, ellenállhatatlanul, mint a nap, amely lassan-lassan minden leplen áthatol és mégsem jut eszébe senkinek, hogy köszönetet mondjon érte.

DOÑA DOLORES: Miért utasítsuk vissza azt, amit egy szegény hálálkodással adni tud, egy egyszerű szívnek könnyeit?

Meg aztán, nem is ez a fontos, édes apám, hanem, hogy megszabadítjuk a foglyokat Isten dicsőségére.

DON RODRIGO: De ha kiszabadítottam ezeket a foglyokat (jól van, nem bánom, áztassák csak könynyeikkel a lábamat), még mindig maradnak mások, épp elég.

DOÑA DOLORES: De mi is megmaradunk, vagy ha nem, a halál felold kötelességünk alól.

DON RODRIGO: Dolores leányom, mondd, nagyon megvetnél, ha megmondanám, mit gondolok?

DOÑA DOLORES: Beszéljen, apám.

DON RODRIGO: Érdekes, hogy mennyire kevésbé indít meg az a gondolat, hogy a derék Alonzo Lopez úr bilincsekbe van verve, s hogy őt a kétségbeesett Lopez mamának s az apró kis Lopezeknek kellene visszaadni.

Egyáltalán nem csábító dolog, hogy Alonzo Lopez — földi életének afrikai útszakaszában — ezentúl az én vezérlő csillagom legyen.

DOÑA DOLORES: Apám, sohasem hiszem el, hogy ön ilyen szívtelen, kegyellen ember.

DON RODRIGO: Az ördögít, hát nem is vagyok az! De csak gondolatom egyik felit árultam el és szeretném, ha megértenél.

Mondd gyermekem, ki tett nagyobb szolgálatot a váltólázban szenvedőknek,

az az odaadó orvos-e, aki nem mozdul el a betegek ágyától, aki vért csapol belőlük és életüket oltja ki, kockára téve saját egészségét, hogy meggyógyítsa őket, vagy a semmirekélő, akinek egy napon kedve támadt, hogy az új világot látogassa meg és felfedezte a kinint?

DOÑA DOLORES: Bizony az, aki a kinint találta meg.

DON RODRIGO: És ki szabadított meg több rab-szolgát, az-e, aki örökségét eladta, hogy egyenkint vásárolja vissza őket,

vagy a pénzember, aki megtalálta annak eszközét, hogyan lehet egy malmot vízzel hajtani?

DOÑA DOLORES: Mindenki a maga módján! Nem annyira azt parancsolta nekünk az Úr, hogy apránként és türelmesen cselekedjünk jól embertársainkkal,

hanem, hogy megtegyünk minden lehető, hogy szeressük a foglyokat és szenvedőket akik az Úr Jézus képmásai s hogy életünket adjuk értük.

DON RODRIGO: Bevallom, vereséggel vetettél újra vissza és mégis meg vagyok győződve, hogy valamikép meg kell értetnem veled,

miért támad rögtön az az érzésem, midőn északra hívnak, hogy nekem inkább nyugat és dél felé kellene ügyelnem.

DOÑA DOLORES: De hisz itt nincs sem észak, sem dél, hiszen a véletlenre bízva lebeg apa hajója a mozdulatlan tengeren,

a szeleknek szórva mindazt, amit képzelete világra hoz.

DON RODRIGO: Miért ne lenne jogom ahhoz, hogy ilyen szélszárnyára bízott képeket vessek ki magamból,

akár a cseresznyefa, mely cseresznyét érlel, vagy ha épp túl nagy megtiszteltetés, hogy ilyen édesgyümölcsű fához hasonlítom magam, mint a boróka, amely bogyót terem.

DOÑA DOLORES: Mert nekem szükségem van önre. Anyámnak is, meg a foglyoknak is, akik Algerben sínylődnek.

Mélységesen szükségünk van önre, nem a gyümölcsre, magára a törzsre.

DON RODRIGO: De szükségtek van-e valóban reám, amikor olyasmit kértek, amit helyettem bárki még jobban megtehet?

Ha asztal kell neked, elmehetsz a lakatoshoz is és talán az is készít majd valamit, ami asztalhoz hasonlít.

De a te helyedben én műasztaloshoz mennék.

DOÑA DOLORES: Így hát az ön sajátos munkaköre nem abban áll, hogy szenvedő testvéreivel törődjék?

DON RODRIGO: Az én sajátos munkaköröm nem az, hogy a jót apránként cselekedjem. Nem a részletek embere vagyok, nem egyeseké!

Hogy Antonio Lopezt a török rabságból hozzam haza és Maria Graziát kimentsem a fekete himlőből!

DOÑA DOLORES: Ne mondja, édesapám, hogy ön semmire sem használható.

Ne gyötörjön így! Ne mondja, hogy ezen a nyomoruságos világon semminek és senkinek sem akar hasznára válni.

DON RODRIGO: Dehogy nem, Dolores. Persze, hogy én is azt hiszem, hogy nem semmiért jöttem a világra és hogy van bennem valami szükségserű, amit nélkülözni nem is lehet.

DOÑA DOLORES: Mi volt hát a hivatása közöttünk?

DON RODRIGO: Eljöttem, hogy kiszélesítsem a földet.

DOÑA DOLORES: Mit jelent ez: a földet kiszélesíteni?

DON RODRIGO: Milyen kicsi például Franciaország a franciáknak. Megfullad ott benn. Lába alatt Spanyolország, feje fölött Anglia, oldalában Németország, Svájc és Itália, hát hogy tudna így megmoccani az ember! És ezek mögött az országok mögött más országok és megint mások és végül az ismeretlen. Ötven évvel ezelőtt senki sem tudta, mi van ott. Talán egy fal.

DOÑA DOLORES: S apa arra gondol, hogy eltűnteti az ismeretlent?

DON RODRIGO: Amikor arról beszélsz nekem, hogy szabadítsuk ki a foglyokat, — de hát szabadulást jelent-e, ha csak egyik börtönből a másikba sétáltatjuk át, ha csak odút cserélnek? Valamikor Spanyolország épp olyan elviselhetetlen tömlöc volt nekem, mint Alger.

DOÑA DOLORES: Mindig van valahol egy fal, amely utunkban áll.

DON RODRIGO: Az Ég nem fal és nincs is más fala és akadálya az embernek, mint az Ég! Minden, ami földből való a földön, az ember birtoka, hogy

reátapadjon és nincsen olyan anyagparány, amely kezéből kisiklanék.

Joga van odamenni, ahova viszi a lába. Azt mondom, hogy Mindenre szüksége van és semmit sem tud nélkülözni. Nem arra termett, hogy féllábon járjon, hogy féltüdővel lélegezzék. Neki a dolgok összessége kell, az egész test.

Más az, ha Isten határol el bennünket, vagy olyan létező, melynek természete hozzánk hasonló, amely nem arra született, hogy hordozónk legyen.

Azt akarom, hogy az a szép alma tökéletesen a birtokunkba jusson.

DOÑA DOLORES: Miféle alma?

DON RODRIGO: A földgömb! Alma. Kézben is lehet tartani.

DOÑA DOLORES: Ez az, amelyik a paradicsomban nőtt?

DON RODRIGO: Még mindig ott is van. Ahol rend uralkodik, ott van a paradicsom. Nézd csak az eget és a csillagászok megmondják majd neked, vajjon a rendben van-e ott hiány. Most pedig, hála Kolumbusznak és nekem,

a súly révén mi is részt alkotunk ebben az asztromikus szerkezetben, boldogan elszakadva minden más dologtól, Istent kivéve. Már csak a Törvény és a Szám kapcsol bennünket a világegyetem többi részéhez. Lásd, mennyi csillag! milyen gazdag az Isten! És mi hozzáadjuk aranygarasunkat Isten kimeríthetetlen kincseihez!

DOÑA DOLORES: És amíg apa az eget nézi, nem látja meg lába alatt a gödröt, nem hallja meg a nyomorultak kiáltásait, akik a ciszternába zuhanlak alattunk.

DON RODRIGO: Éppen azért akartam én kiszélesíteni a földet, hogy ne legyen több gödör, amely hézagot jelent és hiányt, mert itt születik meg a rossz.

Gonoszat csak rejtett zugokban cselekszenek, nem a katedrálisokban.

Minden lehulló fal egy-egy kitáguló lelkiismeret. Több tekintet esik reánk, több dolog bontja meg a zúrzavart, amit mi okozunk.

És magunk is, amikor ezek a közfalak leomlanak, magunk is észrevesszük, hogy van érdekesebb foglalkozás is, minthogy egymás gyomrába rágjunk, akár a köcsögbe hullott rovarok.

DOÑA DOLORES: Sokszor kérdezem magamtól, hogy is látta ön meg egykor azt az asszonyt, aki anyám volt?

DON RODRIGO: Nem láttam meg. Úgy estem a kezei közé, kiszolgáltatta.

DOÑA DOLORES: És most a halála újból szabaddá tette önt, ó ez, nagy boldogság lehet!

DON RODRIGO: Gyermekeim, ne beszélj olyan dologról, amit csak anyád és én tudhatunk.

DOÑA DOLORES: Egy kis halál széttépte már azt a köteléket, amely anyámhoz fűzte önt. Amikor arra kérem, hogy segítségére menjünk, ön húzódozik.

DON RODRIGO: Más feladat hív. *(Dolores nem felel, újjával vonalakat húzogat az asztalon.)* Kis tudósom, valamit akarsz még mondani.

DOÑA DOLORES: Apám, én úgy szeretem magát! De amikor arról beszél, hogy ki kell szélesíteni a földet, meg ezekről a nagy dolgokról,

nem tudom követni, túlságosan magas ez nekem, nem is tudom, hogy apát hol keressem, úgy érzem, hogy egész egyedül vagyok és akkor sírni kell!

Hiába van akkor nekem apám, hogyha nem számíthatok mindig rá, ha nem olyan egyszerű és kicsiny, mint én vagyok.

DON RODRIGO: Talán csak ahhoz van jogom, hogy érted éljek?

DOÑA DOLORES: Azt mondta előbb, hogy úgy hullott anyám kezébe, kiszolgáltatta. Miért akar most megszökni onnan? Ez nem becsületes dolog!

Nem kellett volna soha megengedni egy asszonynak, hogy felül kerüljön. Mert most már nem vonhatja vissza, amit megígért neki.

Anyám nevében sürgetem.

DON RODRIGO: De mit tegyek, ha egyáltalában nem tudom teljesíteni kérésedet?

DOÑA DOLORES: Azt önnek kell elintéznie. Ha nehezen megy, annál rosszabb önnek. Parancs ez, tudja, itt csak engedelmeskedni lehet.

Csöppet sem tetszik nekem, hogy vámhivatalt állít fel szíve kapujában és csak azt engedi be, ami inyére van, a többi pedig visszadobja.

Amikor valamit parancsolok önnek, s amikor azt válaszolja: nem bírom, hát mit tud még akkor erről a parancsról és mit önmagáról? Semmit. És ezért meg kell próbálnia!

Olyan jó, olyan felemelő az engedelmesség!

Persze az ember maga is ki tud főzni egy csomó nagyszerű dolgot, úgyhogy mindegyikükje csábít.

De amikor parancsot kapunk, nem lehet válogatni. Olyan az, mint az éhség, amely gyomrukba markol, s mindent eldobva az ételhez kerget.

DON RODRIGO: Hát akkor mit kell csinálnom?

DOÑA DOLORES: Ígéretet kell tennie.

DON RODRIGO: Jó, hát megígérem.

DOÑA DOLORES: Ne mondja azt: jó, hát megígérem, hanem csak: megígérem és köpjön a földre.

DON RODRIGO: Megígérem. *(A földre köp.)*

DOÑA DOLORES: Én is megígérem.

DON RODRIGO: Megígérem, de nem tartom meg.

DOÑA DOLORES: Akkor én sem tartom meg az enyémet.

IX. JELENET

A SPANYOL KIRÁLY, AZ UDVAR, DON RODRIGO

(A SPANYOL KIRÁLY udvara az úszó palotában, úgy ahogy föntebb már leírtuk. A palota több összekapcsolt, de rosszul egymáshoz erősített pontonon épült, amelyek recsegve fel- és leszállnak, felszínük állandóan változik, úgy hogy egy színész sem áll biztosan a lábán és az előkelő hely architektúrája a legfurcsább átalakulásokon megy át. A jelenetet az udvaroncok néma játéka nyitja meg, akik legjobb tudásuk és tehetségük szerint mindent megtesznek, hogy kifejezzék a hely sajátos hangulatát és mélységes megdöbbenésüket. Fejbólintások, összekulcsolt kezek, keresztbe font karok, égfelé emelt, vagy földre szege-

zett szemek, bizonyságul hívó mozdulatok árulják el felindulásukat. (Pajkos és egyszersmind gyászos dallam ritmusára.) A mozgó padozat egyébként különböző térd- és testhajlításra kényszeríti őket, amint egy helyben akarnak megmaradni, máskor meg a legváratlanabb módon dobálja meglepő cikk-cakkokban.)

EGY: Unokafivérem az eltűntek között van.

KETTŐ: A nagybátyám is. Egész vagyonát reám hagyta. Gazdag leszek, jaj de jó! Jaj szegény-szegény!

HÁROM: Jaj, jaj, jaj!

NÉGY: S most gondolja meg, hogy a füstölt gadóc monopóliumát hetven évre kaptam meg Skóciában! Mit fognak szólni a hitelezőim?

ÖT: Medina Sidonia hercegnek feje egy roppant osztriga két kagylószárnya közé szorult.

Napsütésben látni is lehet, amint a vízfenekén csendesen mozog a tengeráramlatban és a lábán megvillan a gyémántcsattos finom kis cipő.

A KANCELLAR (síri hangon): Milyen meglepő sorsfordulat! (Még be sem fejezte a mondatot, amidőn egy hullámlökés a termen keresztül teljes sebességgel egy jelentéktelen hidalgónak karja közé röpíti, akit roppant zavarba hoz ez a váratlan megtiszteltetés.)

EGY: Tegnap még annak az ostoba bayonne-i polgármesternek hitelt adva...

KETTŐ: Tegnap és ma!

HÁROM: Minden elveszett, ez már kétségtelen. Semmi sem jön vissza Spanyolországbá!

NÉGY: Jaj, jaj, a hadseregünk!

ÖT: A hajóink, jaj a hajóink!

HAT: Ó, jaj a hajók! Kasztília Oroszlánja, a Királyi Nap, az Austuriák Elefántja, a Pireneusok Bátyája.

EGY: A Bidassoa őrhajója!

KETTŐ: A Szent Ferdinánd, a Szent Fernando,

HÁROM: A Szent Poncius, a Szent Alfonz, a Szent Ildefons.

NÉGY: A Szent Marc-Girardin, a Szent Marie-Per-

rin, a Szent René-Taillandier és a Barthélemy-Saint-Hilaire.

ÖT: És mindez a tenger fenekére süllyedt, de profundis, nem tesz semmit, ne gondoljunk rá.

EGY: De a legcsodálatosabb a Felség magatartása volt, egy arcizma sem rándult.

KETTŐ: Nem vont vissza egyetlen ünnepet sem.

HÁROM: Sem kihallgatást.

NÉGY: Hogy-hogy? Ófelsége fogadja még Don Rodrigót.

A KANCELLAR: Ez Ófelsége kifejezett parancsa. Semmi sem változott. Don Rodrigót itt fogják ünnepelesen beiktatni, mint Anglia kormányzóját.

ÖT: És ő nem tud semmit?

A KANCELLAR: Már két nap óta félrevitték egy hajóra. Szigorú parancsot kaptunk, hogy mindent titokban tartsunk előtte és arra is, uraim, hogy tiszteltteljesen bánjunk vele, miként ez Anglia Alkirályának és Ófelsége választottjának kijár.

EGY: Ez érdekes lesz.

KETTŐ: Így már megértem ezt a különös választást, amely Don Rodrigóra esett.

A KANCELLAR: Nagy uralkodónk van nekünk, uraim. Mihelyt megtudta az Ármáda pusztulását, még abban a pillanatban, midőn az álhír győzelemről beszélt, már ő Rodrigóra gondolt.

HÁROM: Ni itt jön.

(DON RODRIGO *belép, előkelő jekete ruhában, nyakán aranylánc, egy apródra támaszkodik és két fegyveres szolga jön mögötte. Mindannyian tiszteltteljesen hajolnak meg a tengermozgás változataival. A háttérben széttárul a függöny és megjelenik a trónusán ülő KIRÁLY. Az egész udvar tiszteleg. Minthogy a Király más pontonon van, mint Rodrigo és az udvaroncok, hol följük emelkedik fel csodálatos magasságba, hol meg eltűnik alattuk, úgy hogy csak mély bevágásokkal csipkézett koronája látható a padló színvonalán. A zenekar a cselekménnyel nem törődik; hogy unalmát elűzze, utánozni kezdi a tenger ringó mozgásának zaját és azoknak az embereknek érzéseit, akiknek gyomra éremlyeg.)*

A KIRALY: Lépjen közelebb Don Rodrigo, hadd nézzem jól meg azt az arcot, melyet olyan gyakran festettek le nekem,

hadd lássam azt a homlokot, amelyből annyi nem-es gondolat szökkent elő, azt a kart, amely a sorsra is rákényszerítette saját törvényeit.

Megmutatták nekem a térképen azt a bevágást, amelyet ön eszelt ki a két Amerika közt: genialis kis dolog, amelyből Don Ramiro tehetsége csodálatos eredményeket tudott teremteni.

Mert uram, elhitte volna ön, hogy éppen e miatt uralkodik most a béke ebben a hatalmas birodalomban és hogy minden lázadástól védve ki tudjuk terjeszteni mindkét világrészre a vallás és az adó áldásait?

És később ön volt az, aki az óceán közepén Kína és Japán oldalában összekapcsolta a szétszórt Filippi-szigetek gyűrűit, ahol Spanyolország antik hajója legtovábbra vetette horgonyát.

S bár mérlegét sok veszteségnek súlya terheli, mégis biztos vagyok, hogy egy napon el fogjuk ismerni ennek az áldozatnak hasznát mi is, akiknek lelke lomhább, nehezkesebb, mint az öné.

Ennyi szolgálat jutalmat érdemel. De hol találhatnék olyan állást, olyan hivatalt, amely ne volna az ön számára szűk?

A nagy szellemeknek nincs szükségük semmire. Nevetnek a címeken és a pénzen. És mi lehetett volna nagyobb jutalmazás, mint az út, melyet szabadra tártunk lángeszének és megengedtük, hogy jóindulatunk napfényes tengerén hosszában és szélteben hajókézzék, ahogy kedve tartja.

És akkor csodáltuk meg leginkább keresztényi lelkét, midőn minden anyagi gondtól megszabadítva, teljesen a dolgos tengerésznép erkölcsi jólétének szentelte magát, amely földi boldogulásukkal oly szoros összeköttetésben áll. Mi is lehetne érdemszerzőbb, mint hogy ezekbe a mostoha néprétegekbe — gyermek és durva lelküknek megfelelő eszközökkel — bevetítette az eszményinek egy-egy sugarát, a magasabbrendű szépség visszfényét, röviden az érzéket a képzőművészetek iránt.

Es csakugyan lehet-e nemesebb tárgya a teremthető ihletnek, mint ezek a nagy emberek, akik egész életük folyamán csak a gazdagságnak megvetését hirdették és az állam tisztelét

és akik most az égben, mint örökös hivatalnokok a Nappal és a Holddal osztják meg a kalendárium tisztségeit.

Bocsásson meg nekem, Don Rodrigo, ha néha művészi törekvései jóakaró mosolyt csaltak ajkaimra. Ezeket az igénytelen fametszeteket lapozgatva szerencsés ötletekre bukkantam, nemes képzelőerő felvillanásaira, amelyet, sajnos, béklyóba ver az eszközök hiánya és a technikai tudatlanság, a szabályoké.

Ismét azt kellett csodálkozva látnom, mennyire nem képes a természet maga pótolni a jó intézmények hiányát.

Higye meg nekem, uram, hogy akadémiáink telve vannak túláradó fantáziával, megremegő érzelmeséggel és vulkanikus szenvedéllyel,

de ezek a ragyogó lángelmék nem juthattak volna el a tiszta és harmónikus kifejezéshez,

az igaz értelemben vett társadalmi hasznossághoz, nem tudták volna gazdaságosan kihasználni kisded birtokuk, nem élvezhetnék szemünk és agyunk fáradtsága nélkül azt a letompított csillogást, amelyet megcsodálunk,

ha elsodró hevüktől megrémülve nem kényszerítették volna őket maguk tehetségükre azt a féket, amelyet elődeink bölcsessége teremtett s ha szigorúan nem hajoltak volna meg az előtt az aszketikus szabály előtt:

aki ugyanazt teszi, amit elődje tett, nem csalódhatik.

Bocsásson meg nekem, hogy túlsokat foglalkozom már ezzel a jelentéktelen tárggyal: talán becsülni fogja, hogy ilyen kérdésekben sem vagyok teljesen tájékozatlan, minthogy hajdanában Raffael volt a mesterem,

Raffael Colinra és Cormonra gondolok.

De most elég. Tudom, hogy amikor ön ezekkel a gyermekes festményekkel foglalkozott, nem az volt a célja, hogy növelje a spanyol nemzet művészi örökségét,

hanem a népszerűsítés, nevelés és filantropia szel-
leme vezette őnt.

DON RODRIGO: Semmi sem kerülheti ki Felséged
éles tekintetét. Megtisztel és egyben megzavar, hogy
egy pillanatra magamra irányítottam annak a sas-
szemnek figyelmét,

amely épp úgy hozzá van szokva egy roppant
birodalom méreteihez, mint ahhoz, hogy nyomon
kövessen egy szegény nyulat, amely két cserje között
búvóhelyet keres.

Akárcsak a nagy Napóleon, aki egy tekintettel
napfényre hozta Luce de Lancivált.

Ezek a festmények, melyeket Felséged megítélt,
sok veszélybe, sok évi tanulásba, kísérletezésbe
kerültek nekem, aki csak szegény munkás vagyok,

de Felségednek egy pillantás elég, néhány perc fi-
gyelem csupán, hogy a hibákat rögtön felismerje.

Sajnos, én is eléggé ismerem e gyengességemet: De-
fuit mihi symmetria prisca.

De hogy abba az irányba kerüljek, amely lényem-
nek megfelel, *(kezét szívére téve)* Felséged szavai
lesznek vezérlő csillagom. Igen, azt akarom, hogy ők
legyenek ezentúl művészetem és életem szabálya,

amely nemcsak a tonhal munkásainak erkölcsi
tónusát fogja felemelni, hanem Felséged országának
dicsőségén és hírnevén is dolgozik. *(Meghajol.)*

A KIRÁLY: Terveit és szerénységét egyaránt he-
lyeslem. *(A jelenlevők sorában hízogó mormogás
támad, amelyet a zenekar lágyan kísér. A nagydob
halkan peregni kezd.)*

Szavaim célja az volt, hogy próbára tegyem őnt.
A nyugodt kedély és a meghódolás, amellyel vála-
szolt, bizonyítékok arra, hogy a művész még nem ke-
rítette őnt egészen hatalmába, még nem rontotta meg.

Nem művészre van szükségem Angliában. Nem
erre a kézre van szükségem, amely most festéket ke-
verget, hanem arra, amely hajdan Amerikát törte igába.

Engedelmet adok, kancellár úr, beszéljen.

A KANCELLÁR: *(szétvetett lábakkal, mint egy öreg
tengeri medve, meg-megzökkenve a hajó bukácsolá-
sára és lökésére.)*

Túlhosszú ideig rejtőzött el, Don Rodrigo, uralkodójának megbecsülése és bajtársainak várakozása elől.

Ámbár igaz, hogy a gyengék és ostobák írgy haragja garázda módon támadt jó nevére, — megérthető; gyarló természetünk kívánja így, —

mégsem volt keresztényi, jogos és jámbor cselekedet, hogy ujját sem mozdította ellenük és hogy csendben adta át helyét.

Ma Spanyolország és a világ bevallják, hogy nem lehetnek meg az ön segítsége nélkül.

Nem igaz az, hogy a balsorsban van legnagyobb szükségünk tanácsra, mert akkor a kényszerűség szabja meg az utat.

Hanem ha a szerencse zúdul ránk, miként ma is,

ha egy vállalkozás várakozáson felül sikerül, amikor emberi méreteket meghaladó felelősség szakad nyakunkba és körülöttünk mindenütt utak nyílnak, érdekekkel és veszéllyel teli,

akkor kell hálásnak lenni egy valóban nagylelkű szív iránt és akkor, ha van valahol még a túlterhelt birodalomnak egy-egy tartó oszlopa,

hát álljon elő és mondja: én segíthetek! És támogassa uralkodóját, aki megroppan és sóhajtozik.

És miként hajdan három asszony jött el Coriolá-nért,

ma nemcsak Anglia vetette magát lábainkhoz: Mária, akit a prostituálnak leánya örökségéből kizsáftott,

hanem Spanyolország, a kereszténység, az Egyház könyörögnek, hogy Rodrigo ne álljon félre többé! *(Csönd. Általános csodálkozás.)*

DON RODRIGO: Nem kérek sem csapatot, sem pénzt. Azt kívánom, hogy a király lehető leghamarabb vonja vissza katonáit és hajóit. Én magam elég leszek.

A KANCELLAR: Hiszen ön így a király kívánságának vág elébe, akinek minden emberre szüksége van Németországban.

A PÉNZÜGYMINISZTER: És hogyan fog katonák és hajók nélkül pénzt behajtani az angoloktól?

Ki fogja megtéríteni a hadjárat költségeit?

DON RODRIGO: Az a jó keresztény bor, ami Spanyolországban és Portugáliában terem, miniszter úr.

Ezt isszuk majd ott az ön egészségére, ott fenn a ködben. A bor majd mindent kifizet.

Csak a béke mindig, mindenek előtt. Meghogy az út India felé biztos legyen.

A KANCELLÁR: Sem pénz, sem katona, hát azt értjük. De bőven fogunk adni majd segéderőket, tanácsosokat.

DON RODRIGO (*szemüvegét feltéve és egy papírt húzva ki zsebéből*): Azt látom itt egy papirosra írva, amit úgy mulatságból firkáltam tele az éjjel, hogy Rodrigo egy garast ér, ameddig egészben hagyják és semmit sem ér, mihelyt ketté vágják.

AZ IGAZSÁGÜGYMINISZTER: Hogyan? Hát nem akar bírósági embert vinni kíséretül?

DON RODRIGO: Így van a papirosra írva.

A KANCELLÁR: Azt kívánja, hogy föltétlen bízunk meg önben?

DON RODRIGO: Úgy látom a papirosra írva, hogy ez elengedhetetlen. Mert könnyebb megbízni egy emberben, mint kettőben.

A HADÜGYMINISZTER: És ön viszont milyen kötelezettséget vállal? Mit hajlandó nyújtani a katonai kontingens és a hadisarc terén?

DON RODRIGO: A katonai kontingenst azok a csapatok fogják alkotni, amelyeket önök eddig arra használtak, hogy bajt okozzanak nekünk,

ami meg a hadisarcot illeti, hiába keresem ezt a szót, nem találok meg kis papirostekercsemen.

A HADÜGYMINISZTER: Spanyolország és Anglia érdekében küldi önt a király oda megbízottnak és kormányzóznak?

DON RODRIGO: Nagyon rossz gyám lennék, ha nem venném kezembe gyámfiamnak érdekét.

A HADÜGYMINISZTER: Fel kell áldoznia azért megbízójának javát?

DON RODRIGO: Ne adja Isten! Meg akarom takarítani a pénzügyminiszter úrnak egy új ármádia költségeit.

Igen, addig használjuk ki a győzelmünket, amíg lehet!

Azt akarom, hogy áldott legyen örökké a nap, amelyen annyi harc után Spanyolország és Anglia átölelik egymást.

Derekasan verekedtünk, ép ahogy szükség volt rá. Nem maradt bennünk békén egy izom sem.

De a csóknak sem volna annyi íze, ha nem ilyen kimerülte győzött ellenséget tartanánk két karunkban.

A KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER: Könyörgök Felségednek, ügyeljen Don Rodrigo nyugtalanító szavaira.

A KIRALY *(aki ebben a pillanatban veszedelmesen ferde helyzetet foglal el, miközben az udvaroncok ellenkezőleg hajló síkba jutnak a másik hajón.)* Nem egészen értelmetlen dolog az, amit Don Rodrigo beszél. Én is békés, egyesítő szándékkal tekintek Angliára. Hiszek a szeretetben, Amit a politika nem tud megtenni, azt végrehajtja a szeretet.

Vajjon annyi csata után adhatna-e a Gondviselés szebb példát a gyengéd kíméletre egymás iránt, mint éppen akkor, midőn úgy rendezi el a dolgokat, hogy a világ békéje egyszersmind fiaim leendő uralmát is biztosítja?

Vajjon az elhagyott királyné hol érezhetné jobban magát, mint Don Udolpho és Don Valentino karja közt?

DON RODRIGO: A népek békéje már eléggé nehéz anélkül is, hogy hozzátennők a háztartási egyetértés veszélyeit.

A KIRALY: Mégis úgy vettem észre, hogy Mária királyné kegyesen tekint Don Ernesto fiunkra.

DON RODRIGO: Nem. Ha valaki ismeri Mária királynőt, bátran mondhatom, hogy az én vagyok. Rendkívül tartózkodó, bizalmatlan lélek, ami nem is csoda, hisz a börtönt épp most hagyta el. Meglát-szik rajta, hogy életét magányban, visszavonultan töltötte, távol az emberek szemétől.

Nekem is arra az ártatlan szívből fakadó őszinte csodálatra volt szükségem, hogy feltárja lelkét. Behatoltam ennek a szűzi szívnek mélyére, amelyben

merész lendület és félénkség forrnak egybe. Tudom, ha valakinek hatalma lehet fölötte, az én vagyok.

A KIRÁLY: Önre bízom akkor fiam ügyét.

DON RODRIGO: Nem kell elsietni a dolgot. Felséged mindent mérlegel és megfontolja majd, vajjon lehet-e egy idegennek jogcímet adni arra, hogy a spanyol trónra igényt támasszon egykor.

A KIRÁLY: Gondolkozni fogok rajta.

A HADÜGYMINISZTER: Don Rodrigo mindezideig elmulasztotta megmondani azt a titkot, hogy miért elég csak ő maga, meg azt is, hogyan fogja csapatok, pénz és házasság nélkül kézben tartani Angliát, Spanyolország barátjává és szövetségesévé téve őt.

DON RODRIGO: Adjatok enni ellenségeiteknek, akkor nem jönnek el, hogy megzavarják lakomátokat és hogy a kenyeret a szátokból kitépjék.

A KANCELLÁR: Nem értem ezt a parabolát.

DON RODRIGO: Azt mondom, hogy az Indiák ott messze nyugaton meghaladják azt a mennyiséget, amit egy ember gyomra elbír.

A KANCELLÁR: Most már kezdem megérteni.

DON RODRIGO: Van ott mindenből bőven annyi, hogy századokra lakomát csaphatunk belőle mindenkinek.

Miért törődünk annyit ezzel a világgal, mikor ott a másik, ahol csak kezünket kell kinyújtani és amelynek főűtőerét ő katolikus Felsége tartja birtokában csekély érdemem miatt.

A KIRÁLY: Azt akarja, hogy a mi két Amerikánkra rászabadítsuk Angliát?

DON RODRIGO: Nemcsak Angliát! Nem hiába hívott bennünket a jó Isten Christophoros nyomán, hogy szeljük át a tengert. Azt akarom, hogy az összes népek a husvétot annál a roppant asztalnál ünnepeljék, amelyet Ő terített meg nekünk a két Óceán között.

Amikor Isten Amerikát annak a Ferdinándnak adta, akit kiváltságosan Katolikusnak hívnak, nemcsak neki volt szánva ez a túlságosan nagy adomány, hanem arra is, hogy az összes Népek az Úr gazdag kegyelmében itt találkozzanak.

Hadd áldja örökké Anglia az egyesülésnek azt a napját, midőn szabadsága helyett, amely lázadó matrózokéhoz volt hasonló egy ellopott hajón, új világot tárunk ki előttük.

Adjon Felséged helyet Európa egymásban gomolygó népeinek, hogy mozoghassanak!

Egyesítse egész Európát egyetlen nagy folyammá! És ha ezek a népek, amelyeket az eretnekség emészt, nem tudnak egymásra találni, a forrásuk révén, hadd egyesüljenek legalább ott, ahol torkollanak!

A KIRÁLY: Úgy kell-e hát értenem, hogy ha elfogadja a Követséget, amelyet önnek Angliában megadni kész vagyok, viszonzásul azt kívánja, hogy új alattvalóinak, akik nemrég még ellenségeim voltak, megnyissam Amerikát? Ez az ön feltétele?

DON RODRIGO: Másképp mi hasznosat is tudnék csinálni ott? *(A helytelenítés moraja hallatszik a jelenlévők között, amelybe néhány percnyi megfontolás után a zenekar is bekapcsolódik.)*

A HADÜGYMINISZTER: Arcállanság!

AZ EGÉSZSÉGÜGYI MINISZTER: Szemtelenség!

AZ IGAZSÁGÜGYMINISZTER: Micsoda követelődés!

A KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER. Miféle különcködés!

Felség, könyörgünk, ne ve- *(hajó lökés)* vesse alá magát!

Könyörgünk mindannyian, ne fogadja el ezeket az okatlan és arcátlan követeléseket és hóbortos terveket, amiket ez a bolondos nemes támaszt. *(A zenekar ellentmondást nem tűrő módon tesz hozzá: Úgy van! és rövid szünet után utánozni kezdi olyasvalakinek az erőlködését, akinek hányingere van.)*

A TENGERENTÜLI ORSZÁGOK MINISZTERE: Mégsem dobhatjuk oda Amerikát, amelyet Felséged felejthetetlen nagyapjának lángesze és ereje emelt ki India mélyéből, nem dobhatjuk oda moslékul egész Európának!

A KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER: Nem kell elfogadni! Nem kell elfogadni!

A KIRÁLY: Mit szól hozzá kancellár úr?

A KANCELLÁR: Bocsánat, nem tudom, mit is gondoljak. Egészen zavart és izgatott vagyok.

A KIRÁLY: Van valami mód arra, hogy meglegyünk Don Rodrigo nélkül Angliában?

A KANCELLÁR *(lehajtva fejét és összehúзва szemöldökét, mintha roppant elmélyedéssel gondolkodnék, azután a kétségbeesett lemondás mozdulata):* Sajnos, hiába kutatok, nincs más választásunk.

A KIRÁLY *(minisztereihez):* Akarja valamelyikötök Angliát Rodrigo helyett?

AZ EGÉSZSÉGÜGYI MINISZTER: Bocsánat, Felség!

A KIRÁLY: Vagy tudtok valami más nevet ajánlani?

A TESTGYAKORLÁS MINISZTERE *(kitörő kétségbeeséssel):* Nincs senki más! Nincs senki más! *(A hajó himbálózása arra kényszeríti, hogy egyensúlyát egész sor bonyolult tornamozdulattal állítsa helyre.)*

A KANCELLÁR *(szenvédélyesen és remegően):* Don Rodrigo, könyörgök önnek, legyen engedelkeny, hallgassa meg egy aggastyán tanácsait.

Látja, milyen súlyos zavarban van uralkodója. Legyen hát nagylelkű! Ne éljen vissza a helyzettel! Látja, hogy nem tudjuk önt nélkülözni!

Könyörgök, ne kérjen többet, mint amennyit megadhatunk.

DON RODRIGO: Nem tudom biztosítani a békét, ha nem adja nekem az egész világot.

A KIRÁLY: Az egész világ csekély dolog nekem, ha Don Rodrigo szeretetéről és hűségéről biztosít.

Térjen vissza hajójára. Rövidesen meg fogja tudni, mit határoztam. Ön megmutogatta magát mindenkinek. Mindenki kedve szerint nézhette választottamat.

Örök, kísérvétek öfenségét és örködjetek minden lépésére.

Nem foszthatom meg önt tovább attól a helytől, amelyet saját magának jelölt ki. *(Méltóságteljesen távozik, meg-megállva, összhangban a tenger mozgásával. DON RODRIGO is kimegy.)*

(Az udvar többi tagja hármassorba áll, a közönséggel szemben. Taps ütemre jobbra és balra rendre kivonulnak, miközben különböző ritmikus gyakorlatot mutatnak be.)

X. JELENET

DOLORES. A MÉSZÁROSLEÁNY

(Holdsütésben, a nyílt tengeren. DOLORES és A MÉSZÁROSLEÁNY úsznak. Nincs más zene, csak időnkint egy-egy ütés a nagydobon. Vetítógépet is lehet alkalmazni.)

DOLORES: Előre, bátorság, Mészárosleány!

A MÉSZÁROSLEÁNY: Ó, nem a bátorság hiányzik. Akárhová is megy kisasszony, követnem kell magát.

DOLORES: Ha fáradt vagy, feküdj a hátadra, így ni, kitárt karokkal, mint a kereszt. Az embernek csak a szája meg az orra látszik ki és amikor egy nagyot lélekzik, újból felfelé merül. És csak egy kicsit kell mozogni, így ni, a lábakkal és a kezed fejével.

Akkor nem kell félned, hogy kifáradsz.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Nem annyira fáradt vagyok, de valaki azt mondta nekem, hogy cápákat látott. Ó, félek, hogy egy cápa idejön és a lábamnál fogva a mélységbe húz.

DOLORES: Nem cápák azok, én is láttam őket, hanem delfinek és csak játszanak. Hát nem mulatságos, mondd csak, csinos kis delfinnek lenni?

(Lábával nagyot loccsant a vízben.)

A MÉSZÁROSLEÁNY: Jaj, félek, hogy rám ugranak!

DOLORES: Ne félj! Nem jönnek ide. Ha meg valamelyik bántani akarna, megvédelek én a nyavalyások ellen!

(Hangos kacagásba tör.)

A MÉSZÁROSLEÁNY: Kisasszony, hiába nézek mindenfelé, nem látom a vörös lámpát.

DOLORES: Majorque-i barátnőid biztosan megfedekeztek rólunk. Hurrá! Trallala!

A MÉSZÁROSLEÁNY: Ó, nem, ne mondja ezt kérem, kisasszony, nagyon megijeszt vele.

Ó, nem, biztos vagyok, hogy Rozália, Carmen és Dolores nem feledkeztek meg rólunk és hogy készen várnak ruhákkal valahol, ahogy mondtam nekik. De valószínűleg megijedtek valamitől.

DOLORES: Te megijedsz, ők megijednek! Megijedni, félni, megijedni! Mindig csak ezek a szavak vannak a nyelveden.

Nem értem, miért kell olyan sürgősen megérkezned, mikor olyan finom ebben a jó kis tengerben.

Nézd csak ott előttünk a holdat a vízen, egészen lapos, mint egy aranytányér. Úgy látszik, mintha el tudnám kapni a fogammal.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Mondja, kisasszony és ha visszatérnénk édesapja hajójára? Még nem vagyunk messze.

DOLORES: Elmentünk, vége. Nem akarok visszatérni.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Nagyon fájni fog neki, hogy így hagyta el.

DOLORES: Nem is fog fájni. A király neki adta Angliát és most ő angol király és már van vagy harminchat eszméje, hogy mit is fog csinálni Angliával és nem gondol többé rám.

Egész Angliát égszínkékre fogja festeni.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Ha mindent úgy magyarázna el az édesapjának, ahogy kell, talán akkor velünk jönne.

DOLORES: Nem jön velünk. Más dolga van. Neki adták a földet, hogy szélesítse ki.

A MÉSZÁROSLEÁNY: De magának nem fáj, hogy el kell őt hagynia?

DOLORES: Dehogynem, nagyon! Szegény apám, ő, olyan csacsí. Mindig sírnom kell, ha erre gondolok. Tulajdonképpen szeret engem.

A MÉSZÁROSLEÁNY: És mit szólna az édesanyja, ha látná, hogy így hagyja el?

DOLORES: Anyám hív.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Ő hív és minek?

DOLORES: Amit apám nem akar megtenni, azt én magam fogom megtenni helyette is.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Ne mondja azt, hogy édes-

apja nem akar semmit se csinálni, hisz mennyi mindent tett már.

DOLORES: Csak egy dolog szükséges.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Hogy elmenjünk Ausztriai Jánossal?

DOLORES: Igen, hogy elmenjünk Ausztriai Jánossal. Tudod, hogy holnap van az indulás, nincs veszteni való időnk! előre!

Atyámnak nincs szüksége rám, elment, azt a kis üzenetet hagyta nekem, eltűnt, akár egy öreg csuka, amely a víz alá merül s csak néhány buborék száll fel utána.

En is hagytam neki egy kis üzenetet.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Ó, én nagyon szeretném, ha hal lehetnék!

DOLORES: Bátorság, ott van! ott van! újból látom! ott van újból a vörös lámpa! Biztos, hogy látnak bennünket, hiszen világos van, mint fényes nappal. Meg kell jól látniok két fejünket és a fehérséget, ahogy úszunk!

Csak egy szükséges: azok az emberek, akiknek mi szükségesek vagyunk. Előre!

Ó, ha el tudnám csípni ezt a lapos kalapot, amely három lábnyira úszik a szájam előtt és ha meglóbalhatnám a fejem fölött, hogy jelt adjak nekik!

A MÉSZÁROSLEÁNY: Dolores, maga olyan szép volt és olyan érdekes volt hallgatni, amint beszélt, ezért jöttem magával el.

Olyan boldogság az, hogy itt van és beszél, olyan, mintha én nem is volnék, mintha nem is volna érdekes, hogy éljek.

DOLORES: Meglátod majd, hogy érdemes-e élni. Olyan helyes kis férjet adok neked Ausztriai János hajóján, csupa páncélba meg aranyba lesz öltöztve.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Ha majd elmeséli neki, nem fog többé megvigasztalódní, hogy nem látott engem soha.

DOLORES: Butaság, mondom! Hisz visz a tenger, hát nem gyönyörűség ez így! Jóformán nem is kell erőlködni és a víz meleg. Ki fáradhat el? Nem is lehet elfáradni. Ne mondd nekem, hogy fáradt vagy.

A MÉSZÁROSLEÁNY: Nem, nem vagyok fáradt.

DOLORES: Csak egy dolog szükséges és nem kell törődni a többivel.

Mire jó az, ha annyit nézelődik az ember és festékes tégellyel a kezében amatőr módra sétálgat örökké, itt és ott javítgatva a képen?

És amikor egy dolog be van fejezve, újból bepakolni az üstfoltozó cókókat, hogy máshova menjünk csip-csup munkát szedegetni?

Csak egy a szükséges, valaki, aki mindent kér tőlünk és akinek képesek vagyunk mindent odaadni. Előre!

Mit mondana az én kis Ausztriai Jánosom, ma este, ha nem állnék zászlója alá? Szükség van rám.

Atyám nem akar harcolni, hát én helyette harcolok.

Te is hallottad, hogy egész Ázsia még egyszer felkelni készülődik Jézus Krisztus ellen. Teveszag van már egész Európában.

A török hadsereg Bécs körül, a nagy hajóhad Lepantóban.

Itt az idő, hogy a kereszténység még egyszer teljes lendülettel Mohamedre vesse magát, majd meglátja, hogy mit fogunk elvenni tőle, ő, meg a szövetségese, a francia király!

Remélem, nem vagy fáradt?

A MÉSZÁROSLEANY (*csaknem félholtan*): Nem, nem. Nem vagyok fáradt.

DOLORES: Ha fáradt vagy, vége, soha többé nem viszlek magammal.

A MÉSZÁROSLEANY: Bocsánatot kérek, hogy olyan rosszul tudok úszni.

DOLORES: Gyerünk csak szép lassan a kedvünk szerint. Olyan édes az, belemerülni ebbe a folyékony fénybe, amely belőlünk lobogó, isteni lényeket csinál, (*gondolkozva*) megdicsőült testeket.

Nincs szükség kézre, hogy megragadjunk valamit, sem lábra, hogy bennünket vigyen.

Úgy haladunk előre, mint a tengeri anemonák, illatot lehelve, ahogy a testünk tárt kehellyé nyílik s ahogy az akaratunk meg-megtaszít.

Az egész test csak egy érzékszervvé válik, bolygóvá, amely a többi lebegő bolygóra figyel.

(*Hangosan.*)

A szívemmel érzem szíved dobbanását.

(*A mézsárosleány itt elmerül a vízben.*)

A víz mindent magával visz.

Gyönyörűséges az, a fülem így a víz színére hajtva, hallgatni mindezt az egymásba folyó zenét. (*Gondolkodva.*) A táncosokat a gitár körül,

az életet, a dalokat, szerelmes szavakat s a felfoghatatlan szavaknak számtalan parányi zizzenését!

És ez többé nem kívül van, hanem benne vagyunk, van valami, ami boldogan egyesít a mindenséggel, csepp víz, amely a tengerhez szegődik! A Szentek egysége!

(*Hangosan.*)

Hát ez baj! Látom, hogy a bárkából már megpillantottak és közelednek felénk!

Kitartás, Mézsárosleány! Na még egy kicsit, te anyád lustája! Előre! Kövess!

(*Teljes erővel úszik.*)

XI JELENET

DON RODRIGO, LEON TESTVÉR, KÉT KATONA

(*Ugyanazon az éjjelen. KÉT KATONA, LEON TESTVÉR és a megláncolt DON RODRIGO hajóznak a szárazföld felé. Az árbocra akasztott nagy viharlámpa világítja meg a színt.*)

(*A zenekar a következő hangszerekből áll: 1. Egészen zöld és savanyú fúvos hangszerekből, különböző fúvolákból, amelyek a jelenet végéig állandóan ugyanazon hangon szólnak, néha-néha az egyik hangszer megáll, felfedve így a mélyebb fekvésű hangfolyamokat. 2. Húros hangszerekből, amelyeken a felfelé haladó skála három hangjegye pendül. 3. Egy hegedűhangból. 4. Tompán pergő lapos dobból. 5. Két kis gongból és 6. egy üstdobból, amely a szín közepén dörgésszerű hangokat ad.*)

DON RODRIGO (*az egyik katonához, aki levelet tart a kezében*): Kérem, adja ide a levelet, az enyém.

LEON TESTVÉR: Add oda neki azt a levelet, Manuelito.

A KATONA: Odaadom, ha akarom. Nem szeretem, ha nekem angol királyt játszanak.

DON RODRIGO: Enyém a levél.

A KATONA: Te vagy az enyém, öreg Rodrigo. Amikor a király nagy irgalmasságában úgy vélte, hogy megkegyelmez az árulónak,

a kamarásának adott ajándékba, aki meg az inasának adott tovább tíz aranyért, amivel tartozott neki az a csirkefogó,

aki viszont nem tudott mit kezdeni egy ilyen öreg féllábúval,

aztán nekem adott holmi szolgálatért. Jó fogás ez, holnap majd dobszó mellett mutogatlak egész Majorque-ban, biztos kivasalok majd tíz hatost belőled, az árulónak bőre ennyit ér.

DON RODRIGO: Vegye tekintetbe, kérem, hogy ezt a levelet a leányom írta.

A KATONA: Nem bánom, ha akarod, vessünk kockát reá. Ha nyersz, a tied. (*Kockákat ráz egy csészében, amelyet azlán Rodrigónak nyújt át.*)

DON RODRIG: Leon testvér, nem tudom átvenni a csészét a láncok miatt. Legyen szíves, játszék helyettem. (*A barát megrázza a csészét és kiveti a kockákat a földre.*)

A KATONA (*a kockákat megnézve*): Három egyes. Nem rossz. (*Ő is kockát vet.*) Négy egyes. Nyertem.

LEON TESTVÉR: Mégis csak add ide a levelet, fiam.

A KATONA: Nem adom oda, de felolvasom neki. Hátha összeesküvést szőnnek benne Ófelsége ellen? (*Kinyitja a levelet és a hajólámpához közeledve olvasni kezd*):

Ha, haha! (*Jó, teli kacagással.*)

MÁSODIK KATONA: Mit nevelsz?

ELSŐ KATONA: Kedves papa, aszondja.

MÁSODIK KATONA: Mi van azon röhögni való?

ELSŐ KATONA: Elhítem vele, hogy az apja volt. Az apja pedig Cachadiablo, ahogy Don Carmilót

hívták. Egy másik hitszegő annak idején, mint ez is itt e, aki a marokkói partokon kalózkodott, aztán a szeretője meg a tengerparti várak régi főkapitányának özvegye volt, várj csak egy kicsit, olyan fura a neve, Bruhi vagy Bugri, Prouhèze.

LEON TESTVÉR: Nem a szeretője volt, hanem a felesége. Én tudom, mert én adtam össze őket, amikor Mogadorban voltam.

DON RODRIGO: Atyám, ön ismerte Prouhèzet?

ELSŐ KATONA: Úgy látszik, mégis csak Rodrigo a papa. Kedves papa, ide van írva, hohóhó!

MÁSODIK KATONA: Várj csak, valamit akar mondani. Akar valamit mondani, uram?

DON RODRIGO: Semmit. Csak én is részt veszek ebben az egyszerű vidámságban. Nem szabad talán nevetni? A társának olyan ragadós a nevetése; szerencsés természetre vall.

MÁSODIK KATONA: És az nem bántja magát, hogy árulónak hívják?

DON RODRIGO: Ha az volnék, akkor igen.

MÁSODIK KATONA: De maga csakugyan az!

DON RODRIGO: Akkor hát úgy rendezték el a dolgokat, hogy ne tudjak senkit sem bántani.

MÁSODIK KATONA (*az első katonához*): Olvasd a többit is.

ELSŐ KATONA: «A király önnek adta Angliát. Apának már nincs szüksége reám!» Ha, ha, ha! (*Röhög.*)

MÁSODIK KATONA: A király neki adta Angliát. Fényes! Hát akkor csak el kell fogadnia!

ELSŐ KATONA: Volt, öregem, egy színésznő, várj csak, hogy is hívták, izé, hát az elhitette vele, hogy ő Mária, Anglia királynője.

Meg a lábához borult és úgy kérte, hogy siessen a segítségére és fogadja el kezéből a királyságot.

MÁSODIK KATONA: Fényes!

ELSŐ KATONA: És akkor azután mindenféle kis ármányokat szőttek a spanyol király ellen. A nő mindent elbeszélt.

MÁSODIK KATONA: Szerettem volna ott lenni, amikor föltételeket szabott a királynak, — hogy el-

fogadja Angliát. Mindenki még ezen nevet a tengeren.

DON RODRIGO: Ime, atyám, új példát láthat arra, milyen nevetséges helyzetbe kerülhet a képzeletben élő ember. Neki semmi sem különös vagy meglepő.

Hogyisne hittem volna egy szép fiatal nőnek, aki ajkával és szemével itta minden szavam, egy kedves teremtménynek, aki olyan jól tudott festeni és ecsetével a legparányibb szándékom is vászonra vetette.

ELSŐ KATONA (*a levelet a hajólámpa fényéhez emelve*): Hol is hagytam el?... «Angliát, apának már nincs szüksége reám.»

LEON TESTVÉR: Manoel, van itt a kámzsám ujjaiban négy arany, amit könyörületes lelkek adtak a kolostoromnak.

Tiéd lesz mind a négy, ha ide adod a levelet.

ELSŐ KATONA: Odaadom, ha majd elolvastam.

DON RODRIGO: Hagyja csak, hadd olvassa, Leon testvér.

ELSŐ KATONA: «Elmegyek, hogy Ausztriai Jánoshoz csatlakozzam.» Ez igen, ez már ujság! Hallottad öreg? Elmegy, hogy Ausztriai Jánoshoz csatlakozzék.

MÁSODIK KATONA: Ausztriai János biztosan feleségül veszi. Akkor azután nem kell többé törődnie a jövőjével.

ELSŐ KATONA: Megtudta, hogy letartóztatták az apját és erre ő is egy-kettő odébbállt. Mit is csinálhatott volna mást, amikor ezt az öreg lócslábát a börtönbe dugják?

Elhagyta őt. Nem hiába két árulónak a leánya.

MÁSODIK KATONA: Ilyenkor kell Ausztriai Jánoshoz csatlakozni.

ELSŐ KATONA: Ha ugyan meg tudta tenni? Most hallottam, hogy a halászok kifogtak a vízből egy leányt, aki a kezük közt halt meg.

LEON TESTVÉR: Hogy lehettek mind a ketten ilyen gonoszok és kegyetlenek?

ELSŐ KATONA: Ő viselkedik kihívóan. Ő gúnyolódik velünk és olyan lóhátról beszél,

hogy azt hihetné az ember, hogy az úr hívott meg így a szolgálatába s most őszinte meglepődéssel nézi, mekkora örömet okozott, amikor kegyesen felvett a cselédei közé.

LEON TESTVÉR (*Don Rodrigóhoz, kezét kezére téve*): Don Rodrigo, nem igaz ez a hír, vagy pedig egy másik leány volt.

DON RODRIGO: Biztos vagyok benne. Mi rossz is érhet engem, amikor olyan szép az éjtszaka.

MÁSODIK KATONA: Ez magának szép éjtszaka, amikor elviszik, hogy börtönbe vessék és eladják rab-szolgának?

DON RODRIGO: Sohasem láttam még ilyen csodálatosat. Mintha most látnám meg először az eget! Igen szép ez az éjtszaka, hisz most ünnepelem eljegyzésemet a szabadsággal!

MÁSODIK KATONA: Hallod mit mond? Ez boldog.

ELSŐ KATONA: Fejezzük be olvasmányunkat.

«Elmegyek Ausztriai Jánoshoz. Isten veled. Csókolak. Találkozni fogunk...» Nem tudom elolvasni.

LEON TESTVÉR: Adjátok ide a levelet.

ELSŐ KATONA: «...az égben. Találkozni fogunk az égben.»

MÁSODIK KATONA: Az égben vagy másutt, úgy legyen.

LEON TESTVÉR: Nem írt többet?

ELSŐ KATONA: «Szerető leánya, Maria ad Dolores.»

MÁSODIK KATONA: Ez már a vége.

ELSŐ KATONA: Van még egy sor. «Ha megérkeztem Ausztriai Jánoshoz, megmondom, hogy adjanak jelt egy ágyúlövessel. Figyeljen erre.»

NŐI HANG (*kiált az éjszakában a tengeren*): Hó, bárka!

ELSŐ KATONA: Hívnak. Egy bárka van ott lent. Jelt ad nekünk a hajólámpával.

(*Mindketten a hajó másik részibe mennek.*)

DON RODRIGO (*halkan*): Igaz ez, Leon testvér? Gondolja, hogy csakugyan az én leányomat fogták ki a halászok a tengerből?

LEON TESTVÉR: Nem, fiam. Biztos vagyok, hogy nem igaz.

DON RODRIGO: Derék Dolores! Nem, nem, sem atyád, sem te nem vagyunk mi azok közül, akiket a tenger nyel el! Akinek izmos karja van és teli tüdővel szívja Isten levegőjét, azt nem fenyegeti a veszély, hogy elmerül! Hanem vidáman dobja rá magát ennek a pompás nagy hullámnak tetejére, hiszen nem ellensége neki!

LEON TESTVÉR: Meg kell bocsájtania.

DON RODRIGO: Megbocsájtani Doloresnek? Nincs is mit megbocsájtanom. Ó, miért nincs itt ez a drága gyermek, hogy láncokra vert karomba szoríthatnám!

Menj a sorsod útján, gyermekem! Menj és harcolj Jézus Krisztusért, kis bárányom, Ausztriai János oldalán.

Te bárány, aki kis zászlóval a válladon a festményeken vagy látható.

LEON TESTVÉR: Rodrigo testvér, talán eljött az a pillanat, amikor feltárja nekem szívét.

DON RODRIGO: Bűnökkel és Isten dicsőségével van tele és mindez ajkamra össze-vissza tódul, amikor a vallomás perce elérkezik.

LEON TESTVÉR: Mondjon el hát mindent, ahogy felszínre tör.

DON RODRIGO: Először is az én éjszakám jön így lelkem mélyéről zuhogva, mint a fájdalomnak és örömnak patakja, amely ezzel a főséges éjszakával találkozik!

Nézze csak!

Mintha népek tömege lenne itt köröttünk, amely csak a szemekben él.

LEON TESTVÉR (*az égre mutatva*): Ott fönnt fogja ünnepelni, Rodrigo, eljegyzését a szabadsággal.

DON RODRIGO (*halkan*): Leon testvér, adja ide a kezét és próbáljon visszaemlékezni. Igazán látta őt?

LEON TESTVÉR: Kiről beszél?

DON RODRIGO: Arról az asszonyról, akit egyszer férjhez adott Mogadorban. Hát látta őt? Csakugyan látta őt? Mit mondott önnek? Milyen volt ezen a

napon? Mondja, volt valaha a földön nálánál szebb asszony?

LEON TESTVÉR: Igen, nagyon szép volt.

DON RODRIGO: Ó, milyen kegyetlen! Micsoda szörnyű bátorsága volt! Hogy is tudott elárulni így és férjhez menni ahhoz a másikhoz és én, én csak egy pillanatra hajtottam arcomat a szép kezéhez! Ó, annyi év után még mindig itt a seb és meggyógyítani semmi sem tudja többé!

LEON TESTVÉR: Egy napon mindez meg lesz magyarázva.

DON RODRIGO: Gondoljon vissza! Azon a napon, amikor összeadta őket, boldognak látszott annak a nőgernek az oldalán?... Szívesen adta oda neki szép kezét, kezének ujját, hogy a gyűrűt húzza rá?

LEON TESTVÉR: Régen volt már. Nem emlékszem rá.

DON RODRIGO: Nem emlékszik rá? Még szép szemére sem?

LEON TESTVÉR: Fiam, most már csak a csillagokra nézzünk.

DON RODRIGO: Nem emlékszik rá?

Ó, azokra a ragyogó és hittel sugárzó szemekre, amelyek lelkembe hatoltak! Szemekre, amiket Isten nem arra alkotott, hogy a hitványt lássa bennem, a halandót!

LEON TESTVÉR: Hagyja el ezeket a gondolatokat, nagyon meggyötrik a szívét.

DON RODRIGO: És most már halott, halott, halott! Meghalt, atyám, és nem látom többé! Meghalt és nem lesz soha az enyém! Meghalt és én öltem meg őt!

LEON TESTVÉR: Nem halt meg úgy, hogy az ég köröttünk és a tenger a lábunk alatt ne lenne általa még örökkévalóbb.

DON RODRIGO: Tudom! Ezt hozta az arca el nekem!

A tengert és a csillagokat. Alattam érzem és fönn látom őket és nem tudok velük betelni!

Igen, érzem, hogy előlük megszökni nem tudunk, hogy lehetetlen számukra a halál.

LEON TESTVÉR: Merüljön el bennük kutatva, amilyen mélyre csak lehet. Sohasem fog a végükre jutni, mert az ilyen kincsnek nincs vége, nincs határa! Nincs rá mód, hogy kiszökjünk közülük és másutt legyünk! Istent nem lehet elrabolni. Csak azt az embert tudták láncra verni, aki önben nyomorultul a dolgokhoz tapadt. A szolgai munkának vége van! Zsarnok tagjait bilincsbe verték és önnek már nincs más dolga többé, minthogy magába szívja Istent és megteljék vele.

DON RODRIGO: Megértette szavaimat, midőn imént homályosan úgy éreztem, hogy szabad vagyok? *(A hajó hirtelen lökést kap, egy másik hajó siklik melléje.)*

NŐI HANG: Segítsen! *(Öreg apáca lép a fedélzetre egy fiatalabb kísérelében.)*

ELSŐ KATONA: Jó napot, koldulónővér!

SZERZETESNŐ: Jó napot kis katona. Nincs semmi sem a hajódon, ami nekem való?

ELSŐ KATONA: De van egy csomó öreg vacak, meg mindenféle hulladék, ócska fegyverek, repedt fazekak, hasadt üstök, amiket ide adtak, hogy adjam el Majorque-ban.

A SZERZETESNŐ: Mutasd meg, kis katona.

ELSŐ KATONA: Nagyon piszkos az, meg hitvány az magának.

A SZERZETESNŐ: Nincs semmi sem, ami nagyon piszkos meg hitvány volna az öreg rongyszedő nővérnek. Minden jó neki. A hulladékokat, a maradékokat, a szemetet, amit eldobnak, ami senkinek sem kell, azt keresgélem és gyűjtöm össze.

ELSŐ KATONA: És lehet abból pénzt csinálni?

A SZERZETESNŐ: Annyi pénzt, hogy sok szegényt és öreget tartunk el belőle és hogy megépítjük Teréz anyának kolostorát.

DON RODRIGO: A Jézusról nevezett Teréz anyá küldi önt így gyűjtögetni a tengeren?

A SZERZETESNŐ: Igen, fiam, neki gyűjtök, meg az összes spanyol kolostoroknak. *(A katona egy nyaláb ócska ruhát és mindenféle holmit hoz és a fedélzetre dob. A szerzetesnő vizsgálgatni kezdi és botja végével lökdösi odább a lámpafénynél.)*

A SZERZETESNŐ: Mít akarsz mindezért?

ELSŐ KATONA: Három aranyat.

A SZERZETESNŐ: Három aranyat! Kettőt adok.

DON RODRIGO: Mater, Mater! Ha már úgy is mindent összegyűjtöget, miért nem visz engem is el ezekkel az ócska zászlókkal és törött fazekakkal együtt?

A SZERZETESNŐ (*a katonához*): Hát ez kicsoda?

ELSŐ KATONA: Egy áruló, akit a király nekem adott, hogy adjam el a vásárban.

A SZERZETESNŐ (*Don Rodrigóhoz*): Na fiam, hallod, áruló vagy. Hát mit csináljak én egy árulóval? Még ha megvolna mind a két lábad.

DON RODRIGO: Pedig olcsón megkapna.

A SZERZETESNŐ (*a katonához*): Csakugyan eladó?

ELSŐ KATONA: Eladó. Miért ne?

A SZERZETESNŐ: Azután mit tudsz csinálni?

DON RODRIGO: Tudok írni és olvasni.

A SZERZETESNŐ: Tudsz-e főzni, vagy ruhát szabni, varrni?

DON RODRIGO: Hogyne tudnék.

A SZERZETESNŐ: Cipőt foltozni és javítani?

DON RODRIGO: Azt is.

ELSŐ KATONA: Ne hallgasson rá. Hazudik.

A SZERZETESNŐ: Hazudni nem szép dolog, fiam.

DON RODRIGO: Legalább is el tudom mosni a konyhaedényt.

ELSŐ KATONA: Ha odaadják neki, mindent összetör!

DON RODRIGO: Teréz anyának árnyékában akarok élni. Isten azért teremtett, hogy az ő szegény szolgája legyek.

Babot akarok tisztítani a kolostor kapujában. Le akarom törölni saruját, amely égi utaktól poros.

LEON TESTVÉR: Vegye meg, Mater.

A SZERZETESNŐ: Hát, hogy önnek szívességet tegyek, atyám. Elviszem, de nem fizetek érte semmit.

ELSŐ KATONA: Nem mintha olyan nagyon ragaszkodnék hozzá, de hát valami keveset azért kell, hogy kapjak érte. Egy ezüst hatost, csak épp hogy elmondjam, hogy kerestem rajta valamit.

A SZERZETESNŐ: Akkor tartsd meg.

LEON TESTVÉR: Add oda, katona, legalább biztos helyre rakják. Senki sem tudja, mi bujhat még ki ebből az öreg Rodrigóból.

ELSŐ KATONA: Hát vigye!

A SZERZETESNŐ: És még ráadásul ezt a vasüstöt itt, ami nektek úgy sem jó semmire. Vagy akkor nem viszem el.

ELSŐ KATONA: Vigye! Vigye! Vigye az ingemet is!

A SZERZETESNŐ: Csomagoljon össze mindent, nővérem. Te meg fiam, gyere velem.

Ügyelj a lépcsőnél a rossz lábaddal.

DON RODRIGO: Hallgassa csak! (*Diadalmas trombitaszó a messzeségből.*)

A SZERZETESNŐ: Ausztriai János hajójáról halatszík ez.

DON RODRIGO: Meg van mentve! A gyermekem meg van mentve! (*A távolban ágyúlövés.*)

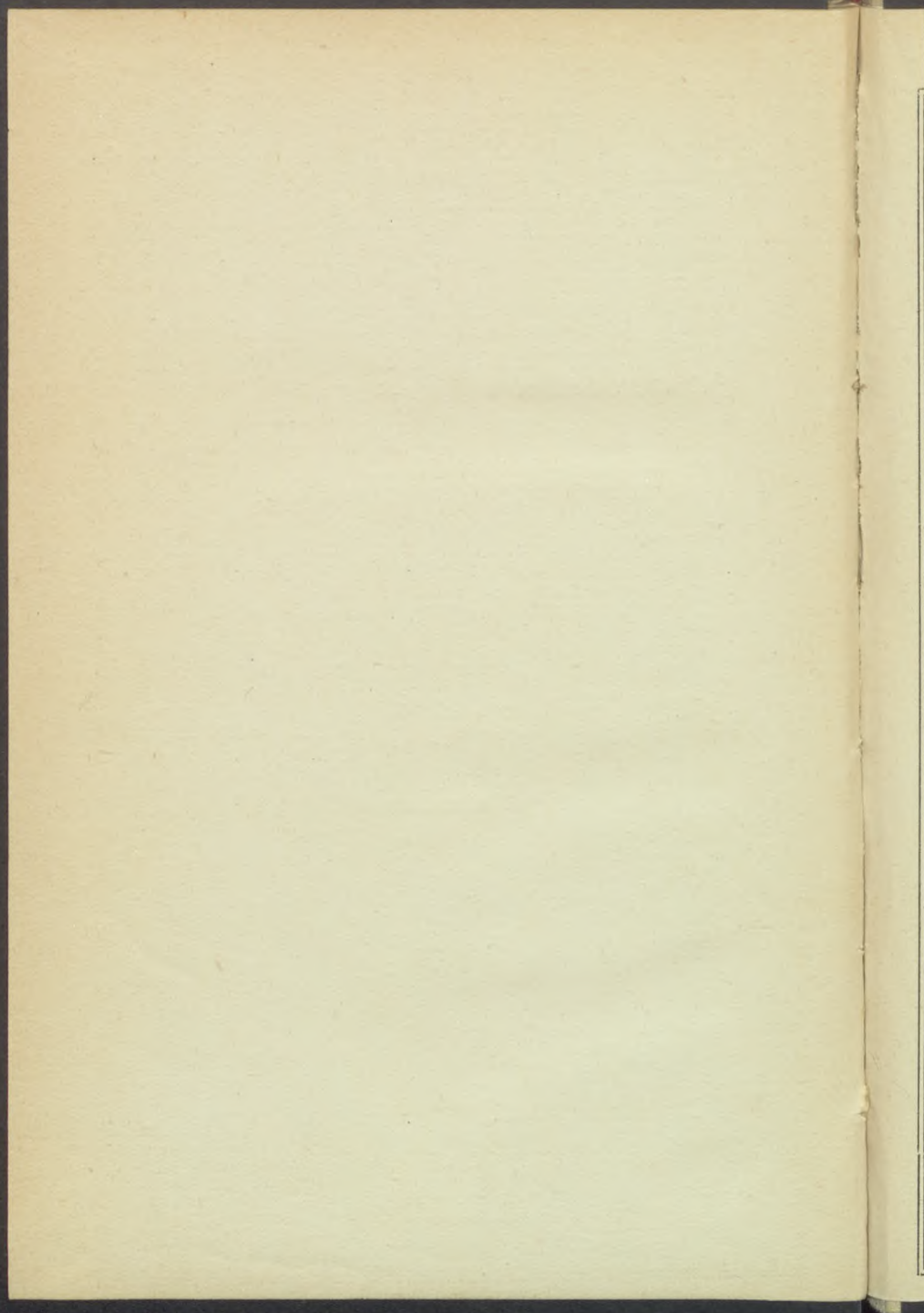
LEON TESTVÉR: Hogy a fogoly lelkek megszabaduljanak!

(*A zenekar hangszerei egymásután hallgatnak el.*)

Páris, 1919. május.
Tokio, 1934. december.

Explicit opus mirandum.

VIGILIA-KÖNYVEK

GIOVANNI PAPINI: GÖG. *Fordította: Nyisztor Zoltán.*

A ragyogó „Krisztus története” írójának görbe tükre a modern társadalom elé. A könyv örült főhősének, Gógnak groteszk és félelmetes kalandjai mögött az Isten nélküli kultúra teljes esődje. Ara: füzve 2.50 P, kötve 3.50 P.

FRANÇOIS MAURIAC: A FRONTENAC-MISZTÉRIUM. *Fordította: Possongyi László.*

A nagy francia katolikus író egyik legmélyebb és legfinomabb írása, az életérzés legmélyebb és legfinomabb húrjait szólaltatja meg a szívekben. A Frontenac-misztérium: az a titok, amit a családi élet misztikus kapcsolatai jelentenek. Ara: füzve 2.— P, kötve 3.50 P.

GERTRUD LE FORT: A GETTÓBÓL JÖTT PÁPA. *Fordította: Ijjas Antal.*

Az Örök Róma középkori tornyai, az Örök Ember viaskodásai az Örök Krisztus ellen, az Örök Zsidó mélységes titkai, — hatalmas és lenyűgöző regény egy három nemzedéken át húzódó véres és ragyogó történet keretében. Ara: füzve 2.50 P, kötve 3.50 P.

KÜHNELT-LEDDIHN E.: JEZSUITÁK, NYARSPOLGÁROK, BOLSEVIKIK. *Fordította: Fruchtl Ede.*

Az apokaliptikus orosz titok és az ellene küzdő misztikus front regénye. Az Ecclesia Militans, a Küzdő Egyház munkájának himnusza ez a könyv, — Londontól Moszkváig mutatva meg Európát olyan száguldó cselekmény keretében, amit egyébként csak detektívregényeknél szoktunk meg. Ara: füzve 3.20 P, kötve 4.20 P.

MAGYAR KULTÚRA-KÖNYVTÁR

1—2. szám. BALLA BORISZ: A LÉLEK ÚTJAI.

A Lisieuxi Kis Terézről szóló tanulmány az, amely megnyitja a kötetet, — arról a szentről, aki zárdában bűjtől és imádkozik, míg a századvég selymes rothadása önti el köröskörül a világot. Az Egyház roppant erői és értékei így lebegnek ma is a modern élet felett, — az ezek közt való utak sora ez a könyv. Ara: 2.— P.

3. szám. KATONA JENŐ: AZ ASZFALT APOSTOLA

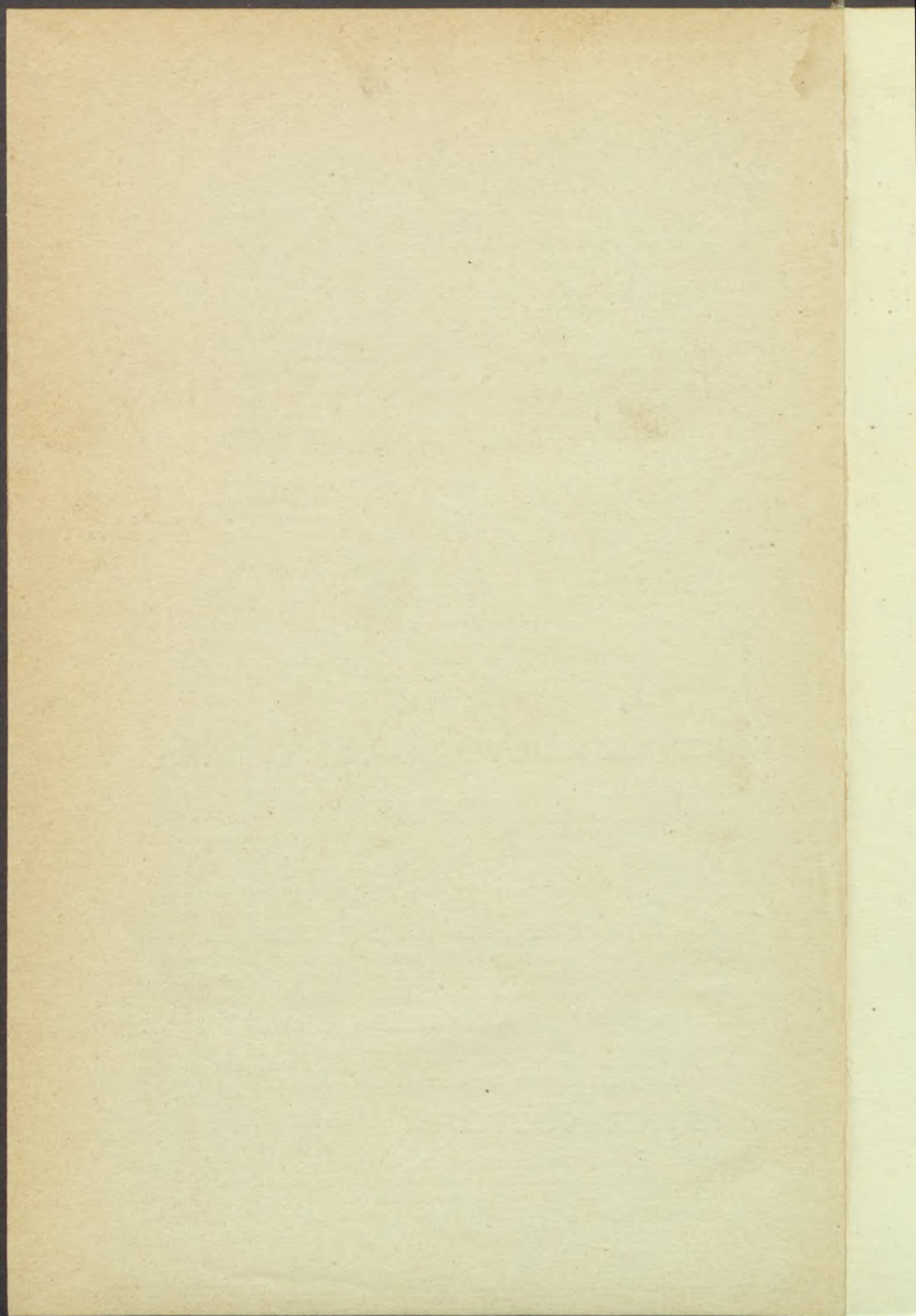
Egy nagy életnek, helyesebben szólva egy nagy életprogramnak rajza, Sonnenscheiné, Berlin híres apostoláé. Az Egyház szociális arcának apológiája ez a könyv. Ara: 1.— P.

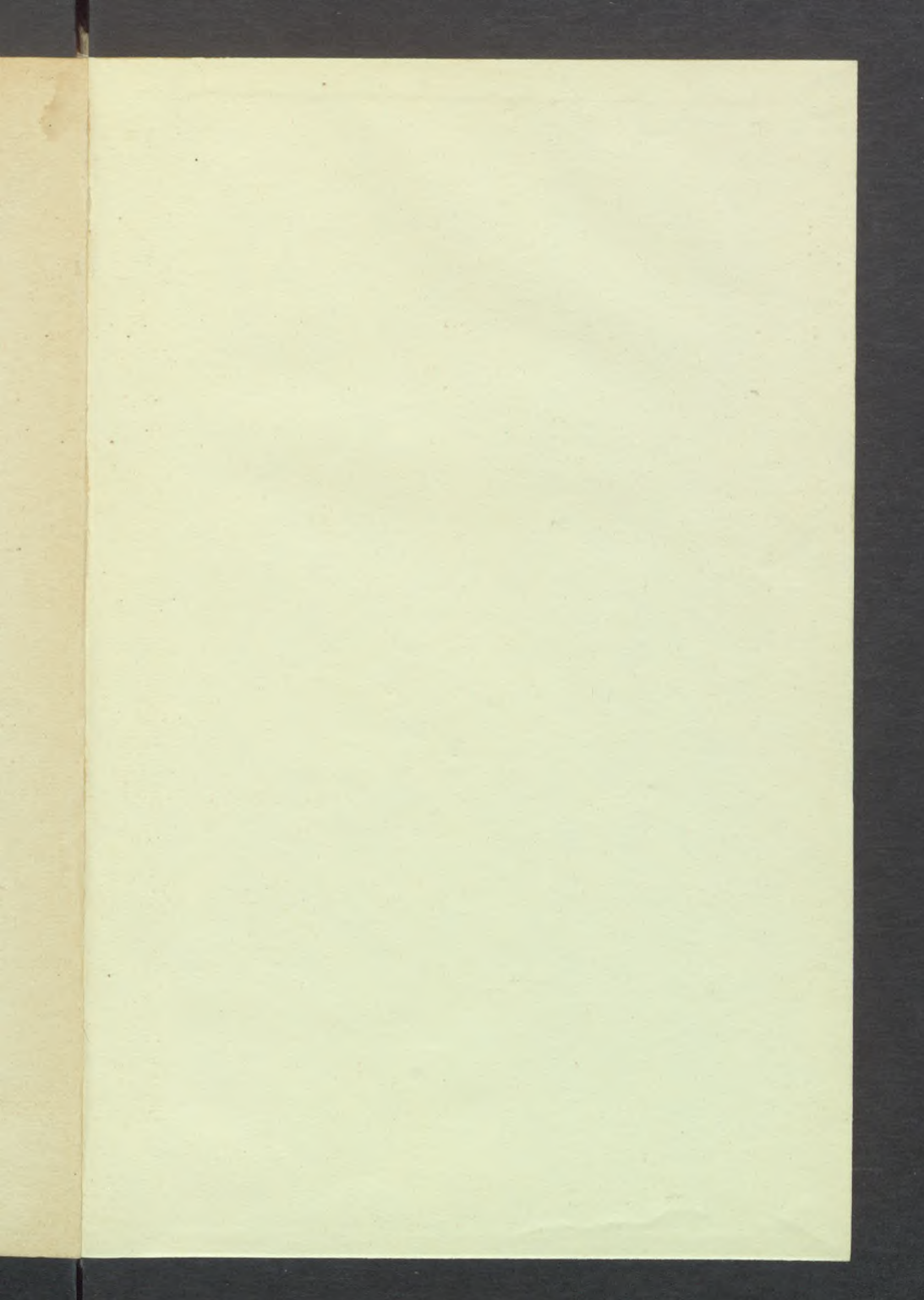
4—5. szám. ARADI ZSOLT: AZ EURÓPAI FORRADALOM.

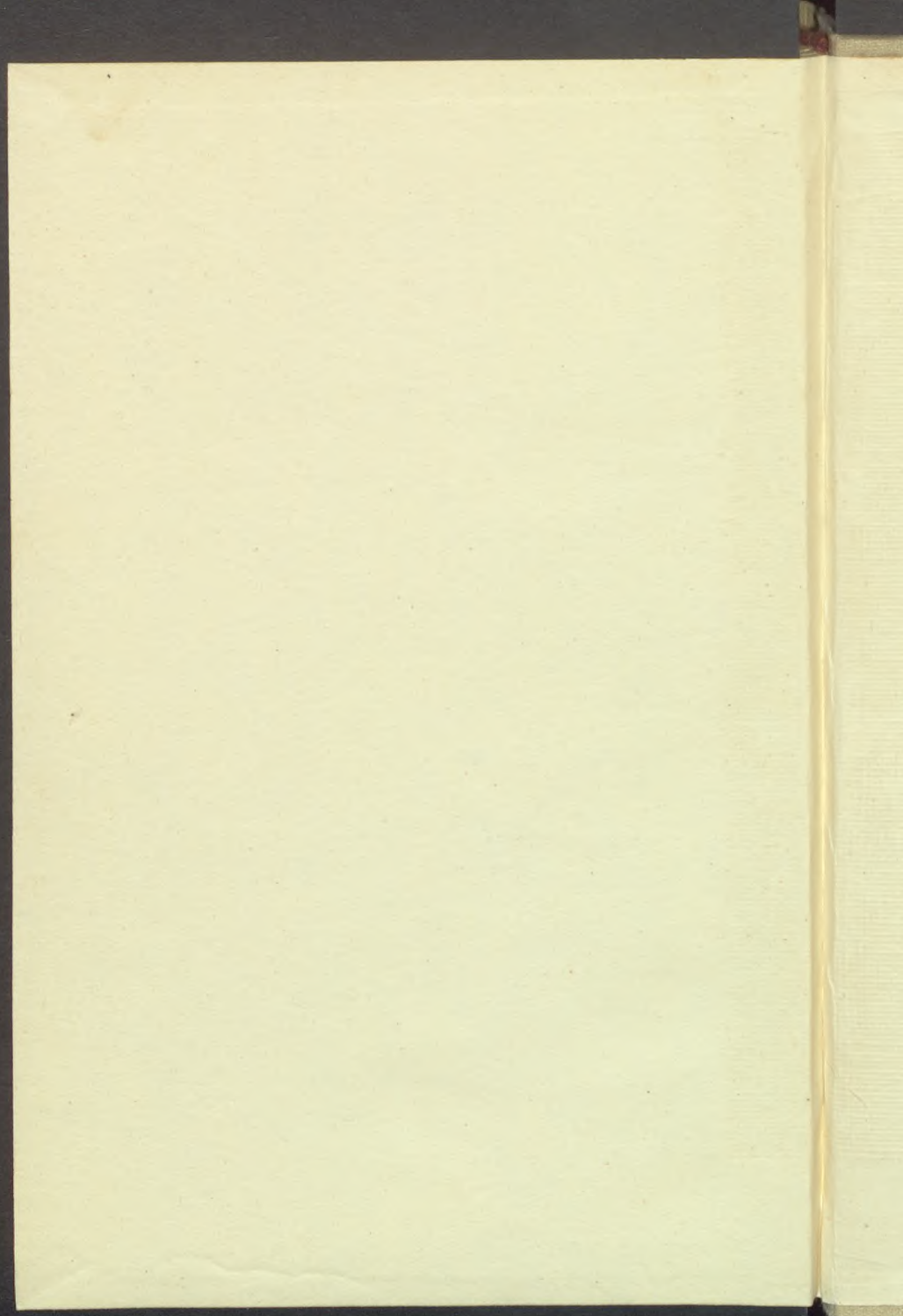
Száguldó riport a ma vajúdo Európájáról és azt mutatja meg, hogy napjaink omladó Európáját hogyan készülődik rombaidőteni egy új lelkület forradalma. Ara: 2.— P.

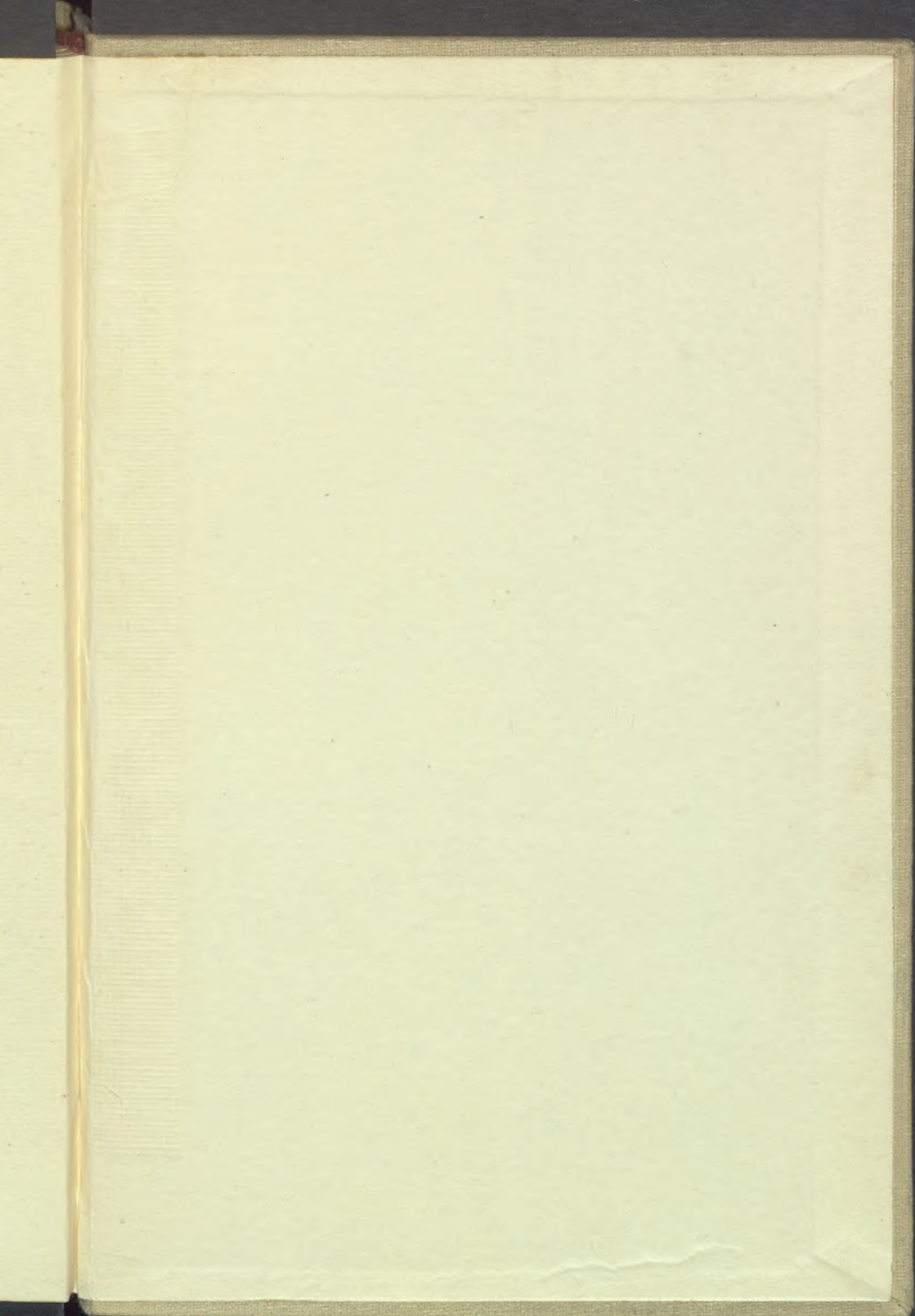
MAGYAR KULTÚRA

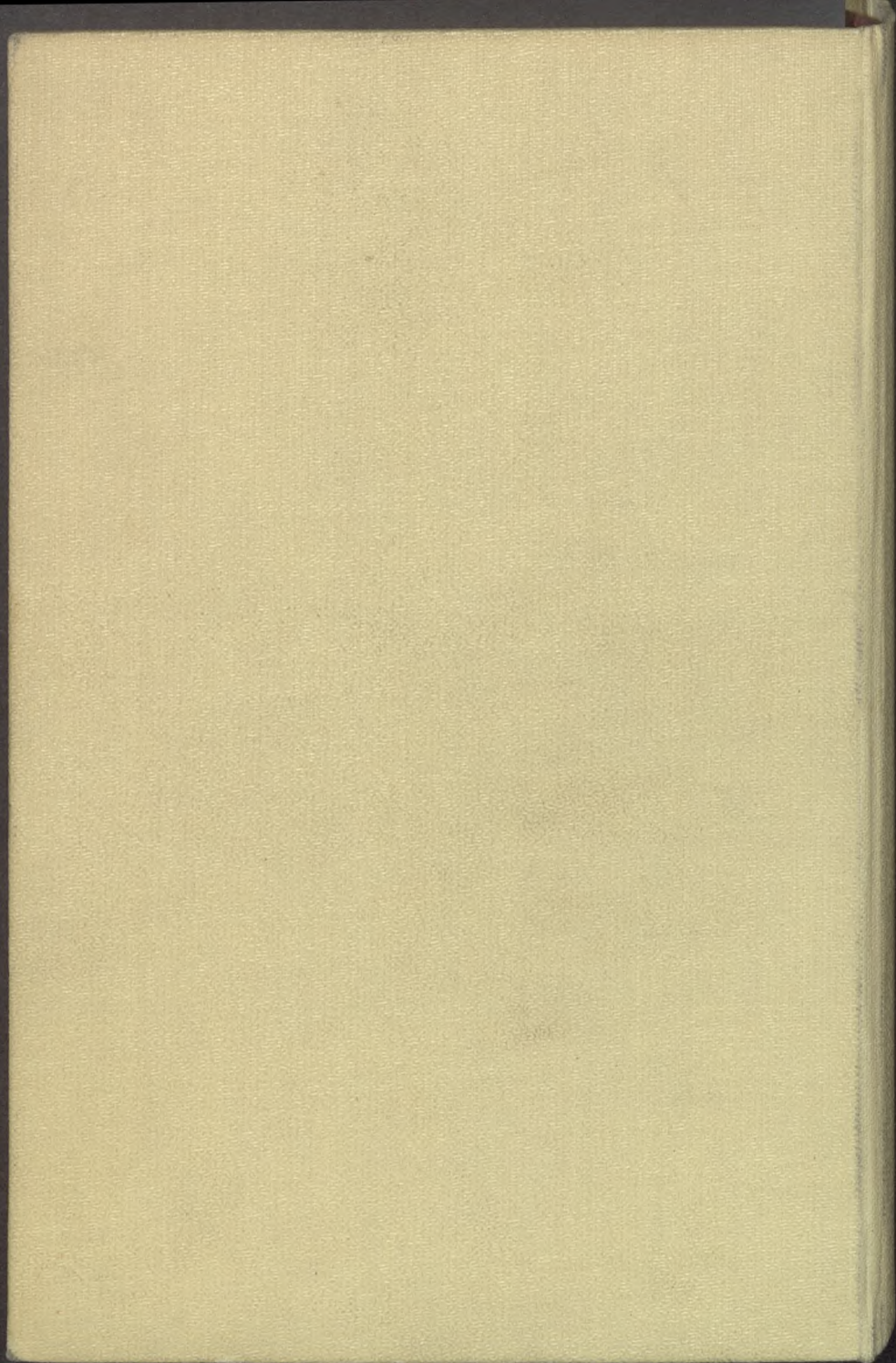
társadalmi és tudományos szemle, a magyar katolikus mozgalmi reneszánsz diadalmas hordozója és nagyományainak folytatója, kulturális és közösségi öntudatunk folyóirata. F szerkesztő: Bangha Béla S. J. Felelos szerkesztő: Czapik Gyula. Társszerkesztő: Nyisztor Zoltán. Megjelenik havonta kétszer. Negyedévre 3.— P.

CLAUDEL: A SELYEMCIPŐ